Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
Yayınları Merkezi

اسماعیل حکمت

تورك ادبیاتی تاریخی

(عثمانلی قسمی)

بیرمینجی عصر

۱ - ۵ بیك

آذرنشر

باکو — ۱۹۲۶

اسماعیل حکمت

تورك ادبیاتی تاریخی

(عثمانلی قسمی)

بیرنجی عصر

۱ – ۵ بیك

RELEDITS
KOTUPHANESI
No. 0/437

آذرنشر

باکو — ۱۹۲۶

آذرنشریك کتاب جدولی

حایدان چیقانلار:

	ق. م.
1 ـ مختصر نباتات ـ جمو حیرائیل بکلی	40
2 ـ حیوانات درساری ـ »	50
3 ـ طبیعته ایلك آدیم ـ »	60
4 ـ شیدا . . . . حسین جاوید	40
5 ـ تورك ادبیاتی تاریخی I ـ حصه اسماعیل حکمت	3-25
6 ـ تورك ادبیاتی تاریخی II ـ حصه اسماعیل حکمت	4-00
7 ـ تورك ادبیاتی تاریخی III ـ حصه اسماعیل حکمت	3-25
8 ـ گنج کویلو مکتبی . . شوخین	30
9 ـ رهبر جبر I حصه . . له‌به‌دینسیف	1-50
10 ـ رهبر جبر II حصه . له‌به‌دینسه‌ف	2-00
11 ـ نباتات . . . . . نیقونوف	1-30
12 ـ تشریح و فیزیولوژی . زاویالوف	2-20
13 ـ تجربی هندسه I حصه . آستریاب	1-25
14 ـ تجربی هندسه II حصه . آستریاب	1-00
15 ـ هندسه مسئله و مثاللاری I ـ حصه ریکین	1-00
16 ـ آذربایجان ادبیاتی تاریخی ماتریاللاری I و II حصه کوچرلی ـ هرحصه‌سی ـ	2-00
17 ـ تحلیل توصیفی . . قوقوله‌ستو	1-20
18 ـ قرائت درسله‌ری . . سامی کمال	80
19 ـ آذربایجان خرطه‌سی . وکیلوف	2-40
20 ـ 1926 نجی ایلیك تقویمی ـ جفرزاده	1-20
21 ـ مکتبه قادار نریه نه‌دیر ـ آلمه‌دینکه‌ن توضیح	30
22 ـ قوزموغرافیا . . . . پولاق	1-90
23 ـ طبیعیات تجربه‌اری . . نیقونوف	30
24 ـ فیزیق I حصه . . . . غربفوریه‌ف	

چاپدان حیقاجاقدیر:

1 هندسهٔ تحلیلیه . . . ، یه‌نیوشکه‌ویچ	
2 ـ هندسه مسئله و مثاللاری II حصه ریکین	
3 ـ مخانیك ـ II حصه . . همه‌نمبللر	
4 ـ کیمیادان ایلك تجربه‌لر سازونوف وه‌رخوفسکی	
5 ـ فیزیقده‌ن لابوراتوار مشغله‌لری زنامه‌نسکی	
6 ـ شورا قورولوشو . . . دیئومیدوف	
7 ـ زحمت مکتبینده ریاضیات . . لانقوف	
8 ـ مثلثات . . . . . ریکین	
9 ـ شیخ صنعان . . . . حسین جاوید	
10 ـ اوچوروم . . . . . »	
11 ـ آذربایجان ادبیاتی تاریخی ماتیریالی III حصه . . . . . کوچرلی	
12 ـ IV » . . . . . »	
13 ـ فیزیق II حصه . . . غربفوریه‌ف	
14 ـ فیزیق III حصه . . . غربفوریه‌ف	
15 ـ IV » . . . . . »	

یئنی الفبا ایله:

1 ـ جبر مسئله و مثاللاری I حصه	3 ـ حساب مسئله‌له‌ری I حصه . . لانقوف
» II » » »	4 ـ حساب مسئله و مثاللاری II حصه لانقوف

• مرکزی مغازه جاپاریدزه کوچه‌سی (سابق اولگینسکی) 4 ، تلفون نومرو 74.

مغازه‌نیك شعبه‌لری:
1) قوممونیست کوچه‌سی 23 ، تلفون 83-1.
2) 28 آپریل کوچه‌سی (سابق تیلفون) تیلفون 31-16.
3) بازار و پروله‌تار کوچه‌له‌ری کوانجینده‌تیلفون 72-19.

فهرست.

بیرمینجی عصر

صحیفه

۱۳۲۴ انقلابیندان صوکرا . . . . . ۱—۱۰

شهاب الدین سلیمان . . . . . ۱۱—۱۸

حیاتی ۱۱

لسانی و اسلوبی ۱۳

کوپرولوزاده محمد فؤاد . . . . . ۱۹—۲۸

حیاتی ۱۹

لسانی، نظمی و نثری ۲۱

یعقوب قدری . . . . . ۲۹—۳۷

حیاتی ۲۹

لسانی و صنعتی ۳۲

رفیق خالد . . . . . ۳۸—۴۹

حیاتی ۳۸

لسانی، اسلوبی و صنعتی ۴۲

فالح رفقی . . . . . ۵۰—۵۶

حیاتی ۵۰
لسانی و اسلوبی ۵۲

احمد هاشم . . . . . ۵۷—۶۵

حیاتی ۵۷
لسانی و صنعتی ۵۹

امین بلند . . . . . ۶۶—۷۳

حیاتی ۶۶
لسانی و نظمی ۶۹

تحسین نامید . . . . . ۷۴ - ۷۷

حیاتی ۷۴
لسانی و صنعتی ۷۶

یحیی کمال . . . . . ۷۸—۹۳

حیاتی ۷۸
لسانی و صنعتی ۸۳

فاضل احمد . . . . . ۹۴—۱۰۷

حیاتی ۹۴
لسانی و صنعتی ۹۷

علی جانب . . . . . ۱۰۸—۱۱۹

حیاتی ۱۰۸
لسانی و اسلوبی ۱۱۶

محمد سیف الدین . . . . . ۱۲۰—۱۴۰

حیاتی ۱۲۰
لسانی و صنعتی ۱۲۵

ابراهیم علاء الدین . . . . . ۱۴۱—۱۵۴

حیاتی ۱۴۱
لسانی و نظمی ۱۴۴

ارجمند اکرم . . . . . ۱۵۵—۱۶۱

حیاتی ۱۵۵
لسانی و صنعتی ۱۵۷

خالده ادیب ۱۶۲ ۱۷۲

حیاتی ۱۶۲
لسانی و اثری ۱۶۸

احسان رائف . . . . . ۱۷۳—۱۸۱

حیاتی ۱۷۳
لسانی، شعری و هیجانی ۱۷۶

محمد امین . . . . . ۱۸۲—۲۰۰

حیاتی ۱۸۲
لسانی و صنعتی ۱۸۸

ضیا کوک آلپ . . . . . ۲۰۱—۲۲۴

حیاتی ۲۰۱

لسانی، قناعتی و صنعتی ۲۱۳

محمد عاکف . . . . . ۲۲۵—۲۴۲

حیاتی ۲۲۵

لسانی، اسلوبی و صنعتی ۲۲۷

مدحت جمال . . . . . ۲۴۳—۲۵۲

حیاتی، لسانی و صنعتی ۲۴۳

حمدالله صبحی . . . . . ۲۵۳—۲۷۰

حیاتی ۲۵۳

لسانی و صنعتی ۲۵۶

رشاد نوری . . . . . ۲۷۱—۲۷۷

لسانی و صنعتی ۲۷۳

خالد فخری . . . . . ۲۷۸—۲۹۲

حیاتی ۲۷۸

لسانی و شعری ۲۸۲

یشار نیهه . . . . . ۲۹۳—۳۰۱

حیاتی ۲۹۳

لسانی، اسلوبی و الهامی ۲۹۹

اورخان سیفی . . . . . ۳۰۲—۳۲۰

حیاتی ۳۰۲

یوسف ضیا . . . . . ۳۲۱—۳۳۳

حیاتی ۳۲۱

فاروق نافذ . . . . . ۳۳۴—۳۶۳

متارکه‌دن صوکرا ادبیات . . . . . ۳۶۴—۳۷۰

لغت . . . . . ۳۷۱—۳۷۸

کتابیات . . . . . ۳۷۹—۳۸۵

ییرمینجی عصر.

۱۳۲٤ انقلابیندان صوکرا

استبداد کابوسی ناصل یوقیلدی؟ — انقلابك سجیه‌سی — اجتماعی، اقتصادی و فکری حیاتده کی ایزلری — ۱۳۲۳ انقلابی‌دا حرتدا و تربیه‌ده بر وحدت یاراتامامیشدی. — مطبوعات عالمنده کی بحران — ۳۱ مارت ارتجاعی و عبدالحمید — مملکتده فکرلری سوروکلهین جریان اوچ متضاد تربیه‌دن دوغماقدا ایدی : عصری تربیه ؛ ملی تربیه ، دینی تربیه . عصری جریان، ملی جریان و دینی جریانی باشاماقدا ایدی — عصریلیك نه ایدی و نه کبی عاملر آتیندا دوغموشدی؟ ادبیاتده عکسلهری «فجر آتی» — تورکچیلیك جریانی نه ایدی؟ منشای، سبباری و نتیجه‌سی — ادبیاته تاثیری — سلانیکده «گنج قلملر». ایستانبولدا «تورك یوردی» و «یکی مجموعه» — اسلاملیق جریانی مدافعه ایدنلرك نقطهٔ نظرلری — بوجریانیك ادبیاته تاثیری — «سبیل الرشاد» مجموعه‌سی — جهان حربی — تورکیاده اجتماعی، اقتصادی و علمی حیاته تاثیری.

تورکیا ییرمینجی عصری انقلاب ایله قارشیلامیشدی و سنه‌لردن بری مختلف زمینلرده صاچیلان توخوملار فیضله نمیش، فیلیزله نمیش محصول ویرمه گه باشلاموردی.

اوتوز ییلدان زیاده سوردن و مملکتی فلاکتدن فلاکته سوروکلهین او قرا استبداد ینه نهایت ویرمهك ایسته‌دیکی قانلی سلطان صوك زمانلارندا قورقو و تورولتوسونی آرتیرماغا باشلامیشدی.

«۱۳۲۱» سنه‌سی سوء قصدیندن صوکرا صیقلاشدیردیغی تفتیشلهری، تجسسلهری کندیسینی هیچ بیر وجهله ممنون ایده‌بیه‌جك خبرلهریك حیات بولماسینا یول آچییوردی.

ایستانبولدا ؛ ییلدیز ئوکوندهٔ پاتلایان سوءقصد بومبالارینیك ییرتیجی سسلرینه روم ایلینیك یالچین و سیلدیریم داغلاری قورقونج عکسلهرویریبور، اوزاقلاردان گهلن و گیتدیکجه جدیلهشن، مدهش فیرتینالاریك یاقلاشدیغینی خبر ویردن سوره‌کلی گوك گورولتولهرینی آندیران بو صدالار عبدالحمیدیك اوچوق وهملی، اوچوق اورکمك قولاقلارندا وحشی طراقه‌لارلا اوغولدایوردی.

قانلی حکمداریك بورنوندا دائمی و قیزغین بیر باروت قوقوسی واردی. بو قورو بیر توهمدن عبارت ده گیلدی. ولایتلره، خصوصیله روم ایلی طرفلارینا گیدن تفتیش هیأتلری فنا و تهلکه‌لی خبرلر گوندریورلاردی. عبدالحمید سلانیك و ماناستیرده «اتحاد و ترقی»نیك اختلال حاضرلقلارینی دویموشدی. اویقوسنی، راحتینی فدا ایدرك عصیانی باصدیرماق، بوغماق چارەلری دوشونوب دورورکەن ۹ تموز ۱۳۲۴ تاریخینده مناستردان او تهدید آمیز تلغرافی آلینجا بوتون–بوتون أتەکاری توتوشموش، یأس و غضبدن نه یاپاجاغینی شاشیرمیشدی. همان اوگیجه بوتون وزیرلرینی أطرافینا توپلایوب ذهنینه دوقونان بو مسأله‌یی بلاسیز، تهلکه‌سیز بیر صورتده باشیندان آتماغا اوغراشدی.

جبر و استبداده، قهر و تدمیره آلیشمیش او قوجا وزیرلر گوزلرینیك ئوگونده دوران دورت سطرلیق تلغرافیك آیدین و کسکین قطعیتی قارشیسیندا عادتا بویوله‌نمیش کیبی قالمیشلاردی. گیجه یاریلارینا قادار سورەن آتشلی و قورلو–قورلو مناقشه و مذاکره‌لردەن صوگرا نهایت قبولدەن باشقا چاره گورەمەمیش «۱۰ تموز ۳۲۴» صباحی دوغان گونش اوتوز اوچ بیلدان بەری ظلم و تضییق آلتیندا چیگنه‌نه–چیگنه‌نه أزیلەن، حنینی، حقینی قربانِ ایدن مملکته بیر حریت هواسی گەتیرمیشدی. او قانلی، کینلی، قارا استبداد کابوسی کوچوجوك بیر کاغذ پارچاسینك استهزاکار نفسلریله تیترەیەرەك یقیلوب گیتمیشدی.

بیللردان بەری اوست – اوسته چه‌کیلەن قلعه دیوارلارینیك، بیللردان بەری یغیلان طوپلاریك، توفه‌کلریك، بیللردان بەری بسله‌نیلەن هر دورلو رذالت و جنایتلرینه قاتلانیلان رنگارنك محافظلاریك، سلاحشورلاریك هپسی بوش، معناسیز بیر قورقولوقدان عبارت قالمیش سلطانیك او عظمتلی، او آلتین تاجلی باشی خلقیك حق ایسته‌یەن، حریت دیله‌یەن نورلو گوزلری ئوگونده ذلت و خشیتله أگیلمیشدی. عثمانلی تاریخینیك ضبط ایتدیگی أك مهم، أك بویوك فرصتله‌ردەن بیری اولان بو انقلاب حرکتی بوتون یاشایانجی عنصرلارا مالك بیر سجیه گوستەرەمەمیشدی، قوتلی و قابلیتلی اداره أللرینده‌ن اوزاق اولدوغی ایچین مملکته بکله‌نیلان اجتماعی سعادتی، اقتصادی حریتی، علمی و تربیوی استقلالی گەتیرەمەدی. جوروك أنقاص ایله صاغلام بنا قورماق،

أسکی قافا ایله یکی دماغ یاراتماق، أسکی تربیه ایله یکی خلق یتیشدیرمك ممکن اولامازدی. بوتون بویوك موقعلر، بوتون بویوك اداره ایشاری بیالمرجه استبداده، مطلقیت ذهنیته، أسارت حیاتینه خادم اولموش، حیاتلارینی او اوغورده وقف ایتمیش، ذهنیت و تلقیلرینی او مەقانیزمایا گوره قورموش اولان أسکی وزیرلریك أللرینه تسلیم ایدیلمیشدی؛ بو یوزدن‌ده مملکتده بکله‌نیلەن یکی دوزەن قورولامادی. اقتصادیاتی‌ده فکریاتی‌ده آوروپا محتکرلرینیك أللرینه‌دن قورتاریلامادی. حیاتدا تربیه‌ده‌ده بیر وحدت یاراتیلامادی. تنظیمات حرکتینیك، بیر چوق ضروری‌سببلەر تأثیریله نقصان بیراقدیغی نقطه‌لاری «۱۳۲۴» انقلابی‌دا تمامیلایامادی. قسماً عینی قسماًدا یکی سببلەر دولایسیله انقلاب اجتماعی حیاتینیك بوتون صفحه‌لارینا، بوتون دەرینلیکلەرینه یایيلامادی، حیاتدا، تربیه و مفکوره‌ده بیر وحدت یاراتامادی، بیر دقیقه ایچین، ضربه‌نیك ناگهانیگینده‌ن، شدتیندەن سرسمله‌میش اولان أمپریالیست و قاپیتالیست آوروپا حیرت و دهشت ایچینده ایشلریك گیدیشینه سس‌سیز بیر سیرجی اولوب قالدی.

ایلك گونلریك گەتیردیگی تاشقین سەوینجلر، جوشقون أمللر بیری–بیریله قوجاقلاشوب ئوپوشەن عناصری، یکدیگرینه قارداشلیك وعدله‌ریله بو عمومی استقلال بایرامینا آتیلان اسلام، خریستیان خلقی گیدەجه‌کله‌ری یولی تعیینی بیله خاطرلارینا گەتیرمەیەجەك درجه‌ده کەندینده‌ن گەچیردی: هر کس عمومی بیر سرخوشلیق ایچینده دالوب گیتدی.

مطبوعات عالمی‌ده بو جنتی آلقیشلاماقدا، جوشدورماقدا دوام ایدوب گیدییوردی. پایلاجاق ایشلردەن، طوتولاجاق یوللاردان بحث ایدەن یوقدی. بوتون غزته‌لر هر لساندا، ساده أللده ایدیلەن سعادتیك تسعیدیله مشغول، ترنمیله سرمست ایدی.

خلق بو نشئه ایله بایغین بیر حالده ایکەن ایکی گیزلی قوت دورمایور، متمادیاً پلانلار قوروپور، تعرضلار حاضرلایوردی: سرای و آوروپا... بیر آن غفلت ایچینده أللیندەن قاچیردیغی حاکمیت و مطلقیتی یکیدەن أله گەچیرمه‌گی، دوشونمه کدەن خالی قالمایان عبدالحمید ایچین–ایچین اوغراشییوردی؛ گونیش بیر اقتصادی ساحه‌یی، بیر منفعت منبعنی أبدیاً غائب ایتدیگنه قانع اولان آوروپادا یکیدن او ساحه‌یه أل آتماق ایچین وسیله و فرصت گوزلییوردی.

مملکتی أولا قاریشدیران بینه عبدالحمید اولموشدی. بیر زمانلار جانلاندیرماغا چالیشدیغی خلیفه‌لیك قوتینه دایاناراق آج، چیپلاق، کور، متعصب بیر طاقیم صوفتالاری أللده ایتمیش «جمعیت محمدیه» دیمه درویش وحدتی، کورعلی ناملارینده بر سری صاریقلیلارله بیر جمعیت تورەتمیش و ۳۱ مارت‌ده بوتون بو آزغین سودن کیچدیاری «شریعت ایسته‌ریز» دیمه اورتایه دو کموشدی.

کندی محافظ عسکرلەری‌ده بو جریانی کوروکله‌یه‌رك مجلس مبعوثانی قورشاتمیشلار، بیر چوق مبعوثلاری، بیر چوق مکتبلی ضابطلەری سونگولەرله پارچالامیشلار. ایستانبول محیطینه قورقو و دهشت ساچمیشلاردی، «اتحاد و ترقی» عضولاریندان بیر چوقلاری قاچمیشلاردی. دینی بیر کسوه آلتیندا اورتایا آتیلان بو قانلی ارتجاع گونله‌رجه سوروکله‌نمیش، مملکت خشیت و وحشت ایچینده چالقانمیشدی. فقط ظالم پادشاهیك بو قانلی رؤیاسی پك‌ده اومدوغو قادار طاتلی نهایت بولمامیش، بولامامیشدی.

گرك ایستانبولدان وقعه اوزەرینه قاچوب گیدەن مبعوثلار و جمعیت عضولری، گرك وقعه‌ی ایشیدەن علاقەدار ضابطلەر روم أیلنده توپلاناراق «حرکت اوردوسی» نامیله بیر اوردو توپلامیشلاردی. نهایت روم ایلیدەن گەلەن بو اوردو ارتجاع حرکتینی باصدیرمیش و مسببلەرینی‌ده آصدیرمیشدی.

اصل باش مسببی اولان قانیقسامیش پادشاهی‌دا تختیندان ایندیرەرك حبس ایتمیشدی، بو وقعه خلقیك أمنیت و راحتینی قاچیرمیشدی.

هر حالده ایستانبول محیطینده فکرلەری آیری‌ـ آیری یوللارا سوروکله‌یەن آیری‌ـ آیری جریانلار واردی. بونلاری قوت آلدیقلاری تربیه منبعلارینا گوره باشلیجا اوچ جریاندا توپلاماق ممکندر.

۱ ـ عصری تربیه‌دەن قوت آلان، عصری جریان
۲ ـ ملی تربیه‌دەن قوت آلان، ملی جریان
۳ ـ دینی تربیه‌دەن قوت آلان، دینی جریان

عصریلیك بالخاصه «تنظیمات خیریه» ایله باشلایان اصلاحات دورینده‌ن بەری مملکنده یەرلەشمه‌گه‌ده دوام ایدەن ذهنیتیك بیر نتیجه‌سیدر. بو جریانی یاراتان و باشاتانلار غرب مدنیت و ذهنیتینه یاقین اولانلاردر. غرب ایله مناسبات صیقلاشماغا باشلادیقدان صوکرا بیر چوق گنجلەر آوروپایا تحصیله

گیدەرەك لادینی laique بیر تربیه ایله یەتیشیورلار، غربیك، بالخاصه فرانسانیك Cosmopolite فکرلەریله آشنا اولاراق مملکتلرینه دونویورلاردی. بوندان ماعدا ایستانبولدا و بعضی بویوك شهرلرده کندی تبعەلارینا ئوز دیللرینی ئوگرەتمەك بهانەسیله مکتبلر آچان آوروپالیلاریك بو مکتبلرینده یەتیشەن و یا آوروپا مکتبلرینه نظیره اولاراق آچیلان یەرلی و رسمی مکتبلرده آوروپالی معلملریك تربیەلریله یەتیشەن گنجلەر هپ بو جریانی قوتلەندیرەن عاملر ایدی.

بو طرز تربیه و بو سیاق نظر بالخاصه مشروطیتیك، انقلابیك ایلك سنه‌لەرینده پك یویوك بیر قوتله نکشاف ایتمیشدی.

مملکنده پاشایان بوتون عناصر بیر تاردەشلیك حسیله متحسس اولموش شیخ لاسلام ایله پاطرق أل‌ـأله، یان‌ـیانا آرابالاردا گەزمیشدی. بوتون معناسیله بیر بین‌المللیت internationalisme حکم سورمه‌گه باشلامیشدی. طبقی فرانسادا بویوك اختلالیك ایلك زمانلارینداکی کبی گەنیش بیر مساوجه کارلیق گورولویوردی، مطبوعاتیك قوتلی بیر قسمی بو جریانی تمثیل ایدییوردی. عصری تربیه آلان منورلەر بیرمینجی عصریك بوتون ترقیلەرینی و تکملەرینی نیمسه‌یەرەك عصری و مدنی بیر اجتماعی هیأت وجوده گەتیرمك، مملکتیك عرفنینی، سویه‌سینی یوکسەلتمك، اقتصادیاتینی قوتلەندیرمك و دستقل بیر حاله گەتیرمەك مفکوردسیله حرکت ایدییورلاردی.

نشریاتلاری، تلقیناتلاری، طرز و اصول تربیه‌لەری هپ بوغایه‌یه گیدییوردی، حتی حکومتیك رسمی خط حرکتی‌ده عینی یولدا ایدی. بالطبع بو جریانیك بوتون اجتماعی حادثه و مؤسسەلەرده اولدوغو کبی أدبیاتداده عکسلەری گورولویوردی. «ثروت‌فنون»ده غرب تأثیرله باشلایان أدبیات دوام ایدییور «۱۳۲۵» سنه‌سینده او أدبی مکتبه یکی بیر وارث اولاراق «فجر آتی» تشکیل اولونویوردی. ثروت‌فنونی إداره ایدەنلەر «أدبیات جدیده»جیلرله «فجر آتی» جیلەردەن عبارتدی.

فقط بو جریان همەن دائما عینی صورتله قوتینی محافظه ایدەمەدی. آوروپانیك اقتصادی و سیاسی احتراصلارلا تورکیایا صالدیرماسی، ایتالیانیك طرابلس غربه هجومی، آووستریانیك بوسنا هەرسه‌گی آلماسی، نهایت بالقان حربنیك نتیجه‌سینده روم ایلینیك بوتون‌ـبوتون تورکەریك أللرینده‌ن چیقماسی

آوروپایه، آوروپا مدنیتینه‌ده بیرکین اویاندیرمیشدی. عکس‌العمل چوق شدتلی اولموش و ایکی مختلف جهره گوسته‌رمیشدی: ملی؛ دینی...

تورکیانیك ملتجیلیك nationalisme جریانینا آتیلماسی طبقی فرانسیز اختلال کبیرینده دورت طرفدان دوشمان استیلاسی و هجومی آلتیندا قالان فرانسانیك جبری بیر صورتده ملتجیلیگه nationalisme آتیلماسی کبیی اولموشدور. اوزمان فرانسا مملکتی آنجاق بو حسارله قوروماق ممکن اولاجاغینی ظن ایتدیگی کبیی تورکیاده أوروپا أمپریالیستلرینیك تجاوزلری قارشیسندا عینی حسی دویموشدی. عصریلیك جریانی ضعیفلادی بیر چوق گنجلر اوجهتدن چیقاراق بو یکی یوله دوکولدیلر؛ ثروت‌فنونی اداره ایدن «فجر آتی» گنجلری فریاده باشلادیلار

«غریبك جبین ظالمی عفو ایتمه‌ریم سنی
تورکوم و دشمنم سکا قلسام‌دا بیرکیشی»

دیه آوروپایه قارشی دیش غیجیرتماغا، یومروق گوسته‌رمه‌گه باشلادیلار. مکتبلرده طرز تربیه ده گیشدی، تدریس غایه‌لری باشقه‌لاشدی. ملی حساره فضله یه‌ر ویریلدی.

أساساً بوجریان اوفاداردا یکی ده گیلدی. داها استبدادیك حکم‌سوردوگی (۱۳۱۳) سنه‌سینده یونانستانلا آچیلان حرب مملکتده ملی غروری اوقشایاجاق، جانلاندیراجاق بیر ظفرله نتیجه‌لنمیشدی. حربدن دونه‌نلره قارشی پارلاق إستقباللر حاضرلانمیش، بوتون غزته ورساله‌لر بیرسسله قوماندانلاری عسکرلری آلقیشلامیشلاردی. ملی قهرمانلیغی، فداکارلیغی حکایه ایدن، بوکسه‌لتهن دستانلار یازیلمیشدی. بوتون بو یاریلار آچیق، ساده بیر تورك دیلیله میدانه گلمیشدی. بودا آبریجا جاذب بیر جهت تشکیل ایتمیشدی. «خلقه دوغرو» جریانیله لساندا بیر یکیلیك باشلامیش ثروت‌فنون باشدا توفیق‌فکرت اولدوغو حالدا اوزمان بو جریانی تقدیر و تشویق ایدیلمیشدی.

اوزمانلار رسوماتدا مامور اولان محمدأمین‌ده دویغولارینی هجه‌وزنیله و آچیق بیر افاده ایله یازماق تشبثنده بولوناراق، «هجه‌وزنیله شعر یازیلاماز، خلق لسانیندان شعر چیقماز!» کبیی ادعالارا قارشی بیر قاچ تجربه و نمونه

ویرمك هوسینه دوشموشدی. یازماغا باشلادیغی پارچالاری توفیق‌فکرته، رضا توفیقه اتحاف ایتمیش حتی بونلاردان بعضیلاری‌دا بالاخره ثروت‌فنوندا نشر ایدیلمیشدی.

گرك توفیق‌فکرت، گرك رضا توفیق محمدأمینی صیانت و تشویق ایتدیلر. أساساً رضا توفیق یللردان به‌ری تدقیق ایتمه‌گده اولدوغی خلق أدبیاتی نمونه‌لرینده‌ن ملهم اولاراق قوشمالار، دیوان و دستانلار یازییوردی.

ایشته انقلابیك ایلك سنه‌لرینی تعقیب ایده‌ن داخلی و خارجی وقعه‌لار بو جریانه داها بویوك بیر قوت ویرمیشدی.

سلانیکده نشر ایدیلمه‌گه باشلایان «گنج قلمله‌ر» «یکی لسان» ادعاسیله اورتایا آتیلدی. مناقشه‌لار، مناظره‌لار باشلادی، عصری جریانلا ملی جریان چارپیشماغا باشلامیشدی.

ملی حرثی culture، ملی تربیه‌یی تمیه ایده‌جهك قلوبلر، محفللر آچیلماغا باشلاندی. «تورك اوجاغی» تأسیس اولوندی. آرقاسیندان جریانی تعمیم و تقریر ایچین، فکرلریك نشرینه واسطه اولماق اوزره «تورك‌بوردی» مجموعه‌سی انتشار ایتدی. چوق سورمه‌دی، بو جریان بویوك بیر قوتله هر طرفه کوك سالدی. گه‌نیشله‌مه‌گه بویوك بیر استعداد گوسته‌ردی، تورك دنیاسی ایله فکری بیر مناسبت باشلادی.

وقتیله باغچه سرایده «ترجمان» نامیله چیقاردیغی غزته ایله ملی جریانیك انکشافینا خدمت ایتمیش اولان اسماعیل غاسپرنسکی‌ده «تورك‌یوردی» نیك یازیجیلارینداندان اولدی.

زمین و زمانی مساعد گوره‌ن و اجتماعی بیر حرکت یاراتماق ایسته‌یه‌ن ضیا گوك آلپ میدانه آتیلدی. کندی فلسفی و اجتماعی فکرلریله تورکجیلگه داها شموللو بیر معنا ویردی، داها گه‌نیش بیر افق آچدی. نظریات ساحه‌سینی بویوتدی. دینه بیلیرکه تورکجیلیك أساسلاری اوزه‌رینه حکومته بیر سیاست پلانی، بیر اداره پروغرامی چیزییوردی «اتحاد و ترقی» فرقه‌سی مرکزنده قوتلی بیر نفوذه مالك اولان بو یکی اجتماعیاتجی فکرلرینیك نشرینه واسطه اولاراق «یکی مجموعه»ی چیقارماغا باشلادی. تورکجیلیکده ایکی یول حاصل اولدی: بیری أدبی و علمی بیر ساحه‌ده چالیشان «تورك

یوردی»نیك تعقیب ایتدیگی، دیگری‌ده اجتماعی و سیاسی ساحه‌ده بورویه‌ن «یکی مجموعه»نیك طوتدوغی یولدی. بو ایکنجی ول pantouranisme تورك بیرلیکی یولی ایدی.

دینی جریانیك منشای ایکی أولکی جریاندان چوق أسکیدر. خریستیان آوروپانیك تعصب fanatisme حسله‌ریله شرقه صالدیرماسی بوتون اسلامی عنصرلار آراسیندا بیر نوع غلیان اویاندیرمیشدی. غرب امپه‌ریالیسته‌رینیك بیر طرفدان سیاسی، بیر طرفدان دینی تضییقاری آلتیند وارلیقلارینی غائب ایدن بیر چوق کوچوك حکومتلر دیگه‌رلری ایچین‌ده بیر نمونهٔ اتباه اولویوردی. بوعمومی حرکتیك تورکیا اوزه‌رینده‌ده بیر تأثیری گورولمه‌جه‌گی طبیعی ایدی. بیر طرفدان‌دا کندی نفوذ و قدریله‌رینی آرتیرماق ایسته‌یه‌ن سلطانلار، بالخاصه خلافت موقعیندن قوت آلدیقلاری ایچین دینی جریانه بویوك أهمیت وبرییورلاردی. او اهمیت عصرلار بویونجه یاشامیش علمی، اداری، اجتماعی، اقتصادی حتی زمانینا گوره سیاسی بیر شکل بیله آلمیشدر. مملکتیك بوتون مقدراتی بیر فتوا أمینیك أیلنده قالمیشدر.

«۱۲۵۵»ده تطبیقه باشلانیلان «تنظیمات خیریه» جریانی بو قوتی خیلی صارصمیش، خیلی زدله‌میش ایسه‌ده تمامیله کوکوندن سوکوب آتماغا موفق اولامامیشدر. یه‌کیلیگه، ترقی‌یه، انقلابه قارشی نه‌ره‌ده بیر عصیان، نه‌ره بیر ارتجاع باش گوسته‌ریرسه اونی اداره ایدن قارا قوتیك مطلقا دینی قوت اولدوغو، هیچ اولمازسا اوکا استناد ایدر بیر تشکیلات بولوندوغونی تاریخ بوتون آچیقلیغی و آیدینلغیله گوسته‌ریبور.

تنظیماته قارشی عصیان ایده‌نلەریك‌ده بینه باشلاری بو قوته باغلی ایدی. ایسقولاستیق scolastique بیر تربیه و ذهنیتله اداره اولونان بو جریانیك طرفدارلاری پك چوق ایدی، چونکه بوتون علم و تربیه مؤسسه‌لری او جریانیك اداره‌سینه تابعدی حیاتی اداره ایدن شریعتدی. آلیم-صاتیما وارینجایا قادار قارا قابلی کتابلاریك تعیین ایتدیگی اصوللەر، قانونلار دائره‌سینده دوران ایده‌ردی. علم و عرفان فابریقاسی مدرسه ایدی. اورادان یه‌تیشه‌ن حیاتی آنجاق کندی خصوصی گوروشو ایله گوره‌بیلیر، کندی عندی دویوشو ایله دویا بیلیردی.

اجتماعی، علمی و اقتصادی حیاته یه‌گی بیر سیستم، یه‌گی عضویت ویرمك ایسته‌یه‌ن تنظیمات مملکته مه‌قانیزماسی بوتون-بوتون باشقا، بوتون‌بوتون یه‌گی بیر ماکینه گه‌تیرمیش فقط اوچرخلاری کوفلو، حرکتی یاکلیش کهنه ماکینه‌یی اورتادان قالدیرمق ده‌گیل دوردورماغا بیله موفق اولامامیشدی. او ایشله‌یور و کندی پاصلی دیشلری شکل ویردیگی، قالیبا دوکدوگو «نموذج type»لەری حیات ساحه‌سینه دوکویوردی.

تنظیمات حرکتینیك أك بویوك نقصانی اجتماعی وارلیقداکی بو ایکیلیك dualisme اولدوغو کیبی ۱۳۲۴ انقلابینیك أك بویوك ضعفی‌دا بینه بوایکیلیك اولموشدی.

یکی انقلاب بو ایکیلیگی قالدیرامادیقدان باشقا اوکا بیر اوچونجو جریان‌دا علاوه ایتمیشدی.

عبدالحمید سلطنتینیك صوك زمانلارینداا یوز بولدوقلاری ایچین فوق‌العاده شیماران بو زمره « اتحاد اسلام Panislamisme » کیبی موهومه‌لر پیشینده قوشاراق هر مفکوره‌یی ideal أزه‌جك بیر سرکشلیکله اورتایا آتیامیشلاردی.

مشروطیتیك اعلانی، ایلك زمانلاردا کی ذهنیت mentalite و عصریلیك جریانینك غلبه‌سی دینی جریانی «فالج paralysie »ه اوغرتمیشدی.

فقط قانلی خلیفه‌نیك یکیدن اسکی استبدادینی جانلاندیرماق هوسینه دوشدوگو زمانلار «۳۱ مارت» ارتجاعیله بوتون غیظ و غلظتیله جانلانمیش فقط دوامینا میدان وبریلمه‌یه‌رك باصدیریلمیشدی. أگر خارجی سببله‌رله عصریلیك جریانی ضعیفلاماسایدی بلکه‌ده داها اوزماندان گورولوب گیده‌جه کدی. فقط آوروپالی محتکر و محترصله‌ریك یه‌گی هجوملاری بین‌المللیت حسینی تولدورموش ملیت حسیله برابر دین حسنی‌ده آتشه‌ندیرمیشدی. عبدالحمیدیك حبسیله نهایت بولان ارتجاع وقعه‌سیندان صوکرا هر بیری بیر گوشه‌یه سینه‌ن متعصب fanatique حاجیلار، خوجالار تکرار جانلانماغا باشلادیلار. شیخ الاسلاملیق خلقی ارشاد غایه‌سینه دوشدی. «سبیل‌الرشد» آدلی بیر مجموعه چیقارماغا باشلادی. دینی جریان حسله‌ر، فکرلەر اوزه‌رینده بیر حاکمیت autorite قورماق ایسته‌یوردی. تأثیرینی علم و أدبیات اوزه‌رینده‌ده گوسته‌رمه‌ك ایسته‌یوردی. بیر زمانلار دارالفنون أدبیات معلمی اولان محمد عاکفی

مجموعه‌یه محرر اولاراق گه‌تیردی. جریان بیر منتظم تشکیلات حالینده دوام ایدییوردی، بعضی حادثه‌لرده اونیك بسله‌نوب جانلانماسینا، قوتله‌نوب آتشله‌نمه‌سینه سبب اولدی. بالقان حربی، جهان حربی کیبی مملکتیك حیاتینی، استقلالینی تهلکه‌یه آتان مهم عاللرده، عصریلیکی بوتون بوتون ضعیفلاتاراق دینی جریانی بیر چوق زمان ملی جریانلا بیرله‌شدیرمیش .و برابر چالیشدیرمیشدی.

بیر آرا بواوچ جریانی بیرله‌شدیرمه گه، آرالاریندا کی ضدیتی اورتادان قالدیرماغا اوغراشانلار اولدی ایسه‌ده، ممکن اولمامیشدی. حتی ضیا گوك آلپیك «تورکله‌شمه‌ك، اسلاملاشماق، معاصرلاشماق» آدلی أثری‌ده بو غیرتیك زوراکی و فائده‌سیز بیر محصولی‌ایدی. هم ذهنیت، هم مفکوره هم‌ده تربیه. اعتباریله یکدیگریندن بوقادار آیری، بوقادار اوزاق اولان ضدیتاری بیرله‌شدیرمه‌ك محال‌ایدی. جهان حربی أتناسینده أك حرارتلی، دوره‌سینی باشایان دینی جریان بوتون مملکته حاکم و متحکم بیر وضعیت آلمیشدی.

بالخاصه عصریله‌شمه‌ك جریانینك قانلی بیر دوشمانی اولان بو جریان بو عمومی حربدن إستفاده ایده‌رك نفاق و شقاقه یول آچمیشدی؛ «جهاداً کبر» اعلانی کیبی بیرمینجی عصر ذهنیتنی گولدوره‌جك تشبثله‌ری کوروکله‌میش، آله‌ولندیرمیشدی. بیرسورو متعصب اورتایا آتیلمیش کندی منفعت اوجاقلاری اولان دینی کهنه بیر أفسانه، ریاکار بیر یالان، قورقاق بیر تماق اولاراق گوسته‌ردن، بیرمینجی عصردا بویله معناسیز، یالانجی، و ریاکار أفسونلارا اینانیلامایاجاغینی اورتایا سورمن عصریله‌ره قارشی بو «قارا قوت» آتش وغیظ پوسکورمه گه باشلامیشدی. بوتون حرب مدتینجه دینی جریان بویوك رولینی اوینایوردی. حقیقتده هیچ بیر قوتی تمثیل ایده‌مه‌یه‌ن بو جریان ایچین-ایچین چورومه گده، بیقیلماقدا ایدی. عمومی حریك ازاله‌سیله اودا صوك نفسینی ویردی.

بو جریانی ئولومه محکوم ایدن مصالحه حربیك بیقدیغی اجتماعی، اقتصادی و علمی حیاتی‌ده دیریلتمه گه چالیشیور، عصریك، حیاتیك، و جمعیتیك احتیاجی، مزاجی و سجیه‌سیله علاقه‌دار بیرده ادبیاته یول آچیور...

شهاب‌الدین سلیمان

حیاتی

شهاب‌الدین سلیمان «۱۳۰۱» بیك اوچیوز بیر تاریخینده ایستانبولده دوغموشدور. أصلا کندیلرینه چاودارلی علی آغا خاندانی دنیر. بو عائله (۱۱۳۰) تاریخلرینده بالیکسری‌ده یه‌رله‌شمیش و اوراده شهرت بولموشدور.

شهاب‌الدین سلیمان بر مدت ایستانبولده پاشادیقدان صوکرا پدرینیك دفتر خاقانی مدیریتیله بولوندوغی ازمیره گیتمیش، چوجوقلوغی تامیله ازمیرده گچمیشدر. تحصیل تالیسینی‌ده ازمیرده آلمیش و «۱۳۱۹»ده اعدادی‌بی‌ده اکمال ایدوب شهادتنامه‌سینی آلوب ایستانبوله گلمیشدر.

او تاریخده مکتب ملکیهٔ شاهانه‌یه داخل اولماق ایچین مسابقه‌یه گیرمیش و قازانمیش عالی تحصیلینی‌ده بو صورتله ایستانبولده اکمال ایتمیشدر.

«۱۳۲۴» انقلابی گلدیکی زمانلار شهاب‌الدین سلیمان وفا أعدادیسینده فرانسیزجا تدریس ایتمکده ایدی. چوق گچمه‌دن بوتون بیر عائله‌نیك یوکونو بوگنج اوغلونیك اوموزلارینه یوکله‌یه‌رك باباسی ئولووبرینجه شهاب‌الدین سلیمان غیرتینی آرتیرماق، رئیس اولدوغی عائله‌یی صیقینتیدان قورتارماق اقتصادی حریتینی تأمین ایتمك مجبوریتی قارشیسینده قالمیشدی.

بیر زمانلار ایستانبولده شریف پاشازاده سلیمان شوکت بك دییه تانیلان شهاب‌الدین سلیمان مطبوعات عالمینده‌ده فعالیته آتیلدی، اسمی هر طرفدن ایشیدیلدی. بیر چوق غزته‌لرده اداره ایتدی، مناقشات و مجادلاته گیریشدی. عینی زمانده صحنه أدبیاتینه‌ده آتیلاراق «چیقماز سوقاق» نامیله بیر پیه‌س یازدی. بو پیه‌س محررلر آراسینه بیر ایکیلیك آتمیشدی. لهنده، علیهینده سویله‌یه‌نلر چوغالمیشدی. نهایت «۱۳۲۵» سنه‌سینده ایدی. شهاب‌الدین سلیمان کندی طرفداری اولان گنجلرله «فجر آتی» محفل‌أدبیسینی تشکیل ایده‌رك

قاپیسینه «صنعت شخصی و محترمدر» دستورینی یازدیلار. شهاب‌الدین سلیمان بو محفلیك مؤسسلریندن اولموشدی.

گرك فجرآتیده، گرك خارجده بویوك أدبی بیر فعالیت گوسته‌رن شهاب الدین سلیمان بیر چوق مشکلره، أنگلاره‌ده معروض قالمیوردی. هر یازدیغی أثر شدتلی تنقیدلره اوغرایوردی. یازدیغی «فیرطینا» عنوانلی أثری‌ده بیر تنقید صاغاناغی قارشیلامیشدی. یازدیغی أثرلر غیر اخلاقی بیر روح ایله یازیلمیش دیيه اتهام ایدیله‌رك مکتبه‌کی معاملگینه بیله نهایت ویردیریلمیشدی. او، بوتون بو اتهاملاره اجتهادیله جواب وبره‌رك سعیندن گه‌ری دورمایوردی. نهایت کندیسینی دارالمعلمین عالیه مدیر معاونلیگنه تعیین ایتمیشلردی.

سلیمان شهاب‌الدینیك مطبوعات عالمینده خدمتی چوق اولموشدور. مختلف مجموعه‌لارده یازدیغی مقاله‌لر، تنقیدلر بویوك بیر کل تشکیل ایده‌جك مقداره‌در. صنعتده حریتك قوتلی بیر طرفداری ایدی.

بیر زمانلار ایستانبول سلطانیسی ادبیات معلملیگینده بولونموش و کوپرولو زاده فؤادایله مشترك «تاریخ ادبیات عثمانیه»بی یازمیشدر.

شهاب‌الدین سلیمان داها گنج دینه‌جك بیر یاشده آوروپاده وفات ایتمیشدر. عمری وفا ایتسه‌ایدی. تجربه و تتبعلرینه استناداً فائده‌لی محصولار ویره‌بیلیردی. اثرلری میانینده بیر پرده‌لیك بیرده «قیریق محفظه» پیه‌سی واردر.

لسانی و اسلوبی

شهاب‌الدین سلیمانیك لسانی زنگین و سوسلودره، image رنکلی بیر اسلوبی واردر. أدبیات جدیده‌نیك بیر معقبی اولارق آچدیغی فجرآتی‌ده همان او روحی، او مسلکی، او قناعتی یاشامیش و یاشاتمیشدر دینه بیلیر. حساس، رقیق و خیالی بیر ذهنیتله قاوراديغی موضوعلارینه استعاری سوسلر وبرمکی سه‌وه‌ردی. آوروپاده کی معناسیله تدقیق و تنقید آثاره یاشلامیش طبیعی ایالك زمانلاری یایدیغی تنقیدلر بعضی خصوصی گوروشله‌رله یاپیلدیغی ایچین او قدارده قیمتلی ده گیلدر. نابق کمالیك اثرلریندن بیر قسمی ایچین یازدیغی تنقیدنامه‌لر فضله مزیفانه‌در. وقتیله اداره ابتدیگی «رباب» مجموعه‌سینه «یگانه ایستانبول شاعری ندیم» عنوانیله یازدیغی مقاله‌یی گوزدن گچیرمك کندی لسانی و اسلوبی حقینده جانلی بیر فکر الماق ایچین کافیدیر.

«بعضاً تاریخ انسانلاری ابداع ایتدیگی کیبی انسانلارده بعضاً تاریخی ابداع ایدر. حیات آثاریله، شوخیدن، جلوه‌دن، نشئه‌دن لبانه بورونموش، مع مافیه روحاً زمانینی ترنم ایتمیش، حیات مؤبده آثاریله ادبیات عثمانیه‌نیك ماضیسینده و شبهه‌سیز استقبالینده بیر موقع ممتازه مالك ندیمی هر کس ایچین سفیه، بنجه بویوك، متجدد ابراهیم پاشا زمانی ابداع و اهدا ایتمیشدر.

نانکورلر، بدخواهلار ایچین سفیه، تاریخ ایچین بویوك ابراهیم پاشا اعتیاد ایله بیهوش کسل و عطالت یه‌ماضی‌یه طوقونموش بو ملته بیر حیات تازه، بیر حیات شوخ و چالاك ویرمك ایسته‌دی.

شکلیك أساسه، وجودیك روحه ویره بیله‌جگی قابلیت تغیر و تبدلی ملاحظه ایله ایستانبولیك مسکین، منوم، و منام آلود محیطینه، صنعتکار، رقصان، نازان و أصیل اگله‌نجه‌لریله مسرور و بختیار بیر ماسکه‌ـأوت، ماسکه، مع‌التأسف ماسکه‌ـتاقا بیلدی.

ایستانبولیك سیماسینده بیردن بیره شرق ایله غربیك ألوان ممتزجه‌سیندن متشکل بیر خندهٔ زندگی بلیردی؛ بیر حیات سفاهت یاخود بیر حیات ترقی و تجدد، بیر حیات صنعت و نفاست بتیره‌مگه باشلادی.

هر یرده، هر نقطه‌ده گنج بیر نشئه سوروکله‌نییور. هر یرده، هر نقطه‌ده استعداد چارپیشییور، موسیقی، رسم، خط حتی ایلك دفعه اولاراق تماشا بیری–بیرلرینه رقابت ایدییور، هرگون یکی تیر جاوهٔ صنعت طلوع ایله برابر «مشیمهٔ‌سیدن» دوغویور؛ یاخود غروبی متعاقب بیزانسیك قطیفه‌لی، ده‌رین، نواز شکارگیجه‌لرینیك سینه‌سینده اوچوشویور، ایرماقلارینیك اوزه‌رینده چراغلار دولاشییور، حدودلاریمزه بیر تهلکه بولوتی بیله اوچمایوردی.

ایشته بو دورهٔ‌سکون و صنعتیك، بو دورهٔ تجدد و ترقینیك مولدی ابراهیم پاشا، أك بویوك مولودی‌ده ندیمدر.

بعضی استعدادلار واردرکه اونلار محیطارینی تشکیل ایده‌مه‌زلر. اگر ئوکارینه و آیاقلارینیك دیبینه مزاج استعدادلارینیك ایسته‌دیکی خالیلار یایملماز، و «بونلاریك اوزه‌رینده یوروییك» ده‌نیلمه‌زسه قارانلیقلار، مجهولیتلر ایچینده بوغولورلار، قالیرلار، گورونمه‌زلر؛ کوچوك بر مشعلهٔ احیایه تصادف ایتمیش اولسایدیلار کیم بیلیر نه قیمتدار، نه نجیب، نه ممتاز أفکار و حسیات ایله بشریتیك محفظهٔ دماغیه‌سینده بیر سراج احترام و تعظیم اولاراق ابدیا یانارلار، یاندیریرلاردی. بوگون‌ده کیم بیلیر، و نه یازیق، نه قادارلاری بلکه کندیلرینیك‌ده بیلمه‌دیکنی حس ایتمه‌دیکی بیر پیغولهٔ غفلت و تباهده صاقلانییورلار، گورونمه‌یورلار. بن أمینم اگر ابراهیم پاشا دهای تبدلیله ساحهٔ أرضده ظهور ایتمه‌سه‌یدی ندیم‌ده بیر گوشه‌ده ئولور و بوگون‌ده یاشامازدی.

ندیم ایستانبولیك، اسکی ایستانبولیك، او زمانکی ایستانبولیك شاعریدر. تاریخ ادبیات عثمانیه‌ده بو اسمله یاد ایدیله بیله‌جك دیگر بیر شاعره تصادف ایتمك ممکن ده گیلدر. احوال جمعیتی مستهزی، لاقید و محقر بیر نظرله بیزه ترنم ایده‌ن بیر بویوك شاعر، بیر «روحی بغدادی» وارساده بونیکله ندیم آراسنده بك بویوك فرقلار واردر. روحی‌ده أفکار و حسیات عمومی، ندیم‌ده موضعی‌در. روحینیك سویله‌دیکلری او زمانده دوغرو اولا بیلدیکی کیبی بو زمانده‌ده دوغرو اولا بیلیر. فقط ندیمیکیلر سعد آباد ایستانبولینیك تصوری، تحایلی، حیاتی‌در. اونده یالیکیز او زمانی بولورسیکیز. اونیك أثرلری اینجه‌لیکلریله، چاپقینلیقلاریله، نازلاریله، أدالاریله سیزه او دوری

ایچیریر، و سیزده بیر داء الاشتیاق ماضی اویاندیریر. «آه نه اولوردی؟ بن‌ده او زمانده گلسه‌یدیم...» دیرسیکیز.

ندیم هجرتیك بیك یوز تاریخارینده ایستانبولده دوغموشدور. اونی ساحهٔ حیاته ایصال ایده‌ن والده‌نیك دوداقلاریندان ابتسامیك بیر ثانیه دوشمه‌سی احتمالینه بیله قانع ده گلیم.

أسکیدن، بیزیم چوجوقلوغمیزده ایستانبولیك عنعناته تاریشمیش، شخصیتینی ناقل آداملار واردی. بونلاریك کندیلرینه مخصوص لسان التفاتلاری، ألفاظ تعظیمیه‌لری، خلاصه کندیلرینه مخصوص عشقیه‌لری، أگله‌نجه‌لری، ذوقلری، عادتلری موجوددی. او زمان بیر ایستانبول چوجوغیله بیر طشره‌لی‌یی بیری–بیرینden قولایجا، ایلك نظرده تفریق ایتمك ممکندی.

بونلاریك طرز تلبسلرینه، طرز مشی و حرکتلرینه وارینجایا قادار هر شیلرینده بیر باشقالیق بیر خصوصیت بولونوردی. ندیم ایشته بونلاریك سرفرازی، شاعری، ده‌ده‌سیدر.

منظومه‌لرینی اوقورکه‌ن آقسرایلیك بیر قهوه‌سینده، گیجه‌لیك اتاریسیله عباسینه صاریلمیش، فسینی بیر آز یانه آتمیش، هر سوزه مقابل بیر سوز، هر شدت و حدته بیر خنده، هر حسنه بیر چیچك بولماقله مشغول أسکی ایستانبول بگی قارشیسینده‌سیکیز ظن ایده‌رسیکیز.

بنمی ساقی اولایم بزمه دورور که‌ن سه‌ودیگیم
بویله سیمین ساقلاره بلور بازولارله سن
گلم شویله، گلم بویله دیمکدر یاره معتادیم
سنی أی گل سه‌وه‌ر جانم که جانانه خطابیمسیك!..الخ

بن بوتون بونلاری اوقورکه‌ن ایستانبولیك آرتیق نابدید اولموش او أسکی نکته‌دانلارینی، او أسکی صرف‌أندازلارینی، او أسکی شوخلارینی دوشونور، زمانیك بو قادار صمیمی بیر صورتده فناگاه نسیانه یورودوگی، بو أسکی شخصیتلری روحاً سلاملاریم.

باقیکیز، شو سطرلار نه اینجه و نه اجتماعی!... بیزه ایستانبولده کی حیات ریا وکنمی بوتون عریانیسیله گوسته‌ریور:

اذن آلوب جمعه نمازینه دەیو مادردن
بیر گون آزاد. اولالیم چرخ ستم پروردن
دولاشوب ایسکله‌یه دوغرو نهان یوللردن
گیدەلیم سروردانم یورو سعد آباده...

ندیم رسامدرده... اونیك مصور بیر قلمی واردر، أثرلرینی اوقوبان بیر رسام هیچ زحمت چکمکسیزین ألینده فیرچا اسکی سعد آباد ایستانبولینی چیزه بیلیر، گوسته‌رر. او زمانینی قصی و تمثیل ایتمیش، أنك کوچوك گولگه‌سینه أنك اینجه خطوطینه، أنك نازك نقطه‌لارینه، وارینجایا قدار گوزلریله ایچمیش، و بیزه صاف و پاك بیردر منقوشه کیبی نقل و اعاده ایتمیشدر. خصوصیله او زمانیك کاشانه‌لرینی اونیك قدار هیچ بیر کیمسه گورەمه‌میش، اونیك کیبی کیمسه افاده ایدەمه‌میشدر:

کوه دریا ایکی جانبدن در آغوش أیله‌میش
صان که دریا دایه‌سی کهسار ایسه لالاسیدر
کوه صاقینماقدا رخسارین دوغار گوندن آنیك
بحر ایسه آیینه‌دار طلعت زیباسیدر...

و ندیم نه اینجه، نه ممتاز بیر مخیله‌یه، نه بویوك بیر حساسیته مالکدر. خیاللری یکی، گزیده، ناشنیده خیاللر؛ حساری زمانینیك محراقینداز انعکس ایتمیش نفیس، ظریف، چاپقین حسیاتدر.

نه برك گلدر اولب چیگنه‌ـەم شکر صانیریم
نه غنچه‌ـر او دهن قوقلاسام شراب قوقار
عجب نه بزمده شب زنده‌دار صحبت ایدیلك
هنوز نرگس مستیگده بوی خواب قوقار
سنی مگر که گل فسون ناز ترله‌تمیش
که سیب غبغبیك أی غنچه لب گلاب قوقار...
سکا کمیسی جانم، کیمی جانانم دەیو سویله‌ر
نه‌سیك سن دوغرو سویله جانمسیك، جانانیمسك کافر
زیجه تشبیه اولونسون ارغوانه روی گانگونیك
آنیك حسنی سبکرو رنگی اما دائمی بونیك

شهاب الدین سلیمان

ترك ادبیاتی تاریخی

بونلار نه خیاللر، نه نو ترانشیده، نه ناشنیده خیاللردر. بونلاری بولا بیلمك آكلایا بیلمك ایچون ندیمیك مخیله‌سیله، حساسیتینه و ندیمیك زمانینه مالك اولماق اقتضا ایده‌ر. بیزده سه‌ودیكلریمزی قیصقانیریز، بزده حدت سودا ایله صارصیلیرز. بیزده سه‌وه‌ریز، فقط یه‌بن ایده‌ریم، نه سیز، نه بن، حتی سلطان‌الشعرا فضولی بیله ندیم قادار رقیق بیر حساله سه‌وه‌میش، سه‌ودیگینی قیصقانمامیشدر:

بیر كیمسه‌یه آچیلماز ایدیم دامنیك اولسام
كیم گورور ایدی سینه گی پیراهنیك اولسام
دائم آرایان بولسا جوانیم سنی بنده
بیر غنچه گل اولسائده سنیك گاشنیك اولسام...

«ندیم»ده استعاره تشبیهه دائما غالبدر. بوده ندیمیك حس و خیال خصوصیتده فوق العاده متكامل، مواد مختلفه‌دن آلدیغی تحسساتی بیری—بیرینه مزج ایده‌جك بیر قابلیته مالك اولدوغینه دلیلدر. حكمت بدایعیك تدقیقات و تجربات أخیره‌سی نتیجه‌سینده تحقق ایتمیش بیر كیفیت واردر كه... آك بویوك، آك متكامل صنعتكارلار تشبیهدن تباعد ایده‌لردر. تشبیه ابتدای بشریتیك محصول افاده‌سی استعاره تحسسات متواليه و متعاقبه ایچینده بولونان، و بونلاری مص و تمثیل ایده بیله‌جك ماهیتده اولان شاعرلریك زادهٔ صنعت زادیدر.

ندیم شو خلوقلاردان متولد حادثات متعدده‌یی او قادار بیری—بیرینه مزج ایتمیش، اونلاردان أویله خیاللر، استعاره‌لر دوقوموشدور، كه ذهنیت شاعریتینده كی مكملیتیك آك واضح دلیللری بونلاردر.

«نازی بیر آب، بیر شلاله فرضیاه بویه بكزه‌تمك» شلاله‌نیك شوخلوغیله حسینیك شوخلوغی آراسیندا كی مناسبتی تعیین ایتمك ایچین بیلمه‌م كه نه قادار بویوك بیر دماغه، نه اینجه بیر نفوذ نظره، نه ده‌رین بیر ذوقه مالك اولمالیدر.

ندیمی بو صورتله یتیشدیره‌ن أسباب و خصوصیات آراسینده عائله‌سینیك‌ده تاثیری واردر. ندیمیك بویوك پدری قاضی عسكر مصطفی افندیدر. باباسی كندیسی كوچوك یاشلاریندان اعتباراً علوم و فنون ایچینده بویوموشار، مسلك قضاته سالك اولمۇشلاردر. حتی ندیم ابراهیم پاشانیك ندیمی اولمادان

أول محمود پاشا محکمهٔ شرعیه‌سی حاکمی بولونماقدا ایدی. باخصوص دبدبه و داراته مجاوبتی طالعینك أك مستثنا محیطلره ایصالی ذکاتی تجددینیك انکشافینه باعث اولموشدور.

ندیم مجددر. أك إول أك ساده بیر لسان ایله أك گوزل بیر ایستانبول لسانی قوللانان اودر. اونیك خیالاری، حسلری یكیدر. روحینده کی رشیم تجددانی ابراهیم پاشانیك مشعلهٔ دوری یاقدی و بوکافی گلدی، ندیمیك پك‌ده بویوك اولمایان أك نفیس دیوانی وجوده گلدی.

فقط تجددانه قارشی بی امان و تند ودرشت زمان بیك یوز قیرق‌دورت سنهٔ هجریه‌سینده سفیه ابراهیم پاشانیك بوغاز ایچی، کاغدخانه ساحللرینه نقش‌ایتدیگی آبدات صنعتدر. موثری ایله برابر افاجانیت و ذلتینی ارتکاب ایتمیش، یکیچریلریك بیر عصیانینده پاشاسیله برابر ندیمی خاك هلاکه سه‌رمیشدر. ندیمیك قالدیریملرده‌می، یاخود ده کیزده‌می أجل‌نوش اولدوغی حل ایدیله‌مه‌میشدر.

أصل اسمی احمد اولان یگانه ایستانبول شاعری ندیمی ایستانبوللولاریك اونوتماسی حقیقتاً آجی، و نام شاعرینینی تقدیس و تعظیم ایده‌نلریك فریادلاری بی‌فائده‌در.

بن امید ایدیوروم که ایستانبول خلقی بویوك بیر احتیاج ایله ندیم ایچین هر سنه بیر احتفال أدبیده بولونورلار، یادأعاظمله یاد موجودیتلرینه عالمی اقناع ایده‌رلر، فقط اویویورلار.»

کوپرولوزاده محمد فؤاد

حیاتی

کوپرولو زاده فؤاد «۱۳۰۶» سنه‌سینده دوغموشدور. یدی یاشلارینده ایکن آیا صوفیا رشدیه‌سینه گیره‌رك تحصیل ابتدائیسنی اکمال ایتمش، مرجان اعدادیسینه دوامه باشلامیشدر. اون‌یدی یاشلارینده ایکن اعدادی مکتبنی‌ده بیترمیش اوچ‌سنه قادارده مکتب حقوقه دوام ایتمشدر.

تاریخاً بویوك خدمتلر گورموش اولان کوپرولو عائله‌سینه منسوب اولان محمد فؤاد شعر و ادب استعدادینی، هم ارثاً هم فطرة آلمیشدر. چالیشماغاده فضله هوسکار اولدوغیندان باباسیندان و اجدادیندان منتقل قیمتلی و زنگین کتبخانه‌ده کی قیمتدار کتابلاری تدقیق و تتبعه چالیشمیش و یازیجیلیغه هوسله مطبوعاته آتیلمیشدر.

«۱۳۲۵» سنه‌سینده داخل اولدوغی «فجر آتی»نیك الك سس‌سیز و چکینگه‌ن بیر رکنی اولاراق گورولموشدور.

فقط صوکرالاری غزته‌لرده یازاراق، کتابلار ترجمه و نشر ایده‌رك آچیلماغا باشلامیش و اجدادیندان منتقل و موروث بیر استعدادیك وجودینی میدانه قویموشدر. ایلك زمانلار یازدیغی منظومه‌لرله بوتون «فجر آتی» منتسبلری گیبی، ادبیات جدیده‌یك مروج و معقبی اولاراق اورتایه آتیلمیشدی. سلانیکده «گنج قلملر» مجموعه‌سینده طوپلانان یگی لسانجیلاره قارشی ترکیبلری، هجه‌جیاره قارشی عروضی شدتله مدافعه‌یه چالیشمیشدی. او زمان «ثروت فنون»ده ایدی. هم ادبیات جدیده‌یی، هم (فجر آتی)یه آتشلی بیر طرفدارلیق گوسته‌ریبور، جناب شهاب‌الدین و سلیمان نظیف بگلرده‌ن‌ده بویوك یاردیم گورویوردی. بومجادله اوچ سنه قادار دوام ایتمیشدی. (حق) غزته‌سینیك باش محرری اولموشدی.

فقط بالقان حربینده‌ن صوکرا فؤاد (تورك یوردی) مجموعه‌سی یازیجیلاری

آراسیناگه‌چه‌رك یکی یولده، یکی مفکوره‌ده چالیشماغا باشلامیش، یکی مسلکه سالك اولموشدی. (خالقه دوغرو) مجموعه‌سینده هجه‌وزنیله منظومه‌لر یازدی. نهایت تورکجیلره، مأتجیاره التحاق ایده‌رك، بالخاصه ضیا گوك آلپ ایله بیرلشه‌رك «یکی مجموعه»ده هجه وزنیله افسانه‌لر یازماغا باشلامیش، یکی لسانی و هجه وزنینی ترویج ایتمیشدر. بو خصوصده بیر چوق معارضلاریك اتهام و تعریضلرینه معروض قالمیشدر.

کوپرولو زاده ایلك زمانلارنده چوق و آغیر تنقیدلره، هجونامه‌لره گوگوس گرمك مجبوریتی قارشیسینده بولونموشدی. مع‌مافیه بو تنقیدلر کندیسی ایچین بیر مرشد، بیر هادی اولموش غیرتینی آرتیرمیشدی. تدقیقات و تتبعات ساحه‌سینده بویوك بیر فعالیت گوسته‌ره‌رك بیلگی‌یه، عرفانه اولان مجاوبتنی اثبات ایتمیش اولدی.

خالد ضیانیك و بعضی رفیقلرینك دارالفنوندن چکیلمه‌لری اوزه‌رینه آچیق قالان ادبیات کرسیسینه طالب اولاراق تعیین ایدیلدی. بووظیفه غیرتینی آرتیرماق، شوقینی بیله‌مك ایچین بیر وسیله اولدی. رضا توفیقیك تشویق و دلالتیله تدقیقه باشلادیغی خلق ادبیاتی Folklore حقینده بعضی مقاله‌لر یازدی، تورك ادبیاتی ساحه‌سینده اوغراشماغی مسلك اتخاذ ایتدی.

(آثار اسلامیه و ملیه تدقیق انجمنی) عمومی کاتبی، (تدقیقات لسانیه انجمنی ادبیات شعبه‌سی) عضوی اولاراق چالیشدی.

«قرائت ادبیه»، «ملی قرائت» سلسله‌سی کیبی مکتب کتابلاری «روح الجماعات» نامیله بیر آرقداشیله مشترك گوستاو لوبوندان بیر ترجمه‌سی «حیات فکریه» نامیله بر اثری، تورك ادبیاتینه عائد قسم قسم انتشار ایدن «تورك ادبیاتی تاریخی» آدلی تتبعنامه‌لری و «ایلك متصوفلر» آدلی بویوك تدقیقی أثرلری واردر. ألیوم استانبول دارالفنونی تورك ادبیاتی کرسیسینی اشغال ایتمکده‌در.

لسانی، نظمی و نثری

کوپرولو زاده فؤاد یازی‌یه باشلادیغی، زمانلار «أدبیات جدیده» جریانینی استخلاف ایتمیش و «ثروت فنون» أطرافینده توپلانمیش اولان گنجلر آراسیندا ایدی. باشده رئیس اولاراق جلال ساهر بولونور اوده صوگلارینه یتیشدیگی و چوق‌ده تقدیر ایتدیگی او جریانی بوگنجلکلرله تمادی ایتدیرمك عزمینده گورونیوردی. طبیعی گوز ئوگینده مشق تقلید اولان أدبیات جدیده آثاری ایدی. بوتون گنجلر، لسانلارینی‌ده، اسلوبلارینی، صنعتلرینی‌ده اوگا بکزه‌تمکه چالیشیور فیضلرینی اوندان آلیورلاردی. قابی‌یه بیر دستور اولاراق آصیلمیش اولان «صنعت تمامیله شخصی و مقدسدر» دستوری ایکنجی درجه‌ده قالان اوزاق بیر خیال حالینده قالیوردی. بالطبع صنعتیك شخصیله‌شه‌بیلمه‌سی، شخصیك قدرتلی بیر شخصیته صاحب اولماسیله قائمدر. هنوز یوله گیره‌مدن گنجلرده بویله متبارز بیر شخصیت آراماق معناسیز اولوردی. ایشته بو تأثیر آلتینده یازی‌یازان کوپرولو زاده‌ده اسلوب، ادا expression اعتباریله تماماً اوجریانیك معقبی عینی زمانده‌ده مدافعی ایدی. حتی اوزون زمان مناقشه‌لره گیریشه‌رك عروض وزنینی لزوملو گوسته‌رمیش ایدی. او زمان اوزدرینده توفیق فکرتلریك، جناب شهاب‌الدینلریك قطعی تأثیرلری واردی.

«سسیك» عنوانلی شو منظومه‌سینده «جناب شهاب‌الدین» یاشایور:

شب خولیاده، مبهم و شفاف
بیر شهبق ألم قادار ساکن...
بعضی، ظلمتده أسکپی بیر شهریك
فوق أسرار و نکبتینده کی صاف،
خاستا بیر بایقوشیك أنینی گیبی،
یأس أبعاد ایچینده تیتره‌یه‌رك
یوکسه‌لن، صوگرا محترز، بی رنك
دوکولن بیر صدا قادار عصبی...

بعضی بیر منبع مخبلدن
غیکس ایدن موسیقی آیه شبیه؛
او قدار محترز، ملول و نزیه...
بعضی، أبعاد لیلی دیکله‌ر که‌ن
دویولان بیر صدا قادار مونس:
هر زمان ئویله پرملال و نسیس...
و فقط سه‌و گیلیم، بو بعضی أیلم،
بعضی پرخنده، بعضی خولیادار
اولان علوی سسیکده بن نه قادار
جستجوی تخیلات ایتدیم...
و بوتون کائنات عالیه‌دن
شب أرواحه رعشه بخش ملال
دوکولەن بیر صدایه بکزه‌ر کدن،
گیزلی بیر أرغنون یأس و ظلال
کیبی، آفاق شعریمیك اوده‌رین،
ماتمی بوشلوغیندا عکس أنداز
اولان علوی سسیك، او شهقهٔ راز
بنجه بیر أرغنون سودا که
روح شعریمده حشر ایده‌ر بلکه
ماتمی بیر نشیدهٔ خونین...

منظومه‌لری هپ، دیگر گنجلر، دیگر آرقداشلاری، امین بلندلر، احمدهاشملر، تحسین ناهید، محمد بحجتلر و سائرلری کیبی، عروض وزنیله یازیلمیش، یکی ترکیبلره اینجه خیاللره، ظریف و مخیل تشبیهلره اهمیت ویریلمیشدی، بو حال طبیعی «فجر آتی»نیك انحلالی زمانینه قادار دوام ایتمیشدی. اوندان صوکرا ایستانبولده باشلایان ملیت جریانی و بوجریانه قوت ویرمك اوزره آچیلان (تورك یوردی)، رسمی بیر صحابتله تأسیس اولونان «یکی مجموعه» بیر چوق گنجلری کندی طرفینه چکدی. بو چکیش ساده‌جه بیر کیف coprice، ساده‌جه بیر مفکوره ideal مسأله‌سی‌ده ده گلدی، بیر اقتصاد، بیر حیات مسأله‌سیدی.

اجتماعی حیاتی مغالطه دوغرو سورو کله‌نمیش بیر هیات اجتماعیه واردی. بونلاریك ایچینده ایکینجی درجه‌لی تحصیللرینی بیترمیش هوسلی، أمللی، آتشلی گنجلرده واردی. یازیجیلیقله گچینمك، مقاله، شعر، کتاب یازماق بیهوده اوغراشماق دیمکدی. بو غیرتلر آنجاق بیر مسلك عشقیله یاپیلا بیلیردی. بوده هرشیدن اول آز چوق اقتصادی بیر حریته، بیر معیشت قدرتینه باغلی ایدی.

گنجلره آز چوق بیر معیشت، بیر استقبال، حتی بیر اقبال بیله وعدایده‌ن بیر مؤسسه حالینی آلمیش «یکی مجموعه» وارداتینی، حکومتدن، حکومتی طوتان و یاشاتان «اتحاد ترقی» فرقه‌سی مرکز عمومیسیندن آلیوردی. آتیسی‌ده أمین دیمه کدی. مجموعه‌یك باشینده بولونان ضیا گوك آلپ بعضی گنجلری اطرافینا توپلامیش اونلاری کندی غایه‌سینه، کندی مفکوره‌سینه دوغرو گوتوروپوردی.

کوپرولو زاده‌ده بو جریانه قاتیلدی. یکی مجموعه‌ده مقاله‌لر ومنظومه‌لر یازماغا باشلادی. بو یازیلاری ثروت‌فنونده یازدیقلارینی جرح و نقص ایدییوردی. بوده طوتولان مسلکیك طبیعی بیر ضرورتی ایدی.

کوپرولو زاده منظومه‌لرینی هجه وزنیله یازماغا، عروضی اتهام ایده‌رك هجه وزنینیك ملی وزن اولدوغینی ایله‌ری سورمکه باشلامیشدی: «مملکتده مشروطیت اعلان ایدیلدیکدن، یعنی ملتیك حاکمیتی نظریه‌سی تأسس ایتدیکدن صوکرا أدبیاتیك حیات ایله صیقی بیر صورتده علاقه‌دار اولماسی غایت ضروری ایدی. هله مملکتده کی دیگر عنصرلار ایچینده موجود ملیت جریانلاری قوتله میدانه چیقدیقدان صوکرا تورکاریك داها اوزون مدت بونی ادراك ایتمه‌لری قبل اولامازدی. بالخاصه بیر طاقیم ملی مصیبتلر بو جریانی قوتله‌ندیردی. وهمان بوتون گنجلیکی آز زمان ایچینده بو جریان أطرافینه توپلادی.

هر یکی جریان حقنده اولدوغو کیبی بونیك حقینده‌ده دورلو لافلار سویله‌نه‌جکی غایت طبیعی!.... اون‌دوقوزونجی عصر عادتا ملیت جریانلارینیك تاریخیندن عبارتکن، دوشونوکزکه بوراده بیزیم ملی جریانی ساخته بیر محصول عد ایده‌نلر بیله بولوندی. طبیعی بونلار، قوتلی بیر قناعته مستند اولماقدان زیاده باشقا نوعدن دوشونجه‌لر تأثیریله سویله‌نمیش بیر طاقیم لافلاردی. ملی جریان فلانیك عابهینده بولونماق ایچین، فلانی دوشورمك

ایچین، یاخود فلانی بو کسه‌لتمك ایچین یاپیلمیش بیرشی ده گلدی. تاریخیك وجوده گتیردیکی بیر محصولدی. و دیگر ماتلریك ملی جریانلاری تدقیق ایدیلیرسه، مثلا روسلاریك، آلمانلاریك، ماجارلاریك، لهلیلریك... بیزیمکینیك هیچ بونلاردان باشقا بیرشی اولمادیغی درحال آکلاشیلیر. آخانم، بو غایت بسیط مسأله... دیگر ساحه‌لار طبیعی موضوعیمزدان خارج، چونکه ملی جریان یالکز لسان و أدبیاتده ده گل، حیاتیك بوتون عناصری حقیقده معین فکرلره و قناعتاره مالك اولان، یاخود اولماق ایسته‌یه‌ن بیر سه‌ته‌زدر. لسان و أدبیاتده کی تمایللریمزه گلینجه، بوتون ملیتچیلر کیبی بیزده خلقجی‌یز، یعنی خلقیك لسانینی، خلقیك وزنینی آلاراق بو ملتیك روحینی ترنم ایتمك، بونیك فلاکتلرینه آغلاماق، بونیك سه‌ویجلرینه محرم اولماق ایسته‌یوروز...

بیزیم ایسته‌دیگیمز لسان عربجا و عجمجه‌نیك اولدوغی قادار فرانسیزجا یاخود هر هانکی بیر أجنبی لسانینیك نفوذیندان‌ده قورتولمش اولان و کندی گوزه‌للیگینی کندینده بولان بیر لساندر. بیزیم ایسته‌دیگیمز أدبیات بوتون عنصرلارینی ماتدن آلان، بناء علیه روس، رومانی، نوروج تماشاسی کیبی بارز بیر شخصیته مالك اولان بیر أدبیاتدر. بیر أدبیات که اونده بو ممکنیك هر گوشه‌سینی بولماق، گوزه‌للیکلرینی گورمك، روحینیك أك مجهول منطقه‌لارینی کشف ایده‌بیلمك قابل اولسون. فقط، بوندان، بعضیلارینیك ظن ایتدیگی کیبی لسانی، بوتون عربجا، عجمجه کلمه‌لری آتاجاق قادار شدتلی بیر تصفیه‌یه معروض طوتاجاغمیزی، صرف عوامه مخصوص ابتدائی بیر أدبیات یاپماق ایسته‌دیگمیزی ظن ایتمه‌یگز. ایسه‌نیك، تولستوییك، سینکیه‌ویچیك أثرلری ناصل کندی ماتلرینیك روحیندان قوپموش اولماقله برابر عوامی بیر ماهیتده ده گلسه بیزیم ایسته‌دیگمیز أدبیات‌ده خلقدان عناصرینی آلاجاق، فقط بونکله برابر ابتدائی بیر محصول اولمایاجاقدر. شیمدی‌یه قادار وجوده گلمن أسکی رومانلار، تیاترولار، منظومه‌لر تمامیله بو ملتیك روحیندان قوپموش، عینی زمانده سائر آوروپا ملتلریندن ته‌قنیك اعتباریله فرقسیز محصوللر صایيلاماز. کمال‌بگك رومانلارنده ته‌قنیك غایت ابتدائیدر. خالدضیابگده سائر ماتلرده کی ته‌قنیکی موفقیتله تطبیق ایدیلمیش گوره‌بیلیرسیگز، فقط اونداده ملی بیر روح، ملی بیر شخصیت بولونامازز.

بیزیم ایسته‌دیگیمز ملی أدبیات تەقنیك اعتباریله سائر آوروپا أدبیاتلارندان فرقسیز اولاجاق، نقط بینه عینی أدبیاتلار کیبی بارز بیر شخصیته مالك اولاجاق، بیر کلمه‌یله خلاصه ایتمك ایجاب ایدرسه دییه بیلیریم که، بیزیم یاپماق ایسته‌دیگمز شی بیر رومانتیزم حرکتی‌در. فقط طبیعی آلمان رومانتیزمی کیبی کوکلرینی ملی ماضیدن، خلقدان آلان و تقلیده، یابانجی ذوقلاره عصیان ایدن، شخصیتی آرایان بیر حرکت...

حقیقتی اعتراف ایتمك ایجاب ایدرسه بو مشترك أملاریمزیك هنوز تحقق ایتمه‌دیگینی سویله‌مه‌لی‌یز. داها: «ایشته ملی جریانیك میدانه گتیردیگی و بایراق کیبی قوللانا بیله‌جگی داهینه أثر بودر» دییه بیرشی گوسته‌رمه‌یز. گنجلر آراسینده خالدضیا ویا فکرت قوتینده بیر صنعتکار چیقمادی. فقط بو ایکیسی استثنا ایدیلیرسه ثروت‌فنونده یازی یازانلاردان هیچ بیر صورتله آشاغی عد ایدیله‌جگمیز أپیجه گنجلریمز وار. صوکرا دوشونمه‌لی که ملی جریانیك موفقیتی ایچین چالیشان بو آداملار هنوز مسلك حیاتلارینیك باشلانغیجنده بولونویورلار.....

دییه‌ن فؤاد، ضیا گوك آلپیك نظریه‌لرینی مدافعه ایدن گنج بیر یولداشدر. بو مرشدله فکر و اجتهاد بیرلیگینه باشلادیقدان صوکرا دارالفنونه بینه اونکله گیرمیش بوگون بو غایه‌یه ایریشمك ایچین چالیشمقدادر.

کوپرولو زاده فؤاد هجه وزنیله منظومه‌لر یازماغا باشلادیقدان صوکراده ضیا گوك آلپ أثرینده گتمگه باشلادی. تەقنیك اعتباریله اسکی ملی شکللری و وزنلری ده گل، بلکه یکی بیر هجه‌یی قوللانماقدا داها گنیش بیر سربستلك بولدی: «یاماجلاردا قاوال» عنوانلی شو منظومه‌سی ملی بیر روح ایله یازیلمیش خیالی بیر پارچادر:

قارشی اووالار قاراردی،
گولگه‌لر داغلاری صاردی؛
اوزاده سورولر واردی..
چال قاوالی چوبان قیزی!
فونداليقلارده سرچه‌لر
عشق تورکولری هجه‌لر؛

ايصسيز، ايشيقلى گيجه‌لر
چال قاوالى، چوبان قيزى!
تيترەك چينغراق سسلرى،
اوزاقلاشدى چوقدان به‌رى،
بو يرلر سودا يرلرى..
چال قاوالى چوبان قيزى!
قيرلازده گولگه‌لر قوشار؛
سودا تورکولرى جوشار.
قارانليق داغلارى آشار..
چال قاوالى، چوبان قيزى!
گوگده بيلديزلار اويانميش،
عشق پروانه‌لرى يانميش:
هپ داللار يورغون اوزانميش.
چال قاوالى، چوبان قيزى!
گون دوغمادان قارشى داغه
هايدى، گل گيده‌ليم باغه؛
صاقين باقما صوله، صاغه..
چال قاوالى، چوبان قيزى!

بورادەكى «چوبان قيزى» تماميله مخيل اولدوغى كيبى حياتى‌ده، حسياتى‌ده مخيلدر.

خلق‌الهاريندەن و خلق آراسينده سويله‌نەن:

آغلار يعقوب آغلار يوسفم‌ده بو،
گيتدى‌ده گلمه‌دى واه اوغلوم‌ده بو

نقراتينك غريب بير تأثيرى ايله، (رضا توفيق)ك بارز بير نفوذينى گوردوكومز شو (مريج تورکوسى) أولكى پارچادان چوق داها ايريكدر:

ايصسيز داغ باشينى دومان بورومش،
يينه روم ايلينه دوشمان يورومش
كروان گه‌لميش، يل كوللرين سورومش
دردلى مريج آقار «كروانم!» ديه،
«عجب نرده قالدى آرسلانم؟» ديه.
تورك ايلى بوش قالميش، كروانلر گچميش،
دومانى توتمه‌ميش، دوشمانلر سه‌چميش،
آبريليق شربتين آنلار ايچميش؛
دردلى مريج آقار «كروانم!» ديه،
«عجب نرده قالدى آرسلانم؟» ديه.
مريجك اوستونه كوپرو قورولور،
دشمن گه‌چه‌ر، هپ بيگيتلر اورولور،
هپسينى آكلاتسام ديليم بورولور؛
دردلى مريج آقار «كروانم!» ديه،
«عجب نرده قالدى آرسلانم؟» ديه.
چيچه‌ك آيى گه‌لدى، چيچه‌ك آچمادى،
يل قيرلاره لاله، سنبل صاچمادى،
بيگيتلر اورولدى، مزدلر قاچمادى،
دردلى مريج آقار «كروانم!» ديه،
«عجب نرده قالدى آرسلانم؟» ديه.
چوبان داغ باشيندان گه‌چه‌مه‌ز اولدى،
سورولر مريجدن ايچه‌مه‌ز اولدى،
گوزى نشانليك سه‌چه‌مه‌ز اولدى،
دردلى مريج آقار «كروانم!» ديه،
«عجب نرده قالدى آرسلانم؟» ديه.
هپ كويلر بيقيلميش، اوجاقلار توتمه‌ز؛
ويران باغچه‌لرده بلبللر ئوتمه‌ز؛
ياريم ياد ايللرده، حسرتيم بيتمه‌ز،

دردلی مریج آقار «کروانم!» دیه،
«عجب نرده قالدی آرسلانم؟» دیه.
آقشام اووالاره دومان یاپلیر،
مریجیك صولاری صوصار. یاپلیر،
نیلوفر ئولور. دردلر آییلیر،
دردلی مریج آقار «کروانم!» دیه،
«عجب نرده قالدی آرسلانم؟» دیه.

کوپرولو زاده‌نیك نظمه اویدورولموش نصرالدین خوجا حکایه‌لری‌ده واردر. تعلیمی didactique بیر اثردر. اساساً کوپرولو زاده‌دن بکله‌نن أك بویوك خدمت شیمدی آتیامیش اولدوغی تدقیقات وادیسنده کی موفقیتلریدر.

یعقوب قدری

حیاتی

عائله جهتیله مقنیسالی اولان یعقوب قدری مسقط رأسی اعتباریله ناهرلیدر. «۱۳۰۵» سنه‌سینده قاهره‌ده دوغموشدور. چوجوقلغینی قاهره و مصرده گچیرمیشدر. بوحیاتیك گرك فکری، گرك حساسیتی، گرك گوروشی اوزه‌رنده ده‌رین ایزلری اولموشدور. شرقیك رنك و ضیا، أفسانه و خولیا منبعی اولان مصریك یعقوب قدریده گورولەن mystique روح اوزه‌رینده تأثیری اولمادیغی ادعا ایدیله‌مه‌ز.

هنوز مکتبه دوام ایده‌جك بیر چاغه گلمه‌دن، یدی یاشلارنده ایکن، عائله‌سیله برابر مقنیسایه گیتمیشدی. پدری مقنیسا اشرافیندن قره عثمان زاده دینمگله معروف عائله‌دن عبدالقادر بگدر.

یعقوب وطن حقیقیسی اولان وطنینه، یوسف خیالینه قاووشدقدان صوکرا گوزلری آچیلمیش، مکتبه دوامه باشلامیشدی. ابتدائی تحصیلنی مقنیساده بتیرمیش ازمیر اعدادیسنه دوامه باشلامیشدی. او زمانلار یعقوب اون دورت یاشلارینده‌ایدی شعره، أدبیاته، صنعته بویوك بیر هوس و مفتونیت بسله‌یوردی. مکتبده‌ده بوش وقتلرینی مطالعه‌یه تخصیص و حصر ایدیبوردی. او زمان عینی اعدادیده اوقویان شهاب‌الدین سلیمان ایله‌ده آرقداش ایدیلر. طبعینده موجود اولان استعدادی داها کوچوك‌ایکن عائله محیطینده تربیه و تنمیه ایده‌جك وسیله و فرصتلاردان چوق استفاده ایتمیشدی. بیر کره پدرینك زنگین و قیمتلی کتبخانه‌سیندن ایسته‌دیگی کتابلاری آلوب اوقوماق صورتیله فکرینی و مکتسباتینی آرتیریور، دیگر طرفدان‌ده أکثر آقشاملار والده‌سینك یوکسه‌ك سسله اوقودوغی حکایه‌لری دیکله‌مك صورتیله دماغینی تجهیز و تربیه ایده‌ردی.

بو صیجاق و صمیمی عائله محیطینده نشئه‌لی، فیضلی و صاف بیر تربیه‌ایله تکامل أیله‌ردی.

بوتون یکی یتیشه‌ن و مخیله‌لری متهیج و متحسس اولان گنجلر کیبی یعقوب‌ده ایلك زمانلار جنائی رومانلاری، وقعه‌لی، أنتریقالی، جنایتلی، فاجعه‌لی قائلی حکایه‌لری سه‌ومیش اونلاری اوقوموش احمد مدحتیك مترجم و مؤلف انرلرینی باشلامیش یاواش ـ یاواش ناجی، اکرم، حامد کیبی شاعر و ادیبلری درجه ـ درجه یوکسه‌لترك اوقوموشدور.

یعقوب قدری عائله‌سینك تکرار مضره عودتی اوزه‌رینه اعدادی تحصیلنی اکماله موفق اولامادان مصره دونه‌موشدی. فقط بو دونوش گنج یعقوبیك حساس دماغینی مراقه و مشاهده‌لره تربیه ایده‌جك أك جانلی بیر درس، أك طبیعی بیر مکتب اولموشدی. یعقوب اوزون، اوزاق، قارانلیق فقط ماجرا و سرگذشت دولو، أسرار و تمائل سرپیلی محتشم و نظر سیرا بیر محیط رنگا رنك ایچینده ماضی، حالی یاشامیش جانلی تاریخی گوزلرینیك ئوگینده گورموش، یوسف و زلیخا منقبه‌سینی، آنطوآن وقله‌ئوپاترا صحنه‌سینی یاشار بیر خالده سیر ایتمیش نیل مبارکك سازلری آراسیندان چیقاریلان موسایی فرعونیك زوجه‌سی و معیتی ارکانینی خیالخانه‌سینده جانلاندیرمیش و یاشامیشدی. ایشته بوتون بو ماجرایی فسونکار یعقوبیك حساسیت وضعیتینه اجرای تأثیر ایتمیشدر. بیر آرا دوام ایتدیگی «قره‌دار» فرانسز مکتبنده ئوگرندیگی فرانسزجانیك یاردیمیله‌ده فرانسز شاعر و أدیبلرینی بالخاصه Paul Bourget پول بورژه، فلوبه‌ر Flobert موپاسان Guy de Monpassant آلفونس‌دوده A. Daudet لری اوقویاراق شرقدان آلدیغی فیض صنعته غربیك‌ده ذوق شعر و هنروریسینی مزج ایتمیش، قابلیتنی آرتیرمیشدی.

عائله‌جه احتیاجدان آزاده بیر حیاته مظهریتی کندی عالمینده تدقیق و تتبعه بیر مساعد زمین حاضرلادیغیندان یعقوب قدری ادبیاته اتسابدان چکینمه‌میشدر. حتی بیر آرا اجتماعیات أیله‌ده اوغراشماغا باشلامیش حتی گوستاولوبوسیك Gustave Lubose «روح الاقوام»ینی ترجمه‌یه باشلامیشدی. ۱۳۲۴ سنه‌سی انقلابینه قادار ایستانبولی یاقیندان گوردمه‌میش اولان یعقوب

مشروطیتی متعاقب ایستانبوله گلمیش و أسکی مکتب رفیقی شهاب‌الدین سلیمانیك دلالتیله «فجر آتی» محفل أدبیسینه داخل اولموشدور. یعقوب قدرینیك أصل فعالیت و قابلیتی بو آندان صوکرا انکشاف ایتمیشدر. یعقوب «فجر آتی»نیك أك جانلی عضولریندن ایدی.

ثروت‌فنونده چالیشان بو گنجلر نهایت داغیلماق ضرورتی قارشیسنده قالدیلار و داغیلدیلار.

یعقوب قدری اوندان صوکرا مختلف غزته و مجموعه‌لارده یازدی. شهاب‌الدین سلیمانیك یازدیغی «رباب» رساله‌سینه یازدی، صباحده، اقدامده بولوندی؛ «پیام»ده هیأت تحریریه مدیریتی ایتدی.

نهایت تورکجیلیك جریانیك قوتله‌نمه‌سی اوزه‌رینه «یکی مجموعه»یه یازماغا باشلادی. صوك زمانلارده اقدامیك هیأت تحریریه‌سینه ریاست ایدیوردی. دارالفنون شاگردلرینك چیقاردیقلاری «در گاه» مجموعه‌سینه یازیوردی. متارکه اثناسینده آنادولویه گیتمیش و خلده‌خانیمله مشترك «ازمیردن بورسایه» عنوانلی بیر أثر یازمیشدی. بوندان‌ماعدا «سرانجام»، «نوربابا» و دیگرلری سائر أثرلری واردر.

يعقوب قدرى

لسانى و صنعتى

يعقوب قدرينيك لسانى أدبيات جديده شاعرلرينيك لسان و اسلوبلارينه نظراً داها ساده simple داها آيدين فقط داها مخيلدر. خالده خانميك يازيلارى كيبى يعقوبيك يازيلارى ده hebraique در. يعقوب ده خالده خانم كيبى چوق زمان اينجيل evangile ى منبع الهام اتخاذ ايتميشدر. بوندان دولايى ده mystique بير روح اولموش دەرين، قارانليق معنالار ايچينده دماغى يوروجى بير حال آلميشدر.

افاده سينده تنقيدكار Critique بير ادا expression واردر. روحى تتبعاتى و تدقيقلرى اولدوقجا قوتليدر. دائما، دائما دەرينلەشمك معنويه شمك ايسته يەن بير تمايل گورولور. قلبلريك، دماغلاريك اوچورومللرينه گيرمك، ظلمتلرده معنا، روح، حيات آراماق احتياجى واردر. بو احتياج ايله در كه بكتاشى طريقتنده سلوك ايتميش و او طريقتيك بعضى خصوصيت و كتومسيتلرينى افشا ايده جك بير ادا ايله «نوربابا»يى يازميشدر.

«نوربابا»نيك انتشارى ايستانبولده مهم بير حادثهٔ قلميه و فكريه تشكيل ايده در. بكتاشيليك عالمنده دەرين بير چالقانتى، قارا بير خوشنودسزليق پيدا ايتميش، حتى غزته ده تفرقه ايديلمكده ايكن بير مدت حكومت طرفيندان منع ايديلميشدر. مع مافيه بالاخره اوفاق تفك تعديلات ايله كتاب صورتنده طبعينه مساعده اولونموشدور.

طبعيندان بير مدت صوكراده عينى موضوع «بوغاز ايچى اسرارى» ناميله سينه مايه آلينميشدر.

يعقوبيك تحليللرى analyses كيبى تصويرلرى description portrait لرده جانليدر. خصوصيله نوربابا ده تيپلريك type لريك مهم بير قسمى حقيقيدر.

يعقوب مختلف موضوعلار اوزەرينه مقاله لر يازميشدر، قناعت فكريه إعتياريله ده بعضى صفحه لردن گچميشدر. بوگون ملى جريان طرفدارى اولانلار آراسينده بولونماقدادر.

لسانیه بیر نمونه اولماق اوزره اوچ یوز یگرمی سکز سنه‌سینده «رباب» مجموعه‌سینه یازدیغی اولدوغی «نتایج» آدلی مقاله‌سینی گوزدن گچیردم:

یگی... ـ صاتیبورلار. قاچه؟ ناصل؟ بیلمه‌یورم، فقط صاتیبورلار. ایکی سنه‌در غزته‌لرده اعلانلارینی گوره‌دیگزمی؟ «یگی لسان»، «یگی فکر»، «یگی حیات».

أی گور گوسیز چوجوق روحلو کیمسه‌لر؛ أگر یگی کوپرولریك، یگی أولریك، یگی بیراملیق ألبسه‌لریك وقت بوقت سیزه تأمین ایتدیگی ذوقی، سعادتی، دوداقلاریکزه ویردیگی حندهٔ نشاطی ده‌ زیاده گیشه‌تمك ایسته‌رسه‌کز، شبه‌سیز که ایسته‌رسیکیز ـ گیدیکز، قوشوکز؛ صاتیبورلار: سلانیکده «یگی فکر»، «یگی حیات»، «یگی لسان»...

باشیکزه ایپك پوسکولو، نالیلی، یه‌پ یگی فسیکزی گینجه ناصل ممنون اولورساکز، «یگی فکر»، سیزه بو ممنونیتك داها بویوگینی، داها معنویسینی وبره‌جکدر. ماهر و مشهور ترزیلر الیندن یگی چیقمیش ألبسه کیزی گیبیوده سوقاقده شویله بیر صالینا صالینا دولاشدیغیکز زمان ناصل هر کسیك یارماغینیك اوجیله سیزی بیری‌بیرینه گوسته‌ردیگینی حس ایده‌رك قولتوقلاریکز قاباریرسا. او زمان‌ده هر گوشه باشینده گوره‌جکسیکز که بیر چوق بنان‌تقدیر و حیرت‌سیزه دوغرو اوزانیور، هر کس: «یگی فکرلی، یگی حیاتلی، یگی لسانلی!» ذات فیصیلتی‌لاریله سیزی یکدیگرینه گوسته‌ریور.

دوشونوکز، بو نه بویوك بیر سعادتدر! هم، سز هیچ صوك طرز معماری‌یه مطابق یاپیلمیش أولر گوردوکزمی که ته‌یه‌سینده بیر فیریلداغی اولماسین! قابل ده گل؛ أفندیلر. هر «آرنوو» أویك ته‌یه‌سینده محقق بیر فیریلداق لازمدر. بیز که بو أولریك معماری‌یزه بزده «آرنوو»یز بو زمان ترقی و تجددر؛ بو «یگرمینجی عصر!»در، آرنوو عصریدر. ناصل اولورده بیزیم ته‌یه‌لریمزده فیریلداقدان محروم قالیر! گیدیکز، گیایکز. چابوق «یگی فکر»دن اشترا ایدیکز. چونکه (سلانیکده صاتیلان یگی فکر أك سیوری ته‌یه‌لرده بیله محکم دورور و ایسته‌دیگکز قادار، ایسته‌دیگکز طرفه فیریل فیریل دونه‌ر.)

یالیکز بیر شیءوار. أی گور گوشیز چوجوق روحلو کیمسه‌لر، یالیکیز بیر شیءوار که تطبیقی سیزیك ایچین بر آز گوچ اولاجاق؛ «یکی فکر»ی قالیباق بیر فس کیبی باشه گیمك قولای، «یکی حیات» آلافرانغه بیر ألبسه گیبی صیرته آلماق قولای، فقط «یکی لسان»... «یکی لسان» سیزیك ایچین محقق قولانماسی پك گوچ بیر زینت اولاجاقدر.

دیلیکزی ارتی؛ کسبی بوتون اعتیادلاریندان تجرید ایده کسیکز، یکی لهجه کز اولاجاق. مثلا «ملت» کلمه‌سی بیلمم ناصل بیر استحاله ایله «بودوز»ه انقلاب ایده‌جك «یاشاسین ملت!» دییه‌مه‌یه‌جکسیکز، «یاشاسین بودوز» دییه‌جکسیکز. بوغازیکز اوزون بیر مدت، اویغور، طورغور، غورغور الخ مثللو کامه‌لریك دیگه‌نلریله بیرتیلاجاق. فی‌الواقع اونلار سیزه دییه‌جکلر که هر گلیك بیر دیکه‌نی واردر. فقط آلدانمایینکز إفندیلر. بو گل ده گل. بوکاملا دیکه‌ندر. ایش بو قادارله قالسا أیی؛ فقط ایجابینده دیایکزی ترسینه چه‌ویره‌جکسیکز. نظر دقت یرینه دقت گوزی، نفخهٔ امید برینه امیداوفوروگی، صدر أعظم یرینه أعظم صدر. الخ دیمکه مجبور اولاجاقسیکز. و داها سوکرا فرط غیرتله محقق هیچ اولمازسا بیر کره «انتقام شعرلری»نی اوقوماق زحمتینه قاتلاناجقسیکز. بوتون بومشکلاتی اقتحام ایتدیکدن صوکرا قورقمایکز؛ آرتیق میدان، یکی حیات میدانی سیزیکدر.

شاقا برطرف. فقط بوتون بونلار دوغرومی عجبا! حقیقة أطرافیمزده ثویله‌لری وارمی که کندیلرینده لسانلاری بیر قوندورا گیبی أسکیلوب آتاجاق و یکی لسانلار ایجاد و اختراع ایده‌جك قادار غرابت و جسارت بولسون. وارمیدر أطرافیمزده اویله دالغینلار که لسانلاریله قوندورالارینی بیر طوتسونلار و عالم ألسنه‌یی أسکیجیلیك دەنیله‌ن زناعتله قاریشدیرسینلار. أگر بوگیبی کیمسه‌لر جداً موجود ایسه و اگر بوگیبی کیمسه‌لریك سسی هرکس طرفیندان ایشیدیله‌جك قادار یوکسه‌لیورسا أمین اولالم که بیر تهلکهٔ اجتماعیه ثوگوندەیز. لسانیمزیك خصوصیتاری گیدییور یعنی روحیمزیك خصوصیتارینی غائب ایدییوروز. أفندلر، گولمه‌یکز. گوره‌جکسیکز که بیر گون خلق بویکیایگی ایدیوبره‌جکدر. زیرا خلق دەنیله‌ن قوهٔ مجهوله هر زمان، هر یرده حماقتیك عاشقی، حماقتك

مدافعی، حماقت دەنیله‌ن چیرکین و جانلانار باشلی‌نوزادیك مرضعه‌سیدر، او بیلمه‌ز که بیر ملتیك لسانی دیمك روحی دیمکدر. هرکامه‌نیك أعماق موجودیتمزده ناقابل استیصال کوکلری واردر و لسانلاریك آلدیغی طرز و اشکالی بیزیم حالت حسیه و فکریه‌میزیك چیزدیگی خطوط طبیعیه و أساسیه‌یه تابع و مطابقدر. لسانیمزیك تبدلی ایچین لازم دەگامی که بیز دەگیشه‌لیم. سنه‌لریك، عصرلاریك بیزده حاصل ایتدیگی طرز تحسس و تفکر دەگیشسین بیز عثمانلی‌یز و بو عثمانلی لسانیدر. ایستیورلارکه بیز چاغتای اولالیم و چاغاتایجا سویله‌یه‌لیم خایر، بو قابل اولمایاجاقدر. خیر... زواللی یکیلیك، زواللی بایراملیق ألبسه‌لره بکزه‌یه‌ن غریب یکیلیك...

أدبیاتجیاق... ــ بوکامه‌نیك موجدی بن دەگلم. کیمدر بیلمه‌یوروم. بلکه بو ایجادیك شرفی‌ده یکی لسانجیلاره عائددر. چونکه «جی» اونلاریك طرز بیانه خاص یکی برغریبه شیوه‌در تکناجی، اثباتجی، انحرجی، اجتماعیاتجی مثللو... معمافیه بیرکامه‌نیك ماهیتی ترزیل و تذلیل ایچون بو «جی» بکا غایت الزم بیر أدات گیبی گورونویور. نیته کیم شیمدی موضوع بحث اولاجاق مسأله‌نیك اسمنی «جی»له‌شدیرمك بنم ایچین بیر احتیاج مبرم اولدی. برأدبیاتجیلیق...

بو، حریتیك اعلانیله برابر مملکتمزده تأسس ایدن بیر نوع مسلك عجیبدر که سالکلری انسان دەنیله‌ن مخلوقه منسوب اولمایوب، انسان دەنیله‌ن مخلوقاتیك مخلوقی اولان بیر طاقم میخانیکی قوقلالار جنسینه منسوبدر. لافیردی ایده‌رلر، فقط سوزلری کیمسه طرفیندان آگلاشیلماز. یاخود او قادار چوق آگلاشیلیر که بوگیبی سوزلری سویله‌مك ایچین آچیاوب قاپانان بیر آغیزیك پك بیهوده بیر عملیه‌ده بولونمش اولدوغینه حکم ایدیلیر. و بوش یره صرف ایدیله‌ن هرجهد گیبی بوده قلبه فنا بیر أدا ویریر. بو قوقلالار یورور، فقط هر آدیمده دوشوب بیر طرفلاری قیریلیر، بو قوقلالار تغنی ایدەر و آغلارلار فقط دائما تغنیاری آغلاما، آغلامالاری تغنی ظن اولونور؛ هپسینك بیر «اوگا»سی واردر. اما «رباب»یك قیصاجیق ستونلاری اونلاری بیرەر ــ بیرەر صایماغا مساعد دەگلدر.

آنجاق سیزه شونی خبر ویرەیم که بو قوقلالاریك اعمالاتخانه‌سی حکومت عثمانیه‌نیك راه ترقی‌یه گیرمك ایچین آچدیغی مکتبلردر. بو یاجیلاری ایسه ــ زیرا

بونلار غايت پارلاق رنكلرله بويالیدرلارده ـ هيچ اولمازسا ايكی اوچ هفته غزته مديری اولماق لذت و شرفی يولونده باباسيندان آلديغی گوندهليگی، اوقاف تحصيليه‌سيندن چالديغی ساعتاری ايستانبوليك بيلهم هانكی كوشه‌سينده كی سقط آلاتلی، راطب، لوش مطبعه‌لاره صاچان بك‌زاده‌در.

بيليوروم، قارئلريم آراسينده بوتون بوسوزلريمی اوستونه آلوب قيزانلار اولاجاق. فقط اونلاره يالواريريم گه بكا گوجه‌نمه‌سينلر. سوزوميك ياريسينی شاقايه، ياريسينی‌ده بنده مجهول سبباريك توليد ايتديگی خويسيزليغه عطف ايله‌سينلر. فی‌الواقع بن دماغيله يزان كيمسه‌لردن ده گلم. أعصاب بنده بيرينجی رولی اوينايان بير قوتدر. و أدبياتيك قدر و قيمتينی تنزيل ايتمدن هر نوع حادثه‌يه قارشی كورجه، چيلغينجا فوران ايتمدن بير قوتدر.. نه ياپارسيگيز، هر كسيك متعصب اولدوغی بير جهت واردر؛ بنم أدبياتده نيچين اولماسين و بو تعصبی مشروع عد ايتديكدن صوكرا نيچين بكا بير آز حقسيز، بير آز خويسيز اولمق حقی ويريلمه‌سين؟.. ايمدی كنديلرينمدن بحث ايتديگم گنج ذواته رجا ايده‌ريم، بنی معذور گورسونلر و شو بير قاچ سطری‌ده اوقوماق زحمتينه قاتلانسينلار.

ای گنج هوسكاران أدب، بيليگيز كه أدبيات مكتبلرده سيزه معلملريگزيك ئوگره‌تديگی شيلردن بوس بوتون باشقادر. أدبيات رياضيات گبی ده گلدر، أدبيات علوم طبعيه، ادبيات علوم ماليه‌يه بكزه‌مز. أدبيات علوم حقوقيه‌دن‌ده گوچدر. أفندیلر! چونكه بونلار علوم مكتسبه‌دن اوايسه «تعير معذور گورولسون» علوم وهبيه‌دندر. حساب، جبر، هندسه، مثلثات الخ... معلملريگزيك تقريرلری و سياه تاختالاره چيزديكاری خطوطی بير آز دقتله تعقيب ايديگز. ذهنيگزه طبيعياتيك پك أكله‌نجه‌لی بير شی اولدوغی قناعتينی قويوگز. اقتصاددە شارل ژيد ده‌نيله‌ن بير فرانسيزيك أثرلرينی ترجمه ايده‌جك قادار فرانسيزجايه واقف اولوگز. «ملحد» ده‌نيله‌ن قليشه‌لری دماغيگيزده هيچ اولمازسا بير قاچ سنه ضبط ايده‌جك قادار حافظه‌گزی زورلاييگيز. تجارتخانه‌لرده محاسبليك، بوللارده دولغون معاشله مهندسليك و آوروپايه بير سنه‌ليك بير گوچوك سياحت مقابلينده أله گتريكجيليك، رصدخانه مديرليگی، ولايتلرده ماليه‌مفتشليگی، بارولارده آووقاتليق، هپ بونلار، هپ بونلار سيزيك ايچيندر.

گورمه‌ديگيزمی كه يه‌داغوژی كتابلارينمدان دوردمر ستون مقاله تأليف ايتمكله مكتب مديرليكلرينه گچه‌نلر و بوز صحيفه آنسيقلوپه‌دی ترتيب ايله‌مكله بيلهم نه‌لر، عالملر اولانلار وار.

گوزو گزيك ئوگونده بو قادار مدار امثال اولاجاق نمونه‌لر و حياتده موفق اولماق ايچين پيش پايگيزده بو قادار سبل‌المرور، دوز يوللار دورور كن يازيق ده گلميدر كه أك عزيز وقتلريگزی أدبيات ده‌نيله‌ن بو معوج، بوغايه‌سيز يولده بويله «فاعلاتن» لره، «اوگ» لاره، ايپكله، قمره گچيردسيگيزا»

رفیق خالد

حیاتی

رفیق‌خالد «۱۳۰۴» سنه‌سی مارتینده ایستانبولده دوغموشدور. پدری مالیه نظارتی وزنه‌داری خالدبك‌ده اصلا ایستانبوللیدر. رفیق بوتون چوجوقلیغینی ایستانبولده گچیرمیش بیر ایستانبول چوجوغیدر. ایلك تحصیلنی أوده گوردن، مربیه‌لرله بویویه‌ن رفیق غلطه‌سرای سلطانیسینه دوام ایله تحصیلنی ایله‌ریله‌تمکله باشلامیش مکتب حیاتیله پك‌ده استیناس ایده‌مه‌یه‌ن روحی سرآزاد بیر حیات گچیرمکه و بالخاصه فطرتینده کی استعداد أدبی حیات مکتبنده جانلی و هیجانلی بیر صورتده اوقوماق میلاینده‌ایدی. مکتبك دورت دیواری اونیك روحینی صیقیبوردی. أساساً أك زیاده اهمیت ویردیکی درسلر یازی درسلری ایدی. مکتبده دائما ذهنیت Conception و خیال اعتباریله کندیسنه یاقلاشان بیر زمره ایله بولونموش، تنفس زمانلارینی دخی اوبونله ده گل اوقوماق، قونوشماق، مناقشه ایتمکله گچیرمیشدر.

نهایت مکتبی بتیرمه‌دن ترك ایتمیش. طبیعت مکتبنیك قوجاغینه آتیلمیشدر. کندیسی‌ده: «بن فطرة» محرریم، یازی یازاریم ویازینیك علمی قسملاری حقینده هیچ بیر معلومات صاحبی ده گلم، بن آلایلی محرریم، هانی بیروقت آلایلی ضابطلر واردی، ایشته اونلار کیبی...» دیور.

رفیق‌خالد سلطانیدن چکیلدیکدن صوکرا باباسینك سروزنه‌داری بولوندوغی مالیه نظارتینه مأموراً دوامه باشلامیش بیر طرفدانزده امتحان ویرمدك مکتب حقوقه گیرمیشدی. فقط فطرتی بینه کندیسنی بو قیوداتدان صبیرمیش مکتبی‌ده، مأموریتی‌ده بیراقاراق آنادولویه سیاحته چیقمیشدی.

ایشته رفیقیك أك بویوك، أك قوتلی، أك جانلی و أك طبیعی مکتبی آنادولو اولموشدور. رفیق بوتون فیض تحریرینی، قدرت أدبیه‌سینی گزوب

دولاشدیغی او یشیل بورسانیك نظرنواز گوزللکلریندن، آنقره‌نیك، ازمیرك تیره و مغنیسانیك داغلاریندان، باغلاریندان توپلامیش بیرنسیجهٔ صنعت یاپمیشدر. رفیق یالکز آنادولو سیاحتیله قالمامیش بو صاف فقط ابتدائی ثولکه‌لرده کشف ایدوب چیقاردیغی صمیمی، sincère طبیعی naturel بدیعه‌لره آوروپانیك صناعی و بدیعی esthétique نفیسه‌لریندن‌ده نمونه‌لر قاتماق آرزوسیله بیر کوچوك سیاحت‌ده آوروپایه یاپمیشدی. بو قیصاجق سیاحتیك‌ده رفیقیك حالت ذهنیه‌سی اوزه‌رینده اوزون، ده‌رین تأثیرلری اولموشدور.

ایستانبوله عودتینده یاقین احباسیندان اولان احمد احسان‌بکله گوروشه‌رك غزته‌جیلیکه دائر معلوماتینی آرتیرمق مقصدیله «ثروت‌فنون»ه دوامه باشلادی. رفیق غزته‌جیلکی مرتبلیگیندن، محرریلیگینه قادار درجه درجه تجربه ایده‌رك، تطبیقات یاپاراق أوگرده‌نیبوردی، بوندان بویوك بیر ذوق آلیوردی.

بومی اولاراق چیقان ثروت‌فنونده مترجملیك، مصححلیك، مخابرلکله سه‌وه سه‌وه اوغراشمیش ثروت‌فنونده بالخاصه «فجر آتی»ده کی آرقاداشلاریله برابر چالیشمیشدی، «۱۳۲۵»ده تأسس ایده‌ن بو محفل أدبینك أك جانلی و أك آتشلی أعضاسیندن بیری رفیق‌خالددی، بوندان بحث ایده‌رکن بویوك بیر هیجانله: «نه یاپماق ایسته‌دیکمیزی بن بیلمه‌زدیم. آنشین بیر جوق گنجاردیك، توپلاشدیقجا صوکی گامه‌ز معناسیز مناقشه‌لارله اویلانیردیق، أدبیات آرامیزده غیب اولوب گیتمیشدی. نظامنامه یاپماق، رئیس انتخاب ایتمك کیبی داها أساسلی مشغولیتلریمز واردی. آه نه گوزل گونلردی. بونلار گنجلیگیمیك أك گوزل گونلری حیاتیك آجیلیغنی، مملکتمزیك یأسلرینی هنوز طاتمامیش آواره، قیدسیز چوجوقلاردیق. بیر چوغومیزده پدان pédant زوپه، روقوقو... اورتایه أثر نامینه بیرشی قویامادیق. و چیل یاوروسی کیبی بیر گون داغیلیوردیك. چوقلارینه اقبال و گچینمه مراقی گلمیشدی. أیی که داغیلمیشیز. اوندان صوکرا چالیشدیق، یازدیق و اورتایه اوفاق‌تفك بیرایکی یازی قویا بیلدیك، فیرق کیشی قادارديق. أك چتین محاربه‌لرده اولدوغی کیبی قالا‌ـقالا دورت کیشی، دورت عنادجی قالدیق. بو. لزوماو بیر تصفیه ایدی. أدبیاتدان باشقا مساکده قالمالاری ایجاب ایده‌نلر گیتدی. اوغورلار اولسون. بلکه مملکته فائده‌لی اولورلار. زیرا بیزه ضرر ویره‌جکلردی.

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ

20

زرا بونلار «أدبیات جدیده» معقبلری ایدی. ثویله معقبار که نه صنعتاری واردی، نه ذوقلری.» دییور.

رفیق‌خالد فجر آتیده جوق چالیشمیش فقط کندیسینك اعتراف ایتدیگی کیبی بویوك أثرلر میدانه گتیرده‌میشدی... آرقاداشلارینیك تصویر Portrait لرینی یاپاراق مزاحده‌کی قوتینی humoriste و satirique بیر روحه مالك بولوندوغینی اثبات ایتدی. اصل genre ی بو ایدی. ثروت‌فنوندن صوکرا «صوك حوادث غزته‌سی» دیه کندیسی بیر غزته تأسیس ایتمیش، فقط یاشاتامامیشدی، اون بش نسخه قادار چیقاردیقدان صوکرا بیراقمیشدی. «صدای ملت»ی چیقاران احمد صمیم ایله برابر عینی غزته‌ده چالیشمیش زمانك و اتحاد و ترقینك پك ده خوش گورده‌یه‌جگی یازیلار یازماغا مزاحی هجوه واردیرماغا، کسکین بیر افاده ایله، یاپیلان بولسیزلیقلاری حقسیزلیقلاری تنقیده باشلامیشدی.

نهایت «قلم» و «جم» مجموعه‌لارینده «کیرپی» نام مستعاریله بیر چوق مزاحی یازیلار یازمیش بالاخره بونلار توپلانوب «کیرپینیك دیدیکلری» عنوانیله باصدیریلمیشدیر.

غزته‌لر بیردر وسیله ایله قاپاتیلدیقجا رفیق‌خالد سکوته مجبور اولوردی. احمد احسان بگلك آلتینجی دائرهٔ بلدیه مدیریتنه تعیینی اوزرینه رفیق‌خالددده دائره باش کاتبی تعیین اولونموشدی. اوزون مدت بو مأموریتده قالامادی. حکومتجه سینوبه نفی ایدیلدی. بو منفا حیاتیلك‌ده رفیق‌خالد اوزرینده بویوك تأثیراری اولموشدور. بو حیاتده رفیق چوق شیلر گورموش. چوق شیلر ثوگرده‌نمیشدی. سینوبدان صوکراده مختلف یرلرده منفا حیاتی گچیردی. بیله‌جکده‌ایکن عفو اولونماراق ایستانبوله گلدی و تورکجیلیك جریانی گوردن «یکی مجموعه»یه یازماغا باشلادی.

حرب عمومی‌یی تعقیب ایدن متارکه سنه‌لرینده سیاسیانه آتیلاراق اولا صباح غزته‌سی باش محرریلیگینده سیاسی مقاله یازماغا گیریشدی. بوحال بیر چوق غیر ممنونلار پیدا ایدییوردی. نهایت پوستا و تلغراف مدیر عمومیلیگینه تعیین ایدیلدی و حریت و ائتلاف فرقه‌سی هیأت اداره‌سی اعضاسندن اولدی.

فرقه‌لاری موقع اقتداردان چکیلدیکدن صوکرا رفیقده مأموریتدن چکیلمه‌رك «صباح» مطبعه‌سینده «آی دده» عنوانلی بیر مزاح غزته‌سی نشرینه باشلادی. فقط ایستانبول حکومتینك سقوطی و اداره‌نیك آنادولو ألینه گچمه‌سی اوزدرینه رفیق‌خلد ایستانبولی ترك ایتمگه مجبور اولاراق سوریه طرفلارینه چکیلوب گیتدی. البوم بیروتده بولونماقدادر.

«ایستانبولیك ایچ یوزی»، «مملکت حکایه‌لری» کیبی مطبوع أثرلری سه‌ویله ـ سه‌ویله اوقوناجق أثرلردندر.

لسانی، اسلوبی و صنعتی.

بوتون «فجر آتی» گنجلری «أدبیات جدیده»نیك بیرەر ممنوی چوجوغیدر. أدبیات جدیده کمالار، ضیالار، حامدلر، أکرملر، سزائیار طرفیندن حاضرلاندیغی کیبی یکی أدبیاتده ادبیات‌جدیده مؤسساری طرفیندان حاضرلانمیشدر. حاصلی بو بیر تکامل طبیعیدر. خطوه‌ـخطوه گیدەن بیر ترقی‌در. رفیق‌خالدده او گنجلردن بیریدر. ساده simple ، طبیعی naturel صیجاق و صمیمی sincère افاده‌سیله ایستانبول تورکجه‌سینی یاشاتان بو گنج محرره ایلك انظباعلارینی ادبیات جدیده‌دن آلمیش، استعدادینی او نمونه‌لرله تربیه ایتمیشدر: «أدبیات جدیده‌نیك پارلاق دوری بنم مکتبده ایشسیز بوش، تنبل گچیردیگیم ساعتلره تصادف ایتدیگی ایچین بنده بیر مشغولیت حالینی آلمیشدی. خریصانه اوقور و بگه‌نیردیم، دوغروسی.. آرادان بیر چوق زمان گچدیکدن صوکرا چوجوقلوغیمده بگه‌ندیگیم بو آثاریك اوزەریمده عینی تأثیری یاپوب یاپمایاجاغیندان شبهه‌له‌ندیم. تکرار اوقودوم. بگه‌نمگده حقلی اولدوغیمی آگلادیم. هیأت عمومیه‌سی اعتباریله أدبیات جدیده پارلاق، قیمتدار. افتخار ویریجی بیر أدبیات اولموشدور....» دیه‌ن رفیق‌خالد بوشکر گذارلیغنی گوسته‌رمکله شرفیندن‌ده صنعتیندن‌ده بیرشی غائب ایتمیش اولمایور.

رفیقیك لسانی أك گوزل و طبیعی تحکیه لسانیدر. حیاتینده کی تیتیزلیگینی یازیلارینده‌ده گوسته‌ردن رفیق‌خالد اوقدار قولای و طبیعی اوقوتان یازیلاری چوق گوچ و چوق اوغراشاراق یازار. صنعتی‌ده بو نقطه‌ده‌در ذهنیك بو قابلیتی صنعتیك بو تلقیسی اعتباریله رفیقله «فلوبه‌ر» آراسینده بیر یاقینلیق گورمك ممکندر. أك طبیعی کلمه‌یی بولماق ایچین ساعتلر صرف ایتمك. رفیق صوك زمانیك گنج محررلری آراسینده أك چوق أثر ویره‌نلردن و صنعتینه أك چوق مربوط اولانلاردان، یازماقدان بیر ذوق آلان، حیاتینی‌ده او ذوقیله قازانماغا چالیشانلاردان بیری و بلکه بیرینجیسی اولموشدور:

بوز أشك.

ایرماقدان صو تاشیان چوجوقلار داغ یولونده بیر اختیار آدامیك یاتدیغینی خبر ویردیلر. بیر بوز أشك‌ده، باشی بوش، اورالارده دولاشییوردی. حسمن خوجا «واروب باقلیم» دیدی.

آقشام یاقیندی. ایکی ده‌ره‌نیك بیرله‌شدیگی بو باتاق، چوقور، صیتمالی أراضی‌یه چه‌لتیکلردن قالقان قوقولو، آغیر بیر دومان یاییلییور؛ گووده‌لری یاریلمیش، یانمیش، بش اون باشلی، جانسیز سو گود آرقاسینده گونش، بولانیق بیر ایشیق اوزاتارق آرقلاریك دورغون صولارینی بر‌ـبر پارلاتیوردی. بو آیدینلیق پارچالار، کول رنکلی، رطوبتلی اودا اورتاسینده بولوتلو بیر گوگك یاریقلارینه بکزەیور؛ یاواش‌ـیاواش بولانیور، سونویور، ئورتولویوردی.

اوچ کویلو، عارضه‌لی، اوچورومالو بیر پانیقادان آغیر‌ـآغیر بیر‌ـبیری آرقاسیندان چیقییورلاردی؛ ایچلریندن بیری، ساقالی بیر آت گبیی، فنا‌ـفنا ئوکسوروبوردی.

أولا بوز مرکبی گوردولر. فوندالاریك اورتاسنده، بر توزلو، توپراقلی بیر بئر بولموش، غالبا بیر چوق ته‌پنمیش، یاتمیش، اوینامیش، شیمدی ممنون بیر أدا ایله یان گلوب اوتوروبور، باتان گونشی لاقیدانه سیر ایدییوردی. خوجا «هدی نه‌رده‌سیك، یولجی!» دیه سسله‌ندی. ئوته‌ده آرقاسینی قورو بیر اخلاطه دایامیش، اختیار، مجالسیز بیر آدام، صیق‌ـصیق صولوبور، گله‌نلره فرسیز گوزلریله باقییور، أللریله گوگسونی گوسته‌ره‌رك اشارتلر ایدییوردی «نه‌ك وار، نه اولدوغك دایی؟» سوالله‌رینه سسدن زیاده نفسه، صولوغه بکزەیەن اوفوروکلو بیر خیریلتیله آگلاشیلمایان جوابلار ویرییوردی.

کویلولر، ئولویور صاتاراق، چوملمیشلر، بکله‌شییورلاردی. لاکن، خاستا ایبله‌شییور، جانلانییوردی. آبانی صاریقلی، مور جبه‌لی، فقرا قیلیقلی بیر اختیاردی. سرت، قیر بیر صاقالیك ئورتدوگی چهره‌دن میدانده دوران قسمی، صیجاق اووالاریك گونشیله قاورولموش، بوروشوقلار، قبوریملار ایچینده قالمیشدی. صارقیق، شیش قاپاقلارینیك آلتینده بیاضه یاقین آچیق ماوی، اوفاجیق گوزلری واردی که انسانه بیر چوجوق بقیشیله متصل دیم‌ـدیك باقییوردی. یاواش‌ـیاواش

بو چهره‌یه بیر رنك، بوگوزلره بیر فرگلیبوردی. عینی وضعیتده، صیرتی أخلاطه دابالی، ئولگون صداسیله بیر شیلر سویله‌یور، غالبا اوزاقلاردان گلدیگینی اوزاقلاره گیده‌جگینی آگلاتیبوردی.

حسمن خوجانیك «اودایه گوتوروك، یاتسین!» تکلیفی اوزه‌رینه یاردیم ایدوب، مرکبه بیندیردیلر. ایکی طرفیندان طوتاراق دوشمه‌سینه میدان ویرمه‌یورلار، ناشلار، توپراقلار قایدیراراق، بیك مشکلاتله اینیبورلاردی.

گونش گیتمیش، آرقلاردا کی صولار پارلاماز اولموشدی. اطرافی قاپاتان دیك، سیوری داغلار دومان و بولوت صاریلی قوجامان باشلارینی بیری‌ـبیرینه دایایاراق چوقدان اویقویه وارمیشلاردی. کوی، قایالاریك قات‌ـقات گولگه‌لرینه گومولو نه پنجره‌لرینده بیر ضیا، نه یوللارینده بیر سس، قرانلیقده بکله‌یوردی.

گله‌نلریك شماطه‌سی اوزه‌رینه قاپیلاردان تك‌ـتوك چهره‌لر اوزاندی. آخورلارده اینکلر بوگوردی. حسمن باغیرییور «نه‌رده‌سیکیز به، هله چیقیك مسافر گلدی!» دییه خبر ویرییوردی. شیمدی، أللرینده کی یاذر چیرالارله هر طرفدان بیاض بمز دونلو بیر چوق انسانلار چیقیور، دومان و ایشیقدان مرکب بیر هاله ایچینده، قرانلیق گوشه‌لره آیدینلیقلار داغیتاراق، گوبره بیغینلارینده فارمار قوشدوراراق شاشقین‌ـشاشقین مسافر اوداسینه دوغرو گاییورلاردی.

بوراسی، أك یاقین قصبه‌یه ایکی گون اوزاقده، آنادولونیك چپلاق، یولسیز، ویران بیر کریدی. بیر ولایتدن دیگرینه کچمن آراباسیز یولجیلار، بعضاً هوالار چوق قوراق گیدوب قیزیل ابرماق گچیدوبردیسه، شوسه‌یی بیراقیرلار و کسدیرمه‌دن بوکویه اوغرایاراق ایکی گون یول قازانیرلاردی. ایشته، سنده بو وسیله ایله بش اون کیشی، بش اون فتیر، بویله حزنلی بیر ساعتده یورغون آرغین گلیر، قاپیلاری وورووردی. او زمان مختار حسمن کویاولردن اکرام کیمیك صیراسی ایسه اونا خبر گونده‌ریر. کندیسی‌ده اوجاغینده، یاز قیش سونمه‌مه‌جه‌سینه چیراکوتوکلری آله‌ولانمن مسافر اوداسینه یولجی‌یی یه‌رله‌شدیربردی. کوی دنیا آحوالینی بوگلوب کچیجی، جاهل انسانلاریك گنیردیکلری یالان یاکلیش خبرلرله ئوگردنیردی.

خاستا سا کینله‌شمیشدی. «گوگوس، دییوردی. بویله، ایکیده بیر طوتاره کویلولردن بیری اوجاغیك چه‌نگه‌لینه بیر باقراچ آصمیشدی. چیرالاریك

آله‌وی وورموش، ایچنده‌گی بیر صابون کوپوگی کیبی‌رنگارنك قباریوردی. اینديردیلر؛ اختیاره بیر طاس ویردیلر. اوفوره اوفوره ذوقله ایچییوردی. سوت هنوز بیتمیشدی که عادجی بیر ایچتیریق طوتدی. بوتون وجودینی صارصیوردی. او، هر صدمه‌ده بیر «الحمدلله» دییوردی. کواولر، تاقارسینا باغداش قورموشلار، قونوشماغا فرصت آرایاراق صبرسزجا بکله‌یورلاردی: گنجلر قاپی ئوگونده، آیاقده دیزیلمیشلر، اویقو ایسته‌یمن گوزلری کوچولموش بو سس‌سیز، مریض مسافردن بیر شی آگلامابورلاردی. ایچتیریق کسیلمه‌یور، بالعکس صیقلاشییور، سرته‌شییوردی. خاستا بیر آرابق آللریله «گلیك، یاقلاشیك.» دییه اشارتلر ایتدی. حسمن ئوگده، دیگر اختیارلار آرقده أطرافینی آلدیلار. گنجلر مراق ایچینده، فقط یاقلاشماغا جسارت ایده‌مه‌یرك قاپیده دورویورلاردی؛ غالبا یولجی زورلوقله بیر ایش آگلاتییوردی. بلکه ده وصیت ایدییوردی. حسمنیك ایکیده، بیرده «مراق ایتمه، گوگلوگی فرح طوت. بیزباقاریز» دیدیگینی دویویورلاردی. بیردن، علی‌الیجله اختیارلار بره، مینده‌ره آگیلدیلر. صوگرا سس‌سیز قالدیلار.

حسمن «حقه قووشدی.» دییه‌میریلداندی. اوجاقده کوتوکلردن بیری چارپیلدی، کسکین بیر آیدینلیقله ئولونیك بوزینی پارلاتدی، سوندی. دیشاریده بیر اینك اوزون اوزون بوگوریوردی.

یولجی صوك آرزوسینی آگلاتماغا وقت بولموشدی. کمریندن دیزلی سکیز آلتینلی آلتینده کی بوز مرکبی حجازه وقف ایدییوردی. مزارلیقدان دونمن کویاولر أللرینده قلان بو لیرالارلا مرکبی نه یاپاجاقلارینی، بو أمری یه‌رینه ناصل گتیردجکلرینی کسدیرمه‌یورلار. آصمانیك آلتینده یه‌رله‌شوب سویله‌شییورلاردی. نهایت، بیر دفعه تضایه واروب حاکمدن دانشماغا قرار ویردیلر. هفته ایچینده حسمن مرکبی یانینه آلوب یوله چیقاجاقدی.

حیوان بیر أهمیت کسب ایتمیشدی؛ ئوگونه بول یم دوکولویور، مصر صاپلاری بیغیلییوردی. بو، دینی بیر وظیفه کبی، شکایتسیزجه حرمتله ساعتی ساعتینه یاپیلییوردی. کویاولر صیق‌ـصیق خاطرلایورلار. «بوز أشك صویه گوتورولدیمی؛ آرپاسی دوکولدیمی؟» دییه بیرـبیرلرندن صورویورلاردی.

بیر صباح، حسمن خوجانی آلاجا قارانلیقده هپ بیردن دکیرمه‌نیك

ئوگونه قادار گوتوردولر. سلامتەدیلر. بو أشك، خوجانیك مرکبینه باغلی، قویروغینی اوناتاراق فرح، یوکسیز آرقاده گیدییور؛ یکی دوغان صیرما تللی بیرگونش پالانینیك صولوق کەچەسیتی قادیفه کیبی پارلانییوردی.

بو، نه اوزون، نه جان صیقیجی بیر یولدی. دورغون صولاردان فیشقیرمیش پیرینج باشاقلاریله آرقلار بویونجا گیدەن قامیشلاریك یشیللیگی یاماجلار آردیندا گورونمەز اولونجا قوراق دوز بیر توپراق، ایکی گون هیچ بیرکویه، هیچ بیر دەگیرمەنه، حتی ایکی جیلیز سوگودیك گولگەلەدیگی بیر صو باشینه بیله اوغرامادان، ایصسیز، قاوروق، دوام ایدوب گیدییوردی.

صوگرا دیك قایالی بیر یوقوش، قورقونج بیر بوغاز آچیلییور. تەپەسینه یاقلاشدیقجا سەرین بیر روزگارله برابر لطیف بیر منظره باشلابوردی. قیصا بیر قیلیچ صیرتی کیبی پارلایان اینجه بیر دەره آبوالیقلار، ألمالیقلار اورتاسیندا، یم یشیل صولاق و فیضلی، گوزەگواویوردی؛ تلغراف دیرەکلرینیك صیرالاندیغی بیاض، دوز بیر شوسه قیوریلا ـ قیوریلا دونەرك داغلاره تیرمانییوردی.

حسمن، خاندە کیچیردیگی گیجەنك صباحی، ایرکندن حکومته بوللاندی. مینی ـ مینی قصبەنیك بالقونلو، قوله‌لی غازینویه بکزەیەن قوجامان بیز قوناغی واردی. لاکن اکمال ایدیلەمەمیشدی. صیواناماپان کەرپیچ دیوارلار یەر ـ یەر آچیلمیش، قومرولاره یووا اولموشدی. اوست قات پەنجەرەسیز، صیواسیز، تاختا ئورتولەرله بکلەنییوردی. کنارده بطال بیرکیرپچ اوجاغی بیر آز ئوتەسینده عملەنیك چالیشدیغی زماندان بقیه بیر صوندورما، ألان ئویله، حالیله دوروبوردی. بنا چوقدان خرابلاشمیشدی.

جاکنسیز، قالپاقسیز، بیر ژاندارما چاووشی نه ایستەدیگینی صوردی. خوجا تاباشدان، ایرماقدان صو تاشیان چوجوقلاریك کلوب ناصل خبر ویردیکلرینی طوتدوراراق آگلاتییوردی. حکایەسی داها یاریبی بولمادان قارشیسیندا کی لاقیدانه اوزاقلاشمیش دەرەده یوزمن ئورده کاره أکمك آتیور، گوشەده چارداغیك آلتیندا نارگیلەسینی هوپوردەتەن بیر صاریقلی‌یه «نەاو، حاجی أفندی، صباح کیفیمی؟» دیه سسلەنییوردی.

قاضینیك إذنیله ایستانبوله گیتدیگنی ئوگرەنەن حسمن، بیر دفعەده قائممقامه ایشینی آگلاتماق ایستەدی. قوندورالارینی قاپیده چیقاروب، پارماقلارینی میداندە بیراقان بیرتیق چورابای آیاقلاریله، چەکینه ـ چه، کینه، آللری قارنینده یورودی، حکایه یه باشلادی.

قائممقام، آرقاسیندا چیویدی دالغالانمیش بیرکەتەن جاکت، بیقلاری بویالی، دیشسیز، خیم ـ خیم بیر آدامدی. ایشیك تمامینی دیکلەمك تحملینی گوستەرمەدن «چاغیریك چاووشی!» دیه سسلەندی.

بش گوندر، حسمن خوجا ئوگونه گلەن آدامه دردینی آگلاتاراق، قصبەده دولاشییوردی. ژاندارما چاووشی نه مرکبی آلییور، نەده کندیسینی بیراقیوردی. نهایت حالینه آجیمان بیری چیقدی: «گیتسین‌ده ایکی هفته صوگرا گلیر، ایشی قضویه بیراقالیم!» دیدی قاندیردی. ذاتاً بورانیك قاضیسی ناملیدی، قاپاق قاضی دیرلردی. هر ایشی حل ایدر. هرگوردوگومی چوزەردی. آرقاسینه تورونجی بیر مشاح گیبەرك، قیرمیزی شمسیه‌سیله چارشیدان بیر گچیشی، قوجامان گوودەسینی طوتاراق اولور ـ اولماز شیلره بیرگولوشی واردی که خلق بابیلیردی.

عینی یوللاردان، عینی حالده بوز مرکبی ترکەیه باغلی دوندولر. حسمن خوجانیك و أیی بسلەنمەسی ایجاب ایدن أشگیك بوغازینه اورادە، قاتیغیك و آرپانیك پهالی اولدوغی قپاده خیلی مصرف ایدیلمیشدی. مجلس قوران کویلولر بونی «مبارك یەره باغلی باقماق بورجمیز» دیه چوق گورمەدیلر. حسمن‌ده یورغوناوغیندان شکایت گتیرمەیور، حق اوغورینه چالیشماق اوکا یول مختلریدی اونوتدوروبوردی.

لاکن، ایکینجی سفریك هفتەسینده، یه مرکب آردیندا دونمگه مجبور اولدی، قضی هنوز گلمەمیشدی: ژاندارما چاووشی خوجایه چیقیشمیش، «هودوك حریف، عجەلەنه!» دیمیشدی. گویلولر. وقف ایدیلمیش بیر حیوانیك ایشده قوللانیلوب قوللانیلمایاجاغیندان شبهه ایدییورلار، بوز أشگه ایلیشمەیورلاردی.

اوچونجی یولجیلیغیك عودتی، بینه ئویله، مرکب آرقاده اولدی. اوزاقدان کسکین گوزیله بیری بوز أشگیك گەری گلدیگینی گورموش، کویه یایمیشدی. خلق شیمدی، متحیر، مراقلی بکلەیوردی. حسمن داها اینمەدن، فرحلی بیر

صدا ایله «نه ایتدیك به، شاهد گوتوره‌جكدیك» دییه بیر حمله‌ده مساله‌یی آ گلاتدی. صحیح، ناصل دوشونمه‌میشلردی؟ زبانی یوق، مرکبی قاضی قبول ایده‌جك، حجتی یاپاجاقدی: هفته‌یه اوچ کیشی گیده‌رك، ایجاب ایده‌رسه یمین‌ده ایده‌رلردی...

بوز أشك، آرا ـ صیرا یاپدیغی یولسیز سیاحتلره مقابل، ئوگونه دوکولن بول یمدن بیه ـ بیه سه‌میریبور، صویه گوتورورلرکه‌ن قانجیقلاریك اوزه‌رینه قوشویور، خیرچینلاشییوردی. ویله ایکی بوچوق آی کچمیشدی.

نهایت صولك سفر حاضرلاندی. ده گیرمه‌نیك ئوگونده سلامنله‌نیرلرکه‌ن یکی دوغان گونش بوکوچوك قافله‌نیك قالدیردیغی توزلاری پارلاتییور، یالدیزلی بیر بولوت ایچینده یوقوشه طبرماناق کویلولر گه‌ریده قالانلاره صان که یوکسه‌لییور، گوگلره قالقییورکبی گورونویوردی.

بوز أشك بیر داها دونمه‌دی، کوی خلقی، یاپیلان حجتلره، باصیلان مهرلره باقاراق مرکبیك انعاملار، اکراملار گوره ـ گوره، یاواش ـ یاواش یوکسیز و أذیتسیز تاحجازه قادار گیده‌جگینه، اوراده زمزم تاشییاجغنه قانعدیلر. حتی حسمن، بیرگیجه رؤیاسنده أشگیث پالانینی یشیل بیر قدیفه‌یه قاپلی گورموش بوس بوتون اینانمیشدی. ذاتاً هپسی. وظیفه‌لرینی یاپماقدان متولد بیر سه‌وینجله صبق ـ صبق مرکبیك لافینی ایدیبورلار، قانجیقلاره پرتاو ایتدیکینی اونوتموش گورونه‌رك آخورده، کندی کندینه قالینجا، ایکی طرفه باشینی سالالایوب ذکره باشلادیغینی آ گلاتییورلار، بیری بیرلرینی قاندیرییورلاردی.

لاکن وقعه بیلینده، قصبه‌یه بیرینجینی صانماغا گیدن حسمن خوجا آبدالاشمیش کیبی دونموشدی؛ پازار یه‌رینیك ته قلابلیق زمانیندا اوزاقدان بیر «صاووله‌ك ده گمه‌سین!» نداسی دویولموش، خلق ایکی‌یه آیریلمیش و قابق قاضی آلتیندا بوز مرکب، آرقاسیندا معهود توروبجی مشاح، ایری گوودسینی صارصان بیر سرعتله أطرافه سلاملار داغیتاراق که‌چوب گیتمیشدی.»

رفیق خالد آنادولونیك سینه‌سیندن قوپاروب گتیردیکی بو سانحه‌لارله صنعتکارلیغی بحق اثبات ایتمیش بیر أدیبدر. طبیعتی بوتون مضحکه‌لری، بوتون فاجعه‌لاری بوتون صفوت و مغشوشیتیله، بوتون صاغلاملیغی و بوتون چورو کلیکیله اونیك قادارتمام گوسته‌رمن هیچ بیر محرریمز یوقدور. بویله اولمقله برابر رفیق دیگر

آرقداشلاری کیبی غرور و أنانیله باغیرمایور: «یگیلر حیات أدبیه‌لرینیك داها باشلانغیجنده اولدوقلارینداں دولایی هنوز میدانه اثر قویامادیقلاری فکرینی قبول ایتمه‌یوروم. اثر میدانه قویماق ایچین حیاتیك بدایتی، نهایتی اولورمی؟ یا قورسیك، یا قویامازسیك. قویاجاقسك یاشینده‌ده قورسیك، قویامیرسیك صوگونده‌ده بونیك معین بیر قاعده‌سی یوقدور، هیچ قطعیاً... ادبیات جدیده‌یه نسبتله بیزیم اثرلریمز ده‌وده قولاق قبیلیندندر. کندیمی نه قادار زورلاسام گوزومیك ئوگونه عجمی یازیلاردن، داها نه شکل آلاجاقلاری بللی اولمایان قابا تاسلاق اثرلردن باشقا بیر شی گلمه‌یور...» دییور.

و نهایت: «بن بو طرزده کی ادبیات عتیقه و جدیده مناقشه‌لارینی آ گلامایوروم گنجلر بوگون حقیقة مألسیز.. بو قاوغالاره گیریشمه‌مز. یالیکز بیزیم بیر لسانیمز وارکه یارینیك لسانی اولاجاق. بیز دوغرو یولی بولدوق. بیزدن اول گله‌نلر بعضاً اورتا اویونی، بعضاً قارناوال شکللریله ادبیاتمیزده چیرپیندیلار. ساغا ـ صوله باش ووردولار. فقط بیزیم بولدوغمیزی، بوتمیز لسانی بولامادیلار. بوگون أ. رخالد ضیاده عمر سیف‌الدینیك لسانی، جانبده یعقوبیك شیوه‌سی اولسایدی ادبیات ایچین بویوك بیر سعادت اولوردی..» سوزلرینی علاوه ایدیور.

رفیق یازدیغی اثرلرله اساساً پاشاماغا نامزد بیر تیپدر. یازدیغینی لذته اوقوتماغی بیلیر یازیجیلاردندر. یکی یتیشه‌ن گنجلره لسان واسلوب اعتباریله نمونه اولماغا لایقدر.

صدا ایله «نه ایتدیك به، شاهد گوتوردجكدیك» دییه بیر حمله‌ده مساله‌بی آگلاتدی. صحیح، ناصل دوشونمه‌میشلردی؟ زیانی یوق، مرکبی قاضی قبول ایده‌جك، حجتی یاپاجاقدی‌یا: هفته‌یه اوچ کیشی گیده‌رال، ایجاب ایده‌رسه یمین‌ده ایده‌رلردی...

بوز أشك، آرا ــ صیرا یاپدیغی یولسیز سیاحتلره مقابل، ئوگونه دوکولن بول یمدن ییه ــ ییه سه‌میریور، صویه گیتورورلر که‌ن قانجیقلاریك اوزه‌رینه قوشویور، خیرچینلاشییوردی. «ویله ایکی بوچوق آی کچمیشدی.

نهایت صولك سفر حاضرلاندی. ده گیرمه‌نیك ئوگونده سلامنله‌نیرلر که‌ن یکی دوغان گونش بوکوچوك قافله‌نیك قالدیردیغی توزلاری پارلاتییور، یالدیزلی بیر بولوت ایچینده یوقوشه طیرمانان کویلولر گه‌ریده قالانلاره صان که یوکسه‌لییور، گوگلره قالقییور کبی گورونویوردی.

بوز أشك بیر داها دونمه‌دی، کوی خلقی، یاپیلان حیجتلره، باصیلان مهرلره باقاراق مرکبیك انعاملار، اکراملار گوره ــ گوره، یاواش ــ یاواش یوکسیز و أذیتسیز تا حجازه قادار گیده‌جگینه، اوراده زمزم تاشیاجغیله قانعدیلر. حتی حسمن، بیر گیجه رؤیاسینده أشگیك پالانینی یشیل بیر قدیفه‌یه قاپلی گورموش بوس بوتون اینانمیشدی. ذاتاً هپسی. وظیفه‌لرینی یاپماقدان متولد بیر سه‌وینجله صیق ــ صیق مرکبیك لافینی ایدییورلار، قانجیقلاره پرتاو ایتدیگینی اونوتموش گورونه‌رك آخورده، کندی کندینه قالینجا، ایکی طرفه باشینی سالالایوب ذکره باشلادیغینی آگلاتییورلار، بیری بیرلرینی قاندیرییورلاردی.

لاکن وقعه ییلینده، قصبه‌یه بیرینجینی صاتماغا گیده‌ن حسمن خوجا آبدالاشمیش کیبی دونموشدی؛ پازار یه‌رینیك تمقلابلیق زمانیندا اوزاقدان بیر «صاووئوك ده گمه‌سین!» نداسی دویولموش، خلق ایکی‌یه آیریلمیش و قابق قاضی آلتیندا بوز مرکب، آرقاسیندا معهود تورونجی مشاح، ایری گوودسینی صارصان بیر سرعتله أطرافه سلاملار داغیتاراق که‌چوب گیتمیشدی.»

رفیق خالد آنادولونیك سینه‌سیندن فوپاروب گتیردیگی بو سانحه‌لاره صنعتکارلیغی بحق اثبات ایتمیش بیر أدیدر. طبیعتی بوتون مضحکه‌لری، بوتون فاجعه‌لاری بوتون صفوت و مغشوشیتیله، بوتون صاغلاملیغی و بوتون چورو کلیگیله اونیك قادارتمام گوسته‌رمن هیچ بیر محرریمز یوقدور. بویله اولمقله برابر رفیق دیگر

آرقاداشلاری کیبی غرور و أنائیله باغیرمایور: «یکیلر حیات أدبیه‌لرینیك داها باشلانغیجنده اولدوقلاریندان دولایی هنوز میدانه اثر قویامادیقلاری فکرینی قبول ایتمه‌یوروم. اثر میدانه قویماق ایچین حیاتیك بدایتی، نهایتی اولورمی؟ یا قورسیك، یا قویامازسیك. قویاجاقسانك یاشینده‌ده قورسیك، قویامیرسیك صوگوندده بونیك معین بیر قاعده‌سی یوقدور، هیچ قطعیاً... ادبیات جدیده‌یه نسبتله بیزیم اثرلریمز ده‌وده قولاق قبیلیندندر. کندیمی نه قادار زورلاسام گوزومیك ئوگونه عجمی یازیلاردن، داها نه شکل آلاجاقلاری بللی اولمایان قابا تاسلاق اثرلردن باشقا بیر شی گلمه‌یور...» دییور.

و نهایت: «بن بو طرزده کی ادبیات عتیقه و جدیده مناقشه‌لارینی آگلامایوروم گنجلر بوگون حقیقة مألسیز.. بو قاوغالاره گیریشه‌مه‌ز. یالیکز بیزیم بیر لسانیمز وارکه یارینیك لسانی اولاجاق. بیز دوغرو یولی بولدوق. بیزدن اول گله‌نلر بعضاً اورتا اویونی، بعضاً قارناوال شکللریله ادبیاتمیزده چیرپیندیلار. ساغا ــ صوله باش ووردولار. فقط بیزیم بولدوغمیزی، بو تمیز لسانی بولامادیلار. بوگون أ. رخالد ضیاده عمر سیف‌الدینیك لسانی، جانبده یعقوبیك شیوه‌سی اولسایدی ادبیات ایچین بویوك بیر سعادت اولوردی..» سوزلرینی علاوه ایدیور.

رفیق یازدیغی اثرلرله اساساً یاشاماغا نامزد بیر تیپدر. یازدیغینی لذته اوقوتماغی بیلیر یازیجیلاردندر. یکی یتیشه‌ن گنجلره لسان واسلوب اعتباریله نمونه اولماغا لایقدر.

فالح رفقی

حیاتی

فالح رفقی ۱۳۱۱ تاریخ هجریسینده ایستانبولده دوغموش چوجوقلوغینی ایستانبولده گیچیرمیشدیر. ابتدائی تحصیلنی دیگر چوجوقلار کیبی اوده محله مکتبلرینده تاملادیقدان صوکرا مرجان اعدادیسه گیره‌رك تحصیل تالیسینی‌ده اورادا اکمال ایتمیشدر. بیر مدت دارالفنونه‌ده دوامی واردر. ذکاسی وسعی سایه‌سینده محیطینیك فوقنه یوکسه‌لدن بوگنج مکتبی بیتیردیکدن صوکرا یازماغا باشلادیغی اوفاق تفك یازیلارله نظر دقتی جلب ایده‌جك بیر ساده‌لیك، رصمیلیك گوسته‌رمگه باشلامیشدی. أصل أدبی حیاتی ثروت فنونه یازدیغی بیر شعرله بدأ ایده‌ر.

أصلی استعدادینی ایشله‌تدیکی و قلمینه گیش بیر جولان بولدوغی ساحه «طنینه» دوامیندان صوکرادر. طنینده یازماغا باشلادیغی ثرلرله بیو موقع مخصوص طوتماغا و اسلوبینده کی وجازت و سادگی ایله تقدیری جلب ایتمیشدر.

فالح رفقی طنیندن آلدیغی بو فیضی اونوتمامیش، اورادان چکیلدیکدن صوکرا آرا صیرا ینه حکایه‌لر یازمیش، حین حاجتده‌ده طنینی مدافعه ایتمیشدیر. حرب عمومیده احتیاط ضابطلیگی ایله عسکره داخل اولموش، سوریه‌ده جمال پاشانیك معیتینده چالیشمیشدر.

بو عسکرلیك دوره‌سینیك‌ده کندی تفیضینه چوق فائده‌سی اولموشدور. عسکردن ترخیص اولوندوقدان صوکرا بعض آرقاداشلاریله بیرله‌شه‌رك «آقشام» غزته‌سینی تأسیس ایتمیشار و اورادا چالیشماغا باشلامیشلاردر. وقتیله «شهباز» مجموعه‌سی گیبی بعض أدبی رساله‌لره یازدیغی گیبی بالاخره دارالفنون معلم و معاوملرینیك چیقاردیقلاری «درگاه» مجموعه‌سینه مقاله‌لریله اشتراك ایتمیشدر.

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ

ضیا گوك آلپ آحدیغی ملی جریانه اشتراك ایده‌ن و اونکله برابر چالیشانلاردندر. أليوم آقشام غزته‌سینده‌در.

بیر زمانلار «پیام صباح» و «تصویر افکار» غزته‌لریله مجادلهٔ قلمیه‌یه گیریشمیش ایکی طرف قارشیلیقلی مناقشاتی مطبوعات عالمینده وجودی پك‌ده آرزو ایدیلمیه‌جك بیر شکله سوقموشلاردی.

بیر زمانلارده سیاستاً نقطهٔ نظرلاری بیرله‌شمه‌یه‌ن آرقادشلاریله رفیق خالده غزته ستونلارینده قوتلی مناقشه‌لرده بولوندی. حیاتلاری دائما برابر گیچدیگی و پك سه‌ویشدیکلری حالده بو سیاسی آیریلق مطبوعاتده بو ایکی آرقداشی چارپیشماقدان منع ایده‌مه‌دی.

لسانی و اسلوبی

فالح رفقینك اسلوبی وجیز، منتج و سیالدر. أساساً یازیلارینده کی قوتی بو ساده‌لیکی و تصنع و تکلفدن آزاده‌لیکی ویرمکده‌در.

«ثروت فنون»ده «فجر آتی» اوکانیله چاپیشدیغی صیرالاردا یازدیغی «کنار قبریکده» و «احتضار مؤبد» آدلی شو منظومه‌لری بر وقتلر شعرده هوس ایتدیکینی گوسته‌ریر:

کنار قبرینده.

«آقشام. سکون ایچینده طبیعت؛ زمان ـ زمان
قارشیمدا، چاملاریك او یانیق دالارینده، بیر
آهنك سجده کار تعبد ده‌رینله‌شیر،
داغلاردا گولگه‌لر و بولوتلار یاغمور ـ یاغمور؛
مبهم فیسیلتیلارلا ـ اوزاق، محترز، حزین ـ
أمواجی آغلاشیر گیبی دالغین ده گیزلریك.
باشلار سقوطه تیتره‌یه‌رك، دالغا، دالغا جو،
تنویم ایدر مناظری بیر ظل رعشه پر،
انظاره لیل ایچینده افقلار وداع ایدر.
سه‌رپیر بوتون مقابره گربان ایگیلمیش
بیر معبدیك سکوتی تقریر ایدر گیبی:
یاپراقلاریك هبوب ایدن الحان سائری
آقشام؛ سکون ایچینده طبیعت وقت ـ وقت
ایتمه کده‌سیك خیانکی روحیمدا گریه‌زن،
قارشیمدا تیتره‌یور گیبیسیك آتمه، آتمه سن.
دوشدوم لیل ایچینده کنار مزاریکه،
باق گوزله‌ریم اونوتمادی اصلا بو گون سنی،

حالا گورور نظرلاریم أهوال موتیکی.
حالا گورور نظرلاریم اهوال موتیکی،
حالا دودافلاریمدا سنیك یاد شفقتیك.
حالا یتار خیالیمیك اوستونده فرقتیك...»

احتضار مؤبد

چیلغین بیر احتیاج ایله بیر چوق زمان سکا
وقف أیله‌دیم امیدیمی؛ بیر چوق فیسیلداریك
مجنون بیر اشتیاق ایله یورغون حیاتیمه
أشعار فکر حسینی یوکسه‌ك قادینلیغیك...

هر گون شو خاستا قلبیمی محنت صاچان ده‌رین
ماتملاریم کدرلاریم ایتمیشدی انجماد؛
روحیمده تیتره‌ینجه شبابیك، طراوتیك،
لرزان أته‌کلرینده مذهب بیر التفات...

نازنده بیر چوجوق گیبی رعشان حس ایدرك
ساکن تمایلات ایله اوقشاندیغیك زمان،
فکریمده دائما او ده‌رین اینجه‌لیکلریك
بیر شعر سرمدیته أیله‌ردی اقتران.

ممنون فقط بیر آزمنهیج سلاملادیم
ایلك مژدهٔ ورودیکی قلب خرابیمه؛
لاکین نهایت ایشته اوصاندیك: آدیم آدیم
قاچدیك سموم هجریکی دوکدوك شبابیمه.

سن، سن‌ده هپ بوبویله نهایت سنك‌ده باق
گوردوم لیال ایچینده سونن نور فجریکی...
یك گوجدی اغترابیکی روحیمدا صاقلاماق،
آمال گریه‌داریمه مزج ایتمه‌دن سنی.

متروکه بیر قادین گیبی یللرجه ایگله‌دیم،
دالدیقجا واریلیغملا ئولمن سرگذشتیمه،
قلبیمده آبدات أمل اولدیغی منهدم.
آه، ایشته بن‌ده منتظرم شیمدی موتیمه.

منظومه‌لری ثری قادار سلیس و سیال ده گیلدر. بالعکس یوکلو، آغیردر. حس و خیالینی نظمه صوقماقدا اوغرادیغی گوچلوکی گوردوگی ایچیندر که. شیمدی کندینی بوتون بوتون ثره ویرمیشدر.

«ملی جریانك ظفری» نامیله «درگاه» مجموعه‌سینه یازدیغی شو مصاحبه اسلوبی، لسانی و قناعتی حقینده آچیق بیر فکر ویرمکه کافیدر:

«مشروطیت گونارینه قادار «تورك» و «تورکیه» کلمه‌لری، آنجاق فرنك غزته‌لرینده اوقودوغیمز أجنبی تعبیرلردی. شیمدیکی نسلیك چوجوقلوغینه ویا گنجلیگینه تصادف ایدمن أسکی دورده تورك کلمه‌سینیك معناسی، «طشره‌لی» ایدی، تورکلر أسکی مدنیت خرابه‌سینیك قارانلیق مخزنلری ایچینده محبوس، عصریك هوای نسیمیی ده گیشدیرمن روزگارلریندان و یکی بیر انسانیت یاراتان گنج انقلابلاردان خبردار ده گللردی. بو مملکت، عصریك اورتاسیندا، کندی کندینه چورویوب گوچمن بیر خرابه‌ایدی و بو سس‌سیز انقراض قارشیسینده قوللارینی قاووشدوروب بکله‌یمن أمپه‌ریالیزم بیلیوردی، که بوبناسفیه و غافل وارثلرینیك باشینه چوکمك اوزره‌در و او أنقاضیك کندیسیندن باشقا مشتریسی یوقدور.

فقط وقتاکه مشروطیت بو أسکی و یوکسك زندان دیوارلاری اوستونده بیر رخنه گیبی آچیلدی، گوزلریمز یکی ضیایی گوردی. جگرلریمز تازه هوایی طاتدی.. أمپه‌ریالیزم بیر مدت دوشوندی، شبهه‌سیز کندی کندینه دیدی که: «مشروطیت‌ده تنظیمات خیریه گیبی بیر نمایشدن قالمادی!» و مشروطیت آلایلارینی، أسکی عظیم خرابه‌نیك ایچینده، جوجه‌لریك رتعینه بگزه‌تدی و ایچین ایچین گوله‌رك سیر ایتدی.

فقط اوگون که تورکلر یکی عصریك بیزدن گیزلی قالمیش طلسمینی، «ملیت» حقیقتنی سه‌زدیرگیبی اولدولار، اوگون که اولا بیر سوز گیبی دیللرده

دولاشان یکی فکرلر، بیر عشق گیبی گوگوللرده یه‌رله‌شدی، ئه‌مپه‌ریالیزم، بو خرابه‌یی اسکان ایدمن میلیونلارجا انساندان قیصقانمادینی شئی، هنوز رشد صاحبی اولمایان ملی چوجوقدان قیصقاندی و «ملیت» فکرینی رشد قازانوب مالکانه‌یه تصرف ایتمگدن منع ایتمك لزومینی حس ایتدی.

بو تاریخ، سیرجی أمپه‌ریالزمیك، بیردن‌بیره، هر طرفدان مشئوم فعالیتینه باشلادیغی تاریخدر. بو مدهش فعالیت أثناسینده ایچمیزده، خلاصکار ملیت فکرلرینی، خرابه‌نیك تخریبینه سبب عد ایده‌نلر چوق اولدی. حتی بوتون فلاکتلریك مسئولیتینی ملی جریانیك گنج و معصوم اوموزلارینه یوکله‌ته‌نلر بوگون بیله نادر ده گلدر.

فقط اورتاده بیر معما واردی. بو چوجوق، رشده ایره‌رکیبی اولدوغی گونلرده بوغولوب «مقدر» فاجعه تمام اولاجاقمی‌ایدی؟

«ملی جریان»یك اورتایه آتدیغی بوتون خلاصکار فکرلر، «ملی وطن»، «ملی حریت»، حتی «ملی لسان» فکرلری تهلکه‌ده‌ایدی. متارکه‌نیك ایلك گونلرینده بو بحرانی هپمیز حس ایتدیك. ملی جریان خارجه گوره سیاسی نظام عالمی بوزماغا چالیشان بیر توره‌دی، داخلده کی کهنه سیاسیلره نظراً آنجاق مملکتی محو اینمگه یارامیش بیر مضر بدعتدی.

اوگونلرده‌در که بیرمعارف ناظری مکتبلره «تورك» کلمه‌سینی قوللانماماغی تعمیم ایتدی. ملی قرائتلر ده گیشدی، «ملی» سوزی، طبقی مشروطیتدن اولکی «تورك» سوزی گیبی، تحقیره، تهزیله و مسئولیته یارار بیر تعبیر اولدی. حتی هجه وزنیله یازان شاعرلر، حرب و فلاکت مسئوللری آراسینه قاتیلدی.

سوء قصد مدهشدی، خلاصکار فکر هر طرفدان محاصره ایدیلمیش، بیك تورلو أتریتما ایله، بوغولماق ده گلسه بیله، مملکتدن کیم بیلیر قاچ سنه ایچین نفی ایدیلمك اوزره ایدی.

ایشته او زمان آنادولو مجاهده‌سی ملی وطن و ملی استقلال مجاهده‌سی اولاراق دوغدی و ساقاریا ظفری «ملی جریان»یك ظفریدر. تورك ملیتیك مبشراری آنادولوده نشر اولونان بیاتامه‌لری، سویله‌ین نطقلاری و غزته یازیلارینی شبهه‌سیز بویوك بیر عبرتله اوقویورلار. بوغولماق ایسته‌یمن بو جسور

و خلاصکار فکر، ساقاریا ظفریله رشدینی اثبات ایتدی و تورك اوردوسی او تورك نهرینك قبیلارینده استیلا سورولرینی ناصل مغلوب ایتدی ایسه، ملی جریان‌ده کهنه ارتجاع فکرلرینی هزیمته اوغراتدی. اون سنه أول دوغان چوجوق، عقللاره حیرت ویریجی بیر حمله و بیر شوقله تهلکه‌لر اوستوندن یوروموش، آتشلر آراسیندان گچمیش، ده‌میر مانعه‌لاری اقتحام ایتمیش و آرتیق مظفر اولموشدور.

ساقاریا مظفریتینی بن أك زیاده خلاصکار فکرلك بیر ظفری کیبی تلاملایوردم، زیرا ساقاریا تورك ملتینك استقبالی ایچین ضروری انقلابك حصول بولدوغی نقطه‌در. اون سنه أول خیال ظن اولونان ضرورتلر و سویله‌نیرکن آغیزده، یازیلیرکن صحیفه‌ده گولونج اولان فکرلر ساقاریا ظفریندن صوکرا آرتیق «مصدق» بیر ماهیت آلدیلار. اختیار «امپه‌ریالیزم»یك فیرلاتدیغی اوق، گنج ملتینك آنجاق باشینه ده گدی و بینتی داغیتاجاق برده، خفیف بیر صارصینتیله اویاندیردی.

ملی فکر مظفر اولاجاقدی، فقط نه زمان؟ بو سؤال ایکی سنه أول أك ایمانلی کیمسه‌لریك بیله یوره گینی ده‌میر بیر قیصقاچله قیصیوردی. ساقاریا ظفری (١) بو معمانیك مدهش پرده‌سینی صیبردی و شو بی گناه نسلیك چکدیگی اضطراب و اوغرادیغی امتحانی کافی گورمن مقدرات، تاریخده یك آز نسللریك ادراك ایتدیگی بو یوك سعادتلردن بیرینی‌ده بیزه نصیب ایتدی.»

---

(١) تورکلر بوتون موجودیتلرینه نارشی امحاکار بیر نیت بسله‌یه‌ن قاتلی آوروپا امپه‌ریالیزمینك بونو دوز صانیلارینه آنجاق قیرمیزی روسیاییك مای و معنویاردیمیله قارشی قویموش، بوتون جهانیك کندیندن أل چکدیگی، فلاکتیله اگلندیگی صیرالارده شورالار روسیاسینیك اوزاتدیغی قارداش آلی شکرانه صیقاراق بیر مشترك دوشمانه اولانجا صولتیله صالدیرمیش و موجودیتینی قورتارمیشدی. تورکلر طبیعی بو قیمتدار دقیقه‌یی قاچارمایاجقلاردر.

فاتح رفقی

ورثهٔ ادبی توفیق

احمد هاشم

حیاتی

احمد هاشم، أصلاً دیاربکرلیدر. دیاربکر دگه‌رلی شاعرلر یتیشدیرمن فیاض بر ئولکه اولموشدور. استاد علی أمری أفندی دیاربکر شاعرلری حقینده تذکرهٔ شعرای آمد عنوانیله قیمتلی بیر أثر میداه گتیرمیشلردر. بو أثر دیاربکرلیك نه‌فیاض بیر شعر و أدب منبعی اولدوغینی گوسته‌رمگه کافیدر.

احمد هاشم چوجوقلوغینی گچیردیگی دیاربکری اونوتامامیشدر. مسقط رأسینه عائد بیر چوق شعرلر یازمیشدر. هاشم ایلك تحصیلینی آلدیقدان صوکرا ایستانبوله گلمیش و غلطه سرای سلطانیسینده تحصیل تالیسینی گورموشدور. داها مکتبده‌ایکن طبیعت شعریه‌سی انکشافه باشلامیش و داها اوراده ایکن ایلك منظومه‌لرینی یازمیشدر.

طوتدوغی ایلك یول تماملیه ادبیات جدیده یولی ایدی. بالخاصه مکتبده صوك زمانلار أدبیات معلمایگینده بولونان احمد حکمتیك شاگردی اولموشدی. هاشم طمتراقلی افاده‌سی، کندی وطندشی اولان سلیمان نظیف و فائق عالی کبی اوچوزلو ترکیباری، یگی کلمه‌لری چوق سه‌وتن بیر شاعردر.

مکتب حاتیندان آیریلدیقدان صوکرا ادبیات وادبسینده جالیشماغا باشلامیش بالخاصه انقلابدان صوکرا آچیلان «فجر آتی» محفل أدبیسینه داخل اولاراق چالیشمیش. بو وادیده أك زیاده، آرقاداشی امین بلندله بریول تعقیب ایتمیشدر. فقط صوکرالاری فجر آتی اغلاله اوغرایینجا هاشم مستقل بیر یول طوتاراق عروضدن، و فارسجه ترکیبلردن آیریلماق شرطیله سربست نظم vero libre وادبسینه صاپاراق fantaisiste شعرلر یازمیشدر. «گیول ساعتلری» عنوانلی أثرینده دوغدوغی یرلره عائد ده‌رین و هجرانلی ببرصلهٔ عشقله یازیلمیش حزین، گوزل nosthaligique شعرلری واردر. ایلك شعرلرینده هاشم لیریزم

Iyrisme و روماتیزم Romantisme یك گوزەل نمونەلرینی ویرمیشدر. تمامیله «ثروت‌فنون» جریانینك فجرآتیده تعقیب ایتدیکی یولدان آیریلمامیشدر، فقط صوکرالاری impressionuistelری سەومیش Emile verhaeren «أمیل وەرهارەن» (۱) و آرقداشلارینك یولینی طوتموش بیر چوق أمپرەسیونیستجه یازیلار یازمیشدر. منظومەلری ایچینده سمبولیزمه Symbolisme نمونه اولانلاری‌ده چوقدر.

هاشم بیر چوق رساله و مجموعەلاره اشتراك ایتمیش، منظوم و منثور أثرلر یازمیشدر. بوتون یازیلارینده کندینه مخصوص بیر گوروشی واردر.

صنعتکارلیغینده شبهه ایدیلەمەزسه، فاتەزباسی بوتون قابلیتلرینه فائقدر. طبعاً شاعر اولاراق دوغدوغی‌ده بوتون أثرلرینده مشهوددر.

بیر زمانلار «صنایع نفیسه» مکتب عالیسینده «بدیعیات» درسلری ویرمیشدر. الیوم دیوان عمومیەده مأموردر.

---

(۱) امیل وەرهارەن Emile verhaeren ۱۸۵۵ تاریخینده «آنوەرس anvers جواریندە دوغموش لامارتینی، هوغویی، شاتوبریانی چوق سەومیش لیریزم و رومانتیزم ایله باشلامیش بیر چوق رسالەلره اشتراك ایتمیش و نهایت امپرەسیونیستلری مدافعەیه گچەرك چالیشمیش چوق ولوده، و چوق گنج‌ایکن شعره باشلامیش بیر فرانسیز شاعریدر. کندیسنی بوتون یازیلارینده سربست عد ایتمیش، اصطلاحلارینی، تعبیرلرنی انتخابده الهامینی و افادەسینی هیچ بیر قید ایله مقید گورمەمیشدر.

قارا مشعلەلر Les Flambeaux noire، یولیك قیسینده Oubord de la route عنوانلی و داها بیر چوق منظوم و منثور اثرلری واردر.

لسانی و صنعتی

هاشیمیك لسانی رنگین و زنگیندر. اساساً رنگلری، ضیالری یك سەوەن شاعر بونلاردان بیرەر آیەه یاپماغی کندیسی ایچین صنعت اتخاذ ایتمیشدر. بو نقطەیی گورمك ایچین کندی فکرلریندن بعضیلارینی ذکر ایتمك کافیدر. احمد هاشم، شعری‌ده، لسانی‌ده، صنعتی‌ده کندینه مخصوص بیر تلقی ایله آگلار. بیر exentsicite «غرابت»ی واردر، فقط هاشمیك شاعرلیگینی و شخصیلیگینی میدانه گتیرەن خصوصیت و ممتازیت بوراسیندەدر:

«هر شیدن أول شونی اعتراف ایدەلیم که شعرده معنادان مقصد ایدیلدیگینی بیلمەیوروز. فکر دیدیکلری باباغی مطالعەلار یغینیمی، حکایەمی، مضمونمی؟ و «وضوح» بونلاریك ادراك عادیه گوره آگلاشیلماسیمی دیمکدر؟ شعر ایچین بونلاری الزم عد ایدەنلر، شعری، تاریخ، فلسفه، نطق و بلاغت کیبی بیر سورو «سوز» صنعتلریله قاریشدیرانلار و اونی اصل جوهر و علائمینده سەچوب تانیمایانلاردر.

شعریك بو ماهیتده بیر صنعت حالینده تلقی اولونماسی، رسم، موسیقی و هیکلتراشی کیبی صنعتلریك، کندیلرینه خاص و منحصر، فیرچا، بویا، نوطا و قلم کیبی، استعمالی گوج بیر هنره متوقف واسطەلاره مالك بولونمالارینه مقابل، شعریك بو خصوصی وسائطدن محروم اولماسی و افادەسینی قونوشولان لسانده استعارەیه مجبور اولماسیندندر. بو سببدەن دولایی‌در که پارماقلارینیك طوتمالرینی بیلمەدیگی فیرچایه و گوزلرینیك اوقوماسینی بیلمەدیگی نوطایا قارشی متحاشی و حرمتکار اولان ناأهللر، کلمەلردن وجوده گلمیش کیبی گوردوکلری شعری علی‌العاده «لسان» ماهیتینده تلقی ایله صرف بو زاویهٔ رؤیتدن باقاراق باشقاجا حاضرلیقلی اولماغا هیچ لزوم گورمکسیزین اونی کستاخانه بیر لابالیکله محاکمه ایتمك حقینی کندیلرینده بولورلار.

حال بوکه شاعر نه بیر حقیقت خبرجیسی، نه بیر بلاغتلی بیر انسان، نەده بیر واضع قانوندر.

شاعریك لسانی، ایسته‌ر نظم، ایسته‌ر شر اولسون، آکلاشیلماق ده‌گل، حس ایدیلمك اوزره تشکل ایتمیش، موسیقی ایله سوز آراسینده متوسط بیر لساندر. اونیك ایچون هر أثر أدبی بر «أثر» پایه و حیثیتینه یوکسه‌له بیلمك ایچین صاحبیك عمومی لساندان هیچ کیمسه نیکنینه بکزه‌مه‌ز، وکندی درونی آهنك و حساسیتینه کوره بیچیلمیش بیر لسان استخراجینه موفق اولماسیله، یعنی بیر اسلوب صاحبی اولماسیله ممکندر. بویله بیر لسانی سیاناً هرکس نیچن آکلایابیلسین؟

شعرده اسلوبیك تشکلینه عامل اولان أساستیك هیچ بیرسی ایچین «وضوح» بیر هدف و بیر مقصد ده‌گندر. زیرا أدبی اسلوب درونی بیر سس، درونی بیر أدادر. «اسلوب» یا «صنعت»لاریك انتخابی، تنوعی و ندرتی و یاخود جمله أقسامینیك خصوصی بیر نظامه کوره ترتیب و ترکیبله وجود بولور. اسلوبیك مرکز میخانیکیتی «کلمه» ده‌گل جمله‌در. اونیك ایچین صنعتلاریك حس انتخابی «یکی» ده‌گل فقط آنجاق «رمنکلی» بیر اسلوب وجوده کتیرمکه کفایت ایده‌بیلدیکی ایچین، بو واسطه ایله آلده ایدیلمجك بیر اسلوب بدعتی، ایریشیلمه‌سی نسبتاً قولای و بناءعلیه دون بیر اسلوبجیلیق قدمه‌سی تشکیل ایده‌ر. نیچه محررلر واردرکه لسانلاری رنکا رنك صنعتلاریك پاریلتیلاری، عکسلری و آتشلریله، باشدان باشه بیر مجوهرات جا مکانی کیبی کوز قاماشدیریجی بیر شهر آیینه‌در. فقط عنعنات أدبیه‌سی قوتلی اولان مملکتلریك هیچ بیریسینده بوکیبی محررلره «اسلوب صاحبی» دینلمه‌دی، «صنعت» اصلوبجیلیغی أدبیاتمیزده أك مبتدی طرزدر. اونیك ایچین بیزده محرر اسلوبلاری بیرغلبه‌لکده قوش یاقیشی کورولدن انسان چهره‌لری کیبی یکدیکرینه بکزه‌رلر، فرانسیز أدبیاتینده «لوتی» (۱) صاحب اسلوب ده‌گلدر.

جمله أقسامینیك یکیدن «موصوفه کوره صنفیك یرینی تغییر، فعلاره، أداتلاره یکی موقعلر بولماق الخ» اسلوبیك أك جانلی و الك متحرك بیر عنصری

(۱) Pierre Loti پی‌یر لوتی فرانسیز بحریه ضابطانیدر. عینی زمانده فرانسیز أدبیاتینك پك بویوك بر موقع طوتموش حتی لسانی هر دورلو تنقیداتیك فوقینده طوتولموش مشهور بر فرانسیز رومانجیسیدر. شرقه اوزون سیاحتلری واردر. ایستانبولده چوق بولونمرش و تورك دوستلغیله شهرت قازانمشدر. «آزاده»؛ ایزلاندا بالیقچیلاری Deceuchauc Islande و Pecheurs ناشادلار اسملی رومانلاری مشهوردر.

اولان «جملهٔ مشورای ـ ریتم»ی تأمین ایده‌رکه بو ساحه‌ده موفقیت بویوك بیر محرر ایچین بیله نادر بیر ظفر تشکیل ایده‌ر، بوتون بونلاردان ماعدا اسلوبجی ایچین هر دورلو هزلره کشاده کیشی بیر ساحه‌ده داها واردرکه اوده جمله‌نیك موسیقیسیدر. جمله موسیقیسی، هرکلمه‌نیك جمله‌ده کی موقعینی، دیکر کلمه‌لرله اولاجاق تماس و تصادمدن و أسرار أنکیز ازدواجلاردان متحصل، طاتلی، مجرم، هوائی و یاخشین سسه کوره ومصمم بیر آهنك أندیشه‌سینه تبعاً تعیین و بو متفرق کلمه آهنکلرینی، جمله‌نیك عمومی روشنه تابع قیلاراق متموج، سیال، مظلم و یامضی آغیر و یا سریع حسلره، کلمه‌لریك معناسی فوقینده جمله‌نیك موسیقی تموجاتیندان نامحدود و موثر بیر افاده بولماقدر. شعر سس‌سیز بیر شارقیدر. عاشقیك معشوقه‌سی قارشیسینده دویدوغی بیر حکایه‌میدر؛ دیکیز، مهتاب شاعره «موضوع»می سویله‌ر؛ بو تأثرلر روحده کیزلی بیره‌ر موسیقیدر.....» حاصلی احمد هاشمیك تلقیسی تماماً شخصیدر. او؛ أدبیاتی یوکسه‌ك بیر صنعت، صنعتی‌ده هر فردیك یتیشه‌مه‌یه‌جکی قادار یوکسه‌ك بیر شاهقه عد ایده‌ر. شعر اونجاتمامیله Oristhocratique آریستوقراتیق بیر حسدر. اونی هر وجدان، هر قلب، هرگوکول دویاماز. شعرده دویامایانلار ایچون ده‌گل، دویانلار ایچین یازیلیر. شو اعتبار ایله‌ده فضله وضوحه محتاج ده‌گلدر، بالعکس ابهام توللریله ثورتولو اولماسی داها موافق اولور. فی‌الحقیقه هاشیمیك بیر چوق شعرلری قولای ـ قولای آکلاشیلمایاجاق قادار مبهومدر، ثورتولودر. بالخاصه impressionisme أمپره‌سیونیزم، و symbolisme سنبولیزم یاپدیغی یرلرده بوتون ـ بوتون ثورتولودر. چوق زمان یازیلاری رنك و ضیا گوستره‌مك ایچین یازیلمیش کیبی‌در، بیره‌ر کوچوك aquarelle سولو بویا تابلویی آکدیریر. بعضاً بالیکز موسیقی اولور. اسلوبی خیالی اولماقله برابر قارالیقدر، متحمولدر. کلمه‌لره معنا ویریشینده، قولانیشینده‌ده بیر خصوصیت و بیر مخصوصیت واردر. هاشمیك نظرینده کلمه‌لریك شکلی بیله بیر معنا افاده ایده‌ر. بو اعتبارایله‌ده محافظه‌کار Conservateur عنعنه‌پرور، گورولور او، شکللر ده گیشمه‌سینه راضی اولاماز. معنا ثولویور، محو اولویور ظن ایده‌ر. اونك نظرینده هر حرفیك شکل اعتباریله بیر معناسی، بیر افاده‌سی، بیر ضیاسی واردر.

«۱۳۳۷» تاریخینده اوقف مطبعه‌سینده طبع ایتدیردیکی «گول سایتلری» عنوالی کوچوك مجموعهٔ أشعارینك شو بیر قطعه‌دن عبارت مقدمه‌سی:

«سیر أیله‌دیم أشکال حیاتی
بن حوض حیاتیك صولارینده،
بیر عکس ملوندر اونکچون
أرضیك بکا أحجار و نباتی.»

هاشمیك صنعت و مسلکی حقینده‌ده گوزل بیر وثیقه‌در.

هاشم حقیقتدن قورقان و قاچان شاعرلردندر. او، بوتون گوزللیکی، بوتون شعری روح و خیالینده آرایان خولیاکارلاردندر. حیاتیك و کائناتیك آنجاق بعضی آنلارینده گوسته‌ردیکی و یالیکز کندیسنه گوسته‌ردیکی لوحه‌لری بره‌ر فیرچا ضربه‌سیله تثبیت ایتمك ایسته‌یه‌ن رسام کبی بیرده‌ر قطعه‌ایله بوتون بیر گونیك مختلف آنلارده کی تحوللرینی ضبط و تثبیت ایتمك ایسته‌ر بیر أمپره‌سیونیست‌در:

ئو گله.

یشیل صولارده بویوك اینجیدن چیچکلر آچار
گوموش بوجه گلر اوقور آیه بیر نشیدهٔ خواب،
دورور سواحلیك اوستونده، بی هوس، بی تاب،
گونش ضیاسینی ایچمیش بناتات خواب و سراب..

ئو گله‌دن صو گرا.

ایچه‌ر گوموش قیپلاردان* رمیده آهولار
و اونلاریك سسی أیله‌ر بوتون سکوتی خراب،
ایده‌ر بو عودتی، دورغون صولاردان، استغراب
گورولتوسیز و اوزاق مائی دیگر آهولار...

آقشام.

صوصار مشاجر بیرشام ایچینده بابل آب،
صولار سمای خیالاتی أیله‌ر استیعاب؛
دونه‌ر بو ساحل نیلی‌یه کولگه‌دن قوشلار
آغیزلارینده گونشدن بیره‌ر قیزیل درناب.

گیجه.

نجوم و ماهی دوکولموش سمانیك أشجاره،
ملول منظره‌لار شیمدی بیر گوموشلو سحاب؛
ده‌رین صولارده کی أجرامی اولایان قوشلار
ایده‌ر حوالی پرنور ماهتابه شتاب..

گیجه یاریسی.

و آکسزین صویه اینمکله ماه دور سقوط
میاه روحیمی آکدیردی صفحهٔ تلاب:
او روح ایچینده مضی بیر غریب نیلوفر
بوتون آلملریك اوستونده منجلی تر و تاب..

سحره

آغاجلاریك سحری ذروه‌سینده تیتره‌شیور
طیور فانیهٔ عالم تخیل و خواب.
سمایی قاپلایاجاق، شیمدی، غازه‌لر کیبی نور
زاوالیلار قلاجاقلار أسیر انق و تراب،
و اونلاریك گوزی أیله‌ر نجوم و فجره عتاب
و اونلاریك سسی أیله‌ر «نهایت»ی اشراب...

هاشم بو انطباعلارینده بعضاً تهیج و تحسسه قاپلاراق انفسیته subjectivisme نمونه‌لر ویریر. «گیجه یاریسی» عنوانلی قطعه‌سینده کی بیرنجی بیت:

و آکسزین صویه اینمکله ماه‌دور سقوط
میاه روحیمی آکدیردی صفحهٔ تالاب:

توفیق فکرتیك «آقشام» عنوانلی اوگوزل منظومه‌سیله نه قادار صیقی بیر قرابت گوسته‌ریر.

هاشمیك بو یازیلاری زاپونلاریك أمپره‌سیونیستجه یاپدیقلاری اوگوزل، اینجه لوحه‌جیقلاری آکدیریور. شبهه یوق که بیر فانته‌زی، فقط چوق زمان استادانه و خرده گیرانه یاپیلمیش تابلولار قادار معنالی، حسلی و ده‌رین...

هاشم آوارد بير ليريك lyrique در. دائما ئورتولو حسلرى ايچينده چارپينتيلى بير قلب ياشاديغى گورولور. نظمده سربستليگه‌ده چوق ميلان گوسترميش. بير چوق سربست مستزادلار يازميشدر، فقط بوتون بونلارده بير فكرت، بير جذب ياشانماقدادر. هاشمك فضله‌ليغى بير آز داها قاعده شكنايگيدر.

قيش بينه قيش.

بينه شمس مساده آه، او باقيش،
بينه يوللارده سر سرى دولاشان
آشيانسيز طيور پر نالش..
تهى قالان اووالار
سكوت ايده‌ر صانيلير موسميك غموميله؛
خراب اولان صارى يوللارده قالماميش نه گلدن،
نه گيده‌ن،
شيمدى ياليكيز قرافل أوراق
متمادى سوروكله‌نير بير اوزاق
افق پر اضطراب و نوميده.
بينه قيش، بينه قيش،
بوتون أمللرى بير آغلايان دومان صارميش..

بوتون اصرارينه رغماً هاشمك ديلينده‌ده ساده‌ليگه دوغرو بير گيديش واردر؛ او أسگى اضافت سلسله‌لرى آرتيق قيريلميش‌در. شو «پياله» آدلى كوچوك منظومه‌سى صوك يازيلارينا گوزل بير نمونه‌در:

«ظن ايتمه كه گلدر، نه ده لاله،
يانماقدا بو ساغرده‌ن ايچه‌نلر،
آتش دولودور، طوتما يانارسيك
دولدورموش اونيكچون شب عشقى
قارشيكدا شو گاگون پياله!

باشدان باشا أفغان ایله ناله...
ایچمیشدی «فضولی» بو آله‌ودن
آتش دولودور، طوتما یانارسیك
دوشموشدی بو اکسیر ایله «مجنون»
دستیمده شو گلگون پیاله!»
شعریك سکا آکلاتدیغی حاله.

امین بلند

حیاتی

امین بلند، عثمانلی اوردولارینده قیمتدار خدمتلرله بیر احترام موقعی قازانمیش و تاریخه کچمیش اولان سردار اکرم عمر پاشا أحفادیندندر.

داها کوچوکلیکیندن أبی و قوتلی تربیه و نظارت ایله بویویه‌ن أمین تالی تحصیلینی آلماق ایچین زمانیك أك پارلاق و أك منتظم مکتبی اولان غلطه سرای سلطانینه گیرمیشدی.

أمینیك مکتبده کی حیاتی دائمی بیر جوالیت ایله کچمیشدر. فطرتینده موجود اولان استعدادی مختلف ساحه‌لارده گوسته‌ردن أمین شعر و أدب ساحه‌سینده گوسترمکده‌ده گجیکمه‌میشدر.

أمینیك أك چوق سه‌ودیگی شیلردن بیری شعر و أدبیات دیگری سپور Sport ایدی. سپور أمینیك حیاتینده عادتا بیر احتراص Passion حالینده ایدی. داها مکتبده ایکن پایدیقلاری فوتبول تشکیلاتی مکتبدن صو گراده دوام ایتمیش أمین و آرقاداشلارینك تشکیل ایتدیکلری «غلطه سرای فوتبول غروپی» اوزون سنه‌لر موفقیتلی ماچلارله شهرت آلمیش، آوروپا سیاحتی یاپمیش مملکتده سپور مراقبنیك جانلانماسینه، گنجلیکده بیر حیات و بیر تربیهٔ بدنیه حسیك اویانماسینه سببیت ویرمیشدر.

وجودجه چه‌ویك و چالاك اولان امین فکرجه‌ده جوالدر.

مکتبی بتیردیکدن صو گرا بیر آز أدبیات عالمینده چالیشمیش أوللری حکومت ایشارینه گیرمك ایسته‌مه‌میشدر. یالیکز توفیق فکرت غلطه سرای سلطانیسی مدیرتینه گلدیکی زمان أطرافینه توپلادیغی گنجلیك میانینده أمین بلندی‌ده تورکجه خوجاسی اولاراق سلطانی‌یه آلمیشدی. أمین، بو بویوك شاعر اولدوغی قادارده بویوك مربی وبویوك انسان اولان فکرتله چالیشماقدان، اونی ممنون ایدمجك

بیر ایش گوره بیلمکدن دهربن بیر حظ آلیور و اولانجا شوق و هوسیله چالیشیوردی. فکرتیك مکتبدن استعفاسیله مکتبی ترك ایدمن گنج معلملر آراسینده أمین‌ده خوجالیغینی ترك ایتمیشدی. حتی فکرتیك مکتبه اعاده ایدیلمه‌سی خصوصینده اوغراشانلاردان بیری‌ده او اولموش او زمانلار داخلیه نظارتینده بولونان طلعته آجی سوزلر سویله‌میشدر.

فکرتیك مکتبه عودتی ممکن اولماینجا امین بلنده خوجالیغه عودت ایتمه‌دی. بالأخره رژی اداره‌سینه معموراً داخل اولدی.

أمین بلنده «۱۳۲۵»ده تشکل ایدمن «فجر آتی»نیك أعضاسیندندر. احمد هاشم، تحسین ناهید ایله برابر توفیق فکرت جریانینی تعقیب ایدمن و او وادیده خیلی دولغون و خیلی قیمتلی شعرلر ویرمشلردندر.

لیریزم و رومانتیزم Romantisme ایله دولو اولان گوزل شعرلری واردر فقط أمین أدبیاتده أساسلی بیر رکن اولماقدان زیاده بیر amateur موقعینده قالمیشدر. پك آز یازیسی انتشار ایتمیش شیمدی‌ده عادتا شعر ایله اشتغالی بیراقمیش گیبیدر.

۱۳۲٦ سنه‌سینده یونانلیلاریك «گیریت»ه تجاوزی آوروپا امپریالیستلرینك یونانلیلاری مدافعه‌یه قالقیشمالاری، ایتالیانلاریك طرابلس غربه گوز دیکمه‌لری، انگلیزلریك أنتریقالارا باشلامالاری استقلالیته یکی قاووشموش اولان تورکیاده گنجلیکی عصیانه سوق ایدیوردی. بوتون گنجلر بو غیظ و نفرتله بیر عکس‌العمله دوغرو گیدیورلاردی اسلامی و وطنی حسلرله دولویورلاردی امین بلنده او زمان شو آشاغیداکی «کین» عنوانلی منظومه‌یی یازاراق ثروت فنوندا نشر ایتمیشدی:

«گوستر سمای مغربه یوکسه‌لده آلنیکی...
دوك قلب صاف ملته فیض بیانیکی...
آل بایراغیکله چیق یوروز صاغکن ظفرنما
بیرگون شهید اولونجادا اولسون کفن سکا...
أی مقبر معظم أجدادی تیترمه‌ن
دشمن صداسی! صوص، بینه یوکسه‌لمه گولگه‌ده‌ن.

« دشمن !» هلال رایت اسلامه حرمت ایت؛
طوپلار بوغار خطابیکی داغلاردا عاقبت...
داغلار لسانه گلسه‌ده آگلاتسا هپسینی؛
بیگلرجه جان دیریلسه‌ده نقل ایتسه کچمیشی؛
غربیك جبین ظالمی، عفو ایتمه‌دیم سنی...
تورکوم و دشمنیم سگا، قالسام‌دا بیر کیشی!...
بن شوره زار قلبیمی کینمله سوسله‌ریم.
قلبیمده بیر سلاح ایله فردایی بکله‌ریم...
قبریکده مستریح اویو، أی نامدار آنام!
اولادیکیك بوگونکو آدی ساده: انتقام!...»

لسانی و نظمی.

أمین بلندیك لسانی قوتلی و متهیجدر. فی‌الحقیقه ادبیات جدیده‌نیك اسلوبجیلق زمانلارینی آگدیران فضله محمول بیر اسلوبی واردر فقط حس، خیال تصور و تصویر اعتباریله متیندر:

غرور.

حزین و ساکت آغارمیشدی بی حدود اووالار،
شیشیردی سینهٔ أمیاهی بیر گوموش روزگار
بعید افقلاره آی دوغدی تا اوزاقلاردان...
سن اینجه، گولگه‌لی گیرپیکلریکله، نیم آچیلان
دوداقلاریکله نه وحشی فقط نه دلبردیك...
تهی افقلاره باقدیك:ـ گوزه‌ل ده‌گلمی؟.. دیدیك.
او توزلو یوللاریك اوستونده کیمسه‌سیز مهتاب
گوزه‌لدی، صوگرا دوشوندوك، بیر افق راز و سراب
اولان نظرلاریك آرتیق صیجاق، صوقولغاندی.
دامارلاریمده، وجودیمده بیر گونش یاندی.
ـ گوزه‌ل ده‌گلمی؟ دیدیك، صوگرا گوزلریمده گوزوك
بایلدی. شیمدی یاقیندیك، صیجاق‌ـصیجاق گولدوك
ـ گوزوك نه‌دن بو قادار پارلایور!» بیر آز دوردوك
ـ بو اینجیلر بنم اولسون! دیدیك... سمادان اوزون
نفسلر أسدی طوتوشدوردی صان که هر یه‌ریمی...
ایکلی گوزلریك ایچمیشدی شیمدی گوزلریمی...
او ساکین آقشام اوزاق.... شیمدی چوق زمان اولویور...
زاواللی اینجیلریك شیمدی کیمسه‌سیز صولویور...

او دامده بن بینه بیرگون دها پرست و وقور
قلمتراش سنوحاتی آلمیش ایشلهر کن
ئوکومده جانلاناجاق مرمریك دوشوب بیریکهن
کسور تند و بیاضیله چارپیشان مغرور.
أليم فتور محاسنله اورکهرك دوردی...
رشیم حس و طلوعاتی مست ناز، آهو
نظرلاریکله سوزوب: ـ چوق گوزهل.. دیدیك. یاراماز
دوداقلاریك داها جدیدی، گل نقاب و بیاض
أليکله سن بینه طوتدوکدی یورغون أللریمی..
أو ساکن آلنی شفقلارنده یوکسهلن هیکل
قادینلیغیك بیزه تمثال پاك و محترمی...
عباد شکل و سنوحات او طوتدوغیك ایکی أل:
ـ بو أللریك بنم اولسون بیراق... دیدیك.. سحار
سسیکده قاینادی، یوکسهلدی جیلغین آلقیشلار...
غریب اودامده یاریم قالدی ایشلهنهن هیکل
سنیکدی آرتیق او آواره بکلهیهن ایکی أل...
گیچهیدی... یاشلی چنارلارده قالمامیشدی ضیا..
اویوتدی ظلمت اشجاری بیر دهرین رویا
جدا حوضلاره عکس ایتدی سایهٔ اوراق...
گیجهیدی.. اینجه خیالیکله بیر، بیاض زانباق
قادار ظریف، او قادار نازنین، خرام ایدهرك
گلوب یانیمده اوتوردوك.. سمانیك أك یوکسهك
ضیالارنده جناح آچدی گیزلی بیر قوت...
چکوب قوجاقلادی آلامی بیر دهرین شفقت...
صاچیم او قومرال اوزون صاچلاریکله ئورتولدی...
دوداقلاریك بو حیاتیمده ایلك آچان گلدی:
ـ بوگونده قلبیکی ویرمهزمیسیك؟ دیدیك... یك اوزاق
بیر افقه دوشدی سوروکلهندی بیر صولوق یاپراق...

جدا مسافهده ئوکسوردی سینهٔ ایلول،
میاه قلبه باغان گوزلریکده حزن فصول
تقرر ایتدی و: ـ قلبیك بنم دگلمی؟ دیدیك
گوزهل قادین نه قادار پر وفا، نه دلبردیك...
أوهت سنیکدی او قلبیمده فیض آلان گللر.
فقط اوگللری ئولدوردی بی امان اللر
اولوب مقام کسلدن شکوفهلر بیدار...
میان لیلهده یوکسهلدی بیر سهرین روزگار...
بوتون صولارده اوچوق پنبه گولگهلر قوشدی...
اوزاقدا قارشیکی داغلارده گوندوز اولموشدی...
بیر احتشام ضیا صان که گل تماسیله
خبین سعیمه قویموشدی اینجه بیر هاله...
مراقبهمده، سر آزاده بیر قلم تبشیر
ایدهن کتاب بیانیمده نکتهلر تقریر
ایدوب فیوض محاسنله سوسلهدیم یازیمی...
اودامده من جالیشیر کن گلوب: ـ ضرر وارمی؟
بیر آز یانیکده قالیرسام ضرر ویریرمی؟ دیدیك...
گوزهل قادین اوگون آرتیق بیز آز ده گیشمیشدیك..
اوگون سسیکده گولهرکن بیر آز یالان واردی...
سکون ایچینده سوزوب لالهزار انشادی
پراحترام: ـ بکا ویرمهزمیسیك دهاکی!.. دیدیك
یابیلدی نازلی اوالارله باشقالاشدی سسیك...
قادین.. جمالیکی حجرهمد، ایشمهیوب تثبیت
خیالی، عشقی مقدس بیلهن محافله گیت..
و اوردا صورکه: ـ گومولموش، دفین خاك اویویان
بوبوك بیر ألماس سرتاج احترامه قویان
جالیشقان أللره حرمت روا ده گلمیمیش؟..
خطوط جوهر نازکترینه حس أندیش

قریحه‌سینده قلمکار نازنین الهام
خیال ایدوب‌دهٔ مهارتله چیزمه‌سه‌یدی أگر
نظرده قیمت آلیرمیدی ثورتوله‌ن جوهر؟..
سن أی شکوفه، سن أی جوهر گزیده مقام..
غرورحسن ایله فردای عشقه آلدانما
سجود ایدن دل سودایی آلچالیر صانما...
حضور حسنیکه صبا پیامیمی سه‌رپه‌ر
عدنسراگی طواف أیله‌سین ضیای قمرُ...
نجوم لیله‌می، گلدستهٔ بهاریمی آل..
سرور قلبیمی آل. رفعت وقاریمی آل..
چوراق یولومداکی صوك قطرهٔ سلامتی آل..
قادین، امیدیمی آل، عشقی آل سعادتی آل .
فقط دهامه، فقط کائنات عرفانه
فقط کمال‌خیالانه قارشی: صوص وچکیل!..
باق... ارغنون خفایاده گیزلی بیر تحلیل..
نه سویله‌یور گیجه‌نیك وحدت بلندی سکا
دونوب شکوفهٔ خونین فجر اوله باق،..
نه سویله‌یور سکا حزن مناظر آفاق؟....
شو یانده عزلت تکبیر لیل بی‌پایان...
شو یانده بکر بحر شیمدی دلفریب، عریان
بلوغ نائم نیلوفر جدایه قوشان
بیر اینجه قیز.. سکا أی گوزه‌ل پرستیدم
أزلسرای بلند نجومی گوسته‌رسم
دیسم که: ــ آل شوحیات لیالی تدقیق ایت:
و باق . سرائر أبعادی قلب فانیت
محاط اولورمی؟.. ملال مسای لاله دالان
نظرلاریکده غم آباد جوفه قارشی گران
بیر احتیاج تعبد گه‌زه‌ر و آغلارسیك...

دها... او محشرأفلاکه بوکسه‌ن چیلغین
بیاض قانات. او ده‌رین گوك.. او مشعل پران،
دها.. مدینهٔ عرفانه ایلك اینه‌ن کروان
دها، ظلمت آتی‌بی گوسته‌ره‌ن، ایصسز
مسافه‌لرده بکارتله پارلایان بیلدیز..
دها... او تونجی قاناتلاندیران، و مرمردن
بیر اینجه گوز یاشی اشراق ایده‌ن ید آهن...
دها... عصرلاری بیدار ایده‌ن ندای مسار...
او قارلی شاهقه‌لاردان گچه‌ن بویوك روزگار...

أمین بلند بو شعرینده عشق صنعتله عشق بشری‌یی قارشیلاشدیران و جنتی عشقه ترجیح ایده‌ن بیر صنعتکار حالینده گورولویور. هیجان شاعرانه‌سی قوتلی، لریزمی lyrisme قلبینه چالقانتیلار بیر شاعردر، أمین بلند، توفیق فکرتیك اومعظم منظومه‌لری کیبی اوزون، أساسلی، تام منظومه‌لر یازماقدان ذوق آلان بیر گنجدر، قولای یازیلارده شرف و صنعت بولاماز. چارپنتیلی روحی وقت وقت اورتایه ئویله منظومه‌لر، ئویله شعرلر آتار که دیلدن دیله دولاشیر، قلبدن قلبه گه‌زه‌ر.

«غریبك جبین ظالمی عفو ایتمه‌ریم سنی
تورکیم و دشمنم سکا قالسامده بیر کیشی» بیتی گیبی...

تحسین ناهید

حیاتی.

تحسین ناهیدده استانبولده دوغموش و حیاتی استانبولده گیچمیش بیر شاعردر ابتدائی تحصیلنی اکمالدەن صوکرا غلطه سرای سلطانیسینده ایکینجی درجەلی تحصیلینی گورمك ایستەیەن ناهید بیر قاچ سنه مکتبه دوامدان صوکرا ترکه مجبور قالمیشدی.

تحسین ناهید بیر زمانلار کندیسینی Sport سپورەده ویرمیش بسیقلته بینمەك یاریشلارا اشتراك یتمك، فوت بول اویناماق گیبی ریاضتلرله مشغول اولموشدی. بو هوائیلیك پكده درسه رغبت بیراقمادیغیندان تحصیلی مهمسەمەمیش، یوز اوستی بیراقمیشدر.

غلطه سرای سلطانیسینده آیریلدیقدان صوکرا صورت خصوصیەده مطالعه و تتبعه قویولموش بویوك بیر میلان دویدوغو شعر و صنعته انتسابه چالیشمیشدر.

مشروطیتی متعاقب «۱۳۲۵» سنەسینده «فجر آتی» تشکل ایتدیکی زمان تحسین ناهیده بو یکی أدبی محفه داخل اولموش اوراده کی گنج شاعر و ادیبلرله تشریك مساعی ایدەرك چالیشمیشدر. نمونه اتخاذ ایتدیکی شاعر و ادیبلر ادبیات جدیدەنیك موسسلری ایدی.

تحسین ناهید بو صورتله آتیلدیغی أدبیات وادیسینده ایلەریلەمکه چالیشاراق فجر آتی داغیلدیقدان صوکراده شعر و أدبیاتدن آیریلماق ایستەمەمیشدر. گرك ثروت فنونده وگرك سائر رسالر و مجموعەلرده چیقان منظومەلرینی توپلایاراق «روح بی قید» عنوانیله باصدیرمیشدر.

بعضاً ادبیات جدیدە اثرینی تعقیباً بعضاًده سربست و سر آزاد بیر وادیده یازیلار یازماغا هوسلەنەرك گیدەن تحسین ناهید گونیك بیرینده گندیسینی صحنه

أدبیاتی قارشیسیندا بولونموشدی. او دقیقەدن اعتباراً تیاترو یازماغا قویولموش، «بیر چیچك ایکی بوجك» «رقیبه» گیبی بیر ایکیده پیەس یازمیشدر. بو تیاترولاری دارالبدایع هیأت تمثیلیەسی طرفیندان اوینانیلمیش حالاده اوینانماقدادر.

روحاً پكده بی قید اولمایان ناهید کندینی شعر و خیال گیبی چوق دوشوندوروجو و چوقده أزیجی بیر ساحەیه آتیلدیقدان صوکرا ضعیف جسمینی بی أمان بیر درده قاپدیراراق بیر داها أیلندن قورتولامامشدر. داها پەك گنج ایکن (۱۳۳۷) سنەسینده بویوك آداده اوزونجا بیر راحتسیزلیقدان صوکرا شعرەده صنعتەده بدیآ گوزلرینی قاپایاراق حیات صحنەسیندن چکیلوب گیتمیشدر. قبریده آدا قبرستانیندادر.

لسانی وصنعتی

ناهیدیك لسانی فضله خفیف و جیلیزدر. عادتا مریض بیر حساسیتی واردر. روحاً اینجه بیر شاعر یاراتیلان ناهید لسانینده حسارینی افاده ایده بیله‌جك قوتی بولامامیش، شاعرلیك اعتباریله‌ده بیر قیمت گوسته‌رمه‌میشدر. ضعیف وجودی امان ویرسه‌ده عمری وفا ایتسه ایدی بلکه یکی بیر ضربهٔ انکشاف ایله بیر قابلیت و قدرت گوسته‌ره بیلیردی. روح بی قید چوجوقجا شعرلردن متشکل بیر مجموعه‌در. قوتلی بیر تدقیقه دایاناجاق حالده ده گلدر. شاعریك ایلك احتساسلارینی یاشاتیر. تیاترولاری شعرینه نظراً داها جانلی و داها علاقه ویریجی interessant در. یازیلارینده گیزلی بیر رباییلیك lyrisme واردر. طبعاً Romantique یارانامیش بیر شاعردر:

خزان.

او دامدایم بینه یالگز... دیشارده بیر خیرچین
خزان هواسی خشین ضربه‌لرله پنجه‌رمه
بوتون فغان محیطاتی چارپیور. بو قیشیك
مقدمات ملالیله واهمه‌م اوشویور...
دیشارده خاستا آغاجلار، وریقه‌لار دوشویور...
جهان بو گون نه قادار بگزه‌یوردی بیر ورمه،
محیط هجرمه باقدیم؛ نه وارسا فرسوده،
نه وارسا هپسی بیر آز صوك بهارله مالیدی...
شو دسته دسته چیچکلر قدیدو نالنده؛
بیرمر وثیقه حسن بهار زائلدی...
أومت اویوردی او صولغون دمتلر اوستونده
بهار عشقیمه عائد خیال پژمرده.

بنم خزان حیاتیمده أی یگانه آجان
شکوفهٔ أملیم؛ گل بو حزن موسمله
خرابه زاره دونه‌ن روحیمه تسلی‌ویر.
او بیر کوچوك گله بك بگزه‌یه‌ن سه‌ویملی دهان
بو خاستا روحیمی توپسون بیر آز تسبمله،
جبین یاسیمه دوکسون بیر آز شکوفهٔ تر»

بو منظومه‌سیله ناهید ادبیات جدیمیزك بیر نظیره‌جیسیدر. لسانی‌ده اونلاریك کی قادار قوتلی ده گلدر. مثلا بو منظومه‌یی اوقورکن حسین سعادی خاطرلایور. تحسین ناهیدده بیر یگیلیك، بیر ممتازلیق و بیر خصوصیلیك یوقدور. ساده‌جه علیل روحیندان صیزان زهرلی بیر لیریمزدن باشقا...

یحیی کمال

حیاتی

أصل اسمی «محمد آگاه» اولان (یحیا کمال) ۱۳۰۰ سنه‌سینده اسکوبده دوغموشدور. اسکوب اجرا مأموری نیشلی ابراهیم‌بگیك اوغلودور.

(مکتب أدب) نامیندا خصوصی بیر مکتبده تحصیل ایتمه گده‌ایکه‌ن سلانیك اعدادیسینه گه‌چمیش بر مدت اورادا اوقودقدان صوکرا ایستانبوله گله‌رك وفا اعدادیسنه گیرمیشدر. او زمان «محمد آگاه» امضاسیله «ارتفا»، «معلومات» کیبی بعضی مجموعه‌لاره منظومه‌لر، غزللر یازییوردی.

یحیا کمال حیات تحصیلینیك بویوك بیر قسمینی آوروپاده گه‌چیرمیش بیر گنجدر. مملکتنده آلدیغی ملی تحصیل و تربیه ایله ذکا و استعدادینی تنمیه‌دن صوکرا او مدنیت و عرفان ثولکه‌سینه گیده‌ن یحیا کمال زمانینی بوشنه گه‌چیرمه‌میش شعر و صنعت وادیسینده چالیشمیش فی‌الحقیقه سیسته‌ماتیق تحصیل گوروب دیپلوما آلمیش ده گیلدر. یونان اساطیرینی Mythologie سینی یونان أدبیاتینی، غرب شعر و صنعتینی پك یاقیندان و اوزون سنه‌لر تتبع ایتمیشدر. فطرتینده کی ذوق مخصوص اینجه‌دن اینجه‌یه أله‌دیگی بوفکرلر نهایت کندی دماغینده خصوصی و بدیعی ایزلر بیراقمیش، شعر، ذوق، آهنك خصوصلارینده کندینه مخصوص بیر نقطهٔ‌نظره صاحب اولموشدور.

یحیا کمال روحاً صنعتکار اولماق اعتباریله یالیکیز غربی تدقیق ایله قالامازدی. شرقیك گوزه‌للیکلرینی، شرقیك شعر و صنعت إستادلارینی‌ده تدقیقی اونوتمامیشدر. مثلا ندیمیك أثرلرینی، روحینه نفوذ ایده‌رجه‌سینه، تدقیق‌ایده‌ن یحیا کمال بو شوخ ولاابالی ایستانبول شاعرینیك اینجه‌لیکلرینه، ظرافتلرینه، صماخ و روحی اوقشایان مادی و معنوی آهنکلرینه حیران قالمیش،

سه‌ومیش، اونیك حیاتینی، ابراهیم پاشا دورینی، لاله چراغلارینی، حلوا صحبتلرینی ندیمیك روح جوالیله یاشامیش، استهزاکار نظرلاریله گورموش، اومزین، او مدبدب، او جوشا‌جوش حیاتینده بیر سرصنعت، بیر ذوق هیجان گورموش تیتره‌میشدی.

یحیا کمالیك ذوق صنعتینه تأثیر ایده‌ن غرب صنعتکارلاریندان باشلیجه‌لاری هیچ شبهه یوق که Parnassiens لردر. اونیك حسن أندیش دماغینده اینجه بیر صنعتکار ذوقی اویاندیران بیر «لوقونت دولیل»، بیر «سوللوپورودوم»، بیر «ئه‌ئوفیل‌غوتیه» واردر.

یحیا کمال ایستانبوله دوندوگی زمان هپ بو اندیشه ایله یاشایوردی. اونی عثمانلی أدبیاتینده بیر آز متسای ایده‌ن ندیم ایله فکرتدی. بیرینك بیر روح قادار متهیج نغمه‌لاری، دیگرینیك بیر هیکل قادار گوزل، plastique مصراعلاری اوکا بیر هیجان شاعرانه ویرییوردی.

یحیا کمال شعرده کی، صنعتده کی فکرلرینی، قناعتلرینی فکرته آچمیش، یازدیغی بعضی منظومه‌لرینی اوکا اوقوموشدی.

عالم أدبیاتده بیر انقلاب یاراتماق عشقیله یاشایان یحیا کمال شبهه یوق که فطرتاً شاعردر. فقط یازیلارینده تطبیق ایتمك ایسته‌دیگی او اینجه اهتمالار ولودیتنه مانع اولماقدا، هرکسیك مراق و اشتیاقله بکله‌دیگی اثرلرینی اورتایه قویاماماقدادر. هر صنعتکار کیبی اوده قیصقانج و نازلیدر. أله‌دن أله دولاشان نفیس بر قاچ شارقیسی

گوردوم اول مه دوشینه بیر شال آتوب لاهوتان
گل یاناقلار اوستونه یاشماق طوتونموش نوردان
نردبانلار بوسش نرمین دامانیله مست
ایندی بیك عشوه‌یله بر کاشانهٔ فغفوردان
آتلادی دامن طوتوب اوچ چیفته بیر زورقچه‌یه
گه‌چدی صاندیم ماه‌نو آینهٔ بلوردان
خلق سعد آباد ایکی ساحل بوینجا فوج‌فوج
وعدهٔ تشریفینه آلقیش طوتار که‌ن دوردان

«جدول سيم»يك كناريندان بو آوازيك كمال
قوپدی بير فوارهٔ زرين كبيی ماهوردان»

و:

شهر شارقيلاريك دوردوغی بير لحظه كناردا،
ياد ايت كه سه‌ويشديكدی آلهی آدالاردا!
ايچلهن! صووق أللرله حزين آلنيكی صاردا،
ياد ايت كه سه‌ويشديكدی آلهی آدالاردا!
أی شيمدی ألا گوزلری سوزگون، سسی شاقراق!
قومرال صاچيك اوستونده گورورسهك ايكی اوچ آق،
چبق قوبتو خيابانلارا، آل بير قورو يابراق،
ياد ايت كه سه‌ويشديكدی آلهی آدالاردا!

گيبی..

بير قاچ نديمانه غزليله پك او درجهيه يوكسهلهمهين بير قاچ پارچا شعری واردر.

أصل يازماق ايسته‌ديگی شاه أثرلريك آنجاق اوچ بش بيتی، اوچ بش مصراعينی سه‌وديگی، اونلارده آرادیغی روحی، آرادیغی قابليتی، آرادیغی فسونی بولا بيلديگی ايچين اورتايه چيقارميشدر. يازديغی يوزلرجه بيتی نه گورمك نه‌ده اوقوماق ايسته‌ر.. چوق مشكل پسند اولان ذوق شاعرانه‌سينی روح صنعتينی تطبيب ايتمك گوجدور.

بوتون بير گنجليك يحيا كماليك أطرافينه توپلانميش اونيك آچاجاغی صنعت بوللاريندە يورومگه حاضرلانميشدر. نه‌فائده كه يحيا كمال بو خصوصده چوق متأنی، چوق أنديشه‌كار يوروبور.

بير ذوق سرمدی وعديله گوكوللری آووتان شيوه‌كار خياللر كبيی ياقلاشماق، طوتماق قابل اولمايور.

بير زمانلار (سليمان سعدی) امضاسيله علی كماليك «پيام» غزته‌سيله اشتراك ايتميشدی.

صوك زمانلارده يحيا كمالده بير آز داها زياده فعاليت گورولدی. اوده شعر و صنعتدان زياده نثر واديسينده...

مدرسلرینده‌ن بولوندوغی دارالفنون أدبیات شعبه‌سی مذاوملری «درگاه» نامیله بیر مجموعه نشرینه باشلادیلار. بو مجموعه‌ده یحیا کمالك بعضی مصاحبه‌لری گورولدی. بعض مقاله‌لری‌ده «صباح» غزته‌سینده باش محرر اولارق بولوندوغی زمانلار چیقمیشدی.

هیجانلی روحینده توپلانان الهاملاریك، تطباعلاریك بیرگون فورانه گله‌جگی محققدر.

بعضاً شوخ بیر روح ایله شاقرافی شارقیلار یازان، صنعتکار بیر قید ایله آهنگك قسونینه دالارق:

بیك آتلی آقینلاردا چوجوقلار کیبی شندیك؛
بیك آتلی اوگون دیو کیبی بیر اوردویی یه‌ندیك!
آق طولغالی بگلربگی هایقیردی: یله‌رله!
بیر یاز گونی گه‌جه‌یك طوناندان قافله‌لرله...
شیمشك کیبی بیر سمته آتیلمه‌یق یدی قولدان.
شیمشك کیبی تورك آتلارینك گه‌چه‌یکی یولدان.
بیرگون دولو دیز کین بوشانان آتلاریمزلا،
یه‌ردەن بدی قات عرشه قاتانلاندیق اوخیزلا..
جنتده بوگون گللری آچمیش گوروزوزده،
حلا او قیزیل خاطره تیترەر گوزومزده!..
بیك آتلی آقینلاردا چوجوقلار کیبی شندیك؛
بیك آتلی اوگون دیو کیبی بیر اوردویی یه‌ندیك!.

دیه evokatif بیر «آینجی» یاراتان یحیا کمال بعضاً ده تامیله mystique بیر روح ایله رضا توفیقی تنظیر ایدەر:

«فر آلمیشکن طاوع کبریادان
بوگون بیوایه قالمیش هر ضیادان،
بوملکك فرقی یوق بیر تمکنادان.
نیچین نور اینمه‌یور آرتیق سمادان؟
بوشك، باغرمدا هر گون گه و بیگاه،
دولاشدیم «هو!» دیوب درگاه درگاه،

امید ایتدیم که بیر پیر دل آگاه،
دیسین «دستور!» محراب خفادان!
عباوار، پوست‌دار، میداندا أر یوق،
خراسان ایللرینده‌ن بیر خبر یوق،
اوزون یوللاردا دوردوم هیچ أثر یوق
دیار رومه گلمیش أونیاد‌ن!
او یرلر ایشته بغداد، ایشته آمد،
بوگون هر شعله‌ده‌ن محروم، جامد؛
او یرلردن گلدن صوك بولجی حامد،
خبردار اولماز اولموش ماورادن!
تجلیگاه‌ایکن بیگدرجه رنده،
ملامت سوندی شرقیك هر یه‌رنده،
بو دورلك گرچه صوك صحبتلرینده
نصلر دیگله‌دیك سز رفادان.
بو منظومه‌گله ای استاد خرشکم!
علیده‌ن دولدوروب اکسیر الهام،
لب عشاقه صونسوك ئویله بیر جام
که یوغرولمرش تراب کربلادان»

دیبه «اتحاف» یازار. یحیا کمالیك فطری بیر صنعتکار اولدوغی سوز گوتورمه‌ز بیر حقیقتدر؛ لسانی‌ده او ساده‌لیك ایچینده کی عظمتی، او طبیعیت آراسیندا کی آهنگیله بیر epopee شاهنامه لسانی اولماغا پك مساعددر. آتی‌یه ئولمه‌ز بیر شاه أثر بیراقماسی امیدینده‌ز آیریلماغی. کیمسه آرزو ایتمه‌یور...

لسانی و صنعتی

یحیا کمالیك لسانی ساده Simple و صمیمی‌در Sincere. افاده‌سینده یوره کده‌ن قوپان بیر آتش، بیر هیجان واردر. اوقوپانلاری حیاتینه باغلایاراق گوتوره‌جك بیر قابلیت گوسته‌ریر. ساده و سیال سطرلارینیك آراسینده‌ن جوشغون الهینیك چیرپینیشلرینی گورمك قابلدر. فطرتاً lyrique بیر گنجدر. حماست شعرلرینی epique سه‌ودیگی اکثر یازیلارینداندر آگلاشیلیور. تاریخ، أسکی تاریخ، تورکلرینك ماضیده کی او پارلاق، او جانلی، او هیجانلی حیاتی یحیا کمالی چوق جذب ایدییور، هر حالده روحینده بیر «تورك شهنامه‌سی epopee turque» یازماق ایچین بیر چیرپینیش دویویور مع‌مافیه بونی یازماق‌ده اوگ دوشه‌ر.

شعریك: plassicite شکلی و صوری گوزه‌للیکده پارناسیه‌نلرده اولدوغی کیبی بیوك بیر اهمیت ویرمن یحیا کمال کلاسیزمینك امتزاجینه، آهنگك لطفینه، حسیات ایله فکرینك قوتله موافقیتنده پك زیاده دقت ایتمکده‌در.

شارقی

آدالاردان یاز، ایتدیکده وداع
صیزلایور باغریمیز اوستونده کی داغ،
سنی خاطرلایوروز ویران باغ!
بینه بیر سوفراده هپ شقراقدیق.
گون ده گیزده سونه‌رکه‌ن باقدیق.
و چوبانلار کیبی داللار یاقدیق...
بیز شن، اونلارسا معمالیدی،
بیرینیك سوزلری ایمالیدی،
بیرینیك گوزلری حمالیدی!

اویودوق قمرده، گزینه‌یك داغده،
او یازیك. آه او آنگین چاغده،
گه‌چدی أك صوك گونی ویران باغده!

یحیا کمالیك قافیه‌لره ویردیگی أهمیت، بیر ابتلا صورتینده بوتون گنجلره سرایت ایتدی. هر کس رنگین و زنگین قافیه آرایور، هر کس یکی و شاقراق قافیه آرقوسنده قوشویوردی. مع مافیه دقت ایدیلدیجك اولورسا یحیا کمالله بو ابتلا عبدالحق حامدیك مقید قافیه‌لره ویردیگی أهمیتدن گیرلی بلکه‌ده آشکاره بیر سرایتیدر. شو قدر وار که یحیا کمال بوگا بر آز داها صنعت روحیله باقلاشماق ایسته‌یور: شو حامددن آلدیغیمیز بیر ایکی مصراعا باقیگیز:

«کابه‌سی هم جوار یوی یزینیك...
او طرفلاردا خیلی گزدیمدی
گورمدز اولدوم بن اونلاری شیمدی!
صاچلاری تاروماری یدی بیرینیك...»

یحیا کمالیك بیر چوق شارقیلارینده دوچار اولدیغی بیر نوع ماضی évocation حزین بیر هجران حاله nostalgie واردر:

او یازیك آه او آنگین چاغده،
گه‌چدی أك صوك گونی ویران باغده!

دیر که‌ن او گچه‌ن گونلریك هجرانیله سینه‌لریك قاباردیغی، گوزلریك یاشاردیغی دویولیور.

دون قهقهه‌لار یوکسه‌لیور که‌ن أویکیزدین
بندیم گه‌چه‌ن أی سه‌و گیلی صاندالله دگیزدین!
گوگلوماه، اوزاقلاردە بوتون بیر گیجه سیزدین،
بندیم گه‌چه‌ن، أی سه‌و گیلی صاندالله دگیزدین!
دون بزمیگیزیك بیر أزلی نشئه‌سی واردی،
ساز سسلری تا فجره قدار کورفزی صاردی
وقتاکه صولار، شارقیلار ایگدیر که‌ن آغاردی،
بندیم گه‌چه‌ن أی سه‌و گیلی صاندالله دگیزدین!

شو کوچوجوك شارقیده بیری-بیرینی ولی ایدەن بوتون بیر حیاتیك، بوتون بیر سرگذشتیك صحنه‌لری جانلانیور. گه‌چمیش بیر حیات گولگه‌لری، گونشلریله گوز ئوگونده یاشیور، رنگلی، حسلی بیر تابلو چیزیلیور.

شارقی

نو بهار وصاتیك باصمیش دیو ایلك آینه
بوسه‌دن پرپوش گیدیردیم او نرمین پاینه
قصر سعد آباد گلزار همایونسایینه
أیله‌دیم مهتابی هم دعوت دوگون آلاینه
تاکه سیر ایتسین فلك اول شوخ چوزموش کاکلی
بیر أیلنده جام آتشفامه قلب ایتمیش گلی
لعل ایچینده آه ایده‌رکه‌ن نو بهاریك بلبلی
أیله‌دیم مهتابی هم دعوت دوگون آلاینه
أی کمال، أیام گوردوم مسلك شوخانه‌ده
نشوه ویردیم جوششمدن دور احمدخانه‌ده
دهردن بیرکام آلوب بیر شب بو ماتمخانه‌ده
أیله‌دیم مهتابی هم دعوت دوگون آلاینه؟

ندیمیك اسلوبنه، افاده‌سینه، گوروش و دویوشینه بیره‌ر نظیره اولان بو غزل و شارقیلارینیك ترتیب، اسلوب و افاده‌لری‌ده او زمانیك خصوصیتلرینی جامعدر، مثلا امالەلری، حشولری بیله موجوددر.

تلاقی

بولاردا قلان گوزلربمیك نورینی بوردوم،
کیمدز او ناصلدر دیبه روزگارلارا صوردوم،
خولیامی طوتان بیر بویو وار اوندا! دیبیوردوم،
گوردوم: دیشی بیر پارسیك آلا گوزلری واردی
سنمیدیك او آفت که، دیدیم، بزم أزلدە
بیر قالمی گل آغزیندا و می‌کاسه‌سی ألده
بیر صوفرادا ایچدیك، ایکیمز عینی أملده!
قارشیمدا اویانمیش گیبی بیر باقدی صاراردی!

عبدالحق حامده غزل

ويرانهٔ جهانده نه شاهز نه بنده‌يز
رند عبا بدوش فقير روند‌ه‌يز
پير و جوان بهار بهار أيله‌ريز سفر
هردم اوتاغ جمله ديار چمند‌ه‌يز
ياتديق بلند سرولريك گولگه‌سينده شاد
دهريك بو های هويينه مجبول خند‌ه‌يز
دمدر يانار رماد اولاماز شبچراغ دل
دمدر كه عيش و نوش ايله افنای تند‌ه‌يز
كام آلمادان مسافرتيند‌ن بو عالميك
جانانله ميله صوك گونی أی موت سند‌ه‌يز

يحيا كماليك كندينه خاص اولان افاده‌سينده‌ده expression خصوصی بير يكليك، صيجاق بير صيميميليك واردر. يحيا كماليك «ليلا» نامله يازديغی كوچوجوك سه‌ويملی بير منظومه‌سی‌ده أللرده و ديللرده دولاشماقدا ايدی. بير مدت صوكرا بو منظومه‌يی بير آز داها تعديل و توسيع ايده‌رك آدينی ده گيشديره‌رك «نظر» عنوانيله نشر ايتدی:

نظر

گيجه، ليلايی آييك اون دوردی
قويدا تنها ييقانير كه‌ن گوردی...
«قيز وجوديك نه گوزه‌ل بويله آچيق!
قيز ياقيندان گوره‌يم ساحله چيق!»
باقدی أطرافينا اور كه‌ك ـ اور كه‌ك
دينمدی: «تنهاده بو سس نولسا گرك؟»
«قيز وجوديك صاری گللر كيبی ترا!
چيق صودان كنديكی عريان گوسته‌ر!»
آرانير كه‌ن آييك ئولگون سينی،
صوئوق آی ئوپدی بياض اكسه‌سينی،

صاردی هر عضوينی بير اينجه صيزی،
بو ئوپوش گول كيبی صولدودی قيزی.
صولدی، گوندن گونه سس‌سيز، صولدی،
ديديلر، هپ: قيزه، بير حال اولدی!»
تا ايچينده‌ن گله‌ن ايچقيريغی،
قلبينيك واردی ده‌رين بير قيريغی.
ياتدی، بير سس دوبوبورموش كيبی لال
ياتدی، آيلارجا دوام ابتدی بو حال،
سيندی سيماسينا آقشام حزنی.
بويله، ياصديقدا گوره‌نلر يوزينی
آووتورلار كه‌ن اوزون سوزلرله
او صوضوب باقدی ده‌رين گوزلرله.
أوی روزگار كيبی بير سر گه‌زدی
هر كس آنديشه‌لی بير شی سه‌زدی.
بير صباح سويله‌دی صوك سوزلرينی،
يومدی دنيايا ألا گوزلرينی؛
قوپدی أوده‌ن آجی بير واويلا،
اودالار ايكله‌دی: «ليلا! ليلا!»
گلدی كوی قيزلاری، أل باغلاديلار.
ديز چوكوب آغلاديلار، آغلاديلار!
نيچه گونلر بو شأمتلی ئولوم،
اولدی چوق كيمسه‌يه بير گيزلی دوگوم؛
نيچه گونلر باقاراق دالغالارا،
ديديلر: «اوغرادی ليلا نظره!»

بو منظومه‌جيك او طاتلی افاده‌سی، او سه‌ويملی آهنگيله بير چوق گنجلره نمونهٔ تقليد اولدی. تصويری بير قوتی حائز اولان شو «سس» عنوانلی شعری‌ده «impressioniste» جه خيالری، subjectiviste جه تأثرلری

ایله گوزهل و ممتاز بیر شعردر. ندیمك شوخلوغی، رضاتوفیقیك حساسیتی
أثیری ایزلرینی بو گوزهل پارچانیك مختلف نقطه‌لرینه گیزله‌میشاردر:

«گونلرجه نه گوردوم، نه‌ده بیر کیمسه‌یه صوردوم.
«یارب! هله قلب آغریلاریم دوردی!» دییوردوم.
حس وارمی بو عالمده نقاهت کیبی طاتلی؟
گوگلوم بو سه‌وینجیك خلجانیله قاناتلی،
بیر تازه بهار عالمی سیر ایتدی فلکده.
موسم متخیل، وقت آقشامدی بیکده؛
آقشام! لکه‌سیز، صاف، ایی بیر یوز کیبی آقشام،
تا قارشی بایرلاردا طوتوشموش ایکی اوچ چام،
ساکن قویی، شن جیهه‌لی قصریله کوچوك صو»،
آردیندا وطن سمتینیك اورمانلاری قویتو؛
بیر نشه‌لی هنگامه‌ده چپ جهوره یاماچلار،
هپ عینی تحسله میلله‌نمیش آغاچلار
دالغین دوبوبور روزگاریك آهنگینی دال‌ـدال،
یاقدیم سوزولوب گه‌چدی آچیقدان ایکی صاندال؛
بیر لحظه‌ده، بیر پانجور آچیلمیش کیبی یازدان،
بیر بسته‌نیك أنگین سسی بوکسه‌لدی بوغازدان
جوشموش بینه بیر عشقیك اوزون خاطره‌سیله،
عکس ایتدی اویانمیش تپه‌لردن صیراسیله،
داغ‌ـداغ اوگوزل سس بوتون أطرافی گه‌زیندی،
گورموش وگه‌چیرمیش ده گیزلیك قلبینه سیندی.
آنی بیر اوزونتویله بو رویادان اویاندیم
تکرار او آله‌و گومله‌گی گیمیش کیبی یاندیم.
هر یه‌ردن او، هم عینی باقیش، عینی أملده،
بیر قانلی گل آغزیندا و می کاسه‌سی ألده،
هر یه‌ردن او، هم عینی گوزه‌لیکله گوروندی،
صاندیم بو بیته‌ن گون بنی رام ایتدیگی گوندی.

یحیی کمال

شکلا «مثنوی» طرزینی پك آگدیران بو منظومه دیل و ذهنیت اعتباریله چوق یکی، گوروش، دویوش و آگلایش اعتباریله تمامیله شخصی و ممتازدر. یحیا کمالیك اسلوب نظمینده «امضا» وظیفه‌سی گورمن بیر خصوصیت و مخصوصیت واردر. قافیه‌لری‌ده آیریجا قیده ده گمر بیر طرزده سه‌چیلمیشدر. اولجه‌ده گوسته‌ردیگمیز کیبی حامدیك مقید قافیه مراقی یحیا کمالده بیر تاثیر بیراقمیشدر.

یحیا کمالیك شرینه‌ده بیر نمونه وبرمك ایچین شو مصاحبه‌سینی اوقویاجاغیز:

قارانلیقده اویانان بیری

مصاحبه

قارانلقدا اویانان بری.

اسکوب اشرافندن بر گنجله گوروشدم.

بو گنج روم ایلی‌بی فتح ایدمن ایلك توکلرك طورونلرندندی. خمیره‌جی زاده‌لر آدیله آنیلان عائله‌سی فاتح دورنده اسکوب توپراغنه کوك صالمش، او طوپراقده بویله بر میشه گبی قوجامش، آری ـ آیری خاندان دالاری وبرمش اسکی بر عائله‌یدی، اسکوب شهرینك اورتهسندن آقن سُراوا کنارنده کچه قوناقلرده اوطوروردی. جدلرندن قالمه چفتلکلردن بشقه، اسحاق پاشا گبی استانبول فتحنده سورلرك اوسته آناطولی عسکریله یورومش اولان برپاشانك عیسی بك کبی بوتون طونه و صاوا بویلرینی فتح ایتمش بربگك اوقافنه متولیدی. قوناغینك هر هانکی بنجره‌سنده‌ن باقسه بو جدلرك جامع، مدرسه و عمارتلرینك قورشونلو قبه‌لرینی گورووردی.

اسکوب صوك زمانلره قادار ایلك عصرلرده کی چشنی‌سنی تمامیله محافظه ایتمش بر تورك شهریدی. مراد ثانی دورینك جانلی بر رسمی گبیدی. خلق حالا او لهجه‌یله قونوشور، او تورلو اثوابلر گیر، او دورده کی گبی یاشاردی. اختیارلرینك قیالی کوکوسلری قیشین بله آچیق، چوراب گورمه‌ین آیاقلرنده اوزون قیرمیزی مندیلر، اللرنده قول قالنقنده قیصه گیراز چوبوقلر، اوموزلرنده جیکنلر، بلرنده کنیش قوشاقلر، باجاقلرنده چوخه چاقشیرلر، قاشاری گوزلرینی

و بیقلری آغزلرینی اورتەجك قادار گوردی. سجەلری وصحنلری دەمپر کبی اولان بو اختیارلری گورەن بر استانبوللو نعیما تاریختك صحیفەلرندن فیرلامش ظن ایدەردی. بوشهرك گنجاری‌ده چاقشبرلی، فرمنەلی کنجاکك آتیلغانلغیله بیجق و نوفك اویونی اویناز، طنبوره چلار و تورکو سویلر، عادتا بر یکیچری اورتەسنی آندیررردی؛ قادینلری قیرمیزی جانفسدن شالوار، و بورومجك کوملك کیبرلر، بوینونه صیره‌صیره محمودیەلر طاقارلر، الرینك و آیاقلرینك بارماقلرینی قیناسز براقمازلردی.

بوشهر فاتح دورینك روحانی بر مزارلغیدی. هر کوشەسنده بر اولیا یاتاردی. خلقی روایت ایدەردی که یا بغداددە بر اولیا فضله ایمش یاخودده اسکوبده؛ علما هنوز بویحثی حل ایدەمەمش. لکن اسکوبك اولیالری هپ جنکاوردیلر. تربەلرینك دیوارلرنده بر انسانك طاشیەمیەجغی قادار آغیر و بویوك پاصلی قیلیجلر، قالقانلر، زنجیرلر آصیلی طورورردی. بو قاغیلی بابانك باشی اوجنده دشمن زدانندا طاشیدیغی بوقاغیلر واردی. قمه ایچنده بابانك قبری کوملەدن بر دیوارله أورولویدی: دشمن اسکوبی صاردیغی زمان طوپەطوتمش جعفر بابادە شهرك اوستنه دوشورولن کوللەلری دها هواده‌ایکن أما طوتارکبی الیله طوتار، اوست اوسته بیغار، قبرینك اطرافنه کوللەدن بر دیوار أورەرمش. غازی بابا اطرافنده بیکلرجه غازیله بر تپەده یاتاردی، قندیل گیجەلری غازی بابا سمتی بر موم شهر آیینی حالده گورونوردی. حیدر بابانك تربەسی قوصوه میدان محاربەسك یولی اوزەرندەیدی. فقط بوشهرك بیك بر اولیاسنی صایەمیەجغم.

تنظیمات بوشهرك یاننه بر حکومت قونغی قورمش. لکن اخلاقنه، سجیەسنه، ذهننه نفوذ ایدەمەمیشدی: بینه کلر آیری، آغالر آیری، خلق آیریدی. بك قالدن اولمین بری بك عنواننی طاقمقدن اوتانیردی. اسکوبلیلر بك عنواننی فضولی طاقینن استانبوللی مأمورلرده، عنادینه افندی دیرلردی.

استانبولك فتحنده قانتی دوکدوکدن صوکره خلیج کنارنده «اسکوبلی» محلەسنی قورمقله استانبوله ایلك تورك مایەسنی ویرمن بو شهر اوزامانلر برمدنیت مرکزیمیش؛ علملر، شاعرلر، منشیلر یتیشدیرمش، سلاطین جامعلرینه بکزەر جامعلریله، مدرسەلرله، حماملرله، تکیەلرله، بدستانلرله، چارشیلرله بزەنمش.

مع‌مافیه مدنیتی یقیلمقدن زیاده برکول کبی طورمشدی. حجارشیسی قزازلری، بزازلری، خفافلری، حلاجاری، باقرجیاری، قووەجیلری، سلاحجیاریاه اولدیغی کبی طوریور، جایشیور و ایشلیوردی. چیراق، قلفه و اوستەلرك صفتلری، موقعلری؛ قیافتلری اسکیسی کبیدی.

اسکوب اوقادار اسکی و اوقادار تورکدی که استانبولدن و سلانیکدن گلن یکی کلمەلری، یکی اشیایی، حتی یکی شرفیلری آلافرانغه تلقی‌ایدەردی. بالیق‌صویی ادراك ایتمەدیکی کبی، اسکوبده تورکلکنی ادراك ایتمیوردی، بوتون تورك شهرلری کبی کندینه سادەجه مسلمان دییوردی. مع‌مافیه یاشدەقاردەش عنصر اولان آرناوودلر واردی. آرناوودلرروم ایلینك صوك سنەلرنده یار و اغیارجه اعتبارده‌یدیلر. سلطان عبدالحمید آرناوودلری، سویبوردی، نازلرینی چکیوردی، خاطرلرینی صایبوردی. او زمان ملتك بوکوزده اوغلری اسکوبده گرك حکومتدن، گرکسه خلقدن اوروپالیلرك گوردیکی امتیازلی معاملەیی گورورلردی؛ استانبوللولر آلافرانغەیه أوزەندکاری کبی اسکوبلیلرده آرناوودلغه أوزەنمکه باشلادیلر؛ بوطاغلی قومك سیاسی اعتبارندن بشته کسوه‌سی، سلاحی، لچەسی‌ده جاذبەلیدی، جاهل استانبول‌ده اسکوبی برآرناوود شهری ظن ایدیبوردی؛ خلاده اویله ظن ایدنلر واردر. بوتحف فقره بویحثی گوزەل تنویر ایدر: بولدن یکرمی سنه‌اول اسکوب خلقی بلدیه رئیسنی، والی حافظ محمد پاشایی ایستەمەمك داعیەسیله براختلال چیقارمش، مدحت پاشانك اختلاجی خواجه‌لرندن ادریس خواجەنك پشنه طاقیلەرق سلطان مراد جامعنه قپاتمیشدی؛ بیلدیز بو اختلالدن أورکمش اسکوبی آرناوودلغك مرکزی صاندیغی ایچون، ــ صوکرەلری صدراعظم اولان ــ حقی بکی، محمود اسعد افندی‌یی و دها برقاچ باب عالی سیاسیسینی هیئت حالنده گوندرمشدی. حقی بك اسکوبه کلمش، پادشاه نامنه، اشرافی دعوت ایتمش، نصیحته قویولمش؛ لکن دقت اینمش که بو اشراف تورکجه قونوشیورده آرناوودجه بیلمیور، عصیانده چیزمەدن یوقری‌یه‌چیقمیور؛ اسکوبلیلرك آرناوود اولمادقلرینك فرقنه وارمش و درحال حدتلنمش: «بزده سزی آناوود ظن ایدیبوردق، چیقیکز بورادن!» دیه قوغمش.

اسکوبلیلر آرناوود اولمادقلرینه یانیورلردی؛ آوستریاکبی بعض دولتلر اسکوبی آرناوود گورمك و گوسترمکده منفعتداردیلر؛ ذاتاً بیزده اویله بیلیوردق.

هر بویوك شهردزده اولدیغی کبی بورادده لیلی و نهاری، بر اعدادی مکتبی واردی. بو مکتبده آرناوودلر، قره طاغلیلر مجانی تحصیل گورورلردی. بر تورکك اجرتله بیله پرلشمه‌سی گرج اولوردی. آرناوودلر، بوگونکی فلاکتلرینی حاضرلایان او تینتی دورنده اسکوبلیاره، کندیلرینك طورطوسی بر عنصر نظریله باقارلردی.

آرناوودلغك اقبالی گیت گیده آرناوود ملیت نظریه‌سنی دوغوردی؛ یکی آرناوود الفباسی، سیاه قارتالی بایراق، بویوك آرناوود دوشنك حدودلری آتدن آلته فکرلره پرلشیوردی. بوهوس یالکز آرناوودلری دگل، قوسوده‌ده بش عصردن بری پرلشمش فتح تورکلرینك چوجوقلرینی‌ده صاردی. اسکی تورك بکلرینك، آغالرینك، اصنافنك چوجوقلری باشقیم قلوبلرینه یازیلدیلر، کندی قانلرینه سوومه‌نك لذتنی آلدیلر. بوهوا و هوسك آتشنی دشمن یاقمشدی، استانبول‌ده بو آتشك اوزرینه باروتله بورویوردی. لکن بوهپ بیلدیکمز سرگذشتی بوزاده آچمه‌یه‌لم.

روم ایلی فاجعه‌سندن صوکره تورك دولتنك چکیلیشنه یار آغلادی، حتی زمان زمان اغیارده تأسف ایدییور؛ بونی هپ بیلیورز. لکن بن دون بو باغری یاندیلردن بر کنجله گوروشدم.

بو گنج صمیمی و صیجق سسله دیدی که: «مکرسه روم ایلینك الك اصیل الك متین، الك خالص عنصری تورکمش!» بونی ناصل آکلادیغنی صوردم. جواب ویردی: «صوك اون اوچ سنه‌ده تجربه‌سیله... روم ایلیده تورك حاکمیتنك برینه کچن عنصرلر حاکمیت صفته لیاقت قزانامادیلر لکن محکوم عنصرلرك لیاقتلری بو مناسبتله دها زیاده اورته‌یه چیقدی. دولت روم ایلی‌یه حاکمکن تورکلك اسامه‌سی اوقونمازدی. بالخاصه آرناوود قارده‌شلرمزك ملی فضیلتلری دلمرده داستانیدی. اسلامده اصیل عنصر وارسه آرناوودی. آرناوو جسوردی، حردی، عزمکاردی، نوح‌دیر پیغمبر دیمزدی، جنسی، دینی، ملی عزت نفسی، حقی اوغرنده پرواسزجه جان ویربردی. تورك حاکمیتی دورنده آرناوودلك بوتون بودستان اولان مزیتلرینه صوکرەلری اوروپالیلرده دها زیاده رونق ویردلر، دیدلرکه: آرناود آسیادن دگل اوروپادندر، تورانلی دگل آریادر، تورکی اوروپاده طوتان آرناوددر. آوروپالیلر بویله بر صفته آرناودلری

پهپله‌دیلر. سرایك گوزده‌سی، ملتك گوز بیکی اولان آرناوودلر مدنیتك بو التفاتلریله‌ده مست اولدیلر. تورك اداره‌سی زماننده باشقیم جریانی توره‌دی. قوصونك، مناسترك عن اصل تورك اولوب‌ده تورکلکنی اونوتان عنصرلردن نیجه کیمسه کندیلرینی باشقیم جریانته براقدیلر. صوکره‌روم ایلی پارچالاندی. مسلمانلر محکوم وضعیته دوشدیلر. بوکچن اون اوچ‌سنه محکوملر ایچون یامان بیر امتحان دوریمش، تورکلر حاکمیتاری. زمانده کی تواضعلو وضعیتلرینی محکومیتلرنده‌ده محافظه ایتدیلر، بالکز دورك دگشمشی آرناوودلری پك زیاده سوندوردی. صرب حاکمیتی آلتنده باشقه بیلمکجون بر جماعت تساندی گوسترمك لازم گلیوردی. آرناوود قرده‌شلریمز یازیق که بوقادارجق بر تساندی بیله کوسترمه‌دیلر. صوك انتخابات ایی برمحکدی. توکلر قیرباچ، صوپا، دیپچیك آلتنده قالان الك اوجرا کوبلرده بیله عزملرینی شاشمادیلر، رأیلرینی ینه مسلمان قوطوسنه آتدیلر. آرناوودلر بالعکس داغیلدیلر، حاکمیتك ملی معارضلری اولان فرقه‌لره ویردیلر. بوکوچوك بر مثال. لکن بویله کوچوك مثللر چوق. زمان کچدکجه، میدانه چیقیورکه او طمطراقدن، آلایشدن، بویورلتمکدن آزاده یاشایان تورك ملیتی دمیردن برکتله‌یمش. تورك مملکتنك اصل سری تورکده‌یمش. آرناوودی، چرکسی، کردی حاکم و متین بر ملت کتله‌سی ایدن تورك مایه‌سیمش. بوکون روم ایلیده بالفعل میدانه چیقان نتیجه اثبات ابتدی که تورك بو دولتك مسلمان عنصرلرینی برلشدیرمك ایچون الله طرفندن بر موهبه‌یمش. اوکیدوسه ارناوودلر، کردلر، چرکسلر چیل یاوروسنه دونرلرمش. بوگون آرناوودلر نه بر اردو، نه‌برمؤسسه، نه‌بر اداره شبکه‌سی وجوده کتیره بیلیورلر. بر زمان تورك اداره‌سنده فردی قابیلیتله او قادار بویوك آدملر یتیشدیرمن بو عنصر کندیی باشنه قالینجه شاشیردی. آرناوودلقده عاجز، صربستانده‌یسه ارادهٔ جزئیه‌سنه بیله صاحب دگل. اون اوچ‌سنه‌ده تورکك بویوك بر ملت اولدیغین آکلادق، زمان کچدکجه دها زیاده آکلایه‌جغز ظن ایدییورم. اویاندیق. لکن قارانلیقده اویاندق.» دیدی.

یحیی کمال

فاضل احمد

حیاتی

فاضل احمد «۱۳۰۲» سنهٔ هجریه‌سینده ایستانبولده دوغمشدور. ابتدائی تحصیلنی ایستانبولدا نمونهٔ ترقی مکتبنده صوکرا اکومشخانه رشدیه‌سنده بیتیرمشدر. ملکیه مأموریتلرنده اولاشان پدری کوچوك فاضلی‌ده گیتدیکی یرلرده گتدیسیله برابر گوتورموش آنادولونك بیر چوق یرلرینی، کردستانی، عربستانی کوجوك یاشیندان بری دولاشان فاضل أحمد بو سیاحتلرینده‌ن بیر چوق فائده‌لی انطباطلار آلمیش، حاصلی بوتون چوجوقلغی دوزب دولاشمق، گزوب، توزمقله گه‌چمیشدیر. باباسیله یاپدیغی بو سیاحتلر اونایکی سنه قادار سورمشدور مع‌مافیه تربیه و تحصیلینك قیمتینی بك آیی بیلن باباسی جمال بك اوغلونیك تحصیل و تربیه‌سینی‌ده اهمال ایتمه‌میش، بلکه بویوك بیر اعتنا ایله گوز تو گوندهٔ طوتاراق رسم، هندسه، ادبیات و فنونی اوغلونه تو گردتمك ایچین هر وسیله‌دن استفاده ایتمیشدیر. فور لیسه‌سی تاینیا ئی ایکینجی درجه‌لی فرانسیز مکتبنی‌ده بتیرمش بیر زمان‌دا صنایع نفیسه مکتبنه دوام ایتمشدر.

باباسی دیوانیه متصرفی ایکن تولدو گدن صوگرا ده فاضل أحمدده چالیشماغه‌دان گه‌ری دورمامشدر.

فاضل أحمد أدبیاته اولدوغی قادار فنونده منتسبدر.

تربیهٔ فکریه‌سینه بیر تمامیت integralite ویرمك مقصدیله فاضل أحمد همان هر شعبهٔ فنه عائد أثرلرله اوغراشمیش اوقومش، تدقیق ایتمیش کندی ذهنیتینه mentalite گوره بیر معنا بولوب چیقارمیشدیر. حیاته قارشی نظری بر آز رندانه، بیر آز لاابالیانه اولان فاضل هر شئیك گولونه‌جك جهتینی بولماقدا اونی بوتون گولدورمجك خصوصیتلریله اورتایا آتماقدا بویوك بر درین بیر ذوق بولان بیر محرردر. مزاح humoristique وادبسیندن أسکی و یکی

طرزده، پك چوق أثرلر یازمیشدیر. «دیوانچهٔ فاضل» عنوانلی أثرلری بو قطرتینیك جانلی بیر شاهدیدر. فاضل بو أثرینده أسکی، یکی بوتون شاعرلری اسلوبلاری، مزیتلری qualites و نقصانلاریله تقلید ایتمیش و بعضاً هزله قادار وارمیشدر. ridiculiser ایتمیشدیر.

بویوك بیر فطری استعداده مظهر اولان فاضل أحمد کندیسینی هیچ بیر اختصاصه حصر ایتمه‌میشدیر. رضا توفیقك دیدگی کبی Polytypique بیر شخصیت ابراز أیله‌میشدیر.

فاضل‌ده ئویله بیر قابلیت واردرکه اوقودوغی أثر و موثریك روحینی، أداسینی expression و لسانینی درحال قاورار و او ذهنیت و آهنگله درحال یازمغا باشلار. بو حال طبقی، هر سسی تقلید ایتدیگی حالده شخصی هیچ بیر سسه، هیچ بیر خصوصی نغمه‌یه مالك اولمایان پاپاغانك حالت ذهنیه‌سینی آگدیریر. صنعتی بالخاصه تقلیده‌در.

فاضل بو خصلتنی کندی‌ده شویله آگلاتیور.

«بن هیچ بیر زمان، أدبیاتله مشغول اولاجاغیما آلتی آی صیرا ایله قناعت ایتمیش بیر آدام ده گلیم که! دنیاده أك سه‌ودیگم شی، طبیعی حالاده، أسکیدن اولدوغی کبی، رسمدیر. بنیم شیمدی‌یه قادار یاقدیغم یازی یازدیغمدان فضله... اگر شیمدی‌یه قادار یازدیغم شیلر کبی ولورسا غایت قولای یازاریم فقط گوزمل اولمالارینا چوق دقت ایتدیگیم شعرلری‌ده غایت گوج یازاریم.

کندیمده أك چوق تجربه ایتدیگیم خصوصیت، گرك فرانسیز، گرك تورك عائلی مولفی بیرمی صحیفه اوقویاجاق اولسام درحال مه‌قانیزماسینی آگلار و اونیك کبی یازا بیلیریم. بیر قاراقته‌ریستیگم caracteristique داها ذوقیم اوقدار ده گیشیور که معین بیر اسلوبله یازی یازماغی‌ده هیچ سه‌ومه‌م. چونکه روحیمی او قادار صیقینتی‌یه صوقامام. مثلا «هوگو» Hugoیی اوقورکه‌ن، اوندا کی گه‌نیش آهنك روحیمدان أسکی شعرلریك آهنگینی سایویریر. صوگرا مثلا «موليه‌ر» Moliereاوقوییورم ده گامی؟ بو سفر موليه‌ریك اسلوبی بنی جذب ایده‌ر، اما بو یالیگیز تونینده ton ده گیل: ئوته گی اسلوبلاری کوکونه‌ن سوکوب آتار. ایشته بن دائما بویله أك صوك اوقودوغوم - اسلوبیك تاثیری آلتیندا قالیرام. اونیك ایچین بیر تك اسلوب صاحبی اولماغا و عینی اسلوب

صاحبی قالماغا هیچ چالیشمادیم. عاشقلارینا چوق بگزه‌یور کیبی گورونوب‌ده عاشقلارینه بگزه‌مه‌مك فوق‌العاده ذوقیمه گیدییور...»

فاضل احمد فکری و حقیقی حیاتینده یکنسقلیقدان monotonie صیقیلیور، دائما تنوع diversion آرایور. ایشته بو احتیاجدیر که فاضلی گاه أدبیاته، گاه فلسفه‌یه، تصوفه و غرب فلسفه‌سینه؛ گاه طبیعیاته و فنونه، گاه اجتماعیاته، گاه تربیه‌یه علاقه‌دار ایتمیش بوتون بو موضوعلاری آراشدیراراق، قاریشدیراراق کندینه مخصوص خصوصیتلر بولموش. اینجه‌لیکلر جیقارمیشدیر.

فاضل أحمدیك مختلف مجموعه و رساله‌لرو اشتراکی واردر. تربیه و أدبیاتله مناسبتی اعتباریله مختلف‌مکتبلرده بالخاصه عالی دارالمعلمینده و صنایع نفیسه مکتبلرینده ادبیات و بدیعیات درسلری ویرمیشدیر.

مختلف موضوعلار اوزه‌رینه، جدی، مزاحی أدبی و تربیوی و تنقیدی مقاله‌لر یازمیشدیر. «دیوانچهٔ فاضل»، «خرمن صوگی» «تشاعر ضعیانه» عنوانلی مزاح مجموعه‌لاری طبع ایدیلمیشدیر.

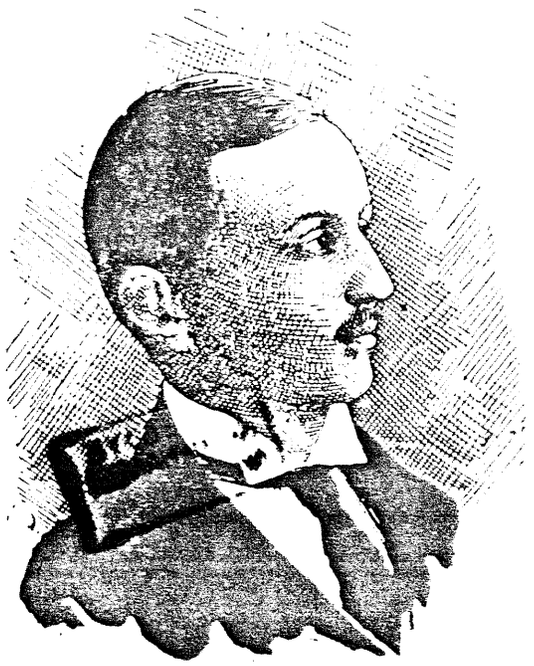

لسانی و صنعتی

فاضل أحمد بیر قاچ تیپه آیریلماسی و ئویله‌جه تدقیق ایدیلمه‌سی لازم گلەن بیر شخصیت أدبیه‌در. پك آز یازدیغی و پك خسیس داوراندینی یازیلارینده اعتنا و صنعت گوسته‌رمك ایسته‌یەن اینجه بیر محرردر. بالخاصه ذوقینده کی gout اینجه‌لیکله ممتاز بیر شاعردر. فقط أصل کندیسینی تسجیه caracterisen ایدەن خصلت مزاحلاری humorist در. بونده‌ده فضل أحمدیك مقصدی نه اسلوب گوسته‌رمك، نه‌ده Rhetorique صنعت أدبیه گوسته‌رمکدر. قیصاجا تهزیلدر. شو اعتباریله‌ده تهزیل ایتمك ایسته‌دیگی شخصیك لسانینی استعاره ایدەر، کوه‌سینه بورونور، کمالدەن بحث ایدەرکەن کمال، أکرمدەن بحث ایدەرکەن أکرم، ناجیدەن بحث ایدەرکەن ناجی اولور. بو بیز خصوصیت صنعتکارانه بیر مهارت أدبیه‌در. اسلوبنده بیر شخصیت گوسته‌رمەزسه‌و گوسته‌رمگه‌ده چالیشماز. بوتون یازیلارینده، فطرتینده کی استهزا احتیاجینی صاقلایامایان، دوداقلارنده دائما تزییفکار بیر خنده گوزلرینده دائما استخفاف پرور بیر نظر ایله میدانه آتیلان فاضل أحمدیك سیماسی گورولور. گولەرگولدورور. فقط بوتون بو گولوشلر، بوتون بو باقیشلار آلتینده بیرده تنقید Critique گیزلیدیر. فاضلیك نکته‌لری اینجه، شاقراق فقط کسکیندر. اشتراك ایتدیگی و یا نشر ایلەدیگی بعضی مزاحی رساله و مجموعه‌لارده بیر چوق إثرلری واردر. رضا توفیق؛ فاضل احمدی بیر چوق نقطه‌لارده فرانسیز فیله‌سوف و شاعری وولتەره بکزەتمك ایسته‌ر.

«۱۳۲۹» سنه‌سینده «طنین» مطبعه‌سینده باصدیردیغی «تشاعر نفعیانه» عنوانلی مزاحی منظومه‌لر مجموعه‌سیندان آلدیغیمیز شو «هوائیات و سیاسیات» آدلی منظومه‌سی نفعیتك مراد رابعه یازدیغی مشهور «ربیعه»سینك وزن آهنگینده‌در. فاضل احمد بو آهنگی مزاحینیك موضوعینه پك موافق بولموشدور:

ایشته بینه سازین بو گون
آلدی آله عاشق کرم
قارئلرم رقص ایله‌یون
ایتدیکجه بن طرح نغم

أسدی بینه بادشتا
اولدی بیزه دهشت فزا
قور یاغمادی گرچه اما
دوشمه کده یاغمور دمبدم

هر بیر سوقاق اولدی نهر
باتدی چامور ایچره شهر
هیچ گورمه‌دی چشم دهر
بیر بویله حال محتشم

قوردورمالی آرتیق صوبا
صوغمافدادر آرتیق هوا
نوش أیله‌یوب چای و بوزا
اولماق گرکدر مغتنم

لایق اولان آهل دله
خوش بشدرر یاران ایله
مبعوث ایله أعیان ایله
فوت ایتمه‌یوب دنیاده‌دم

اولماقدادر لاکین فلك
گوندن گونه ظالم، دونك
بحث ایتمه گی ایسته‌ر یورمك
احوالیمیزدن لاجرم

کلمکیم نم گویا بیر آت
جوش ایتمه‌ده مثل فرات

هر کیمسه چیقسون دیپلومات
کیم کتدسین خاکه سرمم

أی ساقی بزم صفا
نوش ایتمه گی سه‌ومهم بیرا
سن ویر بکا کسکین شیرا
تا نظمه آغاز ایله‌رم

بیر جام صوك جاهد بکه
بیر دانه‌ده جاوید بکه
کیم بعد ما غم بیمیه
اول ناظر خاتم شیم

أولکی گون ایتدی طنین
نظرلاری حالدن أمین
لاکین بینه أیله‌ر أنین
حلاج أفندی دمبدم

انسان بو، کاه مبعوث اولور
گاهی ایسه محبوس اولور
بیلمهم نه‌یه مأیوس اولور
اول ناظر و الاهم

انسان گهی نالان اولور
گه کاتب أعیان اولور
«مشتاق» اولور، خندان اولور
کیتمه‌ز بو دنیدان ألم

واردر نیچه أرباب فن
کیم اولدی بك پاشا ایکه‌ن
هیچ وارمی قالقوب دوشمه‌یه‌ن
سن سویله أی شاه عجم

RESTRICTED

دیکله سوزین بو قاصریك
هیچ مغبر ایتمه خاطریك
هم گور معارف ناظرین
باق وارمی اوندا دردوغم
أی ناظری اورمانلاریك
وارسا أگر دشمانلاریك
بیهوده‌در افغانلاریك
مبعوثلارا، أعیانه هم
گیتدی بهار گرچه اما
گلدی بینه دور وغا
مبعوثلاره بیك مرحبا
ایتمه کدرر شیمدی أهم
أی قارئین باصفا
مجلسده بیر برق قضا
اولمق ایچین دوقنور رضا
ایتمه کده‌در صرف همم
مجلس کشاد اولسون هله
مژده ایدینك اهل دله
کیم آلاجاق کلکین أله
بو شاعر نفعی قلم.

فاضل احمد بو منظومه‌سیله هم تنظیر و تقلیددە کی قدرتینی همده مزاح و استهزاده کی قوتینی آچیقجا گوسته‌ریبور.

آشاغیدا کی منظومه‌لری‌ده عینی روحیك باشقا-باشقا صورتلرله جانلی بیرمر نمونه‌سیدر.

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No.

قیش گلمه‌دن

داها اورتا یاشیندا
بو سنه‌نیك یاغدی قار؛
مالته‌په‌نیك باشیندا
اونیك ایچین آغری وار.
گناهینی بو ایشیك
دون آقشامکی فیرطینا،
بینه مطلق کشیشیك (۱)
یوکله‌تمیشدر صیرتینا.
آدا، فیلان کاملا
ایشته آرتیق نشئه‌میز.
دیمك قیشی دوشونه‌ن
ده گلمیشیز ساده بیز!
صوئوق قاریك یانیندا
عناجی بیر قومیسه‌ر، (۲)
احتمال که یارین‌دا
آیاس پشا قول گه‌زر (۳)
گورور گورمه‌ز قلامیش (۴)
بو وقتسیز صوئوغی،
صاندیغیندان چیقارمیش
أسکی قالین قوجوغی! (۵)

(۱) کشیش؛ بورسا ولایتینده دائما قارلی دوران یوکسه‌ك بیر داغیك اسمیدر.
(۲) قومیسه‌ر؛ پولیس قومیسه‌ریدرکه؛ یکسك رتبه‌لی میلیسیونه‌ر دیمکدر.
(۳) آیاس پاشا؛ خلق آراسیندا کنایه طرزیندا دوك؛ شاختا معناسینه قوللانیلیر.
(۴) قلامیش؛ ایستانبول جواریندە مرمره ساحلینده کوچوك بر کوی.
(۵) قوجوق؛ قویون پوستینیدان یاپیلمیش کورك.

صاچ‌قلاردا قومرولار
گویا بیرەر ملنجی!
نەدن اولدی صوك بهار
بو ییل بویله مرتجع؟
توکلی دەگلمیش
اینله‌یوردی اووالار:
قیر سرداری کسیلمیش
هر طرفدا بورالار
اوزون بویلو بیر قاواق
آغاجلاریك چوبانی!
دیبور بو ییل نه یاقساق
دوغرو چیقماز دومانی!
صاقساغانلار روزگارا
ایتسین دییه التجا،
یاساق اولدی قوشلارا
آغاجلاردا اجتماع.
فقط بینه یاغوب قار
قاپانیرسا هر بوجاق،
أمینم که قارغالار
بیر اختلال یاپاجاق!..

فاضل أحمدیك بو طرزده یازیلمیش پك چوق مزاحی منظومه‌لری واردر. ظاهراً پك ساده و چوجوقجا گورولەن بو منظومه‌لرینده بعضاً پك چوق حقیقتلر گیزلیدر. افشا ایدیلەمەیەن یارالار دەشیلمیشدر. کنایه‌لر، تعریضلر واردر. بعضیسی‌ده بیر تصویر طبیعتدن عبارتدر:

یازین

یاواش یاواش دەگیزه
اوزانییور هر بیر باغ:
چاملیجایله دیزدیزه (۱)
آقشاملاری قاییش داغ. (۲)
صویا دوشدی، گەزینەن
کوللکەلریك بیر اوجی:
حاجی بابا، أیلندەن
آتدی آرتیق مارپوچی!
اوزاقلاردا شیمدی وار
قیمیلدایان بیر بوغو:
هپ تیریاکی باجاقلار
تللەندیرمیش چوبوغی!
باغداش قورموش بیر حاجی
توتدورویور نارگیله؛
دوشونجەسی پك آجی:
دییسیز آنبار، بوش کیله!
اویوقلایور اوزاقدا
تك باشینه بیر یالی؛ (۳)
مرمره‌یه، صیچاقدا
سەرمیش پوستی «قینالی» (۴)

(۱) چاملیجا: ایستانبولیك هواسی و صوبی ایله شهرت بولموش یوکسەك بیر نقطەسیدر اعالی اورایه گەزمگه گیدەر.

(۲) قاییش‌داغی: وده ایستانبولك هواسی و صوبی ایله مشهور و اکلەنجه یری اولموش بیر داغیدر.

(۳) یالی: دەگیز قیسمنیدەکی أو.

(۴) قینالی: ایستانبولیك مرمره دەگیزینده کی داچیالاریندان گوزل بیر آدا.

دالغالاری دیکله‌یه‌ن،
ساده قیزیل یاماجلار؛
گاهیش کیبی کعبه‌دن
یشیل گیه‌یوش آغاجلار!
چکییور بیر کوچوك «موش» (۱)
ایری، تنبل بیر «صال»ی.
هپ مارطیلار طوتدورموش
بینه أسکی ماصالی!
هله وار که بیر تابلو،
گورسه شاشار «آینبال»:
ئورده‌کارده‌ن بیر فیلو
بیرده قازدان آمیرال!

اسکی بر قروکی.

دون کندیسنك اولدیکنی ایشیتدم. حالبوکه بوکون غزته‌لرده آدی بیله یوق. آرتق بر قاچ سطر یازمق وظیفه اولدی:

اندربکله بنی بربرمزه مالتپه استاسیونده طانیتدیلر ایشك باشنه وقتیله گنه‌ین بر مامور کبی. اوکون تردن بوتون بولجیلردن بدعا آلیوردی. اونك ایچین حیدر پاشایه وارینجه‌یه قدر اندربکله هرشیدن بحث ایده بیلدك. ادبیات خارج اولمایه‌رق! صوکرمادی ملاقاتلرمز توالی ایتدی، دنیاده الك چوق اعتنایه لایق گوردیکی شیلر شوتلردی! طیرناقلرینك جلاسی بر، استارپنلرینك بویاسی ایکی! اینانه‌مز وحتی احتمال ویرمزدی که الی، آیاغی دونوق اولان بر آدمك ذهنی پارلاق بولونابیلسین! پك تحفدر؛ اندربکك بایلدیغی دیگر بر شی‌ده پولیتقه متهمی اولمقدی. فقط عکسی کبی سیاستله اشتغال ایدنلر، اونی طانیمادیلر بیله! انقلابك ابتدالرنده زوالی بزبولنی بولوب اتحاد جمعیتنه کیردیدی. لاکن حریت قهرمانلری کندیسنه هیچ قولاق آسمدیلر

(۱) موش: صاللاری و بویوك آغیر گمیلری چکه‌ن کوچوك پاراخود.

غالبا! طوتدی، بر کون، جمعیتدن استعفا ایتدیکنه دائر غزته‌لره بك شایانلی بر ورقه گوندردی. آرقداشلرندن بعضلرینك یالکز کولدیکنی گوردم اوقدر! اوتوز بر مارتدن صوکره بلکه برشی یاپمامیش اولماق ایچین — کندیسنك اوروپایه قاچدیغنی ایشتدك. آنجق نتیجه، اتفه‌سنك مجوهراتنی صاتوب زیان ایتمکدن عبارت قالدی صانیورم. استانبوله دوندیکی وقت بزه، فرارینی نه قدر خلجانله آکلاتدیدی. گویا کندیسنه الك نفوذلی آدملر بیله دیمشلرمش که «سن، نه یاپارسه‌ك، بورایی بر قاچ زمان ترك ایت! زیرا، حیاتك تهلکه ایچنده‌در!» اوقدر عجله چیقدم که دیردی، تلاشمدن طیرناق ماکنه‌سیله قوللرمم قوطولرینی بیله لاوابونك اوزرنده اونوتمشم!..»

اندربك بر آرالق غزته‌جیلق‌ده ایتدی. فقط کندیسی بازی یازامدیغی‌ایچین، متمادیاً فکرلرینی تماماً آکلایوب نشر ایده‌جك بر محرر بولونامامسندن مشتکی کورونوردی. بزلره راستلادقجه دیردی که: باشقه چاره یوق عزیزم، هپمز چالیشمالیز؛ اما قورشون کله‌جکمش اما اعدام اولوناجقمشم! اهمیتی قالمدقدن صوکره؟

دائما تکرار ایتدیکی جمله‌یی خاطرلیورم:

— بو ملتی اویاندیراجغم مونشر!

هم بونی اویله بر سویلردی که تکمیل دنلینلر اویقو سرسمی حالتی آلیردق. هرکون بر چوق غزته قپاندیغی لغو ایدلدیکی حالده اونك چیقاردیغی صحیفه‌یه کیمسه ایلیشمیوردی. یالکز بیچاره‌یه طالعی بردفعه کولرکبی اولدی. حقنده اقامه ایدیلن بردم وقتسز دعواسندن دولایی کندیسنی درت‌یوز لیرایه محکوم ایتدیلر. بو مهم موفقیت اوزرینه اونی بولوب تبریك ایتمك ایسترکن برکون غلطه‌ده بر سلاحجی دکانك اوکنده اندربکك تصادفاً قارشیسنه چیقدم... یازیق که مفکرمه بکا هیچ یاردیم ایتمدی اندربکی ممنون ایتمك ایچین عقامه کلن کلمه‌لر پك یاواندی.

— مجاهده‌کزی تبریك ایدرم برادر! الله موفق ایتسین! مملکته جداً بویوك خدمت ایدییورسکز. فقط ایشیتدیکمه کوره خفیه‌لر آرقه‌کزی هیچ براقمیورلرمش! بوصوك جمله اندربکی غشی ایتدی. ایشته ویردیکی جواب:

ـ ذره‌قدر اهمیتی یوق، عزیزم! معمافیه بوگون گوزمل بر زدوزلوده آلیورم! آنجاق هیچ برینك صابنی بگنمدم.. باقسه‌کز آ هپسی نه بارد، نه قابا شیلر؛ بن بونلری اوزرمده ناصل طاشیه بیلیرم؟

ـ اوت. بونلر جیکزه کیرنجه پانطولونکزك ظرافتنی اخلال ایده بیلیرلر. لکن نه چاره، عزیزم؟ وطن ایچین بو فداکارلغی اختیار ایده‌جکسکز!..

اندریك غزته‌جیلقده مشهور اولامادقدن صوکره بلجقه بر اشتهار یولی آرادی. کندیسنك برفرنکجه دوئللو ایتمك ایچین اوروپایه گیتدیکنی دویدق! حال‌بوکه مطبوعات ایچنده بولوندیغی زمان جاهدبکدن فلان قاچ کره‌رجا ایتمشدم. «بریسی وار. چوق آرزو ایدییور. لطفا کندیسنی برقاچ کون توقیف، یاخود، یاقینجه بربره تبعید ایتدیرسه‌کز ابدیاً سزه منتدار اولاجق، مراق بویا، اونك ده مغدورین سیاسیه صره‌سنه گیرمکه هوسی وار؛ عنایت بویورك؛ بو گنجك هوسنی قیرمایك!» دیدم. هیچ اولمازسه طنینده علیهنده بر شی یازك! و شو قدرجق بر کرمی دریغ ایتمك! دیه یالواردم. فقط هر کسه بر چوق وثیقه احسان ایتدیکی سویلنن جاهدبك بویله کوچوك بر خاطر نوازلغی زواللیه لایق گورمدی!

اندریکك فرانسزجه‌سی قوتلی اولمدیغنی بیلیوردم. فقط تورکجه‌سنك بوسبوتون ضعیف اولدیغنی تقلیب حکومت وقوعاتی صره‌سنده اوگرندم. اندریك اتحادجیلره قارشی الك صمیمی و الك درین اغبراری او زمان دویمشدی. چونکه اگر بو دفعه‌ده اونی تعقیب و توقیف ایتمزلرسه، کندیسنه حقارتك الك بویوگنی یاپمش اولاجقلردی. تته‌کیمده اویله اولدی. ادارهٔ عرفیه منطقه‌سی خارجنه یالکز اونی چیقارمدیلر! برگون کندیسنه سوقاقده راستلایوب دیدم که:

ـ جانم، اندریك افندی، نره‌لرده‌سکز؟ سزی آرتق هیچ گوره‌مزاولدق! اندریك، یوزینك بوتون چیزکیلریله بکا بر دقتسزلك یاپدم و همنی ویردی. و اسرارلی لکن منتدارانه، ممنون طورلرله یانمه یاقلاشه‌رق، آه عزیزم، دیدی. اتحادجیلر، بر دقیقه یاقه‌می براقیورلرمی! نره‌یه کیتسم ارقامده قرق دانه خفیه وار!!...

طبیعی گولمدم، آنجق، تصادفاً بر ضابطه مأموری اولوبده شو ساده دل آدمی یاریم ساعت توقیف ایده‌مدیگمه حالا متأسفم. چونکه بوقدرجق بر معامله اونی بول ـ بول بختیار ایتمکه کفایت‌جکدی! عمومی حربك اعلانندن بر آز اول اندریك اسویچره‌یه گیتدی. فقط ایشیدلدی کی اورادده کی مخالفلرده زواللیه اهمیت ویرمه‌مشلر! بیچاره نه طالعسز آدممش.

بوگون اندریکك اسپانیول نزله‌سندن اولدیکنی دویویورم. لکن نه یازیق که دنیا یه کندیسندن بیخبر! قارئلره بو آدم ایچین آغلایکز دیه‌م. فقط بك رجا ایده‌رم که زواللینك حکایه‌سنه باری گولمسینلر!

فاضل احمد.

علی جانب

حیاتی

علی جانب (۱۳۰۳) سنه‌سینده ایستانبولدا دوغموشدور. ایلك تحصیلینه‌ده ایستانبولدا باشلامیشدر. «توپ طاشی» رشدیه مکتبنه دوام ایتمیش و (ایممانوئله قونسه‌پسیون) آدلی فرانسیز مکتبنده‌ده بولونموشدور. باباسی خلیل صائب بك (۱۳۱۸) سنه‌سینده استبداد حکومتینجه سلانیکه نفی ایدیلینجه جانب‌ده باباسیله برابر گیتمیش و تحصیلینه سلانیکده دوام ایتمیش، اعدادی مکتبنه گیرمیشدر.

عالی تحصیلینی بینه ایستانبولده حقوق فاکولته‌سینده گورموشدور.

۱۳۲۴ انقلابیندان صوکرا تشکیل اولونان اتحاد و ترقی مکتبنده تاریخ و ادبیات معلملیگینده بولونموش زراعت و رومانیا مکتبلرینده‌ده تورکجه اوقوتموشدور.

مشروطیتده‌ن صوکرا باشلایان جریانلاردان بیری‌ده «یکی لسان» جریانی ایدی. فی‌الحقیقه بو جریان مشروطیتله دوغموش و وارلیغینی ساده‌جه مشروطیتله باشاتمیش جریانلاردان ده‌گل ایدی. اساساً لسانده ساده‌لیك، بساطت و بالخاصه خلقه دوغرو گیدیش تشبثاری چوق داها أسکی ایدی. ثروت‌فنونده توفیق فکرتیك آچدیغی جریان أدبی اثاسینده بو خصوصده فکرت بیر قاچ مصاحبه، بیر مقاله یازاراق بو حرکتی آلقیشلامیشدی.

فقط مشروطیتدن صوکرا جانلانماق ایسته‌یه‌ن بو جریان عادتا یپ یکی بیر اختراع حیثیله اورتایه آتیلماق ایسته‌یوردی.

سلانیکده ۱۳۲۶ سنه‌سینده انتشاره باشلایان «گنج قلملر» نامینده بیر غزته بو خصوصه دائر مقالدلر نشر ایتمگه اشلادی. مدیری و یازیجیلاریندان بیری ملکه بیرینجیسی‌ده علی جانب اولموشدی. «ضیا گوك آلپ» آرقاداشلاریندان ایدی.

ضیا گوك آلپ ایله بیرلشه‌رك (گنج قلملر)ی چیقاران علی جانب «یکی لسان» مساله‌سینی شو طرزدا خلاصه ایدیوردی.

۱ ــ قونوشورکه‌ن اصلا قوللانمادیغمز عربجا، عجمجه ترکیب قاعده‌لری یازارکه‌ن‌ده قوللانیلمایاجق؛ یالیگیز اصطلاحلار مستثنا: صدر اعظم، شیخ‌الاسلام و سائره کیبی.

۲ ــ عربجا، عجمجه جمع قاعده‌لری قوللانیلمایاجاق یالیگیز قیلیشه حالینه گه‌چمیش و مفرد مقامیندا قوللانیلان کلمه‌لر مستثنا: اخلاق، ادبیات، طلبه و سائره کیبی.

۳ ــ قونوشما لسانینا گه‌چمه‌یه‌ن عربجا، عجمجه أداتلار قوللانیلمایاجق نظمدا، نثرده بداعته نمونه، ایستانبولدا قونوشولان طبیعی ترکجه ئورنه‌ك اتخاذ اولوناجاق.

مجموعه بوتون اثرلرینده بو غایه‌یی تعقیب ایتدیوردی. بو خلقه دوغرو بیرگیدیش اولمقدان زیاده «أدبی دیل»ده بیر ساده‌لیگه‌دوغرو گیدیش دیمه کدی.

بو جریان مملکتده اوزون اوزادیه دیدی قویدیلاره میدان ویرمیشدی. لسانیك گوزه‌للشمه‌سینی، تمیزله‌نمه‌سینی، اینجه‌لمه‌سینی، حاصلی بوتون معناسیله أفکار و حسیاتی افاده و ترجمه‌یه آلویریشلی بیر علم و أدب لسانی اولماسینی ایسته‌مه‌یه‌ن بیر تك فرده بولماق قابل ده گلدی.

مقصد بیر اما روایت مختلف.

هر کس بو غایه‌یه کندینه مخصوص، شخصی ذاتی بیر یولدان وارملغا چالیشیوردی. بو جهتدن‌ده آراده بیر چوق تماسلار، بیر چوق چارپیشمالار اولویوردی. هر یکی بیر آز غریب گوروندوگی، هر یکیلیك طرفداری‌ده فضله عصبیت گوسته‌ردیگی ایچون ساده و طبیعی شئلرده گوزلره قورقونج و ساخته گورونویوردی علی جانب مقصدینی تأمین ایچین أدبیات جدیده منتسبلرینه هجوم ایدیوردی.

بونلاردان صاحب صلاحیت اولان همان هیچ بیری بو ایشه أهمیت ویرمك ایسته‌مه‌میش، ساده وقتله برابر چالیشدیغی «فجراتی» ارکانیندان بعضیلاری کوپرولوزاده فؤاد و باشلیجه یعقوب قدری بو جریانی تزییف و تهزیله باشلامیش، بالخاصه بو تشبثیك، لسانی تصفیه و تجدید حرکتینیك سلانیکدن

دوغماسینی عادتا گولونج بولموشلار ایدی. «علی جانب» (فجر آتی) ایله برابر چالیشمیش و یازدیغی منظومه‌لری «ثروت فنون»ده نشر ایدیلمیشدر. فکرتله جنابی تنظیر و تقلید ایده‌رجه‌سینه «أدبیات جدیده»یه یاقلاشمیش گوزل منظومه‌لر یازمیشدر. ایشته «۱۳۲۵» سنه‌سینده ثروت فنونده چیقان «ترانه‌مسا»-سی:

آقشام.. آرتیق سیاه – پردئلیل
ثورتوبور کائنات نائمه‌یی؛
شیمدی بیر گیزلی نظرهٔ واویل
أرغوانی افقلار اوستوندەن
انعطاف أیله‌یور، آچیق مائی
تیترەشەن آسمانه راز أفکن.
ده گیز آغشتهٔ امل مدهوش،
گورویور پك شعرلی بیر رؤیا؛
بعضی بیر اینجه‌جیك لب خاموش
ثوپویور سینهٔ غرامیندان.
شیمدی أشیادە بیر منکشه لقا
آقشامیك روح احتشامیندان
سرپیله‌ن گولگه‌لر سوسله‌نیور.
ناگهان ایشته تا اوزاقلاردان
ایکی، اوچ مارتی گلدی جیرپنیور
اینجه، سودالی – بلکه زار و ملول –
صولاریك سینه‌سینده بیر خلجان.
آقشام. آرتیق جهاندا بیر أیلول
گیجه‌سیندەن گله‌ن تأثر وار.
آقشام.. آرتیق افقلاریك ساکن
چشم خسرانی متصل آغلار
شیمدی آرتیق بوتون جهان صولویور؛
بو رمادی لقای محتشمیك
عمق روحیندا بیر کدر اویوبور.

اویویویور ایشته هر طرف! دریا،
واحه‌لر، تارلالار، آغاچایقلار...
ساده بیر اتساق و مستثنا
موجات کثیف و تاریله
بی تناهی اولان قضا، بیدار.
أی نهایتسیز آسمان، دیگله:
اویویور که‌ن بوتون جهان حیات
سرپیور فراش عزلته
گولگه حالینده، گیزلی بیر هیهات!
«سن، دیبورسیك، زمین ذانسیك؛
آغلاریم بن سنك فجاعتگه؛
اویو، موقوف خواب غفلتسیك؛
اویو، آه أی زاوالی خلك یتیم.
اویو دریالاریك، حیالیگله
اویو انسانلاریگله.. سویله‌یه‌م
بن‌ده فوقیگده نینی‌لر بویله!»

منظومه‌سیله أدا، اسلوب، شکل، حتی بعضی کلمه‌لره وارینجایا قادار تمامیله جنابدر «کائنات نائمه»، «لب خاموش»، «سینهٔ غرام» «آقشامیك روح احتشامی» «تا اوزانلار». «گیزلی بیر هیهات». «چشم خسرانی متصل آغلار»، «بو رمادی لقای محتشم»، «أی... دیگله»، «فراش عزلت» کیبی تمامیله جنابانه ترکیبلر «سن دیبورسیك، زمین ذانسیك»، «آغلاریم بن سنیك فجاعتیگ» کیبی «طوپراق» عنوانلی منظومه‌یی خاطرلاتان تمامیله فکرتیانه جمله‌لری واردر.

شو: «یالیگیز بیر امید» منظومه‌سینی‌ده دقتله اوقورساق فکرته نه قادار متمایل اولدوغینی، اونیك شعر و صنعتینی نه قادار تقدیر ایتمیش، نه قادار سه‌ومیش بولوندوغینی بوتون وضوحیله گوروروز. حتی الهامینی بیله «رباب شکسته»یی مطالعه‌دان آلمیشدر:

بعضا نهال شعریمیك اوستونده تیترەشیر
بیر قاچ سیاه رنك و لقا لطیف بی مال؛
اونلار لیال مظلمه‌نیك بوم شتمیدر،
هپ بویله چیرپینیر، متمادی شکسته بال
قلبیمده بیر امید مهیج، فقط گه‌لیر،
سیر أیله‌ریم بو نوحه‌یی نالان و پر ملال:
بیر کیرلی قهقه ایله گوله‌ر، باغیریر، أگله‌نیر
قارشیمدا هپ بو بیر ایکی اعجوبه ظلال!...
گل أی نهال شعر حزینیم، یازیق سکا،
گل سن هریم روح ماولیمدا هر گیجه
یالیکیز بنمله آغلا ساعتلرله گیز گیجه.
اونلار لیال مظلمه‌نیك بوم شتمیدر،
اونلار بوتون نوازش صافیکی اینجیتیر؛
یالکیز بو بر امید: «صباح ایتسین انجلا!»

علی جانب «فجر آتی»نیك فرانسیزلاردان ملهم اولاراق تطبیقه باشلادیقلاری «سربست نظم»ی «veto libre»ده تجربه ایتمیشدر شو: «قیش مهتابی» او تجربه‌لرینه‌دن بیریدر،

گیجه، خائف و پر سکون هر یه‌ر؛
اوزاقدا ایشته قمر
کثیف سیسلریك آلتیندا کیمسه‌سیز، جامد
باقیور.
نجوم،
او منکسر، او یتمیانه غمزه‌لر، مخموم
تیترەشییور...
سما، ده گیز، آفاق
بوتون، بو لیلهٔ سرماده صان که‌هپ، دونموش،
هپ بی روح؛

اوزاقدا گولگه‌لرك زیرجامدینده خموش
بش اون درخت قدید
مجروح،
گریان
بیر طفل یتیم
گیبی آغلار، آغلار.
اوزاقدا وضع مهابله سرتسر داغلار،
ارض اولیه‌پوسلار
اوقور بولیل سیهفامه بر کتاب أساطیر...
گیجه، خائف و پوشکون هر یه‌ر؛
اوزاقدا ایشه قمر
بو لیل بیکسك آغوش بی مجالیندهن
علیل و بی وایه
سمایه آفاقه آغلار، آغلار!...

صوکرالاری سلانیکده اشتراك ایتدیکی مجموعه‌لاردا بالخاصه ضیا گوك آلپ ایله بیرلهشه‌رهك چیقاردیغی (گنج قاملر)ده یکی لسان جریانینی تعقیب ایتمه‌گه باشلامیش صنعت حقیندده «حیات ایچین صنعت»ی کندی ایچین بر دستور اتخاذ ایتمه‌ك ایسته‌میشدر، أك شدید قلم مناقشه‌لری جانب ایله جناب آراسیندا آچیلمیشدی. صوك زمانلارا قدارردا دوام ایتمیشدر. علی جانبله قارشیلاشان جناب غزته ستونلارینده، کتاب صحیفه‌لرینده استهزاکار یازیلاری ایله بوتون مطبوعات عالمینی مشغول ایدیوردی.

حقیقتده لسان نه جنابیك ایسته‌دیکی شکلده قالاجاق، نه جانبیك ایسته‌دیکی شکله گیره‌جکدی. او، شناسی ایله باشلایان اختلالار انقلابدان صوکرا تکاملی درجاتینی گچیریبور عصریك و کندی قورولوشینیك ضرورتلرینه تبعاً انکشاف ایدییوردی و ایده‌جکدی. بونیك ئوکونه گچمك ده، ئوکونه دوشمك ده فضله تلاش، فضله صاواشدان فضله بیر نتیجه ویرمه‌یه‌جکدی.

أسکی لسانیك دور تجدده کمالار، ضیالار، شناسیلر، اکرملر، حامدلرله یاشادیغی استحاله بیر ترقی مرحله‌سی ایدی.

ادبیات جدیده و فجر آتی زمانلارنده یکی بیر مرحله قطع ایتدی، بوگون داها یکی بیر مرحله قطع ایتمکدهدر. بونده بیر شخصیك ده گل، بوتون بیر جمعیتك بوتون بیر ملتیك، او مانك روحی، فکری، اجتماعی احتیاجلارینیك قطعی، فقط گورولمهز تأثیرلری وار.

بو مجادله اوزون زمان دوام ایتدی. آگلاشیلمازلیقلار زمان ایله آگلاشیلماغا آرادهگی نسبتسزلیکلر یاواش ـ یاواش قالقماغا باشلادی.

علی جانب آوللری تورك یوردی و یکی مجموعه کیبی مجموعهلاریك غایهلرینده کی مشروعیتی تقدیر ایدهرك اونلاریك ده بیر نوع صحابتینی تأمین ایتمیشدی. نهایت بو جریانده تور کجیلیك، ملیتجیلیك جریانیله بیرلهشدی.

حقیقتده جانبیك عروض خصوصینده و لسان حقینده یاپماق ایستهدیگی شیلری ادبیات جدیده أرکانی بالخصه توفیق فکرت یاپمیش همده پك قوتله تأسیس ایتمیشدی. فکرتیك او غیرت و همتی اولماسا، او و اونیك آرقاداشلاری او مرحلهیی گچمهسهلردی ایستهنیلهن یکیلیکلهر چوق داها آیقری گورونور، کیمسهیه قبول ایتدیرمك قابل اولمازدی.

یاپیلان یکیلیکلر منظوم و منثور أثرلرده ممکن مرتبه ترکیباری آنجاق ممکن اولدوغی قادار ساده و آچق بیر لسان قوللانماقدی.

بیرده منظومهلرده امالهٔ و زحافلاردان قاچماقایدی که بونی فکرت أك چتین بیر زمانده بویوك بیر مهارت و موفقیتله یاپمیشدی. شبهسیز بعضی برلرده تطبیق ایدهمهدیگی ایچین اتهام ایتمگه دیل وارمازم. اونیده زمان اصلاح ایدهجگدی. تهکیمده ایتدی.

فکرتدن صوکرا بو خصوصده چالیشان جانبده او ضرورتاره قارشی چیرپینتیلاری نهایت او نقصانلاری بیراقماغا مجبور قالیشلاری واردر. یالیکز او بیر حماله ایله عروضدن هجهیه آتلابیویردی. گوچدن قولایه گچمك اصلاح اعتباریله پکده بویوك بیر شرف صایلماسا، صایلماسا گرك.

فکرت بیالاردان، عصرلاردان بهری قیوریلا قیوریلا بیر صارماشیق کیبی گرفت و آچیلماز بیر حاله گلمیش بیر لسانی، بال مومی کیبی یوموشاتاراق ایستهدیگی شکله صوقدی، عروضیك بوتون پوروزلرینی آیقلادی. ایستهنیلهن

فکری او چتین، اوعنادجی عروض ایله قولایجا یازیلابیلهجك یولاری آرادی بولدی و گوستهردی. جانب بو گوستهریلهن یوللارده یورودیگی حالده یورولدی و باشقا یوله گچدی.

حقیقتده جانبیك آثاری اوزهرینده أدبیات جدیدهنیك، خصوصیله فکرتیك بویوك تأثیری گورولدیگنی، حتی ادبیات جدیدهنیك بوتون کلمهلرینی وترکیبلرینی صادق بیر عینتیله تطبیقده بیر نوع حظ و موفقیتده دوبدیغی أثرلری اثبات ایدییور.

علی جانب ایستانبولده بیرچوق مجموعهلاره اشتراك ایتدی، بعضی اثرلرده باصدیردی. ثروتفنونده، آشیاندا، خلقه دوغروده، تورك یوردونده، تورك سوزونده نهایت یکی مجموعهده چالیشدی.

حرب عمومی اثناسینده سکونت ایچینده گچیردیگی بیر دورهدن صوکرا متارکه عقبینده آنادولویه گچهرك حکومت ایشلرینده چالیشماغا باشلادی. و بیر قاچ آی صوکرا معارف مفتشلیگی ایله مأموراً ایستانبوله دوندی.

لسانی و اسلوبی

علی جانبك لسانی آچیق clair، ساده simple در. فقط هیچ بیر زمان خلقیك قاورایاجاغی درجه‌ده بسیط ده گلدر و اولامازدی. أدبی لسانیك بیر خصوصیتی اولاجاغی طبیعی ایدی.

بازدیغی تنقیدات و تدقیقاتده أدبی ذهنیتی اورتایه قویموش اولان جانبده نظر تقدیر و شکراتی جلب ایده‌جك بیر یکیلیك گورمك داها شیمدیه قادار ممکن اولامامیشدر.

بعضی تر کیبلری قیرماق، نهایت منظومه‌لرده، بالخاصه صوك زمانلارده هجه‌یی عروضه ترجیح ایتمکدن ایله‌ری گیده‌مه‌میشدر. گرك موضوع، گرك أدا expression فضله بیر ممتازیت گوسته‌رمه‌یور.

جانبك سنبولزمه symbolisme دوغرو، بیر آز اختیاری، بیر آزده زوراکی بیر گیدیشی واردر. لسانیك ساده‌لیکنه، کلمه‌لریك بسیطلیکنه رغماً معنانیك چوق زمان قاراردیغی گورولور که خلق و ابهام و بو تمثال قارشیسنده آنجاق حیران و لال قالابیلیر. دور تجددن باشلایاراق ضیالار، کمالار، أکرملر، حامدلر، فکرتلر کیبی بو کسه‌ك شعورلو و صنعتکار أمکچیلریك دائمی غیرتلریله تکامل یوللاریندہ عارضه‌سیزجا یوروییه‌ن لسان نهایت ساده‌لیکه دوغرو آتدیغی آدیملارده چوق موفقیتلر گوسته‌رمیش عکس العملار «réaction» باراتماق، أنکلمر چیقارماق ایسته‌یه‌ن محافظه‌کارلاریك «conservateur» چارپینوب چیرپینمالارینه رغماً گنجلریك یاردیملاری و چالیشمالاریله داها ایله‌ریه دوغرو گیتمیشدر.

بو گنجلر میانیده علی جانبی‌ده گورمك طبیعیدر. معمافیه جانب انقلابه قدار، حتی انقلابیان صوکرا یازدیغی یازیلاردادا لسان، اسلوب، أدا و ذهنیت اعتباریله تمامیله «أدبیات جدیده»جی بیر شاعر ایدی. ترجمهٔ حالینده ویردیکمیز نمونه‌لر بو نقطه‌یی جانلی و آیدین صورتده اورتایا قویمقدادر.

آنجاق «تورك یوردی» ایله «یکی مجموعه»ده یازماغا باشلادیغی زماندان صوکرا بیر آز داها ساده‌لیکه دوغرو ایله‌ریله‌میشدر. اثرلرینك بعضی پارچالاری مستشرقلردن (اوتوهاوتمان) ظرفیندان ترجمه ایدیلمیشدر.

قیش دعاسی.

گورویوردی یاغمورلاردان یورغون دوشه‌ن اووالار
بیر بولوتیك تا اوجوندہ ایشیق گوزلو رؤیالار.
هر ده‌ده قوشویوردی شیمدی سازلی بیر آدا؛
غیب اولموشدی حیات بولوش، بو کول رنگی یوقلوقده...
باقدیم: یرلر بیقانمیشدی؛ قایالیقلار بیاضدی؛
بالای حیات ئولمه‌میشدئی، فقط امید پك آزدی.
دقت ایتدیم. آغاجلارده یازیك واردی بیریادی،
هنوز سوغوش، اوچویوردی اسحاقلاریك فریادی...
لاکین نه بیر سورو ایزی واردی، نه بیر مه‌لمه،
هر سس شیمدی بورونموشدی بیر گورونمه‌ز ألمه.
باتان گونش، شوراجیقده دورموشدی بیر تپه‌یه؛
قوشدوم، تا اوستونه چیقدیم: «آلتین داغمی بو؟» دیه.
لاکین یوقدی نه قورلتای، نه ایلی‌خان ایلی‌خان اوتاغی،
ئورتولموشدی کفن کیبی بیاض قارله توپراغی.
دیدیم: «تاکرم یشیل یورده یاتیشمایور صولغوناوق،
یاقیشمایور بو قاراقیش، یاقیشمایور بو صوئوق...
اوکا سن ویر بینه قلبی آتش دولو بیر بهار؛
میلیونلارجا آناسی یوق قوزولاری وار: دونار.
میلیونلارجا قوزولاری تورقونج یوله صاپماسین،
آجی تاکریم، آجی-آجی.. ظالم قورتلار قاپماسین...»
دقدیم: هر بیر شئله‌نمیشدی، افق قیزیلاشمیشدی،
آلتین اوردوگیبی گونش مادی گوگه تاشمیشدی.»

علی‌جانبیك بو منظومه‌سی ته‌کنیك اعتباریله محمد أمیندن ملهمدر. آهنکده یکنسقلیقدن monotonie قورتولامایان الهامده intellectualisme inspiration فکریك اعاتیندن آیریلامایان بیر باغلیلیق وار.

هجه وزنیله شدتله تعریض اولونان نقطه‌لاردان بیری اولان بو یکنسقلیق، تقطیعده کی اویوروجی و مطرد آهنك بوتون روحی تضیقی آلتینه آلیویریور. قلبی تسخیر ایدن حس، معنا، هیجان بو تضیقیك آلتینده أزیلوب گیدییور. قلبی بیان ئولویور منظومه شعریتینی غائب ایدییور. حال بوکه هجه وزنینك قولایلیقله تطبیقی بو نقصانلاره میدان ویرمه‌مه‌لیدر. تقدیم و تأخیرلرده نسبته آز اولمالیدر، فکرت، عروض گیبی چتین، دار بیر محفظه ایچینده بو نقصانلاری اورتادان قلدیرماغا موفق اولمرشدی.

بو نقیصه‌لار، حقیقی شعریك بیرینجی شرطی اولان صمیمیتی Sincérité و بیرینجی لازمه‌سی اولان ربابیلیگی lyrisme خللدار ایدییور. شعری اوقویان شاعریك ویرمك ایسته‌دیکی هیجانی قلبینده حس ایتمه‌یور، حسلرده سریان قوتی یوقدور. بوده محمد أمین بگك منظومه‌لرینی تسجیه ایدن Caractériser émotion آکسیکاردن بریدر که علی جانب‌ده بو منظومه‌سینی او أکسیکالکدن قورتارامامیشدر.

شو «شرقیك افقلاری» آدلی منظومه‌سینده بیر عصیان حسی، دینی باغلاردان، مسکنت رخاوتلریندن چوزولمه‌ك، صبیریلماق ایسته‌یه‌ن بیر چیرپینیش هیجانی وار، أك لیریك پارچالاریندان بیریدر:

دالدیم گوزینده و هم اویویان صوصموش افقیکه؛
أی شرق، قنمادیکمی عصرلارجا اویقوکه؟
حالا خشوعه قبه‌لر الك حسلی بیر پناه،
حالا منار‌لرده توکل دینن بیر آه،
حالا صاچاقلاریندا گوله‌ر بایقوش أولرك،
حالا کویك أنیتری سه‌ربه‌ر سوقاقدا کین.
حالا خرافه‌لر یاشاتیر هر چوروك قفس؛
حالا بشیك غیجیریتسی، حالا اوتوزلو بس...

بو کسه‌لمه‌یه‌ن تفرعیك أی شرق بیتمه‌یور،
«حی علی‌الفلاح» بکی گوگله‌ر ایشیتمه‌یور.
سونسون فضالاریکده سکون ایشله‌یه‌ن سحر،
دونسون زمینلریکده‌ده عصیانه سجده‌لر!..
دیز چوکمه‌سین صاغیر گوگه ئوکسوز دعالاریك!
باقسین بوتون افقلاری آرتیق بلالاریك!
هر ظلمی، قهری بر غماغا بیر پارچا قان بتمر،
أی شرق، اویان، یتمر ـ یتمر، آرتیق، اویان، یتمر!..

حسیك، هیجانینك اولدوقجا یاشادیغی بو پارچاده فکریك و محاکمه‌یك‌ده اعاتی، حتی فضله اعاتی وار اونیك ایچیندر که بو روحده یازیلاجاق بیر پارچادا طبیعی اولاراق آرادیغیمیز اویاقیجی آتشی، اوسوروکله‌یجی سرایتی بولامایوروز حتی (تاریخ قدیم) لرده، سیسلرده. «دوقسان‌بشه دوغرو» لاردا آیشدیغمز او شدت و قوتده یوق.. جانب فکرتده بولامادیغینی ادعا ایتدیکی او قلبی دیلی کندیده یاشاتامامیشدر..اوقلارنده کی صنعت‌دهاتنی‌ده گوسته‌ره‌مه‌میشدر. جانب هر حالده فکرتیك صنعتندن، جنایك حساسیتیندن چوق شیلر آلمیش بیر شاعردر.

علی جانبیك تمامیله آوروپالی بیر ذهنیتله و سلینولیزم ایله یازدیغی منظومه‌لرده واردر که لسانینك بوتون ساده‌لیگینه رغماً، یوقریده‌ده سویله‌دیگمیز گیبی، چوق ئورتولو، چوق مبهمدر؛ آنجاق منور دماغلارجا قاورانیلابیله‌جك و آنجاق اونلارجا بیر لذت دوبولا بیله‌جك منظومه‌لردندر.

عمر سیف الدین

حیاتی

ـ عمر سیف‌الدین (۱۳۰۰) تاریخینده باندیرما جوارینده (کونان) ده بیر چیفتلیکده دنیایه گلمیشدر.

عمر بك نامیندا بیر بیکیباشینك اوغلودر. سیف‌الدین بو یه‌رلرده شن، سر آزاد بیر چوجوقلوق حیاتی گه‌چیرمیشدر. (دوغدوغوم یه‌ر) آدلی منظومه‌سیندن بو حیاتی خاطرلاتماق و یاشاتماق بیر افاده ایله آکلاتیلیور.

ایلك تحصیلینی او دوغدوغی یه‌رده گورەن عمر سیف‌الدین ایکینجی درجه‌لی تحصیلینی آلماق ایچین (ادرنه) یه گه‌لمیش و اورادا عسکری اعدادیسنه گیره‌رەك شهادتنامه‌سینی آلمیشدر. صوکرا ایستانبولا گه‌له‌رەك حربیه مکتب عالیسینه داخل اولموش و (۱۳۱۹) سنه‌سینده پیاده ضابطلیگی ایله حربیه‌دن چیقمیشدر. اولا (ازمیر)ده بیر قطعهٔ عسکریه‌یه مأمور اولموش و اوارده شهاب‌الدین سلیمان و بها توفیقله دوست اولموشدور. عمر سیف‌الدینیك داها مکتبده ایکه‌ن ادبیاته بویوك بیر مراق و استعدادی واردی. ازمیرده بولوندوغی صیرالاردادامحلی غزته‌لره حکایه، مقاله، شعر گیبی شیلر یازمقدان خالی قالمایور. بیر مدت صوکرا وظیفه‌سینی روم ایلیه تبدیل ایتدیلر. بیر مدت سلانیکده و بولغارستان حدود بولوکلری قوماندانلیقلاریندا بولوندی. بو وظیفه‌لرینك گرك حیاتی، گرك دماغی اوزەرینده قوتلی ایزلری، انطباعلاری قالمیشدی. یازدیغی بیر چوق حکایه‌لر او انطباعلاریك محصولیدر (۱۳۲۴) انقلابیندن صوکرا عمر سیف‌الدین‌ده ایستانبولا گه‌لمیش مجموعه‌لارا مقاله، شعر، حکایه وبرمگه باشلامیش، بالخاصه (بها توفیق)ك چیقاردیغی (پیانو) و (دوشونوبوروم) مجموعه‌لارینا اشتراك ایتمیشدر.

عمر سیف‌الدین Catule Mendes (قاتول مندەسی)دن ترجمه ایتدیگی بو منظومه (پرویز) امضاسیله (قدین) مجموعه‌سینده نشر ایتمیشدی.

بو پارچایه‌ده (عصر) غزته‌سی بیر تعریض‌ده بولونموشدی. غریب بیر تصادف نتیجه‌سی اولاراق علی جانب صاحبنی هیچ تانیمادیغی بو اثری مدافعه یوللو «صنعت حقینده» آدلی قوتلی بیر مقاله یازاراق (باغچه) غزته‌سینه ویرمیشدی. بو وقعه‌دن صوکرا عمر سیف‌الدین ایله علی جانب تانیشمیشلاردی. سیف‌الدین‌ده او زماندان اعتباراً (گنج قلملر)ه بازماغا باشلامیشدی.

یازیلاریندہ کی ملی روح و آچیق افاده ایله نظر دقتی جلب ایده‌جك بیر شخصیت اولدوغینی آز زمانده چوق کیمسه‌یه تصدیق ایتدیرمیشدر.

عمر سیف‌الدین ادبیاته تاصیل انتساب ایکینی شو صورتله حکایه ایده‌ر: داها چوجوقکن أوبمیزده بیر چوق دیوانلار واردی. اونلاری اوقویا ـ اوقویا أدبیاته هوس ایتدیم. فقط أسکی ادبیاتیك چه‌شنیسینی، ذوقینی تاتدیغیمی ادعا ایده‌مم. چونکه بونیك ایچین باشقا بیر علم، باشقا بیر تحصیل ایسته‌ر.

بك گنج ایکن غزلر فلان‌ده یازدیم. فقط طبیعی صاچما شیلردی. او وقتدن عتلیمده لیلا ایله مجنونلار، شاه مرانلار قالدی. دیمك حقیقتده یالیکیز اونلاری آگلایابیلیورمیشیم:

بو گون آرتیق «أدبیات عتیقه»میزه هیچ طرفدار قالمادیغی ایچین بو بحثه بیله ده گمه‌ز صانیریم. «دیوان أدبیاتی»! ایشته نهایت أدبیات تاریخی ایچین بیر ساحه! داها فضله سینه عقلیم ایرمه‌ز.

شناسیدن صوکرا کی ادبیاته گلینجه: کمال بگی چوق سه‌ودیم. أوراق پرشاندن صحیفه‌لار أزبرله‌دیم، بگا «حیاتیت» ویرمن، بنی أیی‌یه، دوغرویه، گوزله صمیمیتله علاقه‌دار ایده‌من کمالدر صانیوروم. نه یالان سویله‌یه‌یم؛ حامدی بك اوقادار آگلایاماموروم. أکرم بگه گلینجه، نزادی ایچین یازدیغی شیلره حالا بایلیریم. نه مؤثر شیلردر.

فکرت!... ایشته بگا «متحمیللیك» اشتیاقینی ویرن! اعدادیه مکتبینده ایکه‌ن هپ ربابی اوقویوردوم. خالدضیاء بیزیم ایلك استادیمزدر. بن بیر گیجه هیچ اویومامیش، صباحه قدار «بیر ئولونیك دفتری»نی اوقوموشدوم. اونیك یالیکز لسانی ایسقولاستیکدر. یوقسا ته کنیکی ئوله قوتلیدر که آوروپانیك جنوب شرقیسینده، مثلا رومانیاده، صربیستانده، بولغاریستانده، یونانستانده او قوته بیر

رومانجی بوقدور. بوگا أمین اولوگز. بولغارلاریك أك بویوك محرری وازوفیك أثری بیله بیر خان اوداسی منقبه‌سینه بگزهر. نه تصویر واردر، نه‌ده صنعت! حسین‌جاهد بیر تك رومان یازمیشدر: خیال ایچینده! اما نه رومان. حیات اولدوغی گیبی ایچینده... نزیه حالا گوزومیك ئوگونه‌دهر.

رؤفیك أیلولی بیزیم أدبیاتمیزده أمثالی بولونمایان بیر أثردر. یوکسك، علوی، معنوی. روحی قادین عشقی! هیچ تماس یوق. ایده آل عشق! عشقیك حرمتدن ناصل دوغدوغینی آگلاماق ایچین بو رومانی اوقومالی. هر. وقت سویله‌ریم. بینه سویله‌یه‌یم اگر فکرتله آرقاداشلاری «طبیعی لسان»ی قاورایابیله‌یدیلر شبهه‌سیز بزیم أبدی قلاسیقلریمیز اولورلاردی. چونکه عصری أدبیاتیك تکنیکینی اولدوغی گیبی قبول ایتمیشلردی.» دیبور و أدبیاتده کیملردن متأثر اولدوغینی، کیملری سه‌ودیگینی آچیقجا بیزه آگلاتیبور.

(۱۳۲۸)ده بالقان حربینه گیدهن عمر سیف‌الدین صربلار، و یونانلیلارلا حرب ایتمیش و صوگوندا (یانیا)دا أسیر. اولموش و حرب بیتینجه‌یه قادار اسارتده قالمیشدر. ایستانبوله دوندوکدهن صوگرا عسکرلیگی ترك ایده‌رك گندینی بوتون بوتون ادبیاته ویرمیش و (قاباتش) سلطانیسینه أدبیات و فلسفه خوجاسی اولموشدور.

بر زمانلاردا دارالفنونده تشکیل ایدیلهن «تدقیقات لسانیه انجمنی» اعضاسیندان اولموشدی.

عمر سیف‌الدین بیر چوق مجموعه‌لار یازمیشدیر. ازمیرده بولوندوغی زمانلار سرست ازمیر: سداد آدلی مجموعه‌لارا: سلانیکده قادین، باغچه و گنج قلم مجموعه‌لرینه: استانبولدادا پیانو، دوشونیورم، آشیان، زکا، توك یوردی، خلقه دوغرو، تورك سوزی، چوجوق دنیاسی، دونانما و خصوصیله تورکچیلیك. ملیتچیلیك جریانینی تعقیب ایدهن «یکی مجموعه»یه بیر چوق حکایه‌لر یازمیشدر. أدبیاتده ملیتچیلیك حقینده کی دوشونجه و قناعتلرینی آگلاماق ایچین‌ده بینه کندی سوزلرینی دینگله‌مك موافق اولور:

«باقیگیز، بن ملی أدبیاتدن نه آگلاریم: وزنله لسانیك تام تورکچه، یعنی طبیعی اولماسی... زیرا ابداعی بیرصنعتکاریك دویغولارینه حدود چیزیله‌مه‌ز.

مزاجینه، تربیه‌سینه، تمایلینه گوره دویار، یازار هم ظن ایتمهم بیر آدام، مادام که بیرجمعیتیك ایچینده یاشییور، دویوشی، طرزی غیر ملی اولسون! نورمال، آنورمال اولایلیر. فقط مایت دهنیله‌ن دائره‌نیك ایچینده هر ایکیسی‌ده یوقمیدر؟ بوایکی حالیك متمادی مجادله‌سیدر که حیاته جان ویریر: مجادله‌سیز حیات عدمیك تاکندیسیدر!..»

ایشته بوفکر مخصوصه صاحب اولان عمرسیف‌الدین عینی یولده چالیشان و بالخاصه جانلی نمونه‌لر ویرهن بیر ممتاز سیمای أدب اولموشدور. اورتاده جریان ایدهن دیدی‌ـقودولاره گولموش و: «أدبیاتمیزیك شعاری: (چوق لاف، آز أثر!) در. بن شیمدیلیك بوشعاری پوزماغا چالیشییوروم. آغوستوس بوجگی گیبی ئوتهرك یان گلمکدن ایسه قارینجه گیبی چالیشماق داها أیی ده گلمی؟ شیمدی‌یه قادار ئوتدوگمز ألوبردی. بیر آزده ایش یاپالیم که چوراق أدبیاتیمز شنله‌نسین...» دییوب چالیشییور. فی‌الحقیقه چوق چالیشدی، چوق یازدی، یازدیغی حکایه‌لر توپلانسا اولدوقجا بویوك بیر أثر وجوده گلیر، «مکتب چوجوقلاریندهه تورکلیك مفکوره‌سی» نامیله‌ده بیر أثر باصدیردی. عمری وفا ایتسه، داها گنج ایکهن ئولو ویرمه‌سه‌ایدی اورتایه خیلی مهم أثرلر قویاجاغی شبهه‌سیزدی.

عمر سیف‌الدینیك ذهنیتینده بیر خصوصیت واردی. حیاتده هر کسیك گوزمه‌دیگی هر کسیك دویمادیغی، مراق وتدقیق ایتمه‌دیگی شئیلری گورمك، دویماق، تدقیق ایتمك مراقینده ایدی. همده بو مزانی بیرچوقلاریمیزجا ده‌لیلیك تلقی ایدیله‌جك طرزده‌در. مثلا گیجه‌نیك یاریسینده یاتاغیندان قالقوب «باقالیم ناصل تأثیر ایده‌جك؟» دیه چوجوغینك تنینه ایگنه باتیرماق ایسته‌مه‌سی بوقبیلدندر.

بوگا کیمی exentricite غرابت، کیمی‌ده جنت‌دیر. حاصلی عمر سیف‌الدینیك هر کسه بگزه‌مه‌یهن بیر خصوصیتی واردی که بو حالیك أثرلرینه کلی بیر تأثیری اولموشدور.

کندیسینك‌ده کندی حقینده کی فکری، باشقالرینیك کندی حقینده کی فکرلرینه بگزه‌ردی. اوده کندیسنی هر کس کیمی طبیعی normal بیر حالده بولمازدی، حتی بیر گون: بن کیمسه‌یه بگزه‌مهم، بنم بیر خصوصیتم واردر. بیر گره خاستایم فقط خاستالیغمیك‌ده بیر خصوصیتی واردر، هر کسد، گوروله‌ن

خاستالیقلاردان ده گلدر. دوقتورلارلهده گوروشدوم بوگا «صدف خاستالیغی» دییورلار که بیگده، حتی اون بیگده بیرانسانه تصادف ایتمهیهن بیر خاستالیق ایمش. وجود عادتاً تقشر ایدییور، صدف قابوغی کیبی بیر حال آلییور. بونك علاجی ده یوق. ایشته بنی بوخاستالیق ئولدورهجك!» دیمیش أطرافینده کیلری گولدورمیشدی عمر سیف الدینك بیرخصوصیتی ده حیاتده گولمك و گولدورمکدی. بو طبیعت ده بعضیلرینجا مقبول بعضیلرینجاده مقدوح گورولور. بو خصلتینك یازیلارینه ده سرایت ایتدیکنی و عمرسیف الدینك گولدورمك غایهسیله صنعتینك بعضی اینجهلیکلرینی و دهرنلیکلرینی. فدا ایتدیکینی ادعا ایدهنلرده اولموشدور. حاصلی عمر سیف الدینك حیاتی تلقیسی دینه بیلیرکه تمامیله شخصی و خصوصی ایدی. صوك زمانیك أثر فیاض، أثر ولود یازیجیلارندن، أثر شوخ و شاقراق حکایه ـ جیارندن بیری اولان عمر سیف الدینك ئولومی عثمانلی تورکلرینك یکی أدبیاتی ایچین تلافیسی خیلی گوج بیر ضیاعدر.

T. C.
İstanbul Belediyesi
İnkılâp Müze ve Kütüphanesi
No.

لسانی و صنعتی

عمر سیف الدینك لسانی، آچیق clair، کسکین، متین و اویناقدر. یازدیغی حکایهلری سهودیرهرك اوقوتان بیر یازیدر. بلکه بعضی یازیلاری دهرین بیر فلسفه گوستهرمهز، قلبیك اتوالاری آراسینه گیرمهز، گیرهمهز، حسیاتی تشریح ایدهجك، قیورانیشلاری، أربلیشلری، اوزولوشلری گوستهرهجك قادار روحشناس psychologue اولاماز، فقط أیی گورور، أیی گوستهریر، أی تصویر و حکایه ایدهر. لسانینده قورتیان صیجاق بیر جاذبه، بیقدیرمایان طاتلی بیر حرکت واردر.

فکرلری چوق زمان خیالدن دوغموش، قهرمانلاری بعضاً أساطیریلهشمیش، حکملری طبیعیلیکدن بلکه آیریلمیشدر، مع مافیه فکری اینجیتهن، قلبی قیران، نشئهیی قاچیران طاتسیز مبالغهلاردان، ایچی صیقان قورو یالانلاردان ده گلدر. بیر خصوصیتی واردرکه امکانسیزلغنی بیلدیگمیز حالده امکان ویرمکه بیری سوق ایدهر. «أسکی قهرمانلار» دییه یکی مجموعهیه یازدیغی حکایه سلسلهسینی تشکیل ایدهن یازیلاری اسلوب وصنعت اعتباریله هیچ ده آتیلاماياجاق أثرلردندر.

بیر کره اسلوبی گیجارجه تقلیده دهگهر. بیر سادهلیکی و آقیجیلغی حائزدر. فکرلریك بوتون قیورینتیلارینی گوستهرهبیلهجك بیر سیالتی حائزدر. صنعتی ده بورادهدر. دماغ که عمر سیف الدینك کندینه خاص بیر اسلوبی واردر. بوده بیر مزیتدر.

عمر سیف الدین تاریخه استناد ایله یازدیغی حکایهلرینده افسانویلهشمیش بیر Romantique اولموشدور. ثرینه بیر نمونه ویرمهدن أول هجهوزنیله یازدیغی منظومهلرینه بیر مثال ویرمجگز..

عمر سیف الدین حکایهلرینده بیرخصوصیت گوستهردیگی کبیی منظومهلرینده شکلی و بدیعی بیر خصوصیت گوستهرمکه چالیشمشدر. بیرنوع سربستی ایله چالیشمش، فضله قید آلتینده قالمامق ایستهمیشدر. شو «نثر نظمی» عنوانلی منظومهسی ایله «دوغدوغوم یهر آدلی» شعری أیی بیرهر انموذج تشکیل ایدهر:

قورولارده بابللریك رؤیاسی
آچیلمایان گللر ایله سوسله‌نیر؛
اوداسینده یالیکز قالان شو أسیر،
شو گنج قیزیك نه‌در حزین خولیاسی؟
ماوی ایپك دیوانینه اوزانمیش،
بوواسینده خاستا یاتان قوش کیبی
سس‌سیز، ساکن، ایچقیریور! سیبی
سویله‌نیلمه‌ز! نه آجیقلی صافلابیش...
قورولارده بابللریك، رؤیاسی
آچیلمایان گللر ایله سوسله‌نیر؛
اوداسینده یالکیز قالان شو أسیر،
شو گنج قیزیك نه‌در حزین خولیاسی؟
شو گنج قیزیك بیلنمه‌یه‌ن خولیاسی،
بلکه شیمدی اورالارده چارپیشان،
اورالارده جان ویره‌رك شان آلان
بیر اسمسیز قهرمان...

عمر سیف‌الدینیك بو شعری بیر حقیقت ده گل کندی مخیله‌سینده یاراتیلمیش خیالی بیر موضوعدور. خیالی اولماقله برابر او أسیر قالان گنج قیزیك کیم، هانکی زمرددن، او اسمسز قهرمانلك هانکی طبقهٔ اجتماعیه‌دن اولدوغنی آکلاماقده ممکن ده گلدر. عمر سیف‌الدین بورادہ بیر فانتازیا Fantaisie یاپیور، طبیعتی پلتینده بویالاری نالمیش بیر رسامیك فیرچاسیله اویناياراق یاراتدیغی کوچوجوك بیر موضوع کیبی دورت خط ایله اوچ رنگدن حصوله گلمیش نازین، سوزگون و اوزگون بیر تابلوجیق چیزیویریور.

ایسقولاستیق أدبیاتیك و أو ادبیاته زمین اولان بالخصا قالیب تعبیرلر، استعارهلر و تناسبلریك شدتله علیهداری اولان عمر سیف‌الدین، شرقیك بوذکی چوجوغنی اوگوره‌کدن، او عنعنه‌دن کندیسینی قورتارامایور، مثلا «تورو»دان، «بابل»دن بحث ایدرکن عنعنوی بیر ذهن آلیشقانلیغینك تأثیریله «گل»ی

گتیرمکدن کندینی قورویامایور، بوده شرقیك ــ شرق ذهنیتینیك بر جلوه‌سی. بیرده شو «دوغدوغوم یه‌ر»ی اوقویالیم:

«بورالاردان چوق اوزاقدا بیر کویدی!
بیاض، بللور بیر ده‌ره‌جیك، ایچینده‌ن،
ایچقیریردی، سه‌سونه‌رك گه‌چه‌رکه‌ن.
کناریندا واردی بیر چوق سوگودی...
بن ایشته بو سوگودلریك صوصمایان
گولگه‌سینده بویومو شدوم. أویمیز
تنها ایدی؛ نه یابانجی، نه بیرایز...
باغچه‌میزدی یاقیندا کی او اورمان.
بیر سس: «سه‌وین!»دیردی گوله‌ن روز گاردا،
سه‌وینجلره یوقدی اوردا نهایت.
صانیلیردی بو سس گومیش دالالاردا
گورونمه‌یه‌ن بابللریك ئوگودی!
دوغدوغوم یه‌ر، دوغدوغوم یه‌ر... او جنتِ
بورالاردان چوق اوزاقدا بیر کویدی!»

شکلا بیر «صونه»دن عبارت و یکی اولان بو کوچوجوك منظومه «نوستالریق» یعنی صاه‌دردیاه دولو، و évocation یعنی گه‌چمیش زمانلاری گوز ئوکونده جانلاندیران، یاشاتان بیر تحسریك افاده‌سیدر. ساده فقط صمیمی، بسیط فقط حسیدر. رضا توفیقك «اوچان قوشلار!» عنوانلی منظومه‌سی جیگینی Bèranger (۱) نیك حس، روح، خیال، هیجان ایله دولو شارقیلارینی یاد ایتدیره‌ن بیر نشیده‌در

سیف‌الدینیك منثورهلرینه بیر نمونه اولماق اوزره یکی مجموعه‌یه یازدیغی «أسکی قهرمانلار» سلسله‌سیندن «ویره» عنوانلی حکایه‌یی گوزدن گچیره‌لیم:

(۱) Bèranger «به‌رانژه» (۱۷۸۰)ده پاریسده دوغموش و یازدیغی شارقیلارله شهرت بولموش بیر فرانسیز لیریق شاعریدر. یازدیغی شارقیلاریك بویوك بیر قسمی خالقیك دیلینده‌ن دوشمه‌یه‌جه‌ك قادار یرله‌شمیشدر (۱۸۵۷)ده ئولموشدور.

حکایه

اسکی قهرمانلار.

ویره

ایکی سنه‌در غوجاطرفلرینی آلان، تالان ایدن اون آلتی بیك کشیلك تورك اوردوسندن شیمدی بو قلعه‌ده یادگار کیبی یوزاللی عسکر قالمشدی. اونلرده ایشته ایکی یازدر پادشاهك گلمه‌سنی بکله‌یورلردی. مطلقا آلیناجاق اولان «فزیل آلما» نك یولی بوراندی. صوك بهار باشنده بر گیجه حمزه بکیك اولاقلرندن بر گنج گلمشدی. اوندن پادشاهك عجمستان حدودنده اولدیغینی اوگره‌ندیلر. واقعا جیخانه‌لری چوق‌دی، سلاحلری مکملدی. لاکن آنجاق داها اوچ دورت آیلیق ارزاقلری واردی. نه یاپاجقلردی؟ «تاتار»یه گیدن کیچیدلر قاپالیدی. اطرافده هر نوع قوشلر اوچوشویور.. اما هیچ بر کروان گچمیوردی.

***

یوکسك برجك ده‌میر صاچاقلی کوچوك پنجره‌سندن افقلری اورمانلرله، داغلرله چوریلمیش ایصسز وادی‌یه دالغین ــ دالغین باقان بارخان بك:

ــ الله کریم....

دیه باشنی صالالادی. بویله صباحلاین ایرکندن قارشیسنه دیکیلن اختیار سپاهی ضابطی محمود آغا چوق اندیشه‌ده ایدی. داها ارزاق بیتمه‌دن آده‌لسبرغ ریزکینج، یاخود برده‌غ قصبه‌لرینه بر آقین یاپیلماسنی تکلیف ایدییوردی:

ــ «غروبینك» چوق زنگیندر، آه اوراسنی وورا بیلسه‌ك...

دیدی.

ــ ئه‌ی، قلعه‌یی نه یاپاجغز؟

ــ ایچنده آللی کیشی محافظ براقیرز...

ــ صوگرا یوز کیشی ایله ناصل آقین ایده‌رز؟

ــ باص بایاغی....

ــ فقط اللی کیشی بو قلعه‌یی طوتاماز.

ــ بز اون گون ایچنده دونه‌رز.

ــ اون گون دگل، اون ساعت ایچنده نه‌لر اولور...

بارخان‌بك چوق دوشونن، هیچ فقه باصمایان عقللی جسورلردندی. کوچوك، سیاه گوزلری دائما قاراکلق بر اینك درینلکلرندن باقار کبی پارلاردی. نه اصیلدی، نه‌ده قول... شهزاده بایزیدك بوتون آنادولویی حیرتده براقان مشهور پهلوانی قهرمان قودوز فرهادك اووه‌ی قارداشیدی. لاکن اونا هیچ بکزه‌مزدی. قودوزوك چلیك زرهلری کاغذ کبی بیرتان پنجه‌لری، قالین ده‌میر قالقانلری بر دوقونوشده ده‌لن یومروغی، چکی طاشنی پاموق طورباسی کبی زحمتسزجه قالدیروب یگرمی آدیم اوته‌یه آتیویردن بازوسی بارخان بکده یوقدی. بارخان بگك قیصه وجودی، یووارلاق اومورزلری اوستنده، حتی بر آز ثقیل گورونن قوجامان بر باشی واردی. آغیرلغیدن دائما بر طرفه اکیلمش کبی دوران بو باشك ایچنده سونمز بر آتش، سونمز بر ذکا آله‌وی طوتوشویوردی. ایشته بو مقدس آله‌و اونی داها پك گنج ایکن الك ناملی قوماندانلرك صیراسنه یوکسلتدی. یللرجه سورمن محاربه‌لك حدودسز میدانلرنده کی الك صوك نقطه الك ایلری قلعه پادشاهك امریله اوکا امانت ایدیلمشدی. اوردو گلنجه‌یه قادار نه یاپوب، یاپوب، بو هجرا قلعه‌یی براقمامق وظیفه‌سیدی. حالبوکه آقین ایچون عسکرندن بر قسمنی آییرسه دوشمان همان خبر آلاجق، فضله قوتله قلعه‌یه یوکلانه‌جکدی. هم قوتی ایکی‌یه آییرمق هیچ مناسب دگلدی. ذاتا قوت‌ده نه ایدی؟ یوز اللی کیشی...

سپاهی محمود تکرار صوردی:

ــ ارزاق بیتنجه نه یاپاجغز؟

ــ الله کریم...

ــ اما، قیشین آقین گوچ اولور، بگم.

ــ الله کریم...

ــ ناصل؟

ــ منلا باقارسك که غنیمت آیاغمزه گلیر.

ــ یا غنیمت گلمه‌دن بر محاصره‌یه اوغرارسه‌ق؟

ــ ینه الله کریم...

ــ ....

محمود آغانك حقی واردی. بوراسی عمانك اورتاسنده قایب اولمش

اوکسوز بر آداگیبدی. الٹ یاقین قصبه‌یه آنجاق ایکی اوچ گونده گیدیله بیلیردی. قیش باصدیربرسه ارزاق تدارکی امکانسزدی. او وقت قلعه‌یی براقوب مطلقا «تتا»یه چکیلمك ایجاب ایده‌جکدی. حالبوکه یوز اللی کیشیله گونلرجه دوشمانك: مارتولوسلرك، اوسقوفلرك، مورلاقلرك، هیدوکارك (*) آراسندن ناصل کچیلیردی؟ مادامکه پادشاه هنوز روم ایلی‌یه کچه‌مشدی، آرتق بو یاز بویوك اوردو گلمیه‌جك دیمکدی. قرق سنه‌در دوشمان قارشیسنده صاچ، صاقل آغیرتان محمود آغا چوق اعتماد ایتدیکی گنج قوماندانی ینه براز طوی بولویوردی. «توکل» ایله ایش بیتمزدی. صیقیلارق:

— بویله بکلیوب دورمقدن نه چیقار؟

دیدی. بارخان بك گوا ی:

— مرای ایتمه محمود آغا، الله کریم...

— اما...

— الله کریم، دییورم یا...

— ...

تام بو اثناده آچیق قاپیدن قیصا بویلو، پالا بیقلی، طیقناز بر چاووش کیردی.

— بگم، دیدی، صاغ قوله‌ده کی نوبتچی اوزاقدن بر کروان گوردیکنی خبر ویردی. گیتدم. باقدم. پك کروانه بکزه‌دمدم. غالبا عسکر...

— چوقمی؟

— اوچ دورت یوز کیشی قادار...

محمود آغا:

— هیدوکلر اولمالی.

دیه میربلداندی. دایاندیغی پنجره‌دن خیزله دوغرولان بارخان بك:

— باقالم.

دیدی. اودادان فیرلادی. مازغالدن صیزان خفیف بر ضیاله آیدینلانمش دار مرد‌وه‌لری اوچر اوچر آتلادی. محمود آغاله چاووش‌ده آرقاسندن قوشویورلاردی. قوله‌یه چیقنجه صباح گونشیك هنوز داغیتامدیغی خفیف سیسلرله ئورتولو افقه دقته باقدی.

(*) حدود اوزرنده فاصله‌سز یاغمالر، آفینلر یاپان رنوع اشقیا.

— شووالیالر... دیدی؛ بزی محاصره‌یه گلییورلر.

أیی گورمه‌ین محمود آغا صوردی:

— نردن آکلادیکز؟

— مزراقلرندن، بایراقلرندن... یانلرنده ایکی‌ده طوپ وار.

— شیمدی نه یاپاجغز؟

— الله کریم... عجله یوق. دوشونه‌جکز.

***

ایکی ساعت صوکرا شووالیالرك کورولتوجی اوردوسی قلعه‌یی‌أبیجه صارمشدی. بارخان بك دمیر قاپی‌یی‌قاپاتدی. مدافعه‌دن باشقا ۲ چاره یوقدی. زیرا قلعه‌نك مدخلی بك داردی. خروج حرکتی امکانسزدی. خفیف بیر یایلیم آتشی بیله بورادن کیمسه‌یی چیقارتمازدی. هرکس سلاح باشنده تهتیك دوریور، یکرمی کیشی، هیچ دیکلنمه‌دن پلانغانك ایچ آولوسنده کی بیوك دیبه کبه اولجه حاضرلانمش کومورلری دووویوردی. بو کومورلرك دوولمه‌سی بیتنجه قوماندان جیخانه‌لکی آچدیردی. قاپینك اوکنه گلن الملك اون ایکی چووالك اوست طرفلرندن بر قاریش قدر باروت آلدیردی. باشقاپر چووالله قویدوردی ایچلرندن باروت آلنان چووالرك اوست طرفلرینی‌ده دووولن کومور توزلریله دولدورتدی. آغزلرینی ینه أسکیسی کبی باغلاتدی. صوکرا صارنیچك باشنه قوشدی. باتندن هیچ آیریلمایان گنج سلحداره:

— بنم اودامده، قاپینك آرقاسنده ایکی بویوك توطو وار. هایدی، چابوق اونلری گتیر.

دیدی. یوقاریدن قوشا قوشا گلن سپاهی ضابطی محمود آغا قوماندانه یاقلاشدی.

— هجوم باشلایه‌جق بگم، امر ایت، طوپلری دولدورالم.

— خایر، طوپلره لزوم یوق.

— اونلر طوپلرینی قوردیلر.

قورسونلر.

— ئه‌ی، بز نه یاپاجغز؟

— بکله‌یه‌جکز. غازیلره سویله، بن یوقاری گلنجه‌یه قادار آتش ایتمه‌سینلر. باش اوستنه.

محموداغا آیریلمادن ساحدار قوطولری گتیردی. بار خان بك کندی آلیله قوطونك برینی آچدی. صارنیچه بوشالندی. بو سیاه بر توزدی. سلحداره:

– آلنده کنی‌ده، کیت قویویه بوشالت.

دیدی. صوکرا آکلامادن باقان محمود اغایه گولدی:

– آرتق سر بستجه «ویره»یی قونوشا بیلیرز.

– نه؟ «ویره»یی‌می؟

أوت.

– صحیحمی سویلیورسکز، بگم؟

– صحیح یا...

– جبخانه‌لکمز باروت دولو، سلاحلریمز مکمل، غازیلریمز حاضر، اوچ آیلق یه‌جکمزده وار. بز ناصل تسلیم اولورز؟

– ...

– قلعه‌ده کیمسه یوکا راضی ا لماز بگم!

– نه‌که لازم. سن شیمدی بنماه برابر گل، یوقاری چیقالم.

بار خان بك گولومسیه‌رك بدلره چیقان طاش مردیوه‌نه دوغرو یورودی. بیلیبوردیکه تورك عسکری چوق اطاعتایدر. قوماندانلری نه سویلرسه همان یاپارلر. فقط یالیکز بر امره قارشی اطاعت گوسترمزلر: اوده «تسلیم امری»در. تورك ئولمکی تسلیم اولمغه ترجیح ایده‌ر. أوت، «ویره»یه کیمسه راضی اولمایاجقدی. ایچندن «اما قاندیریرم...» دیدی. قلعه‌نك اوستنه چیقنجه محمود اغایه دوندی.

– ضابطلری، بولوك باشیلری، چاووشلری چاغیر. بورایه گلسینلر، کندیلریله قونوشالم. هایدی.

امرینی ویردی. صوکرا بدن سپرلرینی دولاشدی. دیز چوکمش دیشاری‌یه باقان عسکرك صیرتندن شووالیار اوردوسنی تدقیق ائتدی. اوچوز کیشیدن فضله ایدیلر. فوریاری، سلاحلری منتظمدی. هیچ یاپیلجی‌یه ثلاثن بکزه‌میورلردی... ایکی دقیقه صوکرا زرهلرینی گیمش طولغای ضابطلر، چاووشلر اطرافنه طوپلانمشدیلر. بار خان بك بر أنلی، پادشاهك صوك دفعه احسان ایتدیکی مرصع قلیجه دایامشدی. آغیر، لوند بیر سکون ایله:

– آغار، دیدی، گوروبورسکز، قلعه‌یی صارالمز بزدن چوق. بلکه بزم ایکی مثلمز... مدافعه‌ده قالسه‌ق اوچ آیلق ارزاقمز وار. چوق دایاناماییز. حال بو که بو سنه بزه امداد گلمه‌سنك امکانی یوق. خروجده ایده‌مه‌یز.

– نیچون؟

– نیچون؟...

دیه میریلدانمدیلر.

– باقکز نیچون؟ بو قلعه‌یی بز یاپمادیق. وقتیله دوشمندن «ویره» ایله آلدق. دوشمان غالبا بوراسنی یالکز مدافعه ایچون یاپمش، چونکه هم قاپیسی چوق دار، هم‌ده بر میدانه دوغرو آچیلمیور. ناپینیك قارشیسنده کی، شو گوردیکمکز تومسه کده آللی کیشی یایلیم آتشی آچسه طیشاری‌یه صاغ کیمسه چیقامایز.

اختیار محمود اغا تیتریبوردی:

– بز تسلیم اولمایز...

دیدی.

– خایر تسلیم اولمایاجغز. ووروشمق ایچون بر میدان بولاجغز. بو گون راضیمیسکز؟

– راضی‌یز، راضی‌یز...

بگنا امنیتکز وارمی؟

وار، وار.

– او حالده بن دوشمانله «ویره»یی قونوشاجغم. مقصدم تسلیم اولمق دگل. محاربه ایتمکدر. وارك یولداشلره سویله‌یك. صاقین یاکنش فکرلره قاپیلماسینلر. بنم امریمدن دیشاری چیقماسینلر.

– باش اوسته، تش اوسته..

دیه آیریلان ضابطلر، بولوك باشیاری سپرلرك آراسنده کی عسکرك یانه قوشدیلر. محمود آغا بارخان‌بگك یانده قالدی. ترجمانی چاغیرتدیلر. عصبی آدیملرله قاپینیك اوستنده کی یوکسك سپره گیتدیلر. بار خان بك ترجمانه:

– صور بونارده، نه ایسته‌یورلر بزدن؟

دیدی. ترجمان باغیردی. شووالیارك صفلرندن غایت دوزگون بر تورکجه ایله جواب ویردیلر:

– بو قلعه‌یی ایسته‌یورز، تسلیم ایتمزسه‌کز زورله آلاجغز.

آرتق ترجمانه لزوم قالمادیغنی گوره‌ن بارخان بك باغیراراق کندی قونوشمغه باشلادی:

ــ پك اعلا. قلعه‌یی سیزه براقالم. «ویره»یی سویله‌شه‌لم.

....

ــ سویله‌شه‌لم.

....

ــ بز بوراده یوز اللی کیشی‌یز. هیمز حرب أری‌یز. ایچمزده چولوق چوجوق، قادین، اختیار یوق. سز هجومله بو قلعه‌یی بزدن آلامازسکز. جبخانه‌لکمز آغزی آغزینه اروت دولو. ارزاقمز وار. سلاحلریمز مکمل، آدملریکزدن بیرینی گوندریك ایچری گیرسین. بزده سزه بر رهین ویریرز. آدامکز جبخانه‌لکی، سلاحلریمزی، عسکرلریمزی گوزیله گورسون، یالانمی سویلیورز، صحیحمی؟

آکلاسین. صوکرا «ویره»یی قونوشورز،

آرالرنده بو تکلیفك ترجمه‌سی بر آز اوزون سوردی. شووالیالر قبول ایتدیلر. قپیدن سلاحسیز بر دوشمان عسکری ایچری آلیندی. بر سپاهی‌ده رهین اولارق دیشاری ویریلدی. بارخان بك کندی أیله بو عسکره قلعه‌نك هر طرفنی گزدیردی. دولو جبخانه‌لکی، طوپلری، سلاحلری، عسکری آیری آیری کوستردی.

ــ هایدی یکیدم، کیت قوماندانلریکه کوردکلرکی عینیله سویله.

دیدی. بو عسکر طیشری برقیلارق، وبریان سپاهی‌ده ایچری آلیندی. یاریم ساعت کچدی ... بارخن بك سپرده بکلیوردی. هنوز جواب ویرلمه‌مشدی، اون دقیقه داها کچدی.

ده‌مینکی تورکچه سس آنسزین صوردی:

ــ «ویره» ایچون شرطلریکز نه؟

بارخان بك باغیردی:

ــ بز ایکی سنه‌در بوراده بکلیورز. آرتق اوردومزلك کلمه‌جکنی آکلادق. بزه مساعده ایدك. سلاحلریمزله دیشاری چیقالم. آتلریمزی، جبخانه‌لریمزی، ارزاقمزی سزه براقه‌جغز. آشاغی‌یه، مملکتمزه دوغرو چکیلوب کیده‌جکز.

.....

شووالیالر بو تکلیفی قیصا بر مذاکره‌دن صوکرا قبول ایتدیلر. جبخانه‌لر، طوپلر، آتلر، ارزاق اللرینه کچدکدن صوکرا محاربه‌یه، هجومه نه حاجت واردی. ذاتاً بو بوز اللی تورك یولده آجاقدن ئولمجکدی. «تاتلی» یه قادار یوللرده بیکلرجه مارتولوس قاپیبوردی. قلعه‌یی بیراقمق، صاحباری ایچون محقق ئولوم دیمکدی. فقط... بارخان بکك سسنی یینه دویدیلر:

ــ «ویره»یی بوزماباجغکزه ناصل تأمینات ویریرسکز.

ــ . . . .

. . . . .

شووالیالر ناموساری اوزرینه سوز ویرمك ایستدیلر. بارخان بك بونی کافی کورمدی. واقعا اونلرحقیقتده «ویره»یی بوزماسنی دوشونمیورلردی. تورکلردن زورله، محاربه ایله قلعه آلمانك نه چتین شی اولدیغنی هپسی بیلیردی.

ــ ناصل تأمینات ایسته‌رسه کنز ویریرز.

دیدیلر.

بارخان بك ایسته‌دیکنی سویله‌دی:

ــ بز یوزاللی کیشی‌یز. سز اوچیوزدن فضله‌سکز. اولا ایکی قسمه آیریلکز. بر قسمکز بوتون سلاحلرینی اوته کی قسمه ویرسین. سلاحلیلریمزك عددی مساوی اولسون. او وقت امنیتله قاپیدن چیقارز. صوکرا بز چیقنجه اولا سلاحلیلریکز، صوکرا سلاحسزلریکز قلعه‌یه گیرسین. بز سزه بر چوق جبخانه، طوپ براقیورز. سزده طوپلریکزی ایچری آلك. یالکز شو قارشیکی تپه‌لره وارنجه‌یه قادار قلعه‌دن دیشاری چیقمایاجغکزه سوز ویرکز.

. . . . .

بو تکلیفك مذاکره‌سی‌ده اپیجه سوردی. «ویره»یی ذاتاً بوزماسنی هیچ دوشونمه‌ین شووالیالر بو تأمیناتی ویرمکده بر بأس کورمدیلر. سرت‌قوماندانله عسکری ایکی‌یه آیردیلر. بر قسمنی سلاحسز براقدیلر. قلعه‌نك آجیلان قپیسندن یایان اولارق أك اوکده بارخان بك چیقدی. آرقاسندن توفه‌کاری، اوقلری، قالقانلری، طولغالری، زرهلری پارلایان، قاپلان پوستلرینه بورونمش یوزاللی جنکاور کورونوندی. سلاحلرك، قیلیجلرك شقیرتیسندن باشقا هیچ بر صدا ایشیدیلمیوردی. قاپیدن ایکی یوز آدیم قادار اوزاقلاشدیلر. دوشمان

ــ بره شووالیالر! یاریق سزه! صولك قورشونلریگزی آتیورسگز، جیبخانه لریگزی ضبط ایتدم. صوگرا نه یاپاجقسگز؟ توفه‌کلریگز آلریگزده چوبان صوپاسی کبی قالاجق. بودار قاپیدن چیقامازسگز. کیم ایسترسه دهنه‌سین. کلك، تسلیم اولك. «ویره»یی قونوشلم.

.....

یاواش یاواش سلاح سسلری کسیلدی. اما بر جواب چیقمادی. بر دقیقه اولکی غالبلرك بو آجیقلی، بوشاشقین سکوته پارچا پارچا جواب‌ویریر کبی، بارخان بك فاصله‌لی ناعراسنه دوام ایتدی:

ــ براقدیغم طوپلر بوشدر. جیبخانه‌لکده‌باروت دیه آدامگزه کوستردیکم جووالللر کومور توزی دولودر. ایسترسه کز کیدوب باقك..

....

«قویو ایله صارنجك صولری‌ده زهرله‌نمشدر. ایسترسه‌گز آلگز، باقگز، ئولمك ایسترسه‌کز بر دامله طادیگز...

....

«شمدی ویره‌یی ردّ ایدوب‌تسلیم اولمازسه‌گز اوچ کون صوگرا صوسزلقدن ئولمجکسگز. یاخود ینه تسلیم اولاجقسگز. او وقت آمان ویرمم.

....

«دوشونك، طاشینك. آووجمك ایچنده سگز. بر یره قاچامازسگز.»

.....

قلعه‌ده بر کورولتودر کیدیبوردی. دار قاپینك اوکنده زهرلی اوقلر، جانل قورشونلرله یارالانانلر آجی آجی ایکلیورلردی. سپرلرده قوشوشویورلر، طوپلری یرلرندن اویناتدیبورلر، أکیلوب عصبی، قورقونج نظرلرله آشاغی‌یه، دهمیندن «ویره» ایله براقدقلری مدهش مغلوبلرینه باقیورلردی. بر ساعت سورمه‌دی؛ قلعه‌ده عقل، محاکمه شاشقینلغنه غلبه چالار کبی اولدی، صارنجله قویونك سیم‌سیاه صوینی، جبخانه‌لکده کی آچیلان چووالدرك کومور توزلریله دولو اولدیغنی گورمن شووالیلر وضعیتلرینك و خامتنی تقدیر ایتدیلر. صو یوقدی. باروت یوقدی. قلعه‌نك دار قاپیسندن چیقمق امکانی یوقدی. اویله قورقونج بر کونده‌یه کلمشلردیکه... آرتق «پس» دیمکدن باشقا چاره یوقدی!

عسکری بوش قلان قلعه‌یه سونیج ناعرالری، ظفر هوررالری آتارق کیر- بیورلردی. همان برچك قوله‌سنه بایراقلرینی چکدیلر. چیفته قاطرلره یوکلو طوپلرینی‌ده دار قاپیدن صوقدیلر. دیشارده یالگز آغیرلقلری، جبخانه‌لری، مکاریلری قالمشدی.

* * *

بارخان بك آنسزین هایقیردی:

ــ محمود آغا، چاپوق تومسه کی طوت...

قطعه‌دن اللی کیشی ایله بر آنده قوپان محمود آغا نامه قاپیسنك تو قورشیسنده کی تپه‌یه فیرلایبویردی. بارخان‌بکك قوماندا سیله یالین‌قایچ قرق کیشی‌ده صول طرفده کی چالق کنارنده دوران دشمان جبخانه‌سنك، مکاریلرینك اوسته جانلی بیر چیغ کبی دوردی.

قلعه‌یی آلان غالبلر امان ویردکاری مغلوبلارینك بو غریب حرکتلرندن اولا بر شی آکلامادیلر. «نه اولوبور؟» دیه بدلمردن باقیشیورلردی. تورکجه صوردیلر:

ــ ایشته بز قلعه‌نك ایچنده‌یز... نه‌یه کیتمیورسگز؟

بارخان‌بکك قهقهه‌سی جواب ویردی:

ــ سزی محاصره ایتدك. همان تسلیم اولك!...

ــ ! ! ! !

ــ . . . .

ــ ؟ ؟ ؟

درین برسکوت... صوگرا مدهش بر اوغولتو... بدلمرك سپرلرنده قوشوشمالر... کفرلر، قوماندالر... بارخان‌بکك بولوندیغی طرفه اوقلر آتیلمغه باشلادی. شاشقین غالبلر دیشارده کی آغیرلقلرینك، جبخانه‌لرینك ضبط‌اولوندیغنی، یوك محافظلرندن کسیلمه‌یلرك باغلانارق سیر ایدلدکلرینی کورونجه بوتون بوتون شاشیردیلر. قلعه قاپیسندن دیشاری آتیلمق ایسته‌یلرینی تومسه کده کی محمود آغانك سپاهیلری اوقله، قورشونله برر برر دهویریبوردی.

کورولتو ایچینده بارخان‌بکك سرت سسی تکرار ایشیدیلدی:

بر آز اول شووالیا صفلرینك آراسندن بدنلره تسلیم تکلیف ایدن تورکجه سس، بوصفر بدنلردن آشاغی‌یه، پوصولره یاتمش بکی محصولره هایقیردی:

ـ قلعه‌یی سزه براقجغز «ویره»یی قونوشالم!

. . . .

ـ قونوشالم

. . . .

شووالیالر شرط اولارق سلاحلریله برابر جنوبه کیتمه‌لرینی تکلیف ایدییورلردی. بارخان‌بك قبول ایتمدی. باروتسز، صوسز بر قلعه نه ایشه یارار دی؟ بو قلعه‌یی آلوب ایچنه گیرمك ذاتاً طوزاغه دوشمك دیمکدی. ایشته بوکا کندیلری بر مثالدی! شووالیالر بارخان‌بکه شرطلرینی صوردیلر. اونك شرطاری غایت معقول غایت بسیطدی. قلعه‌ده قاپالی قلانار توفه‌ك، اوق، قلیچ، قاما، مچ، طوپوز، قلقان، پیشتووکبی نه قادار سلاحاری وارسه هپسنی بدنلردن آشاغی آتاجقلردی. بارخان‌بك بونلری صایوب ظوپلادقدن صوکرا قلعه‌نك ایچنده هر کسك سلاحسز قالدیغنه امنیت گتیریرسه بر «شرط»له جانلرینی باغیشلایه‌جقدی.

ـ او شرط نه؟

دیه هایقیردیلر.

ـ سلاحلریکزك هپسی آشاغی آتیلمادن بو شرط سویله‌نلمز.

. . . .

* * *

قلعه‌ده قاپالی قلانار بارخان‌بکك قارشیسنده امیدسز بر عناد ایله اوچ گون داها دیانلدیلر. گیجه‌لری دار قاپیدن چیقمغه چالیشیورلردی. نقطه عکسی کبی آیك اوندوردی ایدی. هر طرف گوندوزدن داها آیدینلقدی. سپاهیار دار قاپیدن قایان هر کونکه‌یی همان دوویرییورلردی. ایچرده دوداقلار قورومش، صوسزلیق جانه طاق دیمشدی. جیخانه‌لری‌ده توکه‌نیوردی. صوکلرینی، عاقبتلرینی دوشونمکه باشلادیلر. نهایت «ویره» شرطنی آکلامق ایچون سلاحلرینك هپسنی قلعه‌نك بدنلرندن آشاغی آتمغه قرار ویردیلر. دردنجی گونك صباحی برجك اطرافنده آنسزین بر اوق، یای، قلیچ، قلقان، توفه‌ك،

مچ یاغموری باشلادی. بو یاغمور بش دقیقه قادار سوردی. یکی چریلر، سپاهیلر، عربلر بو سلاحلری قوجاق قوجاق طوپلایوب تومسه‌کك آرقاسنه طاشیدیلر. بارخان‌بك هپسنی دقتله صایدیردی. دنك دنك باغلاتدی. تام اوچیوز کشینك سلاحلری اولدیغنه قناعت گتیردی. صوکرا عسکریله برابر قلعه‌نك قاپیسنه دوغرو ایله‌رله‌دی. باغیردی:

ـ هپکز ایچ آولوده طوپلانك!

سلاحسز دوشمان کندی لسانلریله تکرارلادقلری بو امره بر قویون سوروسی اوصولوغیله اطاعت ایتدی... بارخان‌بك یالین قلیچ سپاهیلرله قاپیدن گیردی. آولو دولمشدی. ایسته‌سه شمدی هپسنی قلیچدن کچیره بیلیردی. اما خایر... اوکا قافا دگل.. ارزاق لازمدی.

ـ شووالیالرله اصیلزاده‌لر بو طرفه آیریلسین.

دیدی. پارلاق زرهلی، تویلو طوغالرینك اطرافنده آلتونلوسپرلری گوزه چارپان جسور شووالیالر، گوموش طوقالی کمرلر باغلامش زنگین اصیلزاده‌لر بر طرفه طوپلاندیلر. صایلدی. بونلرك هپسی اللی کیشی ایدی.

ـ قوماندانکز کیم؟

دیه صوردی. ایچلرندن ایری، قیرمزی صاقاللی بر آدام ایله‌رله‌دی. یوزی صاپصاریدی. بو، مشهور محاربلردن په‌تونله‌چ ایدی. اوغرادیغی صوسزلق، جیخانه‌سزلك ورطه‌سندن زیاده، ووروشارق ناموسکارانه ئولمك احتمالنك عدمی اونی بتیرمشدی. بارخان‌بك ترجمان واسطه‌سیله دیدیکه:

ـ اصیلزاده‌لرله شووالیلری رهین کبی قلعه‌ده طوتاجغم، سن ایکی یوز المنی سلاحسز عسکرك وار، گیت، بر آی ایچنده بکا مطلقا بیك چووال اون، بشیوز قازموی پرنچ، بشیوز قویون، ایکی یوز طولوم یاغ، یوز طولوم پنیر، یوز طولوم بکمز گتیره‌جکسك، بر آی ایچنده بو ایستدکلرم قلعه‌یه کلمزسه رهین طوتدیغم اللی کیشی‌یی کسه‌جکم.

پرنس په‌تونله‌چ داها بتر صارادی، دوداقلرینی ایصیردی. بو شرط فلاکتك أنّ مدهش طرفیدی. بارخان‌بك ترجمانه:

ـ صارارییور، صور باقلم، چوق صوصامشمی؟

دیدی. په‌تونله‌چ جواب ویرمدی. بارخان‌بکك امریله سپاهیلر آولوك

اورتاسنده کی قویویه قوشدیلر. بر قوروا صو چکدیلر. قووالی گتیرنجه دولدورولان قوپانی اولا بارخان‌بك ایچدی:

ـ قورقمایکز نه صارنیچ، نده قوبو زهرلیدر، دیدی، بن سزی آلداتمق ایچون یالکز ایچنه براز سیاه بویا آتدم. سز طاتمغه قورقدیکز. انسان اولومدن بوقادار قورقارسه چوق یاکیلیر.

قوپانی قوماندانه ویردی. اوچ گون صوسز دوران قوماندان کندینه اوزاتیلان شیئی رد ایده‌مدی. آرتق سلاحسز اسیرلر قوبونمق باشنه اوشوشمشاردی... بارخان بك رهینارك صول قولاغنه کی طاش اودایه گوتورولمسنی امر ایتدی. صوکرا قوماندانی آلارق جیخانه‌لکه گوتوردی. باروت‌جیلرینك اوست طرفلرینی دوگدورتدی. بر قاریش آشاغیلرینك کومورتوزی اولمادیغنی گوستردی.

ـ آکلادك یا... باروته احتیاجم یوق. نه وقت ایستر ایسه‌ك بنی محاصره‌یه گل...

دیدی.

اوچ گوندر کیرلی رنکندن قورقوب طاتلمادقری صولری قانه قانه ایچنجه بر آز جانلانان سلاحسز دوشمانلر، اوکلرنده یاتان قوماندانلری، گوزلری یرلرده، دال قلیچ سپاهیلرك شاقاری آراسنده، دار قاپیدن ایکیشر ایکیشر چیقارق کادکاری طرفه دوغرو، میسکین میسکین، گیتدیلر.

***

بر آی کچمه‌دن رهین اصیلزاده‌لرله شوواليالری قورتارمق ایچون پرنس یه‌تاونه‌چك گوندردیکی بویوك ارزاق کروانی قلعه‌نك اوکنه یقیلدی. دولو چوالر، شیشکین قازمویلر، آغیر طولوملر برر برر ایچری طاشینیوردی. ایچ ایالتلردن چوق اوزاقلرده کی بو غریب قلعه‌جك، مطلقا «قیزیل آلما»یی آلاجق اولان بویوك اوردونك گلمه‌سنی، آرتق بر قاچ یيل داها راحت راحت بکلیه بیله‌جکدی!

عمر سیف‌الدین.

ابراهیم علاءالدین

حیاتی

ایستانبولیك، هوا و لطافت اعتباریله بوتون جهانه غبطه‌لر ویرمن صیفیه‌لرندن بری اولان بوغاز ایچینده چنکل کویی دمنیه‌ن کوچوك کویجکزده ۱۳۰۴ سنه‌سینده دنیایه گلمن ابراهیم علاءالدین گنجلر آراسیندا بالخاصه نزاهت و فضیلتی ایله شهرت آلمیشدر.

فلبه‌لی‌زاده عاصم بك دینمه‌کاه معروف اولان باباسی‌ده شاعردر. أسکی طرز دادا اولسا بو شاعریك ابراهیم علاءالدین اوزرینده بیر تأثری اولموشدرر. أولا ارثاً صوکرا استعداداً شاعرلکه مظهر اولان ابراهیم علاءالدین ایلك تعلیم و تربیه‌سینی محالی مکتبارینده، و ایستانبولدا (کمر آلتی) مکتبده و(شمس‌المکاتب)ده بیتیرمیشدر.

اوغلونیك تحصلینه بویوك بیر اهمیت ویرمن باباسی ولایت مکتوبجیلغی‌ایله چوق زمانی دیشاریلاردا، پای‌تختدن اوزاقدا گچیرمه‌گه مجبور اولویوردی. کوچوك ابراهیم‌ده بعضاً باباسیله برابر بولوندوغی ولایتارده تحصیلنی اکمال چالیشیوردی.

ایکینجی درجه‌لی تحصیلی‌ده طرابزون ولایتی اعدادیسیله، ایستانبولدا وفا اعدادیسینده گه‌چمیشدر.

عالی تحصیلنی حقوقده اکمال ایدمن علاءالدین (۱۳۲۵) سنه‌سینده شهادتنامه‌سینی آلمیش او زمانلاردادا شعره باشلامیشدر.

طبیعتك گوزه‌لیکاری ایچینده یاشایان حساس روحی پك ارکمن هیجانه گلمیشدر. استبدادیك ایرا و قارانلیق گونلرینی دهرین ضطر بلارلا گچیرن عائله‌سی افرادیندن بعضی ضابطر «اتحاد و ترقی»نیك او ظالم حکمدارمه، عبدالحمیده قرشی حضرلادیغی احتلال حرکتینه بیگانه قالامیشلاردی.

تحصیل و تربیه‌نیك وردیکی و قدر و حثیت حربتی محافظه خصوصیتداده بیر

عصبیت ویرمه کده ایدی. داها مشروطیك ایلك گونارینده هر کسیك بایرام یاپاراق نشه‌له‌ندیکی دورارینده، ابراهیم علاءالدینیك عائله‌سی ایلك تربانینی و رمیشدی. دایسی مختاربك عاصبر طرفیندان ئولدورولموشدی. بو تربان گنج ابراهیم‌علاءالدینه دەرین بیر صورتده تأثیر ایتمیشدی. حریتار بوغان، ذکالار ئولدوردن استبداددده، جهالتده دشمن کسیلمیشدی او زمانلدان حاصل اولان بیر حس‌ایله کندی‌ده جهالتی، استبدادی بوغماغا عزم ایتمش بولونوبوردی.

یو کسه‌ك بیر تحصیل، یو کسه‌ك بیر تربیه، یو کسه‌ك بیر اخلاق ایله مجهز اولاراق استانبوله دونن ابراهیم علاءالدین بوتون موجودیتله معارف و مطبوعات عالمینه آتیلدی. حقوقدن چیقدیغی زمان هیئت اتهامیه ضبط کاتبی، عدلیه کتبخانه‌سی مأموری اولموشدی.

رسمی دائرلرده مأمور اولماق، تضییقی، ویا مجبوریتلری ایله حیثیتی، حرتنی فدا ایتمه کدن قاچیبوردی. او ذایل حیاتی شو «قلمده» عنوانلی منظومه‌سیله تهزیل ایدیبوردی:

« آمر گه‌چیبور، قالق!
ـ نه ایچین صان که بو قالقماق
أولاد داها ذهنیك بوکا یاتماز؛ آدام اولماق
آمرلره حرمتله اولور.
ـ یا؟...
ـ هله سن بیر
باش کاتبه باق؛ بویله یه‌تیشدی.. ایکی یگدر
ماهیه‌سی شیمدی..
ـ أبی، حیفا که ده گه‌ر سیز
اوچ گون اولویور ظن ایدەریم یوق ایدیگیزسیز
أنظار وقورانه‌سی «اقدام» اوقوردی
«مارسیلیا» یزیمی دیبه بندن صوروبوردی..
ـ باق سن هله جاهل حریفه گورەمیش‌علمی

«مارسیلیا» او «بلغاریه» دادر ئولکه ده گیلمی؟
بیز چوق لوتودوق بونلاری رشدیه‌ده لاکین
هیچ فایداسی یوقدور بو قلمده بکا علمك.
انسان امرانیك گوزینه گیرمه‌لی دائم
کافی که دینیلسین: «بو أفندی نه مداوم!»
یەردەن اولاجاق هر کسه قاندیلی تمنا
بارام گونی تبریکاره گیچ قالمامالی ها...
باشیندا بیر ایری فس کاتبانه وضعیله
بوتون برای تبصبص ایلیکله زن اوصولوق
رەدینغوتیله آلیر بیر أدای رسمیت
قلم محیطیتی گه‌چمه‌ز خیال تنگی اونیك؛
بوتون دوشونجه «آیلق نه گون چیقار» سوزیدر
یانیندا هر بویوگیك احترام ایدەرگورونور؛
بورور علیهینه فرصت بولونجا بو قلمون!
تأصل تفره ده گمه‌ز باقیك بو سفلیت،
نه قدری عزت نفسیك، نه فکر حریت
ریالی، کیرلی، صووق بیر عمر که: حیوانلیق.
قلم دیبوب ده بو چرکاب لوثه صاپلاناراق
ئولوب گیده‌نلره، محلوله منتظر اولاراق
سونەن اولمهٔ أفکار نوطاوعه یازیق!...»

بو مأموریت حیاتی روحینا اویمادی خاخام مکتبینده تورکجه و حقوق درسلری ویربیوردی. بوتون ـ بوتون معارفه آتیلماق ایسته‌دی معارف نظارتیك آچدیغی بیر مسابقه‌یی قازاناراق وقتیله ایکینجی درجه‌لی تحصیلنی آلدیغی طرابزون ولایتنه بو سفر ایکینجی درجه‌لی تحصیل ویرمك اوزره سلطانی مکتبی ادبیات معلمی اولدی.

۳۲۹ سنه‌سینده معارف نظارتی طرفندن ادبیات تحصیلی ایچین آوروپایه لوزانه گوندەریلدی. پەداغوژی‌یه میلی زیاده اولدوغوندان جنوره‌داکی (ژان ژاق

روسو پەداغوژی اینستیتوتی) نده درام ایده‌رەك هم اینستیتوتدان دیپلوما همده فاکولته لابوراتووارندن تصدیقنامه آلاراق ایستانبولا دونموشدور دارالمعلمین عالیه‌ده تربیه، روحیات و اصول تدریس درسلری ویردی سلچوق خاتون اثاث سلطانیسینده تربیه و اخلاق معلمی اولدی.

(۳۲۷) سنه‌سینده طربزونده معلم ایکن طربزون طابوریلا بالغان حربینه گوگوللو اولاراق اشتراك ایتمیش و اورادا کی اختصاصلارینی (گوگوللونیك گوگلو) و (روم ایلی) رساله اولاراق هلال احمر منفعتینه باصدیرمیشدر.

هم شعر و ادب، هم تربیه و فلسفه وادیارینده مملکته و گجلیگه خدمته باشلایان ابراهیم علاءالدین چوجوقلار ایچین منظومه‌لار یازدی. چوجوق ادبیاتینه هیچ بیر أهمیت و بریلمه‌دیگی بیر زماندا اونلاری دوشونمه‌ك، اونلاریك حسلرینی، ذوقلرینی تربیه‌یی دوشونمه‌ك گیبی بویوك بیر تربیوی غایه تعقیب ایدییوردی.

(۳۲۷) ده (چوجوق شعرلری) باصدیردی. (۳۲۸) ده (گفت و گو) آدلی، بیر شعر مجموعه‌سی نشر ایتدی.

عمومی حربدەن صوگرا سلیم سری دارالمعلمین عالیه مدیری ایکەن ابراهیم علاءالدین ده مدیر معاونی ایدی. وظیفه‌سیندەن باشقا هیچ بیر احتراصه قاپلمایان علاءالدین بوتون دقت و أهمیتنی مملکتیك تربیه‌سینی آله آلاجاق اولان معلماری حتیله یەتیشدیرمه گه حصر ایتمیش چالیشییور، مکتبك چیقارماقدا اولدوغینی «تدریسات ابتدائیه مجموعه‌سی» باشتماغا اوغراشییوردی.

بیر آرا دارالمعلمینده ویریلەن سربست قونفه‌رانسلاردان بیرینده دوقتور مضوحی دینی بیر مسئله‌یی علمی بیر نقطهٔ نظردان تحلیل ایتمیش و حقیقتی اورتایا قویموشدی. متارکه‌نیك قوبو قارانلیق، خلیفه‌نیك‌ده وهمای و چیاغین زمانی ایدی. دینی جریانی تمثیل ایدەن بعضی غزته و مجموعه‌لاردا بالالتزام مسئله‌یی آله‌وله‌ندیرمك ایچین مقاله یازاراق: «دارالمعلمین عالیه‌ده دین علیهنه قونفه‌رانسلار ویریلییور، گنجاریك تربیه و تدریسی ایله مشغول اولاجاق اولان گنج معلماردە دینسیزلیك تلقین ایدیلییور، خلافتیك مقصری اولان ایستانبولدا، پادشاهیك گوزی ئوگونده ارتکاب اولونان بو جرأت و تجاوزه ناصل گوز یومولوبور». دیه فریاده باشلامیشلاردی.

خليفه‌نيك امرى اوزه‌رينه‌ده قونفه‌رانسى ويرمدن دوقتور محكمه‌يه چاغيريلميش، مكتبك مدير و مدير ثانيلرى ده گشديريلميشدى.

بو وقعه ابراهيم علاء الدينك نه سكوتنه، نه‌ده عزمينه تأثير ايده بيلميشدى. او بينه مقصدينه دوغرو گيتمه كده‌ايدى.

خليفه‌نيك ايستانبولدان فرارى اوزه‌رنه دعوا مسئله‌سى‌ده أهميتدن دوشموشدى. ابراهيم علاء الدين‌ده دار المعلمين تطبيقات قسمى مديرليگه تعيين ايديلميشدر.

لسانی و نظمی

ابراهیم علاءالدین «ثروت فنون» أدبیاتینه الهام آلاراق شعره باشلامیش بیر گنجدر. ایلك نشر ایتدیگی (گفت و گو)، آدلی شعر مجموعه‌سینده بو روح ایله یازیلمیش گوزهل پارچالاری واردر. اینجه، حساس و رقیق بیر شاعردر. دیلی «أدبیات جدیده» و اونی تعقیب ایدن «فجر آتی» شاعرلرینیك دیلی گیبی ترکیبلی و سوسلو بیر دیلدر. علاءالدین‌ده یکی حسلرینی، یکی فکرلرینی افاده ایتمك ایچین ظریف ترکیبلر قوللانماق ایستهر، اوندادا فکرتلریك، جنابلاریك، خالد ضیالاریك قوتلی بیر تأثیری گورولور، شو «لانهٔ تهی» آدلی منظومه‌سی او تأثیریك جانلی بیر نمونه‌سیدر:

سمای لیله دوغونجا ملکلر أنظاری
سیاه صاچلار ایچینده نگاهیکی آندیم؛
تمام بیر آی متحسر گه‌چه‌ن دقیقه‌لاری
بو لیل ایچینده تلافی ایچین حاضرلاندیم.

جیبمده هپ سکا دائر اولان نشیدلریم
و طبع شوخیکی اوقشار بیغین ـ یغین أوراق؛
امید ذوق وصالیکله نشه‌دار اولاراق
اوزون سوقلاری حس ایتمه‌دن قوشوب گلدیم.

فقط بوتون اودالار لابیاسیز و کوسکوندی
سنیك فراقیکه ماتم طوتاردی تکمیل أو.
بنم بو یأسیمه حتی آجیردی نظرهٔ جو.
اینانماق ایسته‌میورکن بو حاله عقدهٔ دل

زاوالللی أنلریمیك رعشه‌لرله چه کدیکی ذیل
أملاریم گیبی بیر آندا چیرپینوب سوندی.»

علاءالدین «أدبیات جدیده» تأثیری آلتیندا یازدیغی بو منظومه دیلیك گیتدیکجه ساده‌لهشمه کده اولدیغیناده بیر دلیلدر.

«چاناق قلعه» یی گه‌زدیکی زمان آلدیغی انطباعلارلا یازدیغی منظومه‌لر سلسله‌سینده‌ن آلدیغمیز شو: «غربت ده گیزی» عنوانلی منظومه‌جیگی‌ده اینجه بیرحسی، ایچین ـ ایچین بسله‌نه‌ن بیر تحسری یاشاتماقدادر:

« بو صباح سماوی بیر أتك گیبی
ساکن رفتاریکله خوشدوك أی ده گیز!
سوداسیز، آواره بیر یورهك گیبی
هجران دالغاسیندان بوشدوك أی ده گیز!

شیمدی هانگی درده دوشوب بو نالدیك.
هانکی شفا بولماز سودایه دالدیك،
غوغا توپراغیندان ماتمی آلدیك؟
بیرده‌ن نیچین بویله جوشدوك أی ده گیز؟

شو أسه‌ن پوبرازیك آرقاسی قارمی؟
دوغدوغوم ساحله یولوك اوغرارمی؟
یورهك سه‌رینله‌ته‌ن بیر مژده‌ك وارمی؟
بونجا یه‌ر دولاشوب قوشدوك أی ده گیز!

بیر تسلی اومیوب دالمیشدیم بینه
ماوی گوزلریکیك ده‌رینلیگینه.
قالمامیش دنیادا غملی بیر سینه..
سن‌ده گوکلوم گیبی لوشدوك أی ده گیز!»

علاءالدینیك أڭ ساده، صاف و تمیز دیلی، جوجوقلار ایچین یازدیغی او مینی ـ مینی سه‌ویملی منظومه‌لرده‌در.

آتنه سه‌وگیسی.

بیر آتنه‌نیك ایکی یاوروسی وارمیش؛
أڭ کوچوگی بش یاشنه اقدارمیش.

بیرگون آنه گوچوگینی سه‌ودیرمه‌کدن
چوجوق دیه‌میش:
ـ گوزدل آنه‌سنی بن
نه قادار چوق سه‌ودیگیمی بلمه‌زسیك،
بلکه بنی سن اوقدار سه‌ومه‌زسیك..
ـ نه‌دن اوغلوم؟
ـ چونکه یاوروك ایکیدر؛
سنیك گ. گلیك اکی عشق یله چاپیر،
بنیم یالکیز بیر سه‌وگیلی آنه‌م وار.»

بو اینجه حسلی منظومه‌لرله کوچوجوك یاورولاردا حسی و ذوقی تنمیه فکرینده اولان علاء الدین اونلا اکویلیرك، طبیعتی، صفوتی سه‌ودیرمه‌گی بالخصه حیاتمه چوق أذیت و جفایی چه‌کدیگی حالده هیچ بیر تقصیر، هیچ بیر تشوق گورمه‌یه‌ن کوی خلقینی، اونلاریك حیاتینی، اونلا یك ایشلرینی سه‌ودیرمه‌گی‌ده اونوتمایور، گوزلریك ئوگونه ساده و صاف طبیعت لوحه‌لارینی سه‌ریور، «چیفتجیلر» یازیور:

شو قاوغالی، گورولتولو شهرلردەن اوزاقدا،
سمالای سس گورمه‌یان او مبارك توپراقدا
نه شلکلی عمر سورەر أیی للی چیفتجیلر.
صباحلاین اویانیرلار قوشلار ایله برابر.
گونش دوغار، أکلەمه‌لتین یالدیز سه‌رپیلیر.
چیچکلرده پرلدیان أماس چیگلر بهلیریر.
قوروسونده بابل ئوتەر فیصیلدایان دەردیك؛
قوزولا یك سسلرله صوگرا دولار هر أگین.
روزگار گه‌یرگوك یوزنی قوجقلایان تپه‌دەن
یلبازلر أگینلری اوزاقدا کی ده گیرمه‌ن،
چیفتلك خلقی بیردر ـ بیردر ایشلرینه داغیلیر.
چیفت سورەلور بیر طرفدان قویولاردا صاغیلیر.

بویوك بابا چوبوغیله دیکله‌نیرکەن اورماندا
بویوك آنه ترەیغی، قایماق یاپار بیر اندا.
کوچوك قیزلار چالیلاردان چیچەك، یەمیش دەوشیرر.
آنه‌لری کلبه‌سینده تازه أکمەك پیشیرر.
آقشام اولموش، گونش آرتیق اواش ـ یاواش سونویەر.
قصبه‌یه صاتیش ایچین گیدەن اوغول دونویور.
مه‌له‌یه‌رك آغیللارا گیریپور کەن قوزولار
توپلانیرلار بیر سوفرایه آنا، بابا، یاورولار.
حزین ـ حزین فاوال سسی اووالارا یایلیر،
چفتجیلریك شلیگینه دوغن آیدا بایلیر.
یالان، حیله آصلا گیرمەز بو کوزلریك ایچینه؛
آلداتمایك، یالانجینك بو یەرلرده اشی نه؟
کدر اولماز، خاستالیق یوق، چون که صاغلام هواسی؛
گوگوللره شفا ویریر او یایلدیزلی سماسی
به گەندیك سه بو چیفتلیگی أی مکتبلی وطنداش!
شو قاوغالی، گورولتولو شهرلردەن اوزاقلاش!»

ابراهیم علاءالدین بك جدی مقاله و أثرلری‌ده واردر. شری‌ده صاغلام و تمیزدر. «۱۳۳۸» سنه‌سینده بالخاصه حرب عمومینك فجایعیندن ملهم اولاراق یازدیغی «صلح و حرب» عنوانلی مکتب پیه‌سینه مقدمه اولاراق یازدیغی پارچادان بیر قسمینی اوقویالیم: «بو کوچوك رساله‌یی تشکیل ایدەن سطرلار؛ گوناگون نجایعی تماماً یاشانمیش و حس ایدیلمیش اوزون حرب سنه‌لرینك بلکه ضعیف، فقط هرحالده صمیمی ایزلریدر. بن: دماغ وأعصابیمك بو انطباعاتینی گیجلر آراسیندا قابل تمثیل اولاجاق بیر ناتەزی حالینده توپلامغی ترجیح ایتدیم. مقصدیم: جهان حربی مواجهه‌سینده منسوب اولدوغوم نسلیك ـ علی‌العاده وقعه‌لار و تأثیرلر قونینده قالابیلمه‌سك شرطیله ـ دویدوقلارینی و دوشوندوکلرینی مستقبل نسله نقل و اساله و اونلاری حادثات عالم ایچین ترکیبی بیر صورتده دوشونمه‌گه، یعنی تفلسفه سوق وامله ایتمه کدر.

ذاتاً گنجلیگنك نسج روحیسینی ثوره‌جك آدبی سطرلاریك بالطبع داها یوکسه‌ك وصف و قیمتده، فقط بوکا مماثل موضوع و ماهیتده اولماسی لازم گلمه‌جه‌گی قناعتیندەیم. قیز و یا أرکك مکتبلرینده گنجلره تام بیر اطمئنان ایله تودیع ایدیله‌بیله‌جك أثرلریك نه قدار آز اولسوغینا و تلقین، تربیه قدرتی حقیندا بیر آز قناعت و أندیشه‌سی بولونان معلملریك نه درجه مشکلانه اوغرادیقلارینا شاهدیم. بیزیم دیوان أدبیاتیمیزله اونی تعقیب ایدەن نشریاتیمیزده مضبوط و تمیز موضوعلاری، درست و پوروزسیز لسانلاری و بالخاصه دوشوندوروجی ماهیتلرله قلاسبق شرائطی حائز یازیلار کافی درجه‌ده میذول اولمادیغیندان بو قبیلدەن تجربه‌لریك پك مفید اولاجاغینی قوتله ظن ایدییوروم.

بو تمثیلده کی تصویراتی ﴿چاناق قلمه﴾ حربی صحنه‌سینده کی مشاهداته مدیونم. و تمثیلیك قیز مکتبلرینه وجه منسوبتی تأمین ایدەن «تەز» ینی‌ده چاناق‌قلعه‌یی و بوتون حرب فجایعینی اوزافدان، ایسویه‌جرەنیك سکون و تفکره مساعد محیطیندەن دوشونور و باشقا تورلو بیر انسانلیق مالیخولیاسینی قورارکەن تأثرلایوردوم. ایسوه‌جلی «أله‌ن کەی» یك «چوجوق، عصری» یندا بیر انقلاب مسعود احضار ایتمه‌ك خصوصیندا کی قناعتلرینه اشتراك ایدییوردوم. کذلك «رومەن رولان» یك «کیرودایك فوقینده» اسمینده کی مقاله‌لری، «فروید» یك سوائق طبیعیه‌نیك تحویل واعلاسی» نظریه‌سی و پروفه‌سور «فلاپارت» یك حرب ایچینده انتشار ایدەن «چوجوق روحیاتی» نه دائر درج ایتدیکی مقدمه کبیی یازیلارینده صاحب مؤید خوشلاسینی تقویه ایدییوردی. او روحشناسی متفکر بو مقدمه‌سینده دییوردی که: بوکونیك آن انتشاریندا بوتون آوروپا اضمحلال ایچینده، مادی و معنوی اضمحلال ایچینده بولونویور. بوگون بی‌قدرت شاهدلری بولوندوغیمز شو ارتجاع وحشیانه‌یه عجبا استقبالده ممانعت نصیب اولاجاقمی؟ مجادله‌نیك أك ابتدائی شکللرینه بو آنی رجوعلار: شبهه‌سیز فضله احتراصکار مطالبدەن و او مطالبك حق، أخلاق و مدنیت ساسلارله تألیفینه امکان بولونه‌ماسیندان ایله‌ری گلییور. صاحب جهان ایچین بو قدار مشئوم اولان خودکام تمایللری تحویل، باشقه‌سینا حاکم اولماق

میلینی، کندیسینه حکم ایتمك اعتیادینه تبدیل و اخوت حسلرینیك انتشارینی تشویق گیبی چارەلر بلکه انسانیته دواملی بیر صلح و سعادت تامین ایدەبیلیردی. فقط کوچوکلیکی، احضار ایتمەدەن انسانی اصلاح ایتمك قابل اولمایور. بیر أسکی ضرب مثل «چوجوق أب انسانیتدر دییور... الخ..»

گورولویور که مینی‌مینی وجودلاردا کی نسبتسیز باشلار گیبی بو «تەز»ده أثرلك کمیت و کیفیتنه گوره کلفتلیدر و بن بو سطرلاری یازارکەن فضولینیك:

شمع باشیندان چیقارمیش شوق دودکاکلین
بویله کوته عمر ایله باشیندا کی سودایه باخ!

بیتینی خاطرلایاراق کندی کندیمه گولومسەیوردم. چوق ایسته‌ردیم که طرز حیات و اشتغالیم، بالخاصه قدرتیم بو تەزی أطرافلی بیر أثرده ویا بویوك و قوتلی بیر پیەسده عرض و مدافعه‌یه مساعد اولسون. خلاصه بو تفصیلات ایله شو تمثیلیك وجوده گلمه‌سینه سبب اولان عاملری تحلیل و عرض ایتمیش اولدوم ظن ایدییوروم.

اسلوب مسأله‌سینه گلینجه: بن موضوعیك مناسب عد ایتدیگم جهتلرینده لسان و وزن خصوصیندا تنوعلار اختیار ایتدیم. خطابه موقعینده عروضیك آهنك و قدرتیندەن، مکالمه أثناسیندا هجه وزنینك سادگی و سهولیتندەن مستفید اولماق ذوقیمه داهاطبیعی گلدی. تالی تحصیلده بولونان و بو منظومه‌لری اوقوياجاق و بلکه قسماً أزبەرله‌یه‌جه‌ك اولان گنجلریك أدبیاتمیزی تشکیل ایدەن نوعلر ایله انسیتلرینی تزییده مدار اولماسی اعتباریله بو طرز حرکت مکتب و تربیه أندیشه‌لریمله توافق ایتدی.

اون ایکی سنه اول نشر ایتدیگم «چوجوق شعرلری» اوزماندان بەری بیر آز سەرپلدیکینی گوردوگومز چوجوق أدبیاتینا مینی مینی بیر پیشوا اولاموشدی. امید و تمنی ایدییوروم که بو کوچوك کتبدا أدبیات شباب ایچین ناچیز بیر مقدمه تشکیل ایده بیلسین.»

ابراهیم علاءالدین شو کوچوك مقدمه‌سی أدبیات، غایه، صنعت وذوق اعتباریله‌ده قناعتلرینه بیر نمونه اولدوغیندان آبریجا بیر قیمتی حائزدیر.

«صلح و حرب» پیه سیندہ «صلح» آغزندان سویله‌دیگی شو آشاغیداکی سوزلرده «تاریخ قدیم» یك و «خلوقیك دفتری» نیك قوتلی ابزلری واردر:

بینه أیواه یهر بویاندی قانه؛
بینه مریخ ایریشدی مقصدینه.
صان که دنیایی بیر دومان بورودی،
ربع مسکون آقین آقین یورودی.
بوشالوب مملکتلر انساندان
دولویور هر ساعت مزارستان.
سرندی اکسیرصلح اولان نفسیم
کوپورمن غیظ ایچینده دوردی سسیم.
سویله‌دیم حربیك آفت اولدوغینی،
سویله‌دیم حقاریك بوغولدوغینی؛
نه یازیق کیمسه بیرشی آکلامادی...
حرص و غفلتله آدم أولادی
بینه بیهوده چارپیشوب دورویور،
بینه حقدان‌دا هپسی دم ووریور.
أك سفیل احتراصه حق دیبه‌رمك
نیجه بیك حقی پایمال ایتمك
ایدوب آلت مقدساتی اوکا
باغلاماق حرصی غیرت وطنه.
بیر قیوپاجیملا بیك آلهو یاقاراق
حق ایچیندر دیبوب طوتوشدورماق.
ضعفا لقمه‌سیله سد حظوظ
و بو حظ سائقیله محو نفوس.
هر زمان عینی قانلی أفسانه
صوکرا أکمل دیبورلار انسانه..

بو کسه‌لوب ارتفع آلیرسا ذکا
گورونور کائنات ایچینده اوکا
شویله ومروق قادار زاوالللی کره
بوغوشرر اوردا بیر بیغین حشره.
ئویله بی‌چاره بیر بیغین که ایده‌ر
غدرو آلام دهره ضم کدر.
کندی بیر سد ئوروب گیره‌ر، چیقاماز،
پوت یاپار، بند و محو اولور، بیقاماز.
بیربنیك ئقلتله بیك أزلیر،
هپسی بیر تورلو اضطرابه أسیر.
ئویله بیر کاربان غم که بشر
هپ بو چراه‌من نصیبی جرعهٔ‌شر.
بو قادار عجز وضعف ایچینده بینه
قورولور آدم أکملیتنه.
تورلو واهی قیودا باغلانماق
لحظه‌حیق عمر ایچینده چیرپینماق،
رزق ناچیز أرضی انساجا
بشریك فخری: عقل و وجدنجا
بولاماق بیر بولوشمه‌ك امکانی؛
بومی مخلوق أکمل‌یك شی؟...»

ابراهیم علاءالدین انسانی فکرلر بسله‌یهن گنجلردندر. شو یازیلارینداداگورولدوگی وجهله او بوتون انسانلارینك قارداش اولارق دائمی بیر صلح و صلاح ایچینده یاشامالارینی ایسته‌یهن یوکسه‌ك روحلو و یوکسه‌ك فکرلی انسانلاردندر. بو أثرینده ساتیماتالیزمدن زیاده أتهالله کتوآنیزمه یاقلاشیر. فکرتیك «خلوق دفتری» گیبی اساسی اعتباریله تعلمی didactique بیر پارچادر. مع مافیه ایچینده حساسیته رقته، و لیریزمه نمونه اولان پرلری‌ده واردر. رضا

توفیقیك قوشمالارینی آندیران و تورك بسته‌کارلارینداں موسی ثریا ایله سامی‌غولده‌نبرغ طرفیندان بسته‌له‌نمیش اولان شو کوچوك شارقیسی‌نیك بعض مصراعلاری اینجه بیر حساسیته نمونه‌در:

بو سس‌سیز ماتمیك نه‌در سببی؟
انسانیك ایچینده دوکوم باغلایور
سیاهلار ثورتولو آته‌لر کیبی
هر لحده قاپانمیش توپراق آغلایور.
قاندان چیچه‌ك آچمیش گنج بدنلری،
صولغون أمل گیبی هپ چمنلری؛
آندیقجا اوزاقدا بکله‌یه‌نلری
قلبیمی بیر ده‌رین ألم داغلایور.
اوستونده هر کویده‌ن گه‌تیروب بیرایز
دولاشان روز گارلار قالیر خبرسیز،
أته گینده هجران اوقویان ده گیز
بیریکمیش گوز یاشی گبی چاغلایور..»

ابراهیم علاءالدین هجه و عروض وزنلرینی موفقیتله قوللانان گنج شاعرلرده‌ندر. لسان آشنا و صنعت شناس اولدوغیندان آنجاق بیر تربیه و بیر صنعت غایه‌سی تعقیب ایده‌رك یازی یازار ایده‌آلیست بیر گنجدر. حرب عمومی گیبی أك بحرانلی. أك قارانلیق زمانلاردا أخلاقی متانتیندن، اراده‌لی حیثیتیندن أك اوفاجیق بیر فداکارلیق‌دادا بولونمامیشدر. گنجلیك ایچین قوتلی بیر نمونه اولابیله‌جك شخصیتلرده‌ندر.

ارجمند اکرم

حیاتی

ارجمد «۱۳۰۴ سنه‌سینده ایستانبولده بوغاز ایچینده ایستینیه‌ده دوغموشدر باباسی رجائی زاده محمود أکرم و بویوك باباسی رجائی أفندی‌دن بیر فطرت شاعرانه‌یه توارث ایده‌ن أرجمند داها کوچوجوك چوجوق ایکن شفقتلی و اهتمالی بیر تربیه آلتینده بویوموشدی.

رجائی زاده أکرم چوجوقلارینه چوق باغلی، مشفق بیر بابا ایدی. قلبی اونلاریك عشقیله صیزلار، اونلاریك دوشونجه‌سیله چارپاردی. بویوك ارغلی نژاد ایله أرجمندی مربیه‌لرله بویوتموشدی، صحتلرینه اوفاجیق بیر عارضه گلسه اویقوسینی فدا ایده‌رك اونلاریك باشینده اوتورور، أیله‌شمه‌لری ایچین اوغراشمیشدی.

ایلك تحصیللرینی محلی مکتبلرده گورن بو ایکی قارده‌ش ایکنجی درجه‌لی تحصیللرینی خصوصی معلملردن أوده گورویورلاردی. فی‌الحقیقه حوجوقلارینی مکتبه‌ده ویرمیش واورادا بیرافماغی‌ده آرزو ایتمیش اولان رجائی زاده أکرم بویوك اوغلنك خاستالغی اوزه‌رینه هر ایکیسینی مکتبدن آلاراق خصوصی صورتده یتیشدیرمگی ترجیح ایتمیشدی.

بویوك اوغلنیك داها کوچوك یاشده ایکه‌ن شعر و انشایه مراقی، تورکجه، فرانسیزجا منظومه‌لر یازماسی بو محتکار بابایی سه‌وینجیندن چیلدیرتیوردی. فقط بوتون امیدلر و سعادتلر اوزون سورمه‌دی. بویوك اوغلو نژادیك وفتی رجائی زاده‌یی روحیندان، قلبیندان صارصدی. بیرینی گوز یاشلاریله توپراقلاره گومه‌ن بابا اولانجا عشق و اشتیاقینی دیگر اوغلونه حصر ایتدی.

أرجمند تورکجه‌یی توفیق فکرتده‌ن اوگره‌نمیشدی. أکرم گیبی بیر بابانیك اوغلو فکرت گیبی بیر استادیك شاگردی اولان أرجمند لسان و و أدبیات خصوصلاینده بویوك استعدادلار گوستریوردی.

باباسی آیریجا معلملر طوتاراق اوغاونه فرانسیزجا، انگلیزجه و آسکی یونانجایی‌ده ئوگرتمیشدی.

بو صورتله تحصلینی تاملایان ارجمند (۱۳۲۱) تاریخینده مأموراً حکومت وظیفه‌سینه داخل اولموشدی. بیر سنه صوکرا دیون عمومیه اداره‌سینده آچیلان بیر مسابقه‌یه اشترك ایله مجلس اداره مترجملیگینه انتخاب اولونموش و (۱۳۲۴) سنه‌سی انقلابنه، قادار او وظیفه‌ده قالمیشدی.

مشروطیتی متعاقب مجلس أعیان مترجملیگینه گچمیشدر.

«۱۳۲۹ ـ ۱۳۳۰» سنه‌سینده باب عالی تشریفات دائره‌سینه مأمور ایدیلمیش متار که أثناسینده‌ده بیر مدت مطبوعات عمومیه مدیریتینده بولونموشدور.

ارجمند أکرم بالخاصه فرانسیزجا غزته‌لره مقاله‌لر یازماق صورتیله أدبیات عالمینه گیرمیش و کندینی تانیتمیشدر.

تورکجه غزته و مجموعه‌لاره‌ده منظوم ومنثور أثرلر ویرمکه و بالخاصه مشروطیتدن صوکرا و حرب أثناسینده بعضاً غزته‌لره «تفرقه» صورتیله بعضاً‌ده کتاب حالینده حکایه‌لر و رومانلار یازمیشدر.

بیر زمانلار «ترجمان حقیقت» غزته‌سینده «أبوالموقر» امضاسیله أدبی، اجتماعی و سیاسی مقاله‌لرده یازمیشدر. «قوپوق»، «صابر أفندینیك گلینی» «گون باتارکه‌ن»، «أولیای جدید»، «عصریار» گیبی مطبوع أثرلری‌ده واردر.

لسانی و صنعتی

أرجمند یازیلارینده بیر خصوصیت گوسته‌رمك استه‌میش بالخاصه مزاح وادیسینده یازیلاره تمایل گوسته‌رمشدر. «ایای جدید» ذیله یازدغی أثرده و داها بیر چوق مقالرینده هزل وادیسینده «Sotires» یرأدا expiession گوسته‌رمیش، قلمینی أسکی وادیی‌یی تقلیداً مضحکه‌لر یازماقدا تجربه ایتمشدر. بو بولده یازیلمیش بعضی گوزل یازیلاری واردر. بوندان ماعدا «صابر أفندینیك گلینی» گیبی و داها سائر بعض حکایه‌لرینده‌ده روحی و تصویری موفقیتلر گوسته‌میش بعضی تیپلر (Types) یاراتمیشدر.

قارئلرینی صیقمادان، اوقوناجق بیر افاده‌یه، بیر سهولت بیانه مالکدر. «أدبیات جدیده» نیك مختلف شخصیتلری گیبی گرك اسلوب Style گرك مسلکجه معین بیر خصوصیت و ممتزیت گوسته‌رمه‌میشسه‌ده کندینی أدبیاته حصر ایده‌رسه مسلگینده بارز بیر خصوصیتك تجلیسی ممکندر.

آرا صیرا یازدیغی منظومه‌لرده‌ده و inpersonalité غیر شخصیت واردر بعضاً نظیره یوللو بیر غزل، بعضاً أسکی وادیده بیر هزلیه بعضاً‌ده یکی بیر صنعت قایغوسیله قافیه‌لره، هنگامه بیر آزده معنایه أهمیت ویره‌رك بیر شارقی یزار. فقط بوتون بولار بیر نوع Taulaisie فه‌تره‌یادر. بیر مسلك أدبی عرض ایده‌جك ماهیتده ده گلدر.

صوك زمانلارده انتشار ایدن أدبی مجموعه‌لاردان «باریس» مجموعه‌سینده‌ده معاونت قلمیه‌ده بولونموش اورادده بعضی پارچه‌لاری چیقمیشدر:

شرقی

به‌ته‌ر، سقی. خراب اولدوم ایچیرمه،
شرابکده بنی بندن گچیرمه.
بو گون جانانیمی گورمك مرادم،
به‌ته‌ر، ساقی! خراب اولدوم ایچیرمه.

اونوتدورما بکا آن وصالی،
گوزومدەن قاچماسین باریك خیالی،
سکا اولسون بوتون صوکرا وبالی،
یەتەر، ساقی خراب اولودم ایچیرمە!..

شرقیسینده وزنیك تطبیقی، فکریك افادەسی حتی قافیەلریك تطبیقی اعتباریلەده بیر أسکیلیك چاشنیسی واردر. فکر اعتباریله او أسکی شارقیلارده گورولەن بساطت بونده‌ده موجودر.

أرجمند أکرمیك دیار بکرلی سعید پاشا مرحومه نظیره اولاراق یازدیغی شو غزل‌ده اسکی طرزده منظومه یازماق اقتدارینی گوستریر:

«باقدیم احکام جهانه، قابل اجرا دەگل؛
عالم فنی دەگیشمیش، بیلدیگیم دنیا دەگل.
مجلس رندان داغیلمیش، مطربان اینمیش سکوت
کاسهٔ مینادە قان وار، بادهٔ صهبا دەگیل
بارغم آلتینده دمار، أیلەمیش عشقه وداع،
شاعر و ساقی و مطرب مائل سودا دەگل
سرتسر صولموش چمنلر، گلستان اولموش خراب،
بوم ئوتەر هپ باغچەلرده بلبل شیدا دەگل.
مبتلا هر کس گیبی بی‌چارهٔ درد دیگره
آغلاتان دجنونی شیمدی حسرت‌لیلا دەگل.
یاد ایدوب گچمیش زمانی آغلابور کون ومکان
دویدوغیم بو آه و شیون باشقا واویلا دەگل.
جمله مخلوقه عارضدر بو گون عینی کدر
بو المدن هیچ بیری حقا که مستثنا دەگل
ئویله دقتله گوروب ایتدیك که تصویر «ارجمند»
بیر حقیقتدر سنیك بو یازدیغیك رؤیا دەگل.»

أرجمند أکرمیك مزاحی یازیلارینده شو حکایه‌سی بیر نمونه تشکیل ایدەبیلیر:

تنبل خرجی.

«گنج خدمتجی ـ (اودادان ایچەریه گیرەر) تحسین بگیك أوی بوراسیمی أقندیم؟

خانم ـ بوراسی قیزیم! نه ایسته‌بورسیك؟

خدمتجی ـ بیر خدمتجی قیز آرایورمیشسیگیز. علی پاشالاریك خانیمی سویله‌دی.

خانم ـ أومت قیزیم! سنی اونیك ایچینمی گونده‌ردی؟

خدمتجی ـ أومت خانم أفندی! غالبا سیزه‌ده سویله‌میشلر.

خانم ـ سویله‌دیلرا: سن أبی اوتوده بیلیرمیشسیك؟ آدیك نه قیزیم؟

خدمتجی ـ گلتر!

خانم ـ پك أعلا! بوغچاکی برابر گتیردیکسه بوگوندن ایشه باشلایبویر. باق بن سکا چوق فضله آیلیق ویرەمم.

خدمتجی ـ ضرری یوق.

خانم ـ آیده اوچیوز غوروش. واقعا آز، آز اما، سن‌ده داها گنجسیك قیزیم. ان‌شاءالله زماننه آرتیریرلر. هم باق اونی‌ده سویله‌یەیم. بو أوده همان هیچ بیر ایش یوق گیییدر. بن غایت آلچاق گوگوللو بیر قاریم. سنی بیر خدمتجی گیبی دەگل عادتا أولاد گیبی طوتاجغیم.

خدمتجی ـ الله عمرلر ویرسین أفندیم!

خانم ـ ألبته! جناب حق هرمیزی بیر یاراتمیش جمله‌میزیك نمازی بیر قیلیناجق.

خدمتجی ـ أکسیك اولمایك أفندیم!

خانم ـ اونی دییوردوم: بو أوده سنیك کیسی خدمتجیلیك دەگل، عادتا خانملیق، بن هیچ بیر ایشه قاریشمام؛ بگەندیگیك گیبی یاپارسیك. ذ تا نه ایش وار که؟ صباحلاری، نماز وقتی یاتاقدان قالقار، مانفاله کومور

دوکه‌رسیك. بکیك قاوه‌سینی، بنم قاره‌می پیشیریر، گتیرسیك. صوکرا چوجوقلار اویانیر، اونلاریك چاینی، قهوه آلتیسینی حاضرلار، بیدیرمرسیك، آکلایورمیسیك قیزیم؟

خدمتجی- اوت أفندیم!

خانم - گورویورسیك یا؟ هیچ بیر ایش یوق گیبیدر.. صوکرا؟.. ها!.. اوتورما اوداسینیك توپلانماسی، سوپورولمه‌سی، بکیك اوستی باشی چوجوقلاریك سوکوکاری، بونلار هپ سکا عائددر. بوکاده خدمت دینمه‌زیا؟

خدمتجی- طبیعی أفندیم!

خانم - بزیم آشجی قادینیك آلاری صیجق صویا دایانامایور. بولاشیغی‌ده سن بیقارسیك. ساعت دوتوز بوچوقده بو ایشلریك هپسی بیتمز. اوشاغیمیز، کهیامیز یوق.. آلیش ویریشه سن گیده‌رسیك. بك مراقلیدر، خسیس ده گلدر اما، مسرفلیگی‌ده هچ سه‌ومه‌ز، اونیك ایچین چهارشنبالاری فاتحه، پنجشنه گونی عرب جامعینه، صالی گونی طوپخانه‌یه، جمعه ابرته‌سی بشیکطاشه پازارلاره گیده‌ر هرشبی داهااوجوز آلیرسیك بوده ایش ده گل آ؟..

خدمتجی- ألبته أفندیم!

خانم - ئوکله‌بین أود گلدیکمی؟ سوفرایی قورار، چوجوقلاریك سفر طاسینی مکتبه گوتورور بیراقیرسیك سن گلینجه‌یه قدار بکمگی یه‌میش اولورور. سوفرایی قالدیریر، بولاشیغی بیقار، بینه قهوه‌می پشیریر، گتیریرسیك. باق بن ئوکله اوسی اویقویا یاتاریم. اوزمان سن‌ده سرسستسیك. یا اوتو اوتوله‌ر، یاخود سوکوك دیکه‌ره یورغان قاپلارسیك.. ایکینه‌ی‌یه قادار گورویورسیك که بیزیم اوده، هر یه‌رده اولدوغی گیبی خدمتجیلری ایشه بوغمق یوق. ده گلمی قیزیم؟..

خدمتجی ـ ئویله أفندم!.

خانم ـ ایکیندی اولدومی؟ بن سکا سلهٔ‌زیم. اویقودان چوق فنا اویانیریم أڤ صوك ایخوسا غیمدان قالدی؛ قالچام طوتولور، سکا اوغدوروروم. چوق ده گل بیر ساعت قادار.. اوندان صوکرا بگیك تهپسینی حضرلار؛ مزهلرنی دوزهرسیك صوکرا حیغیماده چوجوقلار مکتبهدن گلیر. قارینلاری آچیقمیشدیر. اولاری دویورورسیك ده گلمی قیزیم؟..

خدمتجی ـ پکی افندیم!.

خانم ـ اگلادیك یا أولادیم؟.. بیزیم اوده هیچ ایش یوق.

خدمتجی ـ خانم فندی!..

خانم ـ نهدر قیزم؟.

خدمتجی ـ دار لمایبیك أما.. بیرشی سویله‌یه جگیم..

خانم ـ آ آ! سویله یاورم! نهدن داریلایم؟

خدمتجی ـ بن سزیك أویکیزده یاماياجاغیم.

خانم ـ نهدن؟

خدمتجی ـ چوق تنبل خرجی... بن اسکی قاپنده داها خامارات آلیشدی ایدیم!..

خالده ادیب

حیاتی

(۱۳۰۰) تاریخ هجریسنده ایستانبولده دوغان خالده أدیب خانمك پدری بورسا رژی ناظری أدیب بگدر.

بیر زمانلار اسکدارده سلطان تپه‌سنده اوتورورلاردی. پك کوچوك یاشیندن به‌ری خالده خانم اهتمامی و نازلی بیر تربیه آلتینده یتیشمیشدی. بابا‌سی کندیسینی بالخاصه انگلیز مربیه‌لریله بویوتوبوردی.

پك اوفق تفك یاپابلی، پك چلیمسز بیر چوجوق اولان خالده باباسینك دائمی قورقولارینه، شبه‌لریله، أندیشه‌لرینه میدان ویریبوردی. تعلیم و تربیه‌سی قادار صحتیله‌ده علاقه‌دار اولان بابا‌سی دوقتورلاره، هکیملره مراجعتدن خالی قالمایوردی فقط چوجوق بیر دورلو گوربوزله‌یوب توپلانامایوردی.

خالده خانمك فکراً و استعداداً انکشافنه بالخاصه، دوام ایتدیگی آمه‌ریقان قیز قوله‌چی وسیله اولموشدی.

او زمانلار «قونستانتینوپل» قوله‌ج نامیله کی آمه‌ریقان قیز مکتبی اسکداردہ ایدی. بو مکتبه دوام ایده بیله‌ن تورك و مسلمان چوجوقلاری پك آز و پك نادر ایدی.

عبدالحمید اداره‌سینك صقی استبدادی و سوء تفسیرلری چوجوق بابالارینی قورقوتوبور، ایسته‌یه‌نلرده چوجوقلارینی أجنبی مکتبلرینه قولایلیقله ویرمگه موفق اولامایورلاردی. بو تضییقاته رغماً أدیب بك قیزینی آمه‌ریقن مکتبنه ویره بیلمشدی. خالده خانم بو مکتبده باشلادیغی تحصیلنی اکمال ایتمگه موفق اولموشدی.

مکتبده ئوگرەندیگی انگلیزجه، موسیقی و بعضی فنلر فکر اتمیه‌سنه خدمت ایدییور، فطرتنده موجود اولان ذکایی کسکینله‌شدیرییوردی.

اجتماعی حیاتده یکدیگه دوغرو آتیلان بو آدیملار خالده خانیمك معنویتنده‌ده بیر طاقیم یکیلیکلر دوغوروبوردی. اوقوماغا بویوك بیر مفتونیت دویوبور: موسیقی‌یی سه‌ویور فقط صحتینی قوتله‌ندیرمه‌یوردی. گیتدیکجه اینجه‌لییور، أریبوردی بو جهت عائله‌سینیك أندیشه‌سینی آرتیریبوردی. آمه‌ریقان مکتبنده گوردوکاری تورکجه لسانی‌ده بسیط و آز اولدوغوندن او جهتجه‌ده بیر چوق نقصانلاری قالییوردی. أدیب بك قیزینیك بو أکسیکلرینی دوشونه‌رك تحصیل و معلوماتینی خصوصی درسلر و یاردیملارله قوتله‌ندیرمگی دوشونموشدی. او آرالیق غرب بیر تصادف أثری اولاراق فایسوف رضا توفیقله تانیشمالاری خالده خانم ایچین پك خیرلی و مسعود اولموشدی. بو معارفه‌یی رضا توفیق شویله آگلاتیر: «او خانیمی تانییشم تحف بیر تصادفدر. پندیکده او زمان أحبابلاردان بیری اوتورووردی. بن‌ده زیارتینه صیقجا گیده‌ردیم. اوراده خالده خانیمیك پدرینه راست گلدیم. قیزی ایچین پك متأثر اولویوردی. اوندا ورم وار دییه قورقوبوردی؛ یانمزه چاغیرتدیلار. بیزده حرم طرفیندا بویوجك بیر اودادایدیق. باقدیم یلدیرمه‌لی بیر خانیم گیردی، أما غایت ضعیف، کوچوجوك مینی ـ مینی بیر خانیم. اون یاشیندا بیر قیز صاندیم. او وقت آمه‌ریقان مکتبنه دوام ایده‌رمیش. رژی ناظری نوری‌بك: «أبی پیانو چالان خالده خانم!» دیدی و خانم قیز ئویله یاپماجقدان اوتانماق گیبی. چکینمك گیبی حالمز گوسته‌رمه‌دن چالدی و ترنم ایتدی. سسی‌ده أیی‌ایدی. اوگون بن‌ده بعضی شعرلر اوقودوم خالده خانم عثمانلی شاعرلرینی تانیماورموش. بو شعرلرله پك علاقه‌دار اولدی. اوگون باقدیم قونوشماغا، دوشونمگه، اوقوماغا مراقلی بیر قیز. بالعکس بن، نه‌دن بیلمه‌م، ئویله هیچ باباسی گیبی، خاستالغی وار دییه بیر شی ظن ایتمه‌دیم. چونکه قیز قونوشماق ایسته‌یور، ابچینی دوکمك ایسته‌یور: «بیراخیك قونوشسون، دیدیم، حاصلی بن أبی ایده‌ریم اوقوروم، سویله‌ریم ماصال آگلاتیریم» دیدیم.» دییور.

رضا توفیق بو صورتله باشلادیغی تدریساتینه آلتی سنه قادار دوام ایتمیشدر. او زمان کندیسی‌ده او طرفلارده اوتورور و هرگون آتله گیده‌ر گلیرمیش. خالده خانمده أدبیات مراقینی ایلك اویاندیران، هوسینی، شوقینی آرتیران، استعدادینی گوروب تنمیه‌یه اوغراشان رضا توفیق اولموشدور. رضا توفیق: خالده

خانیمك طبیعتی بیردن بیره بیر فواره گیبی فشقیردی و اوندان صوکراده الهم اعتباریله ئوتهیه گیتمه‌ده.» دیور.

خالده خانم کندیسنه «صنعت هیچانینی» نه زمان دوبمغا باشلادیغنی صورانلاره جواباً: «ظن ایده‌ریم، اون ایکی یاشیمدن بهری! ایلك پارچالارم هیچ باصیلمادی هر کس گبی اولا ژورنالیمی قوراديم. اون دورت اون بش یاشلارنده‌ایدیم. بعضی موضوعلار توسیع ایده‌ردیم. خوجام رضا توفیق بك بگه‌نیردی. مثلا «خراب معبدلر» ده کی «ألمر»ی او وقت یازدیم.

اولا یازماقده هیچ بیرغایه اولمادی. یازماغی یازماق ایچین سه‌ودیم. بیر انسانیك ناصل سسی اولورده سویله‌رسه بیله بیر قوش ئوتهر گیبی یازدیم. یازماق حیاتیمك بویوك بیر حظیدر. و قطعیاً شهرت دوشونمه‌زدیم. چوجوقلغه عیمدان بهری ایچیمدن چیقماق ایسته‌یهن بیر صنعت آرزوسی واردی. چوجوقکن‌ده حکایه‌لر تصور ایده‌ر، او وقت حکایه‌لرمی بیر آقتریس گیبی اوینارديم.» دیور.

فی لحقیقه خالده خانم المك یازدیغی «خراب معبدلر» عنوانلی اثریله کندنی تاتمیش بیر أدیبه‌در. أڭ گوزل اثری‌ده اودر دیمیله بیلیر؛ فی‌الحقیقه خالده خانیمك اوندن باشقاده أثرلری واردر..

خالده خانم مکتبی بیتیردیکدن صوکرا مطبوعاته انتساب ایتمك استه‌میشدی فقط داها استبداد دورینده کندینی پك تنیتامامیشدی «مادر» آدله یازدیغی أثر یوگون اونوتولموش گیبیدر..

خالده خانیمی أصل میدانه چیقاران «طنین» غزته‌سی اولمشده‌در.

مشروطیتدن یعنی ١٣٢٤ انقلابیندن صوکرا طنین غزته‌سی أتشره باشلادیغی زمان خالده خانم بیر چوچ حکایه یازمیش طنینه گتیرمیشدی. ایلك رومانلار توفیق فکرتیك. صوکرلاری حسین جهدیك دلالت و تصحیحلریله طنینده نشر ایدن حکایه‌لری خالده خانیمی خلقه پك چابوق تانیتمشدی.

اوندان صوکرا خالده خانیم بیر خیلی أثرلر یازمیشدر.

خالده خانیمك روحینه یك تأثیر ایدن شاعر انگلیزلریك بیرونو اولمشدر.

بایرونیك مستهزی، ریبی sceptique، قارانلیق و دینسز روحی خالده خانم اوزه‌رینده ده‌رین بیر تأثیر ایضاع ایتمشدر. کندی تعبیرینجه ایلك‌زمانلاری لورد بایرونی (١) تاپینیر جاسینه سه‌وه‌رمیش، صوکرالا ی بایرون یرینه شکسپیر ایله (٢) اینجیل قائم اولموشدور: «سیما اولاراق بن‌ده الڭ چوق تأثیر بایان شکسپیر و انگلیزجه اینجیلدر. شکسپیرله‌اینجیل بکا دائما آرقداش ولدولار. بونلاری همزمن بیر حالده سه‌وه‌ره. برابر بولوندورور و اوقورم.» دیور. اینجیلیك تأثیری خالده خانیمك بیر چوق أثرلرینده گورولور.

---

١) Lord Byron (١٧٨٨) ده دوغموش (١٨٢٤) ده ئولموش بیر مشهور انگلیز شاعریدر. آتاسی طرفیندان Stuart سلاله‌سینه؛ بابا طرفیندان‌ده نورمندیا نهرمالارینه منسوب ایدی. جوجوقلیغنی خاستالیقلار و ألملره ایسقوچیا داغلارینده گچیرمیشدی. آتادان دوغدوغی زمان آیاقلارینیك غیر طبیعی بیر شکلده اولماسی غورینی اینجیتمجك استهزالار جلب ایدیوردی. داها پك گنج ایکن ذوق و سفاهت عالمارینه آتیلمش و بزمیشدی. نهایت یگرمی بیر یاشلارینده ایکن انگلتره‌دن چیقمیش آوروپایی دولاشمیش شرقه قادار سیاحت ایتمشدی.

یونان اختلالینه اشتراك ایله توکله‌ره قارشو حرب ایتمگه قالقیشمیش فقط ذاتاً ضعیف و خراب اولان صحتی بوگا مساعده ایتمه‌دیگی ایچین میسولونگی محاصره‌سینده ئولموشدی. دوت قسمدن مرکب اولان «le pélerinage de Child Harold» «چایلدهارولدیك سرگذشتی» عنوانلی أثری نام مستعار آلتینده کندی سرگذشتیمدن اشقا بیر شی دگلدر. مسلك أدبی اعتباریله هم تصنیفیه‌دن classique همده فسانویه‌دن romantique نمونه‌لر ویرمیش هر ایکی قسمیله‌ده علاقه‌دار اولموش بیر شاعردر. یوکسك دهاسیله انگلتره‌نیك أڭ یوکسك شاعرلرینمدن عد اولونور.

٢) شکسپیر William Shakespeare ١٥٦٤ ده دوغموش ١٦١٦ ده ئولموش مشهور بیر انگلیز شاعریدر. بیاسی قصاب و پون تاجری ایدی. شکسپیر اوز قارداشیك إڭ بیوگی ایدی. فطرتینده‌کی استعداد کندیسینی تیاترو سوق ایدردی. تیاترو قاپسیندن سیرحیلریك حیوانلارینی محافظه‌دن‌ماشلایاراق صحنه‌ده آقتورلگه نهایت خارق‌العاده استعدادی سایه‌سنده فاجعه‌نویسلگه قادار یوکسلدی: انگلتره‌نك أڭ بویوك هائله و صحنه نویسی اولدی. خلق سرای عمومیتله ستایشکاری ایدی. حسیات بشریه‌یی اونیك قادار دوغرو و صاغلام اولاراق افاده ایدمن هیچ بیر شاعر یوق ایدی اوتوزآلتی دنه تیاترو یازمیش و بیرافمیشدر. «هاملت» ی «اوتیلو» سی تورکجه ترجمه اولونموشدر.

فرانسز شاعر و أدیبلرندن‌ده بیر چوق انطباعلار آلمش اولان خالده خانم أمیل زولایی Zola یی‌ده «بیر انسان و بیر حقیقت آدامی» اولمق اوزره تقدیس ایدییور: «زولاقادار بویوك انسان گورمه‌مم. کیمه بگزه‌مك ایسته‌رسیك دیسه‌لر زولایی دیریم. بوتون بویوکلیگنه رغماً یالزاقه تحمل ایده‌مه‌م. ژورژ سانی Sand (٣) زمان زمان سه‌وه‌ریم تمامیله چوق‌سه‌ودیکیم دوده Daudet ایله Maupassant موپاسان‌در.» دییور. أولا غرب أدبیاتینی تدقیق ایله ذوق آلماغا باشلایان خالده خانیم رضا توفیقیك تأثیریله شرقی‌ده ئوگره‌نمگه باشلاینجا اونلاردان‌ده بیر ذوق آلماغا، اونلاری‌ده طاتماغا آلیشمیشدی: «ایلك تورك شاعرلری حقینده‌کی احتساسلاریم انگلیزلری اوقو دوقدن صوکرا تورکلره دونمك صورتیله اولدی. و الك چوق حامدی سه‌ودیم. طبیعی أثرلری ایچینده أولا «مقبری» د«ئولو»یی اوقودوم. او وقت اون‌بشله اون یدی آراسینده ایدیم. حامدی بگا رضا توفیق بك ایضاح ایده‌ردی. صوکرا کندیم صیرا ایله اوقودوم. «طارق»ه مثلا بایلیردیم. «أشپر»دن اوقادار خوشلانمادیم. «طارق» بگا فوق‌العاده بیر أثر گلیوردی. بعض یرلرینده حقیقتاً hebraique شیلروار. صوکرا حامدیك «فاتح‌تربه‌سینده» گیبی epique مسی شئیلرینه‌ده بایلیردیم. او وقت بنم نظریمده الك بویوك آدام رضا توفیق بك أك بویوك شاعرده حامددی...» دییور. فکرتدن بحث ایده‌رکن‌ده: «بن حامدلری، کمالاری اوقودوغوم زمان فکرت داها اوقادار بویوك یازیلارینی‌یازمامیشدی.«سس» یاه بنم‌اوزه‌ریمده‌بیلدیریم گیبی آنی ومدهش صورتده صاچیجی بیر تأثیر یاپدی.» دیه احتساساتینی سویله‌یور. خالده خانم بیر آراده حساب درسلری آلماق ایسته‌میشدی. بونوك ایچین‌ده رضاتوفیقیك دلالتیله صالح‌ذکی معلم اولاراق دوامه باشلادی. بیر مدت صوکرا آرالارینده

٣) ژورژسان Sand اسمی Aurore Dupiu در. (١٨٠٤) تاریخینده دوغموش مشهور بیر فرانسز قادین رومانجیسیدو. حسی sentimental رومانلاریك أك گوزل نمونه‌لرینی ویرمیشدر. اسلوبی romanesque خیاللری، اینجه ظریف بیر روحی واردر. (١٨٧٦) تاریخینده ئولموشدر.

حصوله گلمن بیر آکلاشما نتیجه‌سینده صالح‌ذکی ایله ازدواج ایتدی. صالح ذکی أساساً أیولی‌ایدی. ایلك حرمینی بیراقمیش‌خالده خانیمی آلمیشدی.

مشروطیتی متعاقب صالح‌ذکیدن، اوزمان ایچین ایستانبولده پك یکی بیر طرزده آیریلان خالده خانم بیر مدت ایکی اوغلیله یالیکز قالمیش و عادتا کندیسینی أدبیاته ویرمیشدی...

خالده خانم یالیکز أدبیات وصنعت وادیسینده چالیشمامقله قالمادی. اونیك اجتماعی و سیاسی ساحه‌لرده‌ده فعالیتی واردر. بالخاصه صوك زمانلارده بو فعالیتی ادبی فعالیتیندن چوق ایله‌ری گیتمشدر.

حرب أثناسینده بیروتدا جمال پاشانیك معیتینده تعلیم و تربیه غایه‌سیله اوغراشمیش دارالایتام مدیره‌سی اولاراق چالیشدی. متارکه زمانینده چوجوقلارینك تعلیم و تدریس قیدیله روبرت قولهج جوارینده اوطورویوردی، بیر چوق اجتماعی، انقلابی و سیاسی جریانلاره قریشمیش. حتی رهبرلیگه قادار وارمیشدر. متارکه‌نیك صوك صفحاتینده انگلیزلریك تضییقاتیله حق و حریتی تمامیله غائب ایدن ایستانبولده یاشاماق امکانی قالمایینجا زوجی دوقتور عدنانله برابر تبدیل قیافت ایدوب بیرکویلو آراباسی تدارکیله فرار ایده‌رك آنادولویه گیتمیشلر و ملی حرکته اشتراك ایده‌رك صوکینه قادار چالیشمیشلاردر. نهایت ایستانبولیك ملی قوتلر طرفیندان اشغالیندن صوکرا ایستانبول سیاسی ممثلیگینه تعیین اولونان زوجی دوقتور عدنان ایله برابر تکرار ایستانبوله دونموش بینه سیاسی و اجتماعی حرکتلریك رهبرلگینی درعهده ایتمیشدر. خالده خانم آنادولوده ایکن‌ده غزته‌لره بیر چوق أثر یازمیشدر، فقط بو یازیلاری ماهیتاً صنعتکارانه اولماقدان زیاده ملی غایه ایله یازیلمیش پروپاغاندا أثرلریدر.

لسانی و أثرلری

لسانی صرف، نحو خطالاری، شیوه مغایرتلری الله محمد ل اولماقله برابر جذب و تشایر. بالخاصه حساریندہ کی قوت، هیجانلاریندہ کی شدت عادتا بیر خاصهٔ سرایته مالکدر، شبهه یوق که بیر استعداد صنعت موجوددر. «خراب معبدلر»، «رائفیك آتهسی»، «سویه طالب» «خندان» «صدك أثری» «آتشدن گوملك» و داها سائر بیر خلی أثری واردر. بیر چوفلاری حیات حقیقیه‌دن آلینمیش و حتی فعلا یشانمیش نمونه‌لردر. خالده خانم مسلکا realisme حقیقیه‌یه پك متمایل گورونمه‌سینه، طبیعیونه و حقیقیونه قارشی توجه‌کار اولماسینه رغماً متهیج و جدالکار روحی خیال و ایده‌آل «مفکوره» آرقاسینده قوشه‌افدان واز کچمه‌میشدر، فطرتاً sentimental و – romantique یاراتیلمیشدر. «خراب معبدلر»ینده طبیعیه و حقیقیه‌یه یاقلاشان خالده خانم ختدانیله وادئی عشقه دالوب گیتمیشدر. قلبی بیر فریاده پك بکزه‌یهن بو حکایه خالده خانمیك پك سه‌ودیکی بیر أثردر. أساساً أثرلرینی رشیم حالینده ایکن عمومیتله سه‌ودن بو أدبه‌مز اونلاری میدانه چیقمیش گورونجه أیینه آلماق ایسته‌مه‌ز. آرتیق او أثرلر کندیسینیك ده گلدر: «یازدیغیم شئیی اوقادار سه‌ودیم که باشدان صوکینا قدار بنده، روحیمده او أثر احتراصلی بیر حما اولور. هر أثری بیتیردیکدن صوکرا آرتیق بیر شی یازامایاجاغیم حسی گلیبور. بوتون ابداع قدرتیمی، کلمه‌لریمی، صنعتیمی یازدغیم کتابه صرف ایتدیم و توکه‌ندیم ظن ایدیبورم. ایچیمده دولو اولان او أثری دیشاری ویرمك ایچین عادتا کندیمی بوشالتیورم. و ایکینجی بیر شئیه باشلایاجاغم زمان بیر خلجان گلیبور.

«موضوع وار، فقط آرتیق بن بیر شی یازامایاجاغیم. بنده صنعت و صنعتکارلیق تولدی»، دیه شبهه و اندیشه ایدیبورم؛ باشلایینجا او حرارت، او حما بنی تکرار سوروکله‌یوب گوتوروبور.» در.

خالده خانم اسلوبه پك‌ده أهمیت ویرمه‌یور. بلکه بوکا تورگجده‌ده نقص قالان تحصیلی‌ده تأثیر ایدیبور، فقط هر حالده جانلی، هیجانلی بیر

لسان قوللانیور، دیلیله ده گل قلبیله سویله‌یور. أثرلرینی Malsain أخلاقه مضر بولونانلار چوقدور. فی‌الحقیقه صنعتی اخلاقله مساوی طوتانلار و یا صنعتده أخلاقی غایه اولاراق قبول ایده‌نلر ایچین بو اعتراض دوغرو اولا بیلیر. فقط طبیعی و حقیقی بیر مصور وجدان، بیر مشرح حسیات ایچین بو اعتراض وارد اولا بیلیرمی بیلمم؟ زولایی‌ده حقیقلری بوتون چپلاقلغیله گوسترد کلری ایچین اتهام ایتمشلردی. خالده خانم‌ده Maupossant وادیسنده گیتمك استه‌رکیبی گورولور، فقط کندیسنده Mystique صوفی بر روح‌ده استشمام اولونور. «کنعان چوبانلاری» عنوانیله یازدیغی بیر پیه‌سی‌ده سوریه‌لی استاد موسیقی «وادیع صبرا» طرفیندن بسته‌له‌نمش و روبرت قوله‌جده قسماً تمثیل اولونموشدر. رومانلارینده یاراتدیغی تیپلر ئولمه‌یه‌جك قدار جانلیدر، حتی بعضیلرینك یاشانمیش بیر حیاتیك حکایه‌سی اولدوغینی ادعا ایده‌نلر بیله واردر:

«أللر» «آی یووارلاق، صاری چهره‌سینیك پرتولرینی أرضه صاچیوردی. سیاه یاپراقلار آراسینده قایان گوموش تللر کیبی اوزون ضیالار، اوزون نور خطلاری چیزیوردی. غیر منتظم خطلارله تمدید ایدیلمن اسرارلی ده‌گیز، لاقید، ساکت، قارانلیق گولگه‌لریله اوزه‌رینه أگیلمن ایکی سلسلهٔ جبالیك آراسیندا اینجه‌له‌نوب بوغازه دوغرو اوزانیوردی. یاپگیز آیك نفوذ ایتدیگی یرلرده سطحی یاپیلمادان آهنکله قیوریلدیقجا ضیادار غمزدار یاپیوردی. چوقورلاشده کی ظلمت، دوزلیکلرینده کی ضیا ایله أرض دهشتلی بیر اویقویه دالمیشدی. أشیاده کی ساکت، نائم حال اونو گنه هم آهنك اویویان انسانلیغیك سکوتی اورتالغه مبهم بیر ملال ویریوردی. قوللاریمی آچیق پنجره‌دن دیشاری چیقاردیم. فقط روزگار چوقدان ئولموش، هوا آغیر و بایغین، بوتون أشیا کندیسینی بو قادار سکوتله تدقیق ایدمن بوشاوق و. اونوك صولوق گوزلرینیك صمت أسراری قارشیسینده بیهوش ایدی. بوتون بو بایغین فضاده حرکتدن قالمیش أشیاده أسرار أنگیز، مخوف بیر باصقی، بیر تضییق حس ایدیوردوم و ظن ایدیوردوم که بیر خفی قدرت بو گیجه ایشیتمك ایستمدیگم أنگین ماضینیك بوتون بکالارینی، بوتون أنینلرینی صوصدوروبور.

اوزون مدت گوزلریم عالمده کی بو فوق‌العاده گیزلی قدرتی دملمك ایچون بوتون أشیانیك أك خفیف قیپیردیسینی ایچمك ایستیوردی: بیردن بیره قلبم غیر

طبیعی بیر هواسله قاریشدی. روحیم أشیایه قاریشاجق قدار کائناته دالمیشدی. و اوکائنات بوتون بوشلوغی و عالمارك ایله یاواش ـ یاواش قاریییوردی. بوشاوقلارده اوزاق بیر بیاضلیق واردی.

أرض نهایتسز بیر زماندان بهری کندیسینی ایتیرن بیر قوتله بوکسهلییور؛ عینی زمانده دهرین، عاجز بیر ایگیلتی ییلدیزلاره قادار اوزون، مصر، نغماتیله تمادی ایدییوردی.

روحیمیك صوك بیر قدرتیله گورمك ایستهیهرك کائناته نظریم حاول ایتدی. دهشت! بوشلوقلار و عالمارده بیر بوش نقطه یوقدی که گیتدیکجه بلیرهن پارماق اوجلاریندان بری اولسون. هر یردن بو صایسز، اینجه پارماق اوجلاری اوزانییور، یاواش ـ یاواش نه متناهی کوچوك أللر بلیریوردی. یاریم! نیچین بو صایسیز أللر آچیق آووجلاریله وار اولماق أذیتیندن قورتولماق ایچین یالواریییورلاردی؟ کائناتی بایلوب صوصدوران او خفی قدرت بوتون انسانلاری دهرین بیر اویقوده بولوندوروبور، بو مناجات ایدهن أللری اونلاره گوستهر ـ مهیوردی، فقط بن، نفسیم ظوتولموش اولدوغی حالده روحیمده بوتون عمریمده حس ایدهمجگیم بیر وضوح ایله بو اللری و بو أللریك معنای اشتکاسینی گوروبور و حس ایدییوردوم. ماضینیك تمدید اولونموش ایگرهنج کمیك یاضلغیله پارلایان یغیناری آراسینده بو گونوك تروتازه گنج پارماقلاری و یارینیك دوغمامیش چوجوقلارینیك ایپك أللری هپ بو آغلایان آهنك أیلم ایله قیورانییور، شکایت ایدییوردی. آه، بو ماضینیك چاتال ـ چاتال چوروموش، آچیق ئولموش أللری یارینیك دوغماماق ایچین یالوران نازك پرماقلاری. کیمی وار اولموش اولماقدان، کیمی وار اولونماقدان کیمی ده حیاتی یلمك آجیسندان قاچماق ایستهیوردی. بوتون نسوتیك گیزلی تألمی که روحیم گیجه گوندوز، خیالده، حقیقتده حتی اشیا و فضاده بیله عکس صدالارینی، خیالارینی، ایکیاتیلارینی دویماقدان خارج اولمایوردی.

فقط بن نه قادار أزیلییور. خراب اولوبوردوم. بوتون جنسیمك حقیقت سفالتینیك، فجیعهٔ قدرینیك تجلیسی بنلیگیم و بنلیگیمك هر حسی، هر أللی یوق اولویوردی. اوآرانیق روحیمیك اشتراك ایتدیگی یکنسق، بوموشاق، عاشق بکارلاریك اوستوندن مخوف بیر طراقهٔ رعد گیبی سامعه خراش بیر سس ایشیتدیم؛

او سس ئوته کی خفیف آهنگی یاواش ـ یاواش ایشیتدیرمهیهرك صوصدوروبوردی. بو بوتون بوشلوغی دولدوران قورقونج صدا بیلدیریم قدرتیله هواده حرکتلر، بولوتلار اوچوروبوردی. بوتون بو أللر جهنمواری بیر عذابله قیورانارلق، بوزولهرك چکیلیورلار، او خفی قدرتیك باصقیسی آلتینه گریبورلاردی. اوزمان یوقاری باقدیم؛ پردهٔ عدمی بیله بیرتاراق طاشان ماضی، گوکاره قادار ارتقا ایدهن حال، دومانلارینی بیرتان آتی قادینلارینیك أللرینی اوناق بیر حرکتله یرینه گوندهرهن قدرتی گوردوم. او اوزون سیاه طیرناقلاریله؛ عالمی گولگهلهندیرهن کرهمز قادار بیر أل ایدی! عجبا قدر دهنیلهن شی یومیدی که خفیف بیر اهتزازیله بیکلرجه سنهیی ایستهدیگی گبی یوغوروبوردی؟

مغربدن مشرقه قادار اوزانان بو قارا ایسکهلهت أل بوتون کائناتی ظلم و استبدادیله أزدیکدن صوکرا پارماقلارینی تهدید آمیز بیر حرکتله تیترهتدی؛ بوتون بوشلوق مدهش قاصیرغالارله دومانلاتدی؛ و او زمان بن هیچ بیر وقت اونوتامایاجاغیم قورقونج، متحکم بیر ندا ایشیتدیم.

دیدی که:

ـ «أی هر شیئی دوشونوجی اولان بدبخت چوجوق! نیچین أبدیاً جنسیك ایچین آغلار، نیچین جنسیکیك قارانلیق مقدراتینی «نیچین ـ نیچین» لرله آیدینلاتماق ایستهرسیك؟ قادینلیغیك ایستهکلری أبدیاً بوش قالماق، قادینلیغیك قابی ابدیاً چیکنهنمك قادینلغك بیاض، وفور جیهسی أبدیاً آیاقلارله أزیلمك؛ ایشته بو، محیطیکیك فلسفهٔ اعتیادی. بو محیطده حکمدارلار بیکلرجه همجنسیکی هوس گردابلارینیك آلتین صولارنده بوغارلار، بویونلارینه زنجیر، آیاقلارینه ایپکلر، گرانبها کمندلر تاقارلار، أطرافلارینه مصنع زندانلار بنا ایدهرلر، و او بی چارهلر، گوزلرینیك ئوکنده فجیع بیر نتیجه و یاخود یالیکیز متروك بیر اختیارلیق خیال گریانیله ساکت و صامت أللری، ایشیتمهیهن سمایه کشاده روحلارینه أبدیاً آغلارلار، زاوالللی غافل چوجوق، دوغموش، دوغاجاق، گلمیش گاهجك بوتون جنسیك هپ مختلف صفحه و محیطلرده بو سفالت، بو بیچارهلیکله ایکلهمهیورمی؟ و ایکلهمهیهجکمی؟ بیلیرمیسیك که قدینلیغیك أبدی بی چارهلیگی اولماسا، نه شعر، نه ده ذوق اولوردی. سیز

أزیلیر، سیز آغلار، سیز ایکله‌ر، سیز عصیان ایده‌رسکیز، آلریکیز أبدیاً سماواته آچیق، یوق اولماق ایسته‌رسیکز. فقط هر نسلیك قادینلیغی دیگر نسله شعر، ذوق، دوشونجه و أگله‌نجه اولماق ایچین دائما گوز یاشلاری و قانلاری ایچینده بوغولور ! »

خالده خانم بوراده گرك مفکوره، گرك روح، گرك حس گرك هیجان حتی گرك اسلوب جهتیله تمامیله أدبیات جدیده تأثیری آلتینده‌در.

اوده مطنطن جمله‌لر یاپماق، اینجه، رقیق، حسی، خیالی فکرلرله اورتایه چیقماق بوتون مناسیله شاعر گورونمك هوسینده‌در. سوسلو کلمه‌لری، طمطراقلی ترکیب و جمله‌لریله‌ده او روحدن متأثردر. شو قادار وار که جمله‌لری، ترتیباری داها دوشونجه‌لی و داها اویغوندور. گورولویور که داها بیر تقید آلتینده یازییور، کندی ـ کندینی مراق ایدییوردی بنلیگینه اعتماد ایتدیگدن، هویتینه صاحب اولدوقدان صوکرا لسانینه بیر پریشانلیق عارض اولموش فقط حسیاتینه و تصویراتینه بیر قوت و صنعت حاکم اولموشدی.

احسان رائف

حیاتی

احسان خانم بیروتده دوغموشدی. باباسی رائف پاشا او زمانلار متصرف ایدی. مرحوم مدحت پشانیك یوان افندیلیکینده بولونموش و اعتمادینی قازانمش اولماسی عبدالحمیدی قوشقولاندیریدیغیندان رائف پاشایی ایستانبولده بوندورماق ایسته‌مه‌زدی. اوراق یرلزده مأموریتلر ویره‌رك گوندره یردی.

دورت یاشینه قادار ولایتلرده حیات گچیرمن احسان خانم دورت یاشینده ایکن بیرنجی دفعه اولاراق ایستانبوله گلمیشدی. فقط اوزون مدت ایستانبولده اوتورامادی. باباسینك گیتدیگی مأموریتلره عائله‌سیله برابر گیتمك مجبوریتینده ایدی. أرکك قارداشلری آوروپاده تحصیل ایدیورلاردی؛ فقط قیزلار رسمی مکتبلره دوام یتمکدن محروم یدیلر. بو متمادی دولاشیش، دوام مانع تشکیل ایدییوردی. أولا متصرفلیقله دولاشمش اولان رائف پاشا ترفیع ایتمیش بو دفعه‌ده والیلکله بیر چوق ولایتلری گه‌زمیشدی.

بو مدتجه قیزلارینك تحصیل و تربیه‌سینی اهمال ایتمك ایسته‌مه‌ین رائف پاشا خصوصی معلملرله بو ضرورتی تلافی یه چالیشمیشدی.

نشاق قاشینده بولوندوقلاری صیراده حسن رائف خانیم صادق پشادان آوالاده بولوندوقلاری مدتجه‌ده دانیال افندیدن خصوصی درس آلمیشدی.

شو قادار وار که تحصیل خصوصینده بو گیجیکیش حاتمك فطرتینده گومولو قلان استعدادلارك میدانه چیقماسینه مانع اولوبور، گیجیکدیریوردی.

بیر طرفدان‌ده بیر فائده‌سی اولوبوردی. اوده خانمك شخصیت أدبیه‌سی تأثردن ازاده intact قلبور و أصلتنی originalite سینی محافظه ایده‌رك انکشاف ایدییوردی . .

(۱۳۱۸) سه‌لرینه دوغرو ایدی رضا توفیق رائف پاشا عائله‌سینه معلمالکلر انتساب ایتمیش او میانده احسان خانیمی‌ده تانیمیشدی. و أدبیاته، شعره اولان مرقیمی‌ده

گورموش آگلامیشدی. احسان خانیم داها او زمانلار کوچوك بیر دفتره بیر چوق شعرلر یازمیش، شاعرلیگینیك ایلك ایزلرینی گوسته‌رمیشدی .

رضا توفیق خانیمده گوردوگی بو استعدادی تنمیه مقصدیله شعر، وزن، قافیه حقیندہ ایضاحات ویرمگه باشلادی.

احسان رائف خانیم دفترینه یازدیغی منظومه‌لردن ماعدا بیر چوق‌ده شارقیلار یازمیش و بالذات کندیسی بسته‌لهمیشدی .

بو شارقیلاریك بیر قسمی ایستانبولده مشهوردر.

رضا توفیق خانیمك دفترینده تصادف ایتدیگی بیر ایکی تورکجه منظومه‌یه فضله‌جه أهمیت ویره‌رك احسان رائف خانیمی أسکی عاشق طرزینده منظومه‌لر یازماغا تشویق ایتدی. أساساً کندیسی «عاشق طرزی» شعرلری احیا مقصدیله بیر چوق گوزل نمونه‌لر ویرمیشردی. بو نمونه‌لریك بوتون ایستانبول و بالخاصه گنجلر اوزرینده بو وك و اوزون بیر تأثیری اولدوغی گیبی احسان رائف خانیم اوزرینده‌ده ایزلری گورولویوردی .

طبعاً پك زیاده lyrique ربابی اولان احسان رائف خانمیك بو طرزده شعرلر یازماق روحینه داها موافق گله‌جکدی .

احسان رائف خانیم رضا توفیقدن آلدیغی توصیه‌لردن صوکرا تورکجه شعرلره ویوك بیر هوسی ، حقیقی بیر رابطه گوسته‌رمیش و چوقدا گوزل پارچالار یازمیشدر .

الهامی inspiration قوتلی، انتقالی سریع اولان احسان رائف خانیم چوق‌زمان ذکری گچمن بیر وقعه‌دن، بیر محاوره‌دن ، بر سرگذشت و یا حکایه‌دن متحسس اولویور و هیجانه گلیرك او هیجان کاغده انعکاس ایده‌رك یا اوگون یا ایرتهسی گون بیر شعر کسوه‌سینه بورونور .

رضا توفیق بك : «بیر گون صنایع نفسیه‌یه متعلق مباحثه اثناسینده سوزی بیلمه‌م ناصل و بیلمه‌م نیچین — بعضی تمثیل تاریخیه‌یه نقل ایتمیش و «سالومه salomée» بحث أیله‌میشدیم، غایت زنده و غایت دلبر، نقط خائن خشین دوواغی قانلی بیر قادین اولماق اوزره رساملاریك دهاسینه منکشف اولان بو چهره احسان خانیمك مخیله‌سینی آلت اوست ایتمیش اولمالی که ایرتهسی گون خانیم

أفندی بیریگی شعر ایله بیزی قارشیلادی. اونیك صوك قطعه‌سینه باقیگز ! . نه‌قادار گوزه‌لدر و نه قادار او شخصیت تاریخیه‌نیك کندیسیدر :

أی گوزه‌للر الهه‌سی!.. أی أنی قانلی پری !..
ایسته‌دیگك جاندر؛ بیلدیم. صوك بهاره بیر گوندی ،
گوزلریکده بلیرمیشدی جنایتیك أثری :
اوگون سنیك دوداغیکده بیر داملا قان گوردومدی ! . .

هیچ کیمسه انکار ایده‌مه‌زکه ثویله بیر وسیله ایله بویله بیر قطعه یازان بیر کیمسه شاعردر؛ هم جداً شاعردر !..» دییور .

طبیعی احسان رائف خانیمك الهام و صنعتینه أیی بیلدیگی فرانسزجانیك ، اوقودوغی فرانسز أثر و مؤثرلرینك بویوك تأثیرلری واردر .

مشروطیتدن صوکرا احسان رائف خانیم آوروپایه‌ده گیتمش بیر مدت اوراده قالمیشدر. بو سیاحتیك‌ده شخصیت و حساسیتی اوزرینده تأثیرلری اولموشدور .

آوروپاده ایکن تصادفاً اوراده بولونان شهابالدین سلیمان ایله تانیشمیش و أوله‌نمیشلردر . بیر مدت اورادا گچه‌ن حیاتدن صوکرا ایستانبوله دونموشلردر .

«گوز یاشلاری» عنوانیله طبع ایتدیردیکلری مجموعهٔ أشعار پك گوزل حسی، عشقی و ربابی شعرلرله دولودر .

توك شاعرلری ایچینده الهام و حساسیت اعتباریله أك جانلی و قوتلیلردن بیری‌ده شبهه یوق که احسان رائف خانیمدر .

لسانی، شعری و هیجانی

احسان رائف خانمك لسانی ساده و صمیمیدر sincére . بالخصه مصنع و تکلف گیبی شائبه‌لردن آزاده‌در. بوتون بو بساطتی ایچینده تمیز و ممتازدر. قوتلی و هیجانلی بیر أداسی expression واردر. رضا توفیق‌لك، «محرر لرمزلك هیچ بیرینده بن اوقادار قوت گورمه‌دیم.» دیر :

(گنج گرنله) آدلی شو:

ای، گنج قانی گبی قانایار پیکار !
ای، آلتیندا یاتوب قالدیغم چینار !
سویلمدیگجه حالا یوره گم ماتار،
گولگه گده اوقودوم کتاب عشقی.

—=—

ای، قومرولو باغچم، سنبللی باغیم !
ای، بلبللی دره‌م مینه‌لی داغیم!
سیریکله گه‌چدی أك گوزل چاغیم ؛
اورادا دیگله‌دیم رباب عشقی.

—=—

محبت باغینده کندیمدن گچدم؛
آنشار ایچینده بر لاله سه‌چدم ؛
یاندی یوره‌جیگیم، قاناراق ایچدم ؛
قیزیل دوداغیگدان شراب عشقی ! . .

—=—

منظومه‌سی او أدا و اوده‌نیك و هیجان و الهامیك جانلی بر نمونه‌سیدر .

احسان رائف خانم «عاشق طرزی»نده تجربه ایتدیکی بو شعرلرده بوبوك بر موفقیت، رقیق بیر صنعت گوسته‌رمیشدر.

بالخاصه آوروپالیلاریك اسکی « pastoral » راعیانه شعرلرینك عاشقانه بیر روح اله یازلان و idylle ده‌نیله‌ن کوچوجوك منظومه‌لرینه بگزه‌یه‌ن پك گوزل منظومه‌جکلری وا در که همان هپسی عاشق طرزینده یازیلمیشدر.

احسان رائف خانم بو عشق طرزنه کندی روح و دوغوسندن دوغموش و قوپموش بیریکیدیك. بیر خصوصیت ویرمشدر. ا لارده کی سجیه caractére بیزم بیلدیگیمز او اسکی ساز عاشقلاریندن« troubadour » دار و معین بیر قادر و داخلینده یازدقلاری شعرلر دگلدر. بلکه شکلا موجود اولان بگزه‌ر لیکلردن باشقا مشابهت یوق گیبیدر. بونلار بگی روح، یگی دویغو، یگی هیجان ایله یازیلمیش نازنین و غرمی érotique شعرلردر. طبیعی احسان خانمیك بو بدیعه‌لری اوره‌نده رضا توفیق بگك یازدیغی او أمثاسز، صنعت و حسن أموذجلرینك بارز تأثیرلری واردر.

معمافیه بوتون بو منظومه‌لره لهمنیك منبعی اولان — sentimentalisme نه گوزل بیر زمین تطبیق بولموشدور.

احسان رائف خانمیك «گور عشلاری» منوالی أثرینده « impressioniste »جه یازیلمیش بیرچوق یازیلاری‌ده وردر. فسانوی romantique پارچلاری واردر. بوتون یازدیغی شعرلرده کندی خیجانلی و هیجانلی قلبینك enthousiasme شوقلری، تهالکلری اوقونور.

شعری دوبارق، یاشاماراق یازان حقیقی شاعرلردندر. رضا توفیق: «احسان خانیمك هر سوزی بیر شعردر.» دیبور. بوبوك بر شاعر استادیك شاگردی بیر شاعری توصیف ایچین یاپابیله‌جگی أك بوبوك، أك قوتلی تقریظ بولنامز اولا بیلر. حقیقتهً احسان خانیمك بوتون أثرلرینده حاکم اولان خصلت قوتلی lyrisme غرامیلیگی‌در.

سربست نظم شکلینده یازدیغی شو «فاتحه‌زی» حاینده کی «پریلر» آدلی شعری‌ده بیر نفیسهٔ صنعتدر:

صاچلاریك پریشان، گوزلریك مخمور،
لبلریك کشاده، سینهك نیم عریان؛
وجودیك اینجه‌جیك بیر تولله مستور،
اوچوبور یانیکده لرزان و خندان،
محترز، مفتون،
مفتخر، ممنون
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

تماشا ایدییور حسنیکی حیران،
اوزانمیش لبلری هپسینك بیردن
مونس بوسه‌لرله شادان و مستان
او چیچك وجوددن، لبدن، هر یردن
توپلادی بیر دمت،
ازهار مشکبت،
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

باشلاریندہ سرپمه یلدیز أفسرلر،
أللرینده یاقوت زمرد گلابدان،
بللرینده پارلاق نوردن کمرلر؛
سیاه، قومرال، صمور، صیرما قیلاپدان
رنگینده گور صاچلار،
افقی قیرباچلار؛
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

عریان اوموزلارینده أماس سبولار:
ایچییور حار لبلر عشقی، حیاتی؛
پنبه توپوقلاری توپهر گیسولر؛
یوکسه‌لدی سمایه ذوق قهقهاتی.
اوچوبور دست بدست،
بوسه‌لرله مست؛
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

فلاوتا چالییور عشق ملکاری؛
رقص ایدیور رخشان گوگده حورلر،
صارصییور سسلری هپ فلکلری،
چالییور خواهشله شن طنبورلر...
حسنگك مائلی،
اوچوبور: ماویلی
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

نوشین بوسه‌لرله توپلانان دمت
تعظیم و تقدیسله گوگده آچیلدی:
ملکلر گتیردی دردن بیر سپت
یاسمن، گل، زربن، زانباق صاچیلدی.
اوزاندی پر شئه،
حسنیکه تشنه.
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

تمثل وجودیك، ایدوب تماشا،
دیز چوکوب هپ بیردن، قیلدیلار طواف.
ایکنه‌دی صوت عشق، تیتره‌دی سما؛
شکوفه‌لر مهتر ایتدی انکشاف.
بوس ایتدیلر مشکین
أزهاری، نرمین
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

بوره گلر اهتزاز ایتدی پرنیاز،
صولدی گل چهره‌لر، صولدی گل فملر،
کسیلدی یوکسه‌لن بلوری آواز؛
سوزولدی آهسته باکر شبنملر.
نظرلاری محصور،
مبهور،
بولوته بورونموش نازلی پریلر...

سوزولدی گوزلری، أزهاره معطوف؛
بیر بوی فسونکار بیردن بایلدی.
کوچولدی گولگه‌لر، نظرلار مکسوف،
او نازنین باشلار دوشدی بایلدی.
سه‌ریا یلر بیهوش،
وجد ایله خاموش،
بولوته بورونموش نازلی پرلر...

احسان خانم خوجاسی رضا توفیقیك منظومه‌لرینی تنظیراً ده گوزل اثرلر یازمیشدر شو (هجران) ی بیر شهـ‌در:

آغ جلار ده‌ور لمیش، چیچه گلمز صولموش؛
عاشقلار مجلسی سایخانه وحوش؛
بللور پیمانه‌لر قانلارلا دولموش؛
سس، صدا کسلمیش میخانه‌لرده.

بابل یوواسینا بایقوشلار قوحوش؛
لاله‌لر اوستونده قزل قان دونموش؛
کیملمز فان آغلامیش، کیم گولمموش، او کموش؛
شو خراب ایدلمن بوش‌لانه‌لرده.

آتیلمیش بیر یانا، نی، کمان، رباب؛
أزلمیش فلمله‌ر، سرتیلمیش کتاب؛
قیرلمیش قانونلار، دو کیلمموش شراب؛
أهل شرتی می پیمانه‌لرده.

چیکه‌نمیش دوه قلار، أنماسلی دجلار؛
یولونموش او گوزل نازلی صحلار؛
سودونور یرلرده نامی قیرباچلار؛
او بیزم ذوق اولان کاشانه‌لرده.

بیتمیش او أولکی سلطنت، دارات؛
پارچلانمیش، هپت، مضراب حیات؛
اوغولدار هر یاندا بیر سیل ممات؛
هیولا گه‌زیور ویرانه‌لرده.

احسان خانمیك شو «آق گل أسما» آدلی منظومه‌سی صمیمیت و صفوت اعتباریله تدقیق و تقدیره ده گه‌ر گوزل بیر منظومه‌در.

اون یشینده بیر قیزدیم، گه‌زه‌ر، اوینار حوپلاردیم.
منکشه‌یی نه‌رده گورسه‌م، دایاناماز توپلاردم.
چای باشنده بیر چوبتجیق هر گون قاوال چالاردی؛
سبینی آگلامازدم، سس‌سیز ـ سس‌سیز آغلاردی.
مراقیمی یه گه‌مه‌دیم، بر گون گیتدیم یانینا؛
آند ایچیردیم، دیدیم: ـ «سویله کیمدر، قیبان جانیکه؟
نیچین هر گون بویله یالیکز آغلایورسیك بورادا؛
گوز دیکوب‌ده باقیورسیك، بیر شیمی وار اورادا؟...»
دیدی: ـ «باق، بق، آق گل أسما بکا مندیل صالایور؛
بن یانینا گیتمه‌یوروم دیبه کوسموش آغلایور.»
ـ آق گل أسما: سود فارده‌شم، هم اوچوقدان بوغولدی.
هیچ ئولولر قونوشورمی، چلدیردیکمی، نه اولدی؟»
دالغین ـ دالغین چاپه بقدی، بکا جواب ویرمه‌دی؛
فضله بر سوز سویله‌ته گه آرتیق گوجیم ایرمه‌دی.
ایرته‌سی گون، گیتدیم باقدم، چوبان یوقدی میدانده؛
که‌چه کلاه قاوال، چارق هپسی قالمیش بیر یانده،
آگلادیم که قوربان گیتمیش آق گل أسما یولونه؛
ایسته‌مه‌میش باشقا بیر جان یاتیرمغی قولونه،

محمد امین

حیاتی

محمد امین (۱۲۸۵) سنه‌سینده ایستانبولده دنیایه گه‌لمیشدر. یه‌دی جیفته بیر ایریب قایغینیك رئیسی اولان صالح رئیسیك اوغلودور. ایلك تحصیل و تربیه‌سینی ایستانبولدا بشیکطاش عسکری رشدیه‌سینده باشلامیشدر.

بالاخره مکتب ملکیه‌ده و حقوق فاکولته‌سینده‌ده عالی تحصیل گورموشدور. گجایکنده اوده بوتون معاصرلری کیبی عربی و فارسی‌یه متمایل لسان اعتباریله اوده آرقداشلاری کیبی کمالریك، ضیالریك پیروی‌سی ایدی. حتی سلیمان نظیف‌لریك، عبدالحلیم ممدوح‌لاریك آرقداشی ایدی. تتبع ایتدیکی سه‌ودیکی، تقدیر ایله‌دیکی أثرلر «ابن خلدون»لار ایدی. اوده بوتون گنجلر کیبی کمالیك «اولومینی گوز یاشلاریله قارشیلامیشدی. تحصیلینی اکمال ایدوب حکومت مأموریتینه گیردی. اولا جدارت اوراق قلمینه صوکرالاری رسومات مکتوبی قلمینه دوام ایتدی. رسومات اوراق مدیری اولدی. ارضروم و طربزون رسومات ناظرلیغی ایتدی. بحریه نظارتینده مستشار، حجازدا والی وکیلی اولدی. صوکرا فطرتینده موجود اولان بیر قوتیك کندیسینی زورلادیغینی حس ایتدیرکیبی اولدی. روحینده یازمق احتیاجینی دویدیور، فقط عروضیك، بیر عرب روحیله حیات بولدیغی عجم ذوقیله تعدیل اولونان قریشیق، دولاشیق، دار و صیقیجی وزنیك مطرد قالیلاری ایچینه حسلرینی و فکرلرینی صوقماقدا گرچایك چه کیبوردی. داها سربست بیر وادی، داها گه‌نیش بیر جولانگاه آرایوردی.

نهایت لسان و أدبیات عالمینده آچیلان مناقشه‌لار، ساده لسانه بیر چوق طرفدارلار قازاندیرمیش غزته‌لرده مقالالر انتشار ایتمیش بیر چوق کیمسه‌لر لسانده نه قدار عربی، فارسی کلمه وارسا هپسینی لساندان آتماغا طرفدار

اولموشلاردی. اوزون مدت بو مناقشه‌لار مطبوعاتی، چالنالادی، ایکی طرف اولان أدبیار یکدیگرینی اینجیته‌جك بیر لسان ایله بیری بیرلرینه هجوم ایتدیلر.

صرف تورکجه طرفداری اولانلاردان بیری بیر غزته‌ده:

عربجا ایسته‌یه‌ن عربانه گیتسین،
عجمجه ایسته‌یه‌ن ایرانه گیتسین
فرنگیلر فرنگستانه گیتسین
که بیز تورکیز بیزه تورکی گرکدر.
بونی فهم ایتمه‌یه‌ن جاهل دیمکدر!

تعریفینی اورتایه آتدی. معارض جهنده همه‌ن عینی آهنگله جواب ویردی:

عربجا ایسته‌یه‌ن عربانه گیتسه
عجمجه ایسته‌یه‌ن ایرانه گیتسه
فرنگیلر فرنگستانه گیتسه.
لسان ماتی محو ایله‌مکدر.
بونی فهم ایتمه‌یه‌ن احمق دیمکدر!

نامق کمالیك محتشم و طنطنه‌لی لسانی، طرفدارلریندان اولان عبدالحلیم ممدوح، عبدالکریم ثابت گیبی گنجلریك و اکرماریك، حامدلریك قوتیله غلبه چالیبوردی. فقط بو اورتایه آتیلان فکر بیر چوق گنجلر اوزه‌رینده آیریجا بیر تأثیر یاپمشدی. محمد امین‌ده اونلاردان بیری ایدی. او زماندان به‌ری روحینده بیر سؤال حالینده قالان بو مسئله‌یه جواب اولماق اوزره فعلیته گچمك ایسته‌یوردی. مناقشه‌لاره اشتراك ایتمه‌میشدی. فقط ساده لسان ایله‌ده حسلر و فکرلریك افاده ایدیله بیله‌جگینی جانلی نمونه‌لرله اثبات ایتمگه اوغراشییوردی. گونیك برینده او نمونه‌لردن بیر قاچینی اورتایه آتدی. توفیق فکرت و رضا توفیقیك تقدیر و تشوقیله دوام ایتدی.

(۱۳۱۳) حربی دولایسیله نشر ایتدیکی «تورکجه شعر» نامینده کی اثریله بیر موقع مخصوص قازاندی و نظر دقتی جلب ایتدی. رضانوفیقیك اوزون تقریظی محمدامینه بویوك بیر ظهیر اولموشدی. او زمالار محمد امین رسومات أماتی مامورلاریندان ایدی. یازدیغی بعضی منظومه‌لری فکرت ثروت فونده نشر ایتمشدی.

بالخاصه «جنگه گیدرکن» و «عثمانیك یوره‌گی» آدلی منظومه‌لری او زمانیك حساتینه، حربیك آچدیغی یارالارا دوقونه‌وعی ایجین بویوك تقدیر گرموشدی.

عثمانیك یوره‌گی.

أی کوزدل کوی! ویران اولما، صاقین شو گنج یاشیگدا؛
داغلاریندا تازه اوتلار، پشه گللهر بیتهرکهن.
أی چوبانلار! بنی آنیك؛ چوشنون صولار باشیندا
باپراقلاریك آراسیندا یاورو بیر قوش ئوتهرکهن.
أی یارلاق آی! ایشیغیك صاچ؛ یولچیلاریك گوزینه،
او بهرده که کوتو گیجه گیزلهمیشدر مزاریم.
أی یولچیلار! بنی صوروك، ملتیمیك ئوزینه،
او گونده کی بیر زلزله دوزلهمیشدیر مزاریم.
أی تورك قیزی، أی آنا! «صوص!» سسنده دویغو یوقمیدر؟
بیر اوغلوگی، بیر غیچه‌گی قربان ایتدیك چوقمیدر؟
هر یانینا قایغو چوکموش شو وطنیك یولوندا
أی تورك ایلی، أی وطن! سن هر بیر یهردهن اولوسیك!
أسکی، یگی، طاتلی، یانیق سسلهر ایله دولوسیك!
سهوگی، گنجلیك، ایستهك، صاغلیق فدا اولسون یولوگدا.

یارالانمیش بیر تورك نفری دیلیندن یازیلان بو منظومه ده فی‌الحقیقه لیریزم واردر و حقیقته یقین بر شی‌در او اعتبار ایله‌ده بیر شعر قیمتینی حائزدر. اولجه سویله‌دیگمیز «جنگه گیدرکهن» آدلی منظومه‌ده ئویله دینی و ملای بیر حس ایله یازیلهمیش فقط بیر تورك نفری دیلیندهن یازیلهمیشدر. اونلاری اولدوقجا یاشاتماغا موفق اولموشدور. اساساً محمد امینك «شاه‌اثری» (تورکجه شعرلر) آدلی ایلك چیقاردیغی اثردر. دیمك دوغرو اولور.

فکرت امین بگه یازدیغی بیر تقدیر نامه‌ده: «شعریگیزی اوقورکهن بیر شئیه چوق دقت ایتدیم؛ دیگله‌یه‌نلریك ایچینده هیچ بیری سسیگیزه یابانجی قالمایوردی. حتی کوچوك حلوق بیله... خالد ضیا بك، یارم‌قلارینك آراسیندا

توتوب گولەەن سیغارسینی سیلکدی. حکمت بك بەرنده دوغرولدی؛ بن موفقیتیکیزی تبریك ایچین نه دییەجکمی شاشیراراق ئویله صیرالاردا دائما یاپدیغیم گیبی شاشقین بیر ـ أوەتله گولومسەدیم. دەمیندەن بەری چکەسی أللەرینك ایچینده، صاچلاری اوموزلارینده، گوزلەری دودائلاریکزده، مسحور و مدهوش، دیکلەیەن خلوق، یالیکیز او وضعیتی ده گیشدیرمەدی. هیمیز بر گوزەل نشیدەنیك سامعی اولماق صفتیندا اتحاد ایدیوردوق دییور. رضا توفیق یازدیغی تعریفلردن باشقا هجه وزنیله و عینی روح ایله أمین بگه:

ای قهرمان امتیك سودی تمیز أولادی!
حقیقتاً سن بر تورکسك، دینیك جسیك اولودور
هر بیر تورکوك ئوز دیلیدر وجدینیك فریادی؛
سن شاعرسیك سینەك ئوزوك آتش ایله دولودور.
سندن أول سوز دللالی اولما بیزده مودا ایدی،
أدبیات میدان یەری، بیر دار جیق اودا ایدی:
أدب دیمەك، صالونلاردا چیچەك آلوب ویرمه کدی.
ئوز دیلینی یا یرغامای، تورکلوگیی یەرمه کدی.
قلمیکله او دیواری صارصوب یقدیك، دەویردیك!
أرطوغرولیك روحنی شاد ایتدیك، بو بیر غزادر.
سن بیر یانغین عرصەسینی گلستانه چەویردیك!
«قورقوموش بیر فدنه جان ویردك!» دیسەم سزادر
یوقسول قالان بیر یتیمه آجیدیك، آل اوزتدك!
مدنیت سر کیسیندەن أرمغانلار گەتیردیك؛
مردار آباق ایزلەرینی چیچەکلەرله قاپاتدیك
بایقوش ئوتەن ویرانەده غنچه گللەر بیتیردیك!
هر کس شعری آوروپادان گەلمه متاع صانیردی،
گوزەللیکی بوزونده کی پودراسیندان تانیردی؛
او یابانجی گوزەللیکیك دوزگونیندن ایگرەندیك.
عثمانلیلیق دویغوسینی سن بابا کدان ئوگرەندیك؛

صالح رئيس! او محترم اختياريك ديزينده
قوت بولدوك، سوز اوگرندیك، ئوگود آلديك، بويودوك!
تورك ايلينه بير يول بولدوك آتالاريك ايزينده؛
همتيكى آلقيشلار، غزيارى سوگودوك!
شعرى بير ذوق ايده‌نلەرى يېگيت زمان ئولدوردى.
سن وجدانلار فتح أيلەديك، گوگوللەرده ياشارسيك!
بو نه موطلو! سنيك سوزوك تورك يوزينى گولدوردى.
آرتيق آديك تاريخيكدر، افقلاردان آشارسيك!

منظومه‌سينى يازاراق نشر ايديبوردى.

محمد اميئك أصل شهرتى (١٣٢٣) انقلابيندان صوكرادر يوقاريده سويله‌ديگميز أسباب دولايسيله ملى حس و هيجان بير رغبت قازانديقدان صوكرا محمد أمين «ملى شاعر» عنوانيله شهرت بولدى. تورك سازينى چيتاردى بالاخره حادث اولان حربلر دولايسيله يازديغى ديگر أثرلر شهرتنى آتردى. محمد أمين بك‌ده ارضروم ولايتنه والى اولدى(٣٢٦) سنه‌سينده سواس واليسى ايدى. اورالاردان آلديغى انطباعلارى‌ده يازماغى اونوتمادى مبعوث اولدى. متاركه‌يى متعاقب تشكل ايدەن قواى مليه‌يه اشتراك ايچين آناطولويه گيچدى. و اورادان سانع رفعت أيله برابر جبهه‌لرى دولاشماق اوزره سياحته. چيقدى بير چوق اثرلر ميدانه گەتيردى.

محمد أمين بك ملى دوشونوبى ندەدن و نه واسطه ايله آلاراق تطبيق ايتديگينى كيماردن ملهم اولدوغنى شو صورتله آگلاتيور: «أولا سيزه روس شاعرلريندن «مايقوف» بك بير ارخه‌سينى خاطرلاتاجغم. مايقوف بير گون بير ايزبه‌يه گيتمش، اوچقده جام كوتوكارى ياتيبورموش. آلەولرى اودايى آيرىتلاتيبورموش. بو اوجاغيك ئرگونده بير كوچوك چوجوق أليله بير كتاب آلميش. بارماقلارينى سطرلاريك اوزەرينده يوروتەرك هجه‌لەيه هجه‌لەيه اوقويورموش. بونرك قورشيسنده اوزون صاچلى، اوزون صاقالى روس كويلولرى، قوجاقلارينده چوچوقلرى اوبويان روس قادينلارى جان قولاغيله بو قنزى ديگله‌يورلار و باشلارينى صالليورلارمش. شاعر ديبور كه: بو كتاب خلقيك دىليله يازيلمش اونيك يوردينيك گوزدليكلرينى، بويوكلرينى، أجدادينيك

أفسانەلرينى، خاطره‌لارينى، قلبينيك عشقلارينى، ألمارينى، حياتينيك اميد و رؤيالارينى سويله‌يور. بو كتابيك، و لوكه هجه‌له‌نه هجه‌له‌نه بير قيز چوجوغى طرفيندان اوقونسون، قولوبلره گيرمه‌سى، خلقيك قارانليق فكرلرينه بير ايشيق، هيجانسيز يوره‌كلرينه بير تيتره‌مه ويرمه‌سى روسيانيك استقبل افقينده بويوك و اهالى بير گونش دوغاجاغينى مژده‌له‌يور.

ايشته سيزه، ملى ادبياتيك نه اولدوغونى، اونوك گرك شكلجه و گرك روحجا ناصل اولماسى لازم گله‌جگينى آگلاتماجاق الك بليغ افاده.

او حالدا بيريم ملى شعريميزده‌ده بو نقطهٔ نظردان لسان. وزن و موضوع ايلك اولاراق كوزه چارپار....

شيمدى لسان.. مادام كه بوتون دىللر آگلاماق و آگلاتماق ايچين بير واسطه‌در، بيزيم لسانيميزيك‌ده بو غايه‌يه گوره خلق طرفيندان آگلاشيلاجاق بير صورتده تصفيه ايدامه‌سى لازم گليبوردى. شو حالدا بو لسانيك ايچينده حكومت سورەن ياباتجى قاعده‌لر يقيلماليدى. ايشته بيز، ديليميزى عرب و عجم تركيبلرينيك زنجيرينده‌ن قورتاراراق حر ياپماق ايستەديك. بناء عليه شعرلريميزى بو ملى و حر لسانله يازديق.

وزن مسأله‌سينه گلينجه بيزده ايكى آلت ترنم واردى، بيرى عربيككى، ئوته‌كى‌ده بيزمكى. شيمدى بو تصفيه ايديلميش لسانله يازيلاجاق شعرلريك طبيعى وزنى عرب وزنى اولماديغى و اولاماياجاغى ايچين كندى وزنيميزى قوللانماق ايجاب ايديبوردى. كندى ملى، يعنى هجه وزنيميزسه درويشلريك آلهلرينده، نفسلرينده، عاشقلاريك قوشمالرينده، دستانلارينده و خلقيك تور كولرينده واردى. طبيعى بيز بونى قبول ايتديك. و بو گا بير گەيشايك، بير انكشاف ويرمگه جاليشديق» ديبور.

لسانی و صنعتی

محمد أمینك لسانی آچیق، ساده، پوروزسیز، تمیز بیر لسان اولماسینه رغماً آنادولو کویلولرینك، خلقیك لسانی ده گلدر. بلکه ایستانبولیك ایشله‌نمیش یوموشاتیلمیش، طفیلیاتی آتیلمیش لسانی‌در. حتی تماماً تورکجه اولماسینه فضله‌جه تقید ایدیلمیش اولماسی حتی خلقیك لسانینه بیله گیرمیش اولان تعبیرلر و اصطلاحلاریك‌ده صرف تورکجه ایله افاده‌یه چالیشیلمیش بولونماسی اعتباریله بیر آزده صنعیدر.

محمد أمینك لسانی دوز و یکنسق بیر ساحه‌ده سس‌سیز، ساکن، و هیجانسیز آقن. أطرافیندان هیچ بیر عکس، هیچ بیر رنك، هیچ بیر ضیا آلاماسان آچاقلاردان سوزولمن بیر ایرماغی آندیرمز. اونی سیر ایتدن نظر بو چپلاقلیقدان، بو رنکسیزلیکدن، بو حیاتسیزلیقدان چابوق یورولور، ذوق آلامان، هیجان دویامان.

جمله‌لرینك ترتیبینده قولاغیك آرادیغی او گیزلی، اینجه و شعری موسیقی‌یی بولماق قابل ده گلدر. جوق زمان موافقتسز و موفقیتسیز بیرله‌شدیریلمن کلمه‌لریك سس اعتباریله امتزاج ایده‌مدیکن، اویوشامایان حرفلری یکدیگرله چارپیشیر، سرت، فنا بیر تنافر cacophonie حاصل ایدر. صنعتکار بیر روحیك قولایجا حس ایده‌جکی بو نقصانی محمد أمینك بیر جوق أثرلرینده تکرار تکرار گوره بیلیرز.

اساساً خلق دیلی دیمك خلق دوشونجه‌سی، خلق گوروشی، خلق دویوشی دیمکدر. شاعریك دوشونوشی، گوروشی و دویوشی خلقیك دوینولارینه یابانجی اولوب سا لسانی ایسته‌دیکی قادار ساده حتی متبذل اولسون خلق اوندان بیر شی آکلایاماياجاق بیر ذوق آلاماياجاقدر. او لسان، اونیك قابینه بیر شی سویله‌یه‌مه‌یه‌جك، بیرشی آکلاتاماياجاق، هیجان ویره‌مه‌یه‌جکدر. علی‌الاکثر امین بگك لسانی‌ده بو عائبه دوشمشدور. أمین‌بك اوسادہ لسانیله منفصل complexe

خلقیك قاورایاماياجاغی قادار بوکسمك، قارشیق وفاسفی فکرلر أد ایتمیشدر که خلق اوندان بیر کلمه‌جیك بیله آکلایاماز.

مثلا فیلسوف رضا توفیقه اتحافاً یازدیغی شو «ئولو قفاسی» سرلوحه‌لی منظومه‌سینی اوقوالیم:

«بیر تارلادا گه‌زیبوردوم؛ آیاغیما قانی بیرشی قاچیلدی؛
باقدم: که‌میك؛ دقت ایتدیم: بیر انسانیك قافاسینك گه‌مگی.
لاکین آچ یه‌ر، شو پارچاسی قالان باشی ئوله یوب أمیش که،
بیلینمه‌ور کیمیك باشی، بیلینمه‌یور هنگی عصریك أولادی؛
قارا توپراق ایچه‌رسینه دوشمن هر شی بیر بیغین کول اولوور؛
گوباکه بیر قاصیرغا وار؛ بونی اوکه، اونی بوکا قاتیور؛
بیر أل وارکه چوروك کفن پارچاسینی چیچه‌یك یاپوب آتیور؛
أوه‌ت حیات بیر طرافدان بوشاییور، بیر طرفدان دولوور.
کیم بلیرکه، شو فانینك وجدیندان بوگون بیزده نه‌لر وار؛
بلکه اونیك گه‌مبگلری شیمدی سنك گوزلرکده پارلدار؛
بلکه بنم شو صتمالی دوداغیمك آتشلری اونیکدر.
هر شی بویله، حتی بزیم دنیامیزدا بو بش گیین اولاجاق؛
بیر گون حیات توکه‌نه‌جك؛ یالکیز جانسیز غیرانیتار فالاجاق؛
هر ذره‌سی بیر عالمه دغیلاجاق؛ زیرا بو بیر قانونـدر!...»

قناعت فلسفه‌سینی وندارده ساده دیلله یزساق خلقه آکلاتماق ممکن اولماز. شو حالده بو منظومه منور بیر طبقه ایچین یازیلمیشدر. او طبقه‌ده رضاتوفیقیك:

«رمینده‌ن بیته‌ن وحشی چیچه‌کلر انسان أعضای
جمنزار ینه شبنملر بوتون گوز یاشلاریندادر»

بدیع سیندان ده زیاده ذوق آیرلار جوکه اوندا قالاغی‌دا. نظری‌ده، ذوقی‌ده اینجه‌جه‌جك:

«بیر تارلادا گه‌زیبوردوم آیاغیما قانی بیر شی قاچیلدی.. گیبی تذفرله دولو مصراعلارلا تصاف ایدیلمه‌ز. شعر بیر سنك، او اینجه، او نازلی سینه‌سی

افاده‌نیك بو قتلیغیندان اینجنیر، اونیك اوچارگیبی أثری بیر تماس ایله باصان نرمین آیاقلاری «قاقیلدی»دان پارچالانیر.

ایشته بونیك ایچیندر که أمین بگیك دیلی شعر دیلی، نظمی‌ده شعر ده گیلدر.

آچیق‌در، ساده‌در فقط ساده نظمدر. هجه‌وزنیله یازیلمیش ساده بیر نظمدر.

بینه ثویله یازیلار یازمیشدر که اونلارده هیچ بیر زمان شعریك رقیق، بلیغ و نزیه سینه‌سینه گیرده‌مه‌ز. شو اعتبار ایله امین بك نه بیر بوکسه‌ك صنعتکار، نه‌ده بوکسه‌ك بیر شاعردر. هیجانی émotion ضعیف، الهامی صنعی، افاده‌سی قورودر.

أمین‌بك لساندا تطبیق ایتمك ایسته‌دیگی هجه‌وزنینه یکی بیر سرستی ویرمك امایله‌ده غریب بیر گریوده دوشه‌شدور. تقطیعی بیر شکله صوقدوغی هجه وزنی عروضیك بالخاصه قولاغا فنا گله‌ن مطرد و یك‌نسق آهنگینه بگزمز فقط داها خشین، داها وحشی، بیر اطراد monotonie آلمیشدیر..

مصراعلارینه مونس، صیجاق بیر أداء، موزون، سه‌ویملی بیر سیما ویرده‌مه میشدیر. مثلا بو گون بك گنج اولان یکی شاعرلر حتی أمین بگیك پاریسی قادار دخی یازیلارینه دقت صرف ایتمه‌دیگلری حالده جوق مطبوع، جوق صیجاق و سه‌ویملی بیر أدا expression بیر ton ویریورلار، بوده اونلارده فطری بیر استعدادیك موجودیتنی گوسته‌ریبور.

ایلك یازیلارینده، مثلا «تورکیجه شعرلر»ده اولدوقجا جوشغون بیر هیجان émotion، اولدوقجا قوتلی بیر رمانیك lyrisme ایزلری گوسته‌ردن أمین‌بك صوگراکی یازیلارینده آتشینی غائب ایتمیش، عادتا سونموشدور. بوده یازیلارینه بیر صمیمیتسیزلیك رنگی ویریبور.

(۱۳۱۳) سنه‌سی یونان محاربه‌سی اوزه‌رینه اویانان دینی و ملی حسلرله بیر چوق شاعرلر أثرلر یازماغا باشلادیغی صیرادا محمد أمین‌ده «جنگه گیدرکه‌ن» منظومه‌سینی یازمیشدیر:

«بن بیر تورکوم؛ دینم جنسم اولودور؛
سینه‌م، ثوزوم آتش ایله دولودور؛
انسان اولان وطنیمك قولودور.
تورك أولادی أوده دورماز، گیده‌ریم.

محمدیمك کتابینی قلدیرتمام؛
عثمانجیغمك بایراغینی آلدیرتمام؛
دشمنیمی وطنیما صالدیرتمام.
تاکری أوی ویران اولماز، گیده‌ریم

بو توپراقلار أجدادیمیك اوجاغی؛
أویم، کویوم هپ بو یریك بوجاغی؛
ایشته وطن، ایشته تاکری قوجاغی.
آنا یوردین أولاد بوزماز، گیده‌ریم.

تاکریم شاهد، دوراجاغیم سوزومده؛
ملتیمیك سه‌وگیلری ثوزومده؛
وطنیمدان باشقا شی یوق گوزومده.
یار یاتاغین دشمن آلماز، گیده‌ریم.

آق گومله‌کله گوز یاشیمی سیله‌ریم؛
قارا تاشلا بیچاغیمی بیله‌ریم؛
وطنیمچون یوجه‌لیکلر دیله‌ریم.
بو دنیادا کیمسه قالماز، گیده‌ریم.»

بو منظومه شکلاده وزنیك تطبیقی جهتیله‌ده أسکی تورك منظومه‌لرینه بگزه‌ر. رضا توفیقیك یازدیغی منظومه‌لریك أشیدر. أمین‌بك بو منظومه‌سینده بیر لیریزم گوسته‌رمیشدور. صوگراکی منظومه‌لرینده اوده گوروله‌مه‌یور.

روحی تیتره‌ین حسی بیر نغمه‌سی، قلبی چارپیران طبیعی بیر فریادی یوقدور. اونده فریاد ایده‌ن نه معنادر، نه روحدر، نه حسدر، چوق زمان آیری آیری، تك تك کلمه‌لردر که یازیی‌یه بیر غیر طبیعیلیك ویریر.

معلم ناجی منظومه‌لرینده «نور»، «ضیا»، «شرار»، «فروزان» گیبی پارلاقلیق افاده ایده‌ن کلمه‌لر قوللانیلیر و اونلارله منظومه‌لرینی پارلاتماغا چالیشیردی. امین بگك یازیلارینداداً «قیلار» «قارتالار»، «جاناوارلار» «گردابلار» دولودور:

امین بگیك منظومه‌لرینی کسکینله‌شدیرن، بوکسه‌تین، دهشتله‌ندیرن،

دەرینلەشدیرەن بو کلمەلردر؛ اونلاردا حس و خیال گەنیشلیکی، فکر و قلب دەرینلیکی یوقدور.

منظومەلرینده صوغوق بیر غیر شخصیلك impersonnalite واردر. حسلرینده هیجانلارینده سرعت قوتی، نفوذ قابلیتی یوقدور. intellectualisme ایله یازار.

فه نه ر.

سن هر گیجه اویالچین قایالیغیك اوستوندەن
دومانلاره قیرمیزی آلەوینگی صاچارسیك؛
او جاناوار آغیزلی گردابلاریك ئوگوندەن
گمیلره سلامت بوللارینی آچارسیك.
دیەرسیك که: «ونلاریك ایچرسینده کیملر وار؟
فلاکته دوشەنلر سنیك ایچون هپ انسان:
خریستیان، مسلمان
هپسی سنیك او بوبوك یوره گیکی یارالار.
سنیك أصل بیر عشقدار دوغموش اولان آلەویك
وجدان قادار کوزەلدیر؛
مأیوس اولان روحلاره اوزانیجی بیر أندیر.
سن بو أبله حیاتلار قوپارمەقلق ایستەرسیك
بلکه أللی مملکت،.. ماوی، سیاه اقللار.
سوسلو، گوزەل رنگلیلار... ایسسیز وحشی توپرانلار..
قراولەلر، اوجرنلار...
ضعیف، صولغون قادیلار.. ملول، محزون چوجوقلار..
یوتون بونلار ایچین سن تسلیسیك، امیدسیك.
اویللانمیش حسرتلر،

زهرلەنمیش گنجلیکلر، غریب قالمیش شفقتلار،
گوزیاشلاری، رؤیالار و دعالار هپ سنیك!...
سن هر گیجه اویالچین قایالیغیك اوستوندەن
دومانلاره قیرمیزی آلەویکی صاچارسیك؛
او جاناوار آغیزلی گردابلاریك ئوگوندەن
گمیلره سلامت بوللارینی آچارسیك.

منظومه اوقونورکەن آهنگده کی یکنسقلیق و آغیرلیق دقتی جلب ایدییور. عینی زمانده شعریتدن نصیبەسی او قادار محدود که ذوقی اوقشایاجاق، هیجانی اویاندیراجاق بیر نقطه ی یوق کیبی‌در. صنعت اعتباریله فکرتیك عروض ایله یاپدیغینی، أمین بك‌ده هجەده یاپماق ایستەمیشدر. او زمانه قادار قوللانیلمایان هجەلرده منظومەلر یازمیشدیر، قافیه خصوصیندادا فکرتی تنظیر ایتدیکی گورولور،.. ساده بوندان عبارت ده گیل؛ موضوع انتخابی و محاوره طرزیندا منظومەلار یازماق خصوصلاریندادا فکرت وادیسینده گیتمیشدر. «فکرت»ه بیر چوقلاری قادین عشقیندان باحث شعرلر یازمایور، دیه تعریض ایتدیکلری کیبی «محمد أمین»ده کندینه تعریض ایدەنلره «بنم شعرلریم»له جواب وبرییور:

ـ سن قلبسزسیك؛ هانی سنك گنجایگیگك حیاتی؟
ـ عشقلاریممی؟ بیر نفساه صولا یلەن بو شیار
بیر یانار داغ آتشیله کومور کیبی قارادی؛
شیمدی ایسه یرلرینده بیر صیتملی یل أسەر.
أودت بنیم هر شعریمده بیلان دیشلی دیکەن وار؛
سیزلر گیدیك، بال ویرەجەك یکی آچمیش گل بولوك.
بلکه بنیم آجی سسیم قولاقلاری طیرمالار؛
سیزلر گیدیك، گنج قیزلاریك تورکیسیله شن اولوك.
واریك سیزلر، اونلار ایله قورولاردا أل‌أله
گەزیك، گولوك، بیر چیفت بلبل عشقی ایله یاشایيك؛
یالکیز کندی، یالکیز کندی روحیکیزی اوقشایيك.
زاوالی بن، ألیمده کی شو اوچ تللی ساز ایله

مانمك فلاکتلی حیاتینی سویله‌یم؛
دردلیلریك گوز یاشنی چه‌ورم ایله سیله‌یم!...»

دیه تعریض ایدییور. فقط او شعرلریك آکلاتدیغی فلاکتك حقیقی آجیلیقلارینی اولانجا شدت و قوتیله گوستره‌مه‌یور و دیکله‌یه‌نلریك روحیندا بیر ألم دوگومی دوگوملیه‌مه‌یور، سیر ایده‌نلریك گوزلرینده بیر زهرخندی پیدا ایده‌مه‌یور. محمد أمینك آندرلو ایچین آغلایان بوتون شعرلرینك ایچینده نه رض توفیقیك بیر «روم ایلی»سی، نه ده توفیق فکرتك بیر «وبریك زاوالیلارا» سینه تصادف اولونه بیلیر. محمد امین دیلیله سویله‌یور و قه‌لمله‌لارا سویله‌یور، اونلار گوگولرینه سویله‌میشلر و گوگولره سویله‌میشلردر. رنیك ایچیندر که اونلار شعر اولدوغی حالده محمد امینك کیلر بیره‌ر نظم اولا بیلدیلر. أك قوتلی یازیلارینده‌ن اولان شو «وطن ثهلکه‌ده» عنوانلی أثرینی دقته اوقویالیم:

شو استبداد حکومتی تورکیایا ثهلکه!...
باقیك. مسعود ایتمك ایچین هر شئی اولان بیر ثولکه،
هر قوتی متصدینه رام أیله‌یه‌ن بیر امت،
اوج قطعه‌دا جهانگیرجه حکم سوره‌ن بیر دولت..
شو ساعتده بیر قرانلیق اوچوروموك اوستونده؛
توی اوربه‌ده‌ن بیر ثولوموك ثوگونده!...
زیرا ملکده عدالت یوق، حریت یوق، حقوق یوق؛
حکومتده حقسیزلیق چوق، أهالیه ظلم چوق.
هر بوجاقدا: دهشتلی أنلی استبداد:
هر بوجاقدا: قوپلان دیشلی جهالت:
هر بوجاقدا: ثولوم یوزلو سفالت:
هر بوجاقدا: بیك اینلیتی، بیك فریاد!...
ایشته سیزه ایستانبول که، تمامیله أسکی بیزانس، اوبابیل!
سرایلاری قصابخانه، مکتبلری بیرده‌ر فساد اوجاغی؛
قیشلالاری محبوسخانه، مجلسلری بیرده‌ر جاسوس یاتاغی؛
ایش باشیندا اولانلای هپ ذلیل.

عبدالحمید ایسته‌یور که: «حقوق!» دیه هایقیراجاق ادبا،
ظالمله‌ری شریعتیك قیلیجیله ده‌ویره‌جه‌ك علما..
اوتوز بیلدیر ایشه‌نیله‌ن ظالمله‌ری هپ عدالت یاسینله‌ر؛
تاریخینی کیرله‌تدیگی توپراغیك،
بیر پاچاورا أیله‌دیگی بایراغیك،
ناحق یره‌ره دوکدوردوگو قانلاریك،
یافدیردیغی جانلاریك..
صورولاجاق حسابینی ذهنه‌ردن سیلسینله‌ر.
وکلاسی کندیسینه تاکری کیبی تاپسینلار؛
أمر ایدینجه پیغمبریك مرقدینی صاتسینلار؛
بیت‌المهه مانجنیقلا آغیر تشلار آتسینلار؛
هر بیر ظلمی، فنالیغی ایرکیلمه‌دن یاپسینلار!..
شو زاوالی ملت ایچون مشروطیت جنایت؛
عدالتی دوشونه‌ن باش أزیلیر؛
مساواتی سویله‌یه‌ن دیل کسیلیر؛
حریتله چیرپینان قلب خسته‌در.
أدبیات، علم، صنعت، تاریخ، حقوق هپ یاسق؛
مملکتده یه‌گی طالع ویره‌جه‌که‌ر کور، چولاق؛
اونوك ایچین حمیت،
وطن عشقی، ملت سوزو، بیر مقاله، بیر شعر
باغیشلانماز صوچلاردرکه، بو اوغوردا هر گنجه
وحشیله‌ری اوتاندیران تورلو، تورلو أشکنجه؛
زندانلاردا بو مظلوما زنجیرله‌ر؛
بی‌چاره‌یه قیزدیربامیش دمیرله‌ر؛
بی چاره‌یه صووق صولار طومروقلار،
موردار سوزله‌ر، یومروقلار؛
بی‌چاره‌یه مرمره‌دا قانلی‌ـقانلی ثولوملە‌ر؛
بی‌چاره‌یه هیچ بر یه‌رده یاپیلمایان ظالمله‌ر!...

ایشته سیزه طشره‌لار که هر یوجاغی بیر خرابه، بیر مزار!.
کویله‌رینده ایکیلتیلی قولوبه‌لر، ثور و مچه کلی بوش خانلار؛
داغلارینداکی دونمه‌ز اولموش ده گیرمه‌لر؛ صویغون و برمیش کروانلار؛
هر یه‌رینده یانغین، یاغما، ظلم وار.
عبدالحمید ایسته‌یور که: وطن ایچین سلاحلانان عسکرلره،
هر کس کیبی راحت عمر سورمه‌ك ایچین دوغموش اولان رنجبرلره.
کندیسینیك حایوانلاشمیش بر در مسکین أسیرلره‌ری اولسونلار.
دیوارلاردا یاصلی قالان اوراقلار،
آله‌ولره‌ری گور پایلابان اوجاقلار،
ایشسیز گوجسوز، چیریل چیپلاق بیر ملت.
شو خرابه مملکت..
بیر چوق دویماز طمعلارا میلیونلاری بولسونلار.
والیله‌ری بیت‌المالدان آووچ-آووچ چالسینلار؛
«پارا» دیه یتیمله‌ریك أوله‌رینی بیقسینلار؛
عسکر عرضی گه‌لینله‌ری زندانلارا طیقسینلار؛
خاسته‌لاریك آتلارینداں دوشه‌کله‌ری آلسینلار.
شو بیچاره ملت ایچین بختی یارلیق بیر رؤیا؛
طالع دیمه‌ك بیر آجیقلی فلاکت،
حیات دیمه‌ك بیر سوره‌کلی أسارت؛
حقانیت بیر قورولاف، بیر یالان؛
هر محکمه ضعیفلارا ظلم أیله‌یه‌ن بیر قوت؛
هز بیر قانون فقیرله‌ری محکوم ایدن بیر آلت.
اونوك ایچین بو دنیا،
بیر یالانجی جنت کیبی گوزل اولان شو وطن
بیر جهنم صایلیر که بوردا بختسیز همشهری،
مامورلاریك آغالاریك مظلوم، عاجز أسیری؛
بوتون بوکلهر بو سفیلیك صیرتیندا؛

زاوالليجيق هر گون قيرباج آلتيند؛
زاواليجيق أوسيز، بارقسيز، اوجقسيز،
توخوملوقسوز، توپراقسيز؛
زاوالليك صاپان سوره‌ن قاريجيغى أكمه كسيز؛
زاوالليك كورپه قوزو ياورولارى گوملهكسيز!...
وطنداشلار، حر و مسعود عمر سورمه‌ك بير حقكه‌ز.
أسير اولماق، مظلوم اولماق، سفيل اولماق بو نه‌دن؟..
بو ملتيك چه كديگى‌نه؟.. بو استبداد نه ديمه‌ك؟..
بير حميت گوسته‌رمه‌زسه‌ك وطن ألدن گيده‌جه‌ك.
قانلاريمز قورودومو؟ قوللاريمز چولاقمى؟
وظيفه‌ميز حيوان كيبى دورماقمى
خاير، خاير.. فدائيليك گوملهگينى گيه‌ردك،
يوكسه‌ك سسله: «مشروطيت، ياخود ثولوم» ده‌يه‌ردك،
حريتيك بايراغينى آچاليم؛
ظالمله‌ريك ثوكله‌رينه چيقاليم؛
استبدادى تمليندن بيقاليم؛
بو اوغوردا قانيمزى صاچاليم!..

گورويوروز كه بيك بير ألملى و آچى سرگذشتدن، وقعه‌دن بحث ايدن بو اوزون منظومه بيزيم قابميزده بير قيپيردانيش بيله اويانديرامايور، ده گيل بير «سيس» ده كى، بير «تاريخ قديم»ده كى احتساسى بوگونكو گنجله‌ريك يازيلارينداكى تاثيرى بيله ويره‌مه‌يور. چونكه افاده حسى، بيان قلبى ده گيل!
بلكه بير فصاحت وار فقط بلاغت يوق..
بلكه مرحمتلى بير فكر وار فقط آتشلى بير هيجان يوق...

موضوع گوزله‌رده بيرده بير داملا، دوداقلارده بير ايچقيريق، قلبله‌رده بير صيزى اولامايور. توزلو بير روزگار كيبى گه‌چوب گيديبور.
أمين بگيك بير چوق يازيلارى آنجاق تعليمى didactique بير قيمتى حائزدر.
محمد امينيك بير چوق نثرلرى واردر كه منظومه‌لرينده‌ن چوق داها

قوتلی، چرق داها هیجانلی چوق داها لیریکدر. اونلاردا صمیمیت و طبیعیت داها زیاده‌در: «سلاح سسلری و باروت قوقولاری»

«گلین کوجورمه گونی ایدی. گوگی طرفلیسی قیزیلیك کوپینه یوز آتلی ایله گلمیشلر. آلاجه قومانشلارله دوناتدینلاری آتمه گلینی بیندیرمیشلاردی. دهلی قانلیلاریك بیر طاقیمی گلینیك صاغینده، صولونده بوروبورلار، بول بارونله دولدوردوقلاری، فرابیالاری صیقیبورلاردی. بیر طاقیمی أکینلری بیچیلمیش تارلالارده آت باریشدیریبورلار، اوجلاری دهمیرلی ده گنه کلارله جیرید اویناییو- لاردی. آلایك ئوگونده داوول زورنا گلین کوجورمه هواسینی یانیق چالیوردی. گلین سلاح سسلری، باروت دوماناللری ایچینده گیدیبوردی.

بن یولوك بیر قیمسینده دوراراق گلین کوجورمکده‌ن زیاده آتش تعلیمی یاپان بو آلایه باقیبوردوم. اوغوز أولادلرینك بو أسکی توراسینده عسکر بیر ماتیك أخلاقینی و بو عسکر ملتی بهتیشدیرمه‌ن قادینلاریك تربیه‌سینی اوقوبوردوم. کندی کندیمه دیوردوم که: «اوچ یوز یللدان بهری پك چوق قارا گونلر گه‌چیردیك؛ آل عثمان دولتی نیچه صارصینتیلاردا، نیچه زیانلاره اوغرادی. آنجق سه‌ونمگه بهری اولاجاق بیر شی واردر که اوده بو صارصینتی و زیانلاریك تورك روحینه دوقونامامیش اولماسیدر. أودت دوشمان گوللهلری قلعه‌میزی ییقمیش، لاکین یوره‌کلریمیزه بیر شی یاپامامیش. دوشمان پنجه‌لری ئولکه‌لریمیزی آلمیش، لاکن بیگیتلیك دویغولاریمیزه أل اوزاتامامیش. ایشته شو گوردوگوم دهلی قانلیلاره باقیگیز: بینیجیایکده، آتیجیلیقده، بیگیتلیگده، قاوغا ایشلرینده نه قدار یوجادرلار. بو بیرکسه‌ك آلبانلی، ده‌میر پنجه‌لی، جیلان تاپشلی، بوغ گوودهلی بیگیتلریمیزی گوردمی اینه‌جاقلاردیرکه: «بونلاریك داه‌لارینده ایموجنلریك، یووزلاریك دورلرینده‌کی اولو أجدادیك قانلاری قینه‌قیدیر.» دیه‌رك اوموزیمه دوقونان بیر أل بنی یوقاری دوشونجه‌مدن آییردی. دونوب باقدیم: بیر اختیر کولاو. بکا صوروبور: «أفندی نصل، دوگونیمیز أیمی؟» «ــ أودت یاپاجغیم، چوق أیی... هله گلینلریکیزیك بویله سلاح سسلریله باروت قوقولارایله کوجورولمه‌سی چوق گوزل. زیرا بو گلینلریکیزده یرین عسکر اوجاغینه گونده‌ره‌جکلری، فوج بیگیتلریمیزیك آتلاری اولاجاقلار؛ وطن توپراغینه کین و طمعلار بساه‌مکده اولان دوشمانلاره گوگوس گه‌رمجك

عسکرلریمیزی باغیرلاینده بوبوته‌جکلر. بونلاریك بوبوته‌جکلری یارینکی نسل بو باغیرلارده بیرمر قورقق تیلکی ده گل، بیرمر جسور آرسلان اولاراق یتیشه‌جك، یوردینی بیر آنایك عرضی کیبی قیصقاناجاق، اونوك اوزه‌رینه قارتال کیبی قانات گه‌رمجك بیز شونی هیچ بیر وقت اونوتمامالی‌یز که بو دنیاده سلاح قوللانمایی بیلسه‌یه‌ن بیله‌کلر زنجیرلر آلتینده چورور، باروت قوقولارینه وداع ایده‌من ملتلر وطنلارینه و وطنلارینیك گل باغچه‌لرینه‌ده وداع ایده‌رلر. بیگیت اولمایانلار، ضعیف بولونانلار ایچین نه وطن، نه حریت هیچ بیر شی بوقدور. بوندان دولایدیرکه، أی محترم اختیار، گلینلریکیزه سلاح سسلری، گلینلریکیزه باروت قوقولاری!...» خصوصیله «اختیار ده گیرمه‌نجی» عنوانیله یازدیغی شوکوچوجوك منثوره‌سی، بیر قاچ منظومه‌سی مستثنا، بوتون دیگر منظومه‌لریندان چوق داها بوکسه‌ك، چوق داها جانلی، چوق داها قیمتلیدر:

«ارماق گوزل بیر قوروانوغیك أتگینده‌ن، قیرمیزی یوصوللو قایالار اوزه‌رینده‌ن، آلمی یشیللی رنگلرله آقیبوردی. کوبیك کریچده‌ن یاپیلمیش ده گیرمه‌نی بونیك اوزه‌رینده چاغلتیلارله دونویوردی. بن بو ده گیرمه‌نه یاقلاشدیم؛ اورادا بونونلاری چالمی حایوانلاریك یوکلرینی ایندیروب تاشیان بیر دهلی‌قانلی‌یه اختیار ده گیرمه‌نجی‌یی صوردوم. بو دهلی‌قانلی بکا یاراسینا دوقونموشوم کیبی: «او اختیار بنم عمجه‌م ایدی، سیزه عمر گه‌چه‌ن قیش ئولدی.» جوابینی ویردی.

زاوالی آدام! بوندان اوچ یيل اول بیز اونوگنه شورادا، ایشته شو سوگود آغاجلارنیك گرالگه‌سینده، بابا اوغول، کیبی، باش باشا ویره‌ره‌ك بیرچوق صباحلاری برابر گه‌چیرمیشدیك. بینه بیر صباح اوتوروبوردوق. او بکا کندی قاوغاسینی آگلاتیبور، بو قوغادا آلدیغی یارالاریك یه‌رلرینی گوسته‌ریبوردی. بو صیرادا یانیمزه أسکی بیر چارشافه بورونموش، یالین آیاق باشلیچا بیرچوق قادین گلمیشدی؛ صیرتیندا کی داغارجغی ئوکومیزه قویاراق: «اوغول اوشاق ایکی گوندەن بهری آجز؛ الله رضاسیچون شو آرپاجیغی ئوگوت.» دیه ده گیرمه‌نجی‌یه یالوارماغا باشلادی. ده گیرمه‌نجی، قادینجاغیزیك شو آجیقلی حالینه دایانامایاراق قالقوب داغارجغی ألینه آلمیش و بنم بوزیمه باقه‌رق ایچین دیمشدی که:

ـ یوقسوللوق! . ایشته بیر یارا داها که دەمین سکا گوستەردیکیم یارالاردان دەرین...

أی دەگیرمەنجی، أی بنم عزیز دوستم!.. ایشته سنیك او دورت تاشی چەویردن دەگیرمەنیك ینه دونویور؛ «کلکیت» ایرماغی ینه چاغلایور. سن بولاری، داها بیر چوق شیلری هپ بورادا بیراقوب گیتدیك. آنجاق بوگون سنیك گیتدیگیك، یارین طوپمیزیك گیدەجگیمز او یەرە سن یالیکنیز بیر شی گوتوردیك: او یوقسول قادینجاغیزیك صیجاق آرپا أکمگینیدن دومان چیقار کەن یتیم چوجوقلاریله سکا ایتدیگی دعالاری!...»

محمد امین بو قوتلی انطباعی مملکتیك بو جانلی حیاتیندن آلدیغی ایچین تصورده موفق اولموشدور. بالخاصه وزنیك ضعیفلیکلرندن، یکنسق آهنگلرندن مستغنی اولاراق صاف، ساده، صمیمی بیر دیل ایله آگلاتدیغی ایچین صیجاق و طبیعی بیر شعر پارچاسی اولموشدور.

محمد امین بالخاصه خلقچلغی ایله، بیللارجا بافیمسیز، یاردیمجیسیز قالان خلقیك ألملرینه اشتراك ایتمەك ایستەمەکله بویوك بیر قیمتی حائزدر. گوگللری سوروکلەمەگه موفق اولمادیسا بیله گوزلەری او یارالارك او قانلی باغیرلارك او یاشلی گوزلەره چەویرەجەك قادار اولسون بیر موفقیت گوستەرمیشدر. بوردا شایان تقدیردر.

حاصلی امین بك بالخاصه «۱۳۲۴» انقلابیندان صوکرا آچدیغی چیغیردا یالیکنیز قالمیش و یالیکنیز یوروموش انسانی حسلەرله متحسس بیر ذاتدر، گنجلیك کندیسیندن شعر، صنعت، مذکوره دەگیل، سادەلیك آلمیشدر.

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No.

ضیا گوك آلپ

حیاتی

ضیا گوك آلپ دیاربکرده «چارمیخ» قصبەسینده «۱۲۹۲» سنەسینده دوغموشدور. عائلەسی؛ عرفان و فضیلت صاحبی أدیبلر و شاعرلر یەتیشدیرمکله معروف اولان دیاربکرلك أسکی و کبار عائلەلرندەن ایمیش. أجدادیندان عبدالله آغا اوغلی مفتی حاجی صفر أفندی علم و کمال صاحبی بیر ذات ایمیش حریت فکریەسی و انقلاب پرورلیگی یوزوندەن دوقوز کره نفی ایدیلمیش ایمیش.

ضیا گوك آلپیك باباسی توفیق أفندیدە أولا مدرسەده تحصیل گورموش بالاخره رسمی مأموریته گەچەرەك مجلس اداره اعضالغیندا بولونموش، ولایت نفوس ناظری اولموشدور. دیاربکرده ایلك مطبعه و ایلك رسمی غزتەیی تأسیس ایدەن بو توفیق أفندی اولموش بالخاصه ضیانك عمجەسی دیاربکرده هر کسیك حرمتینی قازانمیش بیر عالم ایمیش.

ضیا گوك آلپیده یەتیشدیرەن فکری و اجتماعی حیاتی اوزەرینده مقید و مضر بیر چوق تأثیر گوستەرەن بو عمجەسی اولموشدور.

ضیا گوك آلپیك چوجوغلوغی سکون و حضور ایچینده گەچمیشدر. أیی بیر تحصیل و تربیه ایله یەتیشدیریلمیش اولان آنتەسی أسکی بیرتورك شاعرینیك قیزی ایمیش. ضیا آنتەسینه چوق باغلی ایمیش، آقشاملاری اونیك دیزینیك دیبینه اوتورور آگلاتدیغی ماصالاری طاتلی طاتلی دیکلەمەگیدەن فسونکار بیر ذوق آلیرمیش. ضیا گوك آلپ بالاخره بو ماصالاری گاه نظماً، گاه نثراً یازمیشدر.

پك کوچوك ایکەن باباسینی غائب ایدەن ضیا گوك آلپ عمجەسینك حمایەسی آلتیندا تعلیم و تربیه گورەرەك یەتیشمیشدر. أولا، دیاربکرده «مرجمك اورتمەسی ابتدائی مکتبینده حافظ عمر أفندی اسمینده بیرینەن اوقوماغا باشلامیش و (۳۰۲) تاریخینده بیرنجی دفعه آچیلان عسکری رشدیسنه گیرمیشدر. او زمان

مکتبیك مدیری آماسیا مبعوثی اولان اسماعیل حقی پاشا ایمیش. فائق عالی ایله اسحاق سکوتی‌ده ضیا گوك آلپیك آرقداشلاری آراسیندا ایمیش. رشدیه‌یی‌ده بتیردیکدن صوکرا ضیا دیاربکر ملکیه اعدادیسنه دوامه باشلامیش صنفینك بیرنجیسی اولدوغی حالده فرانسیزجایی اهمال ایتمه‌سی اوزه‌رینه اوسنه اکماله قالمیشدر. بو اکمال حادثه‌سینك آجی تأثیری ضیا گوك آلپی داها زیاده غیرته سوق ایتمیشدر.

ضیا گوك آلپ ساده مکتبدن آلدیغی درسلرله قالمامیشدر. کندیسنی حقیقی بیر أولادگیبی بنمسه‌یه‌ن عمجه‌سی اوکا فارس و عرب دیللری ایله برابر شرق فلسفه‌لرینی أوگرده‌میش و اسلام فیلوسوفلارینی تانیتمیشدی غزالیلری اوقوموش بالخاصه «ابن رشد» عنوانلی کتابیك مطالعه‌سی کندیسینی چوق دوشوندورموشدور. باباسینك چیقاردیغی غزته‌لری و سائر برلردن گلن غزته قوله کسیونلرینی‌ده مطالعه‌یه باشلایاراق ذهنینده بیر طاقیم شبهه‌لر اویاندیمش نهایت دیاربکرده کتابجیلیق ایدن بیر أرمینی واسطه‌سیله آوروپادان بعضی کتابلار گه‌تیرته‌رك تدقیقه قویولموشدور. تام او صیرالاردا دیاربکرده و جوارینده ظهور ایدن قوله‌لرا ایله مجادله ایچین ایستانبولدان گوندریلن دوقتور عبدالله جودت‌ده دیار بکره گیتمیشدر. ضیا گوك آلپ بو گنج و یکی فکرلی دوقتوری گورونجه سه‌ومیش و اونیك فکرلرینده‌ن استفاده أمایله دوست اولموشدور. عبدالله جودت ضیا گوك آلپ اوزه‌رینده تأثیرینی گوسته‌رمه‌گده گه‌جیکمه‌میشدر ضیاده دینیك استبداد و ظلمینه قارشی بیر نفرت دویماغا باشلامیشدر. فقط چوق قویو بیر دیندار اولان عمجه‌سی ضیایی بو طوتدوغی دینسیزلیك یولوندان ممنون اولمادیغی ایچین عبدالله جودتله مصاحبتدن منع ایتمك ایسته‌میش آرالاریندا شدتلی مناقشه‌لار باشلامیشدر. ضیا فکری استقلالینی مدافعه‌ده ثبات گوسته‌رمیش وعمجه‌سینك اصرارلارینه رغماً عبدالله‌جودتله معاشرتده دوام ایتمیشدر. نهایت مکتبنی بتیرمیش اولان ضیا گوك آلپ اکمال تحصیل ایچین ایستانبوله گیتمك ایسته‌میش فقط کندیسنی داماد ایدرمك دیاربکرده، عائله اوجاغیندا طوتماق ایسته‌یه‌ن عمجه‌سیله ایکنجی چاربیشما باشلامیشدر بو دفعه‌دا‌زده متأثر اولان ضیا انتحاره تشبث‌ایتمیش و رڤولور قورشونی آلتینه صاپلانوب قالمیشدر عملیات‌اله قورشونی دوقتور عبدالله جودت چیقارمیشدر. اوچ سنه‌دن بری ارضروم عسکری اعدادیسنده تحصیلده

بولونان کوچوك قارده‌شی نهاد اوسنه دیاربکره صاه‌ایچین گلمیش و ضیانیك بو انتحار حادثه‌سنی خبر آلاراق چوق متأثر اولموشدی. آرالارندا قونوشوب قرارلاشدیراراق ضیانیك‌ایستانبوله قاچا یلمه‌سی ایچین چاره آراماغا باشلاردی. ضیا تشبث و عملی بیر آدام ده‌گیلدی اونیك ایچین بوتون تدرکاری قارده‌شی نهاد یاپیوردی. نهایت لازم گلن أشیاء پارا و حایوان حضرلاندیقدان صوکرا ضیا قارده‌شی نهادی جوار کویاردن بیرنه قادر تشییع ایدرمك دوشك اوزره عمجه‌سینك مساعده‌سینی آلوب آتلارا بنه‌رك چیقمیشلاردی. قارده‌شی نهاد أرضرومده قالان ضیا گوك آلپی ایستانبوله گیده بعضی یولجیلا ه ترفق ایدرمك یوللامیشدی. ضیا اوزمان اون‌سگیز یاشلرندا ایدی. «۱۳۱۱» تاریخنده بوصورتله قاچاراق ایستانبوله گلن ضیا گوك آلپیك بك آز پارسی واری گیرمك ایسته‌دیگی مکتب ملکیه‌یه نهاری اولارق دوامه امکان بوقدی. اوجوز و لیلی اولدوغی ایچین بیطر مکتبنه گیردی. مکتبك صوك صنفنه قدار دیاربکره دونمه‌میشدی. اوسنه صاه متصدیله گیتدی. ایستانبولدا ایکن فکراً ترقی ایتمش انقلاب و اختلال حسلرله مشبوع اولموشدی. دیاربکرده گنجلگی استبداد و تضییقیله بوغماق ایسته‌یه‌ن خالدیك نامیندا بیر والی ایله قارشیلاشمیشدی. گنجلر ضیا گوك آلپدن مدد اوماراق اونیك أطرافنه طوپلانمیشلاردی. ایستانبوله شکایت تلغرافلاری چکدیلر فقط والی حیله بولینه صاپاراق بو گنجلری توقیف ایتدیردی أولرینی آراتدی بو آرادا ضیانیك أوی آراندی و بولونان بیر مکتوب اوزه‌رینه اوده حبس ایدیلدی فقط شکایت دوام‌ایدییوردی. والی بو گنجلرله بیرمصالحه یاپارق هپسینی سرست بیراقمیشدی ضیا ایستانبوله دونموشدی. فقط والیك گوندردیگی بیر تلغراف اوزه‌رینه ایستانبولده کندیسنی تعقیب ایدییورلاری. محمود پاشاده قیریم اوتلینده طوتدوغی اودایه بیر گون ایکی خفیه گله‌رك کندیسنی ضبطیه قپوسنه گوتوردیلر. و تش قیشلایه حبس‌ایدیله‌رك دوقوزآی قادار اضطراب و سفالت ایچینده دیدیکله‌ندی.

دوقوزآی صوکرا حقینده بیر سنه‌لیك بیر حبس قراری وبریلمیشدی. بونیك دوقوز آیی أولجه گچمیش اولدوغیندان گه‌ری قالان مدتی دولدورماق ایچین مهترخانه‌یه گوندریلدیلر. اورادان چیقدیقدان صوکرا ایستانبولدن چیقاراق دوغروجا دیاربکره گوندردیلر و پولیس نظارتی آلتیندا بولوندورولماسینی‌ده

أمر ایتدیلر، ضیا گوك آلپ دیاربکرده اجتماعی وضعیتیندن استفاده ایده‌رك هر گون بیر آز داها سربستیسینی آرتیرمیش و گیزلیجه بیرده اتحاد و ترقی جمعیتی شعبه‌سی تأسیس ایتمیش گنجاری أل آلتیندان طوپلاماغا باشلامیشدی. یاواش یاواش بوتون شرق ولایتلرینده پروپاغاندایا باشلامیشدی بوده عبدالله جودتدن آلدیغی فکرلریك نمالانمیش اولماسی دیمه گدی.

۱۰ تموز ۱۳۲۴ تاریخینده حریت اعلان ایدیلدیگی گون دیاربکره «اتحاد و ترقی» مرکزینه بیر تلغراف گوندیریلمیش والی قورقاراق بو تلغرافی ساقلامش حال‌بوکه تلغرافیك گلدیگینی خبر آلان ضیا گوك آلپ گیدوب تلغرافیك کندیسینه عائد اولدوغینی سویله‌یه‌رك ایسته‌میشدر. والی ضیا گوك آلپیك بو جسارتینه شاشمیشدر. آلدیغی تلغرافی شرق ولایتلرینه نشر ایده‌رك حریتیك قوتله‌نمسینه چوق یاردیم ایتمیشدر.

بیر زمانلار ولایت قلمینده یوز یگرمی غروش معاشله مأمور اولان ضیا گوك آلپ قلمینده‌کی قوتی بوتون گله‌ن والیلره تانیتمیش فقط ترقی ایده‌مه‌میشدی. آرالارینده یالیکز فهمی بك اسمینده بیر والیدن بیر آز التفات گوره‌بیلمیشدی. ضیا گوك آلپ انقلابدان صوکرا سلانیکه گه‌چمیش و تردده تانیدیغی رضا توفیقیك دلالتیله کندیسنی اتحاد و ترقی جمعیتی نافذ عضولرینه تانیتمیش و آز زمان صوکرا کندی مرکز عمومینك نافذ بیر عضوی اولمشدی.

بیر زمانلار سلانیکده «حسن و شعر»، اسمینده بیر مجموعه چیقاراق علی‌جانیك «توفیق» امضاسیله «توران» عنوانلی آشاغیداکی منظومه‌یه گوندیرمك گوروشمه‌گه یول آچمیش صوکرادە بیر گون تیاتروده تنیشاراق بیر سنه صوکرا برابر «گنج قلمار» مجموعه‌سینی نشره باشلایاراق ترکیبسیز ترکجه ایله یازیلار یازمغا باشلامیشلاردر.

نبضلاریمدا اوران دویغولار که تاریخیك
بیرەر دەرین سسیدر؛ بن صحیفه‌لەردا دە گیل،
گزیده، شائلی، نجیب عرقیمیك اوزاق و یاقین
بوتون ظفرلەرینی قلبیمیك طنینده،

نبضلاریمدا اوقور، آکلار، أیله‌ریم تیجیل.
صحیفه‌لاردا دە گیل، چونکه آتیلا، جنگیز،
ظفرله عرقیمی تتویج ایدەن بوناصیه‌لر،
اوتوزلو چەرچەوه‌لەرده، اوفترا آمیز
محیط ایچینده گورونمه‌گده کیرلی، شرمنده.
فقط شرفله نمایان سزار و اسکندر.
نبضلاریمدا، أومت، چونکه علم ایچین مبهم
قالان اوغوزخانی قلبم طانیر تمامیله؛
دامارلاریمدا یاشارشان و احتشامیله.
اوغوزخان، ایشته بودر گوکلومی ایدەن ملهم:
وطن نه تورکیادر تورکله‌ره، نه تورکستان،
وطن بویوك و مؤبد بیر ئولکه‌در: توران!

ضیا گوك آلپیك گه‌نیش بیر امپه‌ریالیست، گه‌نیش بیر پان‌تورانیست ایده‌آلیزمی یاپدیغی بو منظومه ایله کندینی تانیتمیشدی. اتحاد و ترقینك مغرور و سرگذشتجو پاشالارینه بو فکر، بو ایده‌آل خوش گلمیشدی.

ضیا گوك آلپ خصوصی تتبعلری سایه‌سینده بیر خیلی معلومات الده ایتمیش فرانسیزجایی‌ده ئوگره‌نمیشدی، شو قادار وارکه ذهنیتینده‌کی بیر خصوصیت کندیسینه غریب بیر اعتیاد، بیر ابتلا ویرمیشدی. هر شئی بیر تصنیفه صوقماق، کندی نظریه‌لرینه اویدورماق ایسته‌ردی. اجتماعیاته اولان مراقی کندیسنی اسکی تورك حیات اجتماعیه‌سینی تدقیق و تتبعه‌ده سوق ایتمیش بیر خیلی فائده‌لی شیلرده میدانه چیقارمیشدی. دار بیر دائره‌ده چاپالاماسا داها گه‌نیش بیر نظرله علم ساحه‌سینی قاوراسا ایدی چوق داها فائده‌لی اولا بیلیردی.

مبعوث و دارالفنون اجتماعیات مدرسی اولدوقدان صوکرا «اتحاد و ترقی» مرکز فرقینه‌سینك تخصیصاتیله «یکی مجموعه» عنوانلی مجموعه‌یی نشره باشلادی و انقلابیك ظهوریله جانلانمیش اولان تورکجیلیگیك جبهه‌سینی‌ده غایه‌سینی‌ده خیلیدان خیلی‌یه ده گیشدیردی. یالیکز علمی، یالیکز ادبی،

حتی یالیکیز اجتماعی ده گیل بیر آز، حتی بیر چوقوده سیاسیه‌شدیری کندینه مخصوص گوروشاری، دویوشاری، و «idéefixe» ثابت فکرلریله قاتی بیر طریقتجی «sedaire» اولدی.

تاریخی، فلسفه‌یی، اجتماعیاتی کندی فطرت و ذهنیتینیك گوزلیکاری آلتیندان گوردن ضیا گوك آلپ اجتماعی حیاتیك گیدیشینی‌ده منحصراً کندی گوروشونه اویدورماق ایسته‌ر. یازدیغی أدبی، اجتماعی، فلسفی مقاله و أثرلرله هپ بو غایه‌یه چالیشمیشدر. کندی مسلك اعتباریله اجتماعیاتجی بیر فیلسوفدر. شرقی شرق اداب و عاداتینی بالخاصه شرق آثارندان اولدوقجا دەرینده‌ن تتبع ایتمیشدر. صوك آوروپا آثارندان بعضلارینی تتبعه باشلامیش اجتماعیات علمینده دورقهیمه durkheim مفتون اولموشدور. فقط اونوك خا جینده هچ بیر فکری قبول ایتمك ایسته‌مه‌دیکی گیبی تدقیق ایتمکی بیله زائد گورمجك قادار idéefixe فکر ثابتنه قاپیلمدی. بو نقطه‌دان‌ده بیر چوق معارضلارله قارشیلاشمیشدر. بالخاصه مجموعه‌لارنده رضا توفیق، مصطفی ساطع و داها بیر چوق صاحب صلاحیت ذاتلرله مناقشه‌لری اولموشدور.

حرب عمومی أثناسینده أفکار اوزدرینده بویوك تأثیری گورولان ضیا گوك آلپ دارالفنونده اجتماعیات مدرسی‌ایکه‌ن متارکه أثناسینده ملطیه گوندەریلدی اورادان قورتولدوقدان صوکرا وطنی اولان دیاربکره چکیلدی برابرجه «یکی مجموعه»یی چیقاردیغی آرقداشلارندان آیری دوشموش اولدوغی‌ایچون دیاربکرده «کوچوك مجموعه» نامیله بیر رساله چیقارارق فکرلرینی نشره باشلادی. اورتالیق بیر آز سکونت بولدوغی صیرالارده دارالفنون أسکی مدرسینی بینه دعوت ایتدی.

ضیا گوك آلپ ملی بیر روح، ملی بیر هیجان ایله و هجه وزنیله منظومه‌لرده یازمیشدیر. بالخاصه تورك أفسانه‌لرینی تثبیته چالیشمیش، خالق آراسنده یاشایان ماصال و خرافه‌لری نظماً یاشتماغا عزم ایتمیشدر.

«قیزیل آلما» بو غیرتیك محصولیدر. بوندان ماعدا «تورکه‌شمك، معاصرلاشماق اسلاملاشماق» نامیله کوچوك بیر أثر اورتایه آتمیشدر که بونده کندی معارضلارینه جواب ویرمکه و تورکلرشمه‌نیك معاصرلاشماغاده، اسلاملاشماغا مانع اولمادیغینی بالعکس پك مساعد بولوندوغینی گوسترمکه چالیشیر.

«یکی حیات» عنوانیله ایستانبولده اوقاف مطبعه‌سینده باصدیردیغی شعر مجموعه‌سی اتحاد و ترقی یویوکارینیك بیرەر دستان ستایشی اجتماعی فکرلرینك منظوم بیرەر تلقینی‌در.

مجموعه‌نیك أدبی قیمتی محدوددر.

مفکوره‌وی، سجیه‌وی، علمی و اجتماعی قیمتینه گه‌لینجه اونلاردا پك ضعیف و قانسیز، جانسیزدر. ضیا گون آلپ بو کتابلا کندی قیمت علمیه‌سینی، قدرت تلقینه‌سینی‌ده غائب ایتمیشدر. یرمنجی عصر، مدنیت، اخلاق، علم، سجیه، قناعت و ذهنیت اساسلاریله چارپیشان فکرلری هیچ بیر قیمت تطبیقیه‌یی حائز ده گیلدر. دینه بیایرکه ضیا گوك آلپ بیر نوع néo-Scolastique بیر تربیه، بیر عرفان یاراتماق عزمینه دوشموشدور. égui folle شاشقین ابزه گیبی نه طرفه حرکت ایده‌جه‌گینی تعیین ایده‌مه‌مه کده‌در. گنجلیلیگه عزمی ارادتی حریتنی ارادتی تلقین ایده‌جك یەرده یاکلیش مثالرله قوته سرفرویی بگله‌ره‌ه پاشالاره تبصیصی تلقین بر علم آدامینیك سجیه‌سی ایله پك‌ده توافق ایتمەز و ایده‌مەز.

وظیفه آدلی شو منظومه‌سینی صنعت و بدیعیات ده گیل فقط غایه، مفکوره و سجیه نقطه‌سیندن گوره‌لیم:

وظیفه نه گوکدەن اینەن بیر سسدر،
صویدان گه‌لەن دویغولاره معکسدر؛
بن عسکریم، او اوستومده قوماندان؛
باش اگەریم هر إمرینه صورمادان.
گوزله‌ریمی قاپاریم،
وظیفه‌می یاپاریم.
حکمتنی صورمام، اینجه ألممه؛
آمریمدر، اوکا، تاشی گه‌لممه.
حقلیغینا أیلەمیشم قناعت،
بندەن اوکا قیدسیز، شرطسیز اطاعت.
گوزله‌ریمی قاپاریم،
وظیفه‌می یاپاریم.

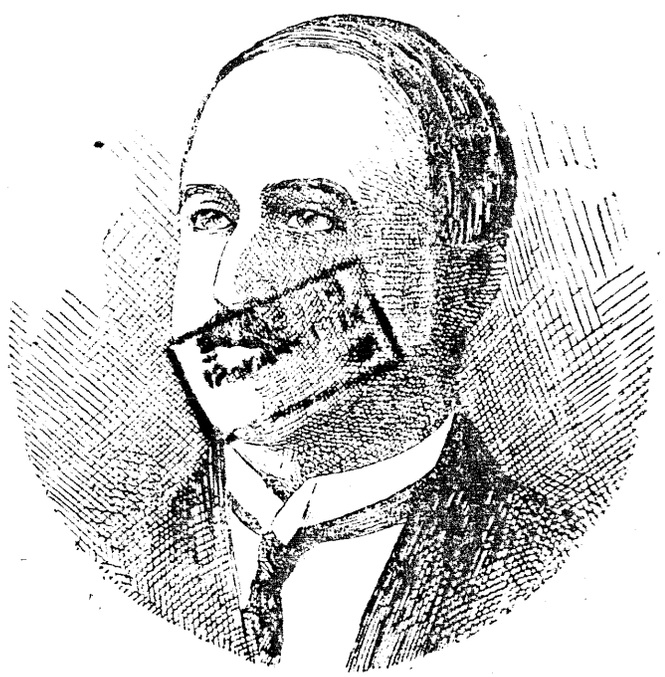

بنم حقیم، منفعتیم، آرزوم یوق ...
وظیفه‌م وار، باشقا شئیه لزوم یوق.
عقلم گوکلوم دوشونمه‌زله‌ر، دویارلار؛
اوندان گه‌له‌ن بویروقلارا اویارلار.
گوزله‌ریمی قاپاریم،
وظیفه‌می یاپاریم.

وار دیمه‌زدیم بو دنیانك ئوته‌سی.
اولماسایدی وظیفه‌میك گور سسی.
بو سس مطلق ماورادن گه‌لیور؛
حق نه‌رده‌یسه تا اورادان گه‌لییور.
گوزله‌ریمی قاپاریم،
وظیفه‌می یاپاریم.

بیرمینجی عصردا، بوتون انسان سوروارینی کور کورینه ئولومه سورو گله‌ین مذهبه‌یه چه کوب گوتوردن بو قرون وسطا ذهنیته، بو کلیسا تربیه‌سینه، بو اسقولاستیق اخلاقه طرفدار چیقاجاق کیمسه وارمیدر بیلمه‌م؟ هر امرلرنه بلاقید و شرط اطاعتی ایسته‌یه‌ن اتحاد و ترقی پاشالارنیك کیفینه خدمتدن باشقا بیر شیئه یارامازدی. انسانی عقاسیز، کور، ایده‌آلسیز، غایه‌سیز بیر جماد حالینه ایتدیرمه‌ك فکرتیك

«أی معده‌لریك زهر تقاضاسی ئوگونده
هر ذلتی بلع ایله‌یه‌ن افواه قدیده،
ای فضل طبیعتله أك اماده و منعم
بیر فطرته مقرون ایکه‌ن آچ، عاطل و عاقم،
هر نعمتی، هر فضلی هپ اسباب رهایی
گوگدمدن دیله‌مه‌ن ذل توکل که... مرایی!»

دیه تلعین ایتدیگی مذلتی خلقه فضیلت دیه تلقین ایتمه‌ك بیلمه‌م بیر صاحب علمه، بیر بیرمینجی عصر فیلسوف و اجتماعیاتجیسینه لایق گورولورمی؟ گوزلرینی قاپایوب یاپدیغی ایشی بیلمه‌دن. گورمه‌دن. آکلامادان ایشله‌یه‌ن ایشجینیك

حیاتدا انسانلیق اعتبارله جمعیتده عضولیق نمیله نه قیمتی اولور. بو خلقی قارا جاهل، انسانی حیوان ایتمهك ده گیلده نهدر. ایشته مفکورهوی پارچالاریندان بیری داها «حیات بولوندا»

یوجا تاکریم! نیچین بنی اچلی یاراتدیك؟
یاخود نهدهن قاینیسزلار ایچنه آتدیك؟
دردیم یوقکن نیچین بکا درمان آراتدیك!
بن دردیمی گوستردیکیك درماندا بولدوم.
ویردیکیك، بکا طلسملی بیر سر قوطوسی،
آچدیم، او دم خیالمیك اویقوسی؛
باشته لانسی، بنلیکیمیك بوتون دویغوسی.
آیلینجا کندیمی بیر هجراتلار بولدوم.
فیسلدادیك قولاغیمه دهرنهدهن دهریز؛
چوق نکتهلر، آکلامادی علیم هیچ بریز؛
روحیمدا، سما دهمی، نرهدهدر یریك؟
نه زمینده سنی، نه زماندا بولدوم.
وارلیق نهدر؟ صورماقسزین یاشتمازمیدی؟
بو سریکی فش ایتمهسهیدیك روح قانمازمیدی!
گوکول اوبور ولسایدی، هیچ اویانمازمیدی!
گوزلهریمی بیر داغیلماز دوماندا بولدوم.
یلدیزلارا باقدیم، سندن خبر گورمهدیم؛
سنی آرارکن بیلهك، نهلهر گورمهدم؛
حقیقتلك یوزونده کی سیاه دوواغی
آچامدم، طوتمدیم قاچان آراغی؛
تسلیملیکده، فراغنده گوردوم فرغی.
امان طلب ایدوب اونی ایمانده بولدوم.

حیات یولو اوچورومالو داغلاق، قایالیق؛
اراده‌ده عزمسیزلیك، گوجده بایالیق؛
وجدانیمده نه قوت وار؟ دیرکن مایالیق،
بو قوتی جاندە ده گیل، جاناندا بولدوم.
جانان کیم؟ اوبر گوزلره گورونمەز پری،
بیر آیدرکه گوگوللەرده پارلار ایزلەری!
گون یوزونده آرارکەن بن او دلبری،
اونی گوکده ده گیل، یەرده توراندا بولدوم.

symbolique تمثالی، mystique صوفی، بیر ذهنیتله یازدیغی بو پارچادا عادتاً سندەلەیور گاه agnosticisme ، اودوشویور بیر(لا ادری)اولویور وارلیقدان، تاکریدن شبهه ایدییور، گاه résigation توکله جبریه‌یه fatalisme قادار واریور کورکورینه ایماندان باشقا چاره بولامایور نهایتده‌ده بیر (مفکوره‌ویه‌یه idéalisme) واریریور. آیدین بیر بولدان گیدەمەیەن ضیا گوك آلپ حیاتینك همان هر صفحه‌سینده بو éclectique التقاطی فلسفه‌سینك قربانی اولموشدور.

ضیا گوك آلپك تورکچیلیك حقینده قناعتینی قسماً آکلامق ایچون شو سوزلرینی گوزدن گچیرەلیم:

تورکچیلیك عامده اوچ دوردەن گەچدی بیرینجیسی فاسفه تورکچیلیگی، ایکینجیسی تاریخ تورکچیلیگی، اوچونجیسی اجتماعیات تورکچیلگی... فاسفه تورکچیلیگی محتشم بیر استقبال تصور ایدەرکەن تاریخ تورکچیلیگی تورکلیگك ماضیده کی احتشامنی آرایوردی. اجتماعیات تورکچیلگی ایسه تورکلیك استقبالینی ماضیسیندەن چیقارماغا اوغراشیور. بونیك گیبی تورکچیلیك صنعت وادبیسیندەده اوچ دوردەن گەچمکدەدر. بیرینجی دوردەده شاعرلریمیز شعرلرینه ملی بیر ماهیت ویرمك ایچون ملی موضوعلاری ترنم ایتمگی، آسگی حیاتی خاطرلاتماق بیر طاقیم مؤسسه‌لری ذکر ایتمگی، مثلا شراب یەرینه قیمیزی، رباب یەرینه قوپوزی اقامه ایتمگی کافی ظن ایتدیلر. یاخود «اوغوز خان»، «آلانتوبا» گیبی کلمه‌لری دولدوره‌رق اقلا شعری ملیله‌شدیردیك ظن ایتدیلر. بو زماندا یه ظن

ایدیلیوردی که هر هجه وزنی ملیدر فقط ذهنی تورکچیلیك دیه بیله‌جگمیز بو دور اوزون سورمەدی. ایکینجی دوردە. ملی أدبیاتی خلق ادبیاتینده، یعنی ساز شعرلریله، تکیه شاعرلرینده موجود گورەرەك بونلاریك تقلیدینه باشلانیلدی. و بویله گیده‌لر خلق شاعرلرینیك قوالانمادیقلاری هجه وزنلرینی قوللانمادیلار. بو دوره‌یه تقلیدی تورکچیلیك دیه یاپیلیرز. طبیعی بو ئوته کینه نسبتله داها ذوقلی چونکه ئوته کینده بوس بوتون صنفی اولونویور. بو ایسه هیچ اولمازسا خلق شعرینده‌ن نمونه ایکینجی دوردە بالخاصه رضا توفیق بگی گوروروز. مع مافیه و طرزده کی شعرلر بو گونکو هیجانی، ذوقی ترنم ایتمه‌دیگی ایچین بونلاره حقیقی تورکچیلیك یعنی فرانسیزجا تعبیریله turquisme دەنیله‌مەز. بو ایکی دوره turquisme نامی ویریله بیلیر.

تورکچیلیك اولاکندینه مخصوص بیر طرزده اولاجاق، صوکرا درونی اولاجاق، صوکرا قوتینی ملی وجدان و نظمده شرده تکملی بلا واسطه آلاجاق. بویله أثرلریك هنوز یازیلدیغینی بیلمەیوردم. دەگل صنعت اعتباریله، حتی لسان اعتباریله‌ده تورکچیلیك بو غایه‌سینه موافق بیر یازی هنوز چیقمامیشدیر ظنینده‌یم. مع مافه بعضی تورکچیلریك یازدیقلاری أثرلر ثروت فنون أدبیلرینده‌ن و شاعرلرینده‌ن هیچ بیر وقت گەری قالمامیشدر. طبیعی توفیق فکرت مستثنا، او پك یوکسه کدر. ضیا گوك آلپك محاکمه‌لری عددر. مع مافیه زمانیندا جوق طرفداری‌ده واردی،

فقط بوتون بو طرفدارلار ضیا گوك آلپ موقع و نفوذینی غائب ایدینجه إطرافیندان داغیلمیشلاردی ئویله آنقره استانبول دارالفنونده مدرس اولماق و مبعوثاوقدان استعفا ایتمك اوزره گلدیگی حالده کندیسنی دارالفنونده قبول ایتمەمیشلاردی بو امیدسیز و الم ایچینده خاستلانان ضیا گوك آلپ نهایت خسته خانه‌یه دوشەوشدی. متروکیت و نیسانیك بوتون آجیلارینی یاشادی و«فکرت» یك «جزای منسیت» بنده سویله‌دیگی:

اونوتولماق او بیر تحجردر!»
که برابر محطمیزده یورور!» .

حقیقتی بوتون زهریله طاتمیشدی. عاقبت دوداقلارینداً: «تورك اوجاغینی بن تأسیس ایتدیم، عصری دارالفنونی بن قوردوم فقط بوگون بو ایکی مؤسسه‌ده

بنم یه‌ریم بوقدر. تورك اوجاغیندا بنی هیأت مرکزیه‌یه یاله فضاه گورورلر. دارالفنونده فکرلریمی نشر ایچین بندەن بر کرسی‌یی‌یاله أسیر گه‌رلر. صوکرا بکا مبعوث اولما، سیاسته قاریشما دیرلر أومت أفندیلر اما، بن‌ده انسانم بنم‌ده احتیاجلاریم واردر، چوجوقلاریم واردر، عائله‌م واردر، بن‌ده یاشاماغ و اونلاری یاشاتماغ مجبورم. بکا دارالفنوندا بیر یه‌ر ویرەرسه‌کز بن علیحمله ناصل یاشایم؟ مسئولیتی اوزەریمه آلدیغیم بو چوجوقلاری ناصل قورتاریردیم؟ شکایتلری اولدوغی حالده آجی بیر هجران و اضطراب ایچینده جان ویرمیشدر.

ضیا گوك آلپ ۱۳۴۳ هجری و ۱۹۲۴ میلادی تاریخینده استانبولدا خسته خانه‌ده ئولموشدور. خاستالیغك ماهیتی‌ده قطعی صورتده آکلاشیلامامیشدر. بیر قاچ خاستالیغك اختلاط ابتدگی سوبله‌نمه کده‌در.

جنازه‌سی بویوك بیر قلابلقله قالدیریلمشدر.

لسانی، قناعتی و صنعتی

ضیا گوك آلپ تدقیقه ده‌گه‌ر بیر تیپ type در. ذهنیتینیك بعضی خصوصیتلرینه، بعضی capricieux کیفی و excentrique دوشونوش و گوروشلرینه رغماً فکری حیاتده بیر وارلیق گوسته‌رمیش جانلی بیر شخصیتدر.

لسانی منطقی بیر أدا expression یوس-یوتون خصوصی بیرچهره عرض ایتمکده‌در. ساده semple و صمیمی sincére اولماغا چالیشیر، فقط چوق زمان غیر طبیعیلیکه دوشه‌ر. یکی اصطلاح و تعبیرلری چوقدور. فلسفی اجتماعی، حتی أدبی بیر چوق اصطلاحلار یاراتیر. قوللانیلانلاری کندی نقطهٔ نظرینه مطاق و موافق گورمه‌دیگجه کندی اختراعدان چکینمه‌ر. خصوصیله أدبی یازیلارندا أسکی تورك لهجه‌لرینده‌ن آلینمیش بوگونیك لسانی ایچین غریب و محجور کامه و تعبیرلر چوقدور. لسانه، أدبیاته بالخاصه نظمه تورانجیلینی گه‌تیره‌ن ضیا گوك آلپدر.

ضیا گوك آلپ بیر تورك أساطیری «mythologie» یاراتماق غیرتی گوسته‌رمیشدر. قوللاندیغی لسانده أسکی کامه‌لر و تعبیرلریك چوق اولماسینه رغماً، تورك ذوقینه، تورك عنعنه‌سینه، تورك روحینه صیجق گله‌ن صمیمیت و صایچیلیق، قاویرایجیلیق، فسون و جاذبه یوقدور. قاتی، خشین، صووق، صنعی بیر لساندر.

ضیا گوك آلپیك صنعتی‌ده جالب نظر بیر قوت و مهارتی حائز ده گلدر. مصراعلارینیك ترتیب و تنظیمینده قولاغی، دولایسیله روحی اوقشایان طاتلی بیر زمزمه، وزنیك و قافیه‌نیك انتخاب و تطبیقینده سلاست و موزونیتی تأمین ایده‌ن موافقت گورولەمەز. کندیسینده شعریك بیر لازمه‌سی اولان lyrisme ه مقابل بیر طلاقت حکایه گورولور. منظومه‌لری بیر شعر درجه‌سینه یوکسه‌له بیلمکده‌ن چوق اوزاقدر. آنچق منظوم بیره‌ر أفسانه اولاراق قالیر. اونلارده حقیقتدن زیاده خیالده‌ن الهام آلمیش، حتی آلمیش ده گل، آلماغا

چالیشمیش، آرامیش بیرمر تجربه tatonnement بیرمر «essai»در. تعلیمی أثرلردر. ضیا گوك آلپك قیمتی نه شعری، نه ده صنعتی، اعتباریله‌در. بلکه آچدیغی جریان و وجوده گه‌تیردیگی تشکیلات اعتباریله‌در: آشاغیده ویردیگمیز منظومه نظمی حقیندا جانلی بیر نمونه‌در:

یارادیلیش.

(تورك قوزموغونیسی)

— ۱ —

او گیجه‌لری یوقدی گوندوز
گورونمزدی آیدین بر یوز؛
دوغمامشدی هنوز گوکلر،
نه گون، نه آی، نه ده ئولکر؛
یوقدی حالا نور اوردوسی؛
واردی یالگز قارا بر صو!..
بر گون دگز دالغالاندی،
ایچندن بر قوش اویاندی:
دمیر غاغا، دمیر پنچه،
آدی (طوغرول) (۱) اوچدی یوجه..
یومورطه‌سی دوشدی: شیراق‌ق‌ق!..
قیریلنجه چیقدی: (باراق)!
باراق، تویلو بر کوپکدی، (۲)
آناسنه خوبی چکدی؛
اوچوپ گیتدی آرقاسندن،
درسار آلدی آناسندن...

(۱) (طوغرول) آدینه بگزه‌دیگی روایت اولونان اساطیری بر قوشدر.
(۲) (باراق) طوغرولك صوك ایکی یومورط سندن برینك ایچندن چیقدیغنه تورکلرجه اعتقاد اولونان چرق تویلو بر آو کوپکیدر.

دگز، کنه دالغالاندی،
ایچندن بر (یاق) (۱) اویاندی:
باشی اوکوز، قویروغی آت،
(آلاکییك) طاقندی آد!
بر آدی‌ده (قوتلومرال)،
اونی سویلر بیك بر ماصال!
گوردیلر که طوغرول، باراق:
ایلریده قوشار بریق!...
ایکی آوچی ایندی آقین
آقدی یره قانی (یاق)ك!
یق آلتی‌به پارچه‌لاندی،
بو پارچه‌لر بر—بر یاندی:
هر برندن چیقدی برجان،
هر جان اولدی آیری جهان:
بری اولدی گون، بری آی؛
بری یلدیز: دوزدی آلای!
بریسی گوك، بری دگز،
بری‌ده داغ: صولوق بگز!
گوکی، یری بوتك اوکوز
دوغورنجه، چیقدی گوندوز:
هر بیرمی دورت ساعت وقتی،
گیجه‌یله بر بر پای ایتدی.
گوکدن ایندی یره طوغرول،
یومورطه‌لادی آلتی اوغول:

(۱) (یاق) تبت اوکوزیدرکه تورکلرجه انك مقدس بر حیواندر، قربان ایدیلیر، و قویروغندن (توغ) یاپیلیر. طوغرول ایله باراغك مقدس اولمه‌سی‌ده یاق یعنی صیغیر آوزده قوالانیلمقاری ایچوندر.

بری شاهین، بری قارتال،
طاوشانجیلك گوزلری آل!.
بری صونغور، بری چاقیر،
بری اوچ قوش: رنگی باقیر.
دیدی: گوردم بن بر سرای،
بو سرایده آلتی قوغوش:
دگز، گول، داغ، بیلدیز، گون، آی؛
هر برینه وبردم بر قوش!

— ۲ —

او گجه، گیجه قالدی گیه،
چاغیردیلر، گلدی ایه ..
دوغدی سگز (چور) (۱) یاورو
آدلرینه دندی (ترصو)!
صوگرا گوندوز قالدی گیه،
چوجوقری آلدی ایه.
دوقوز (ایه) (۲) یاورولری،
آدلرینه دیندی (تگری)!
یر، پایلادی سگز قاتی:
هر (یرصو)ه برر چاتی!..
ویردی گوکده دوقوز قاتده:
هر تگریه برر اودا!.
دوقوزلرك یشی: اوغن!
سگزلرك: قا ا چورخان! (۳)

✿✿

(۱) (چور) جین ویرده کی اله معناسنه‌در.
(۲) (ایه) شرق تورکجه‌سنده (ایتدی) صورتنده‌در. صاحب واله معنالرینه‌در.
(۳) بوگا (قاراخان) و (ارلك خان)ده دینیلیر. (ارلك) چورلو معناسنه‌در.

چورخان دیدی باباسنه:
چیق اوغانك اوداسنه،
بر قیزی وار: گونش خانم!
گوردم اونی، سودی جانم،
عاشقی‌یم بن ازلی،
ویرسین بگا او گوزه‌لی...
(چه‌چه‌ن) چیقدی الك صولك قاته،
دیدی که: ای اولو آتا!
اوغلم سومش قیزیگزی،
ایستیور بو یوصمه قیزی...
— آلیرسیگز، دیدی، اوغان
ویررسه گز ایکی نشان!»
— ایکی آزدر، دیدی چه‌چه‌ن،
چوق ایسته‌یك، بنم ویرمن!»
دیدی: «بیك بر مجوهردن،
ألماس، یانوت، زمردلردن
یاپدم قیزه بر بیله‌زیك...
قالدی ایکی طاشی اکسیك:
بری دالغا: کول اینجیسی!
بری سراب: چول اینجیسی!»
چه‌چه‌ن ایندی بر آلتنه،
دیدی: «اوغول قی آلتینه!
ویرمك ایچون قیزی اوغان،
ایستر سندن ایکی نشان:
بری دالغا: کول اینجیسی!
بری سراب: چول اینجیسی!»
چورخان گوردی بونی قولای،
دیدی: بوی—بوی، آلای—آلای،

یر اوستنده، یر آلتنده
کیملر وارمه گلسین بکا!
هپ گلدیلر: جینلر، جانلر..
چورخان دیدی: قهرمانلر!
کیم گووه‌نیر، ایچگزده؟
ایکی شئبی الده ایده:
بری دالغا: کول اینجیسی!
بری سراب: چول اینجیسی!
گووه‌نمه‌دی هیچ بریسی،
جمله‌سنك صوصدی سسی!...
گنه صوردی؛ سس چیقمادی،
تکرار ایتدی، هیچ بیقمادی...
دیدی بر قورد ایله قارغه:
گیده‌جگز هر ایکیمز،
فقط واردر اکسیگمز،
بزکه قولز بو اوجاغه!
قورد ایسته‌دی: اوزون باجاق،
دالغه‌جغی او طوته‌جق!
قوش ایسته‌دی کسکین بر گوز:
سرابه او ویرمشدی سوز!
بو شیاری وبردی چورخان،
دوشدی یوله ایکی آرسلان:
عصرلرجه آرادیلر،
طعاری چیقمادی یار،
نه سرابی طوتدی قارغه،
نه قوردالده ایتدی دالغه،
آلپلر ظفر چالامادی:
چورخان قیزی آلامادی!

**

بیللر کچدی؛ گون خانمدن
دوغدی بر بك، آدی گون خان
قانی صیجاق، جانی ایلیق؛
بر یوزینه صاچدی ایشیق!

— ۳ —

چولبو خانم: زهره قیزی،
سوییوردی بر بیلدیزی!
بو گوزه‌ل گنج: اولکر اوغلی
آراردی قیز اوکا یولی!
بر گون، بردن، زهره، اولکر:
بر حذاده بیرلشدیلر.
چولبو آتدی گوز بیلدیزه،
بیلدز بر آه چکدی قیزه؛
اویانه‌رق هرسلری،
صیقلاشدی کور نفسلری...
بو نفسلر اولدی دالغه،
چیقدی همان بر قاصیرغه!..
بوندندر که زهره، اولکر
برلشدگجه، تورکلر اورکر!....

— ۴ —

بر قیش گونی، یالین آیاق
اوکسوز بر قیز، یاری چپلاق،
قاردن شیشمش آیاقلری،
دوکمش تارین قولاقلری،
البده بر ده‌میر باقراج،
گوزی یاشلی، قارنی‌ده آچ،

صو آلمغه گیدییورکن
بر قاصبرغه قویدی بردن:
آی، کوشکیدن باندی اوکا،
دیدی: مطاق اوگی آنا،
بو یاوروبی بویله بقار،
دولاشدیرر پیکار، پیکار!..
قیز بر چالی ایچدیدی...
«چالی، شونی آل، گل!» دیدی!
چالی بردن اولدی بر آت،
قارتال کبی آچدی قانات:
گوك آلچالدی، آت یوکسه‌لدی؛
قیز بقراچله گوکه گلدی!

**

ایلك گیجه آی، گوموش بر یای!
بویود گیجه قیز، بویور آی!
بعضاً گیرر قیز، اوتاغه؛
خالی دوقور، چیقماز باغه!
اوزله‌یرك آی اوکسوزی:
بر هلاله دونر یوزی!
بعضاً قیزك کبی جوشار،
الده باقراچ گوله قوشار!
یورغون آیه صو گتیریر:
آیك یوزی اولور بدر!

**

گوکده وار بر بیاض آبی
ایستر: طوتوب یوتسون آبی،

گوزی واردر اوکسوز قیزده...
فنط. گیری قلیر خیزده؛
هر صاواشده، یگرمی بش گون،
بر دوزی‌ه آیدر اوستدن....
یالکز اوچ گون یکر آیی،
گورمزسیکز گوگده «آی»ی...

ضیا گوك آپ تسجیه ایتمك ایسته‌دیگی یکی حیاتدا مملکتی ایچون آرزو لادیغی علمی، اجتماعی أیلیکلر آراسیندا کسکین بیر انقلاب یاپا بیلمك داهیلردن اولمامیشدر. فکرلرنك عملی و تطبیقی قابلیتلری آزدر. اونلار بیرمر نظریه حالینده دوغموش ئویله‌ده قالاجاقدر. بیر زمانلار عصریله‌شمه‌گی، سوقرادا قابق توللانماغی بیله، قبول ایتمه‌مجك درجه‌ده فکرینه ضد بولورکه‌ن «مدنیت» عنوانیله یازدیغی شو منظومه‌ده:

«آوروپا بیر آقامی: اعضالاری ملتلر
هر بیری بیر نورلو دها، چونکه آیری حرثی وار.
آوروپا بیر دارالفنون: قوجالاری ملتلر؛
هر بیرینك اختصاصی، بیر ئورنه کسیز درسی وار.
بو نورلاردان بیری صونسه مدنیت لوش قالیر.
مدنیت بین‌الملل یازیلاجاق بیر کتاب؛
هر فصلینی بیر ملتك حرثی تشکیل ایده‌جك
مدنیت بیر قونسرکه بیر چوق چالغی، ساز رباب
بیرله‌شمه‌کله بیر آهنگی آنجاق تکمیل ایده‌جك.
بو کتابیك بیر مبحثی أکسیك اولسا اوقونماز؛
بیر آلتی یوقسا هپك گوکلره دوقونماز.»

دیه‌جك قادار عصریله‌شییو، انزوادان قورتولویور.

دین و قناعت بحثلرینده‌ده مثلا بیر توفیق فکرت اولامز. ئوته‌یه گه‌چه‌مز مثلا «تاریخ قدیم»لریك، «خلقیك آمنت»لرینك تأثیریله دینی تورکلره شدیر مگه‌مز ماهم اولارق «دین» عنوانلی شو پارچایی یازارکه‌ن:

«بنیم دینم نه امیددر، نه قورقو،
الاهمه سه‌ودیگیمده‌ن تاپاریم!
نه جنت، نه جهنم‌دن بیر قوقو
آلماقسیزین وظیفه‌می یاپاریم.
واعظ!.. دیمه جهنمیك آتشی
چیقار بیلمه‌م قاچ بیك چکی اودوندان.
دی که واردر بیر گوزه‌للیك گونشی
دوغموش بزیم عشقیمیزیك اودیندن...
دی که واردر «طوبا» آدلی بیر آغاج
کوکی گوگده، گوکللرده. داللری...
یه‌میشیده‌ن یه‌دی روحم، ده گیل آچ،
بوتون سه‌وگی. شفقت اونیك باللاری.
واعظ!.. بکا محبتی شرح ایله
بن آرامام شیطان نه‌در، ملك نه؟..
أرەنلریك أسرارینداں سوز سویله:
سه‌ومه‌ك کیمدر؟ سه‌ویله‌ن کیم؟ سه‌ومه‌ك نه؟
بنی جنت وعدی ایله آووتما،
او قلبمدر، چون که سه‌وگی ایلیدر،
جهنمیك عذابیله قورقوتما،
قورقو نه‌در بیلمه‌ز: گوکلوم دولیدر.»

دیه‌رەك بیر بیرمینجی عصر متصوفی اولماقدان ایله‌ری گیدەمه‌یور... گوهری ریك خرابیلریك پروپاغاندا قصدیله یازدیقلاری او تکیه أدبیاتی نمونه‌لرینده‌ن روح اعتباریله فرقی یوقدور: «طوبینیك مبدئی بیر وهم حین» دیه‌جك جرأتی یوقدور،

«انسانلاریك ایلك مرشدی کیملردر؟
هیچ شبهه‌سز پیغمبرلره ولیلر...
بو دورده دین حکمته رهبردر؛
أخلاق، صنعت هپ او نوردان آلیر فر..»

دیه‌رەك کیجایگه سقولاستیك تربیه ویریبور و نهایت:

«بر اولکه که جامعینده تورکجه أذان اوقونور
کویلو آکلار معناسینی نمازدا کی دعانیك...
بیر اولکه که مکتبینده تورکجه قرآن اوقونور،
کوچوك بویوك هرکس بیلیر بویروغینی خدانیك...
أی تورك اوغلو، ایشته سنیك اوراسیدر وطنیك!...»

دیه‌رەك بیر اسلام پروتستانلیغی یاپماق، بیر اسلام (لوتەر)ی اولماق ایسته‌یور. بو قاداری او کاکافی گورونویور.

اجتماعی فکرلرینده تنقید و تعریضه مستحق اولانلاری چوقدور. عصریك احتیاجلارینی آیدین اولاراق گوره‌جك، قطعی اولاراق قاوراياجاق نه تربیهٔ فکریه‌سی، نه‌ده تجربهٔ مدنیه‌سی واردی. دیل حقیندا کی فکرلری‌ده «اسان» عنوانلی شو منظومه‌سینده آچیق صورتده آکلاشیلماقدادر:

«گوزەل دیل تورکجه بیزه
باشقا دیل گیجه بیزه.
ایستانبول قونوشماسی
أك صاف، أك اینجه بیزه.
لساندا صاییلیر ئوز
هر کسیك بیلدیگی سوز
معناسی آکلاشیلان
لغته آتمادان گوز.
اویدورما سوز یاپمایز،
یاپما یوله صاپمایز
تورکجه‌لەشمیش تورکجه‌د ؛
أسکی کوکه تاپمایز
آچیق سوزله قالمالی
فکره ایشیق صالمالی؛
مترادف سوزلرده‌ن
تورکجه‌سینی آلمالی.

یگی سوزلر گرکسه
بوندادا اوی هرکسه؛
خلقیك سوز یاراتمادا
بوللارینی بنمسه!
یاپ یاشایان تورکجه‌دن،
تورکجه‌یی اینجیتمه‌دن،
ایستانبولیك تورکجه‌سی
ذوقیکمی اولسون یه‌دن.
عربجایا میل ایتمه
ایرانادا هیچ گیتمه؛
تجویدنی خلقدان ئوگرمن
فصیحلرده‌ن ایشیتمه.
(غ)لی صوزلر أممه‌یز،
چوجوق ده گیل، ممه‌یز!
بیر قاچ دیل یوق توراندا
تك دیلی بیر کومه‌یز.
تورانیك بیر ایلی وار،
و بالگیز بیر دیلی وار،
«باشقا دیل وار...» دییه‌نیك
باشقا بیر أملی وار.
تورکلیگیك وجدانی بیر
دینی بیر، وطنی بیر؛
فقط هپسی آیریلیر
اولمازسا لسانی بیر.»

محمد عاکف

حیاتی

محمد عاکف بوتون أمثالی کیبی مدرسه تربیه‌سینك تأثیری تحتینده یه‌تیشه‌ن، چوجوقلوغینی گنجلیگینی او روح ایله یاشایان بیر شخصدر. فطرتینده موجود اولان بیر قوله شعریك آغوشینه آتیلان عاکف او گوزه‌لیگینك سحر و فسونینی حقیله قاورایامامیش، او چاشنی‌یی بوتون اینجه‌لیکلریله طاماماميشدير.

دار بیر چنبر ایچینده پرنده‌یازلیق ایده‌نلر کیبی دین چه‌رچوه‌سی ایچینده سیقیشمیش قالمیشدی. تکمیل منبع الهامی اولان دینی حسبی اولاراق مراقبه‌یه دالدیغی زمانلار شاعرلیکه‌ن عاکف دینی بیر منفعت و معیشت واسطه سی حالینه گه‌تیردیگی زمانلار تحمل ایدیلمه‌ز بیر قابا و آزغین متعصب fanatique reffrene اولور. صالدیراجاق یه‌ر، آتیلاجق آدام بولور. گوزلرینده قان، دیشلرینده زهر گورولور. دینیك ده تامین ایدمجگی منفور و کریه بیر منظره آلیر. تاپیندیغی دینیك و شارعیك توصیه ایتدیگی حلم و سکوندن، رفق و مرحمتدن أثر گورولمه‌ز. دنیایی اصلاحه مأمور ایدیلمیش سر سری بیر متبنی وضعیتی طاقنیر. أساساً صدق و خلوصی ایله دینه صارلمیش اولمایان بوتون وجدانلارده بویله ریاکار بیر طاشقینلیق exaltation hypocrite گورولور. مشروطیتیك اعلانینه قادار کیدنی گوسته‌رمجك بیر فرصت بولامایان عاکف گاه محله قهوه‌لرینده یازدیغی منظومه‌لری دوستلارینه اوقویاراق و محله قهوه‌لرینده، مدرسه کوشه‌لرینده، جامع آولولارندان الهام توپلایاراق گاه صاچدان طیرناقنا یاغلانوب محله میدانلارینده پهلوانلارله أگسه‌له‌شه‌رك زمان گه‌چیرمیش. انقلابیك ظهوری محمد عاکفی دارالفنون أدبیات مدرسلیگینه قادار جیقاردی، محیطینده‌ن آیریلان بو آدام یگی محیطینه ایصینامادی، او محیطی بنمسه‌یه‌مه‌دی. کیمینه حسد، کیمینه غیظ ایله باقدی. کندی

ذهنیتینده اولان اوچ بش یارداقجی ایله آغیز بیر ایدهرك مملکتیك ایلهری گلهن ادبا، شعرا و فضلاسنه کفر ایتمگه قادار واردی. «صفحات» عنوانیله نشر ایتدیگی منظوم أثرلر بو غفلت فکریهنیك یاشایان قرا قابلی بیرهر شاهدیدیر.

فکرته قارشی اولان جبرکین و مسکینجه بهتانلی هجوملارینا فکرت اصیلانه بیر جواب ویرمیش:

بن اوتانمام یوزوم آق، آلنیم آچیق
سن اوتان یاپدیغیك ایشدن به آلیق

دیمیش و «تاریخ قدیمه ذیل» عنوانیله یازدیغی او مکمل شعرده عاکفی «ملا صراط» لقبیله توسیم ایتمیش اولقبده عاکفیك عنوانی اولوب قالمیشدر. عاکف یالیکز فکرته ده گل بوتون ادبیلره؛ بوتون شاعرلره، بوتون فضلاره گنجلره و کنجلیگه سووویوردی. رضا توفیق ویردیگی بیر قونفهرانسده بو متعصب متعرضی تاپیندیغی دینیك قانونلاریلا صوصماغا مجبور ایتمیشدی.

عاکف قناعت و ذهنیتی نشر ایچین منسوب اولدوغی باب مشیختیك نقدی معاونتیله «سبیل‌الرشاد» مجموعه سینی چیقاردیور. منظوم و منثور اثرلر یازیوردی. بو مجموعه بیر زمانلار صراط مستقیم نامیله چیقدی.

محاربه زمانلارینده دینی قوتدهن استفاده چارهلری دوشونولدوگی صیرالارده عاکف گمی آزیهه آلمیش آتش پوسکورویوردی. علمی، أدبی و انسانی نزاهت و نزاکتدهن اوزاقلاشوب گیدیوردی.

متارکهنیك باشلانغیجله عاکفده آندولویه گچدی. منزوی بیر حیاته گیردی. بیر آرا صراط مستقیمی چیقارماغا باشلادی.

فقط استناد ایتدیگی قوتیك بوگون ضعفه اوغرامامسی اونیكده قولونی قاناتینی قیرمیشدیر.

آثرلری صراط مستقیم ایله نشر ایتدیگی مقاله و منظومهلرله اوچ کتابدان عبارت اولان «صفحات»لاریدر.

لسانی، اسلوبی و صنعتی

عاکفیك لسانی ساده simple، سیال coulant و قوتلیدر؛ فقط سادهلیگی جوق زماندان صمیمیتینی غائب ایدهرك ابتذاله trivialite دوغرو سورچوب گیدهر، عادیلهشیر.

کندی محیطینده‌ن، دینی و اجتماعی محیطینده‌ن آلدیغی، غیظ و غرضدن روحینی قورتارا بیلدیگی دقیقهلازده جداً شاعرلهشدیگی یرلر واردر. اوزمانلار هیجانلی بیر لسان، جوشغون و حزین بیر افاده ایله یاردیغی پارچالار بیرشعر اولور. غیظ و غرضی، غلظت و تعصبی بیراقوبده خلوص و قناعتیله الهامینه رام اولوب یازسا ایدی، کندی وادیسینده یگانه بیر شاعر اولاجاعیندا شبهه یوقدور. شو «بلبل» عنوانلی منظومهسی جانلی بیر نمونهدر:

«بوتون دنیایه کوسکوندوم.. دون آقشام یك بونالمیشدیم!
نهایت بیر زمان قیرلاردا گهزمیش، کویده قالمیشدم.
شهرده‌ن چیقمافی ایسته‌رکه‌ن صولار ذاتاً قارارمیشدی،
یك ایصسیز بیر قارانلیق صوگرادان وادی‌ی صارمیشدی.
ایشق یوق، یولجی یوق، یوق، بوتون خلقت کسیلمیش لال،
بو استغراقی تك بیر نفخه اولسون ایتمهیور اخلال.
محیطیك حالی انسانیتیك تمثالیدیر صاندیم؛
دونوب ماضیهه طیرماندیم نه هجرانلار.. نه لر آکدیم!
چیقارکه‌ن حشر اولوب بینمده‌ن آرتیق یك مسلسل یاد؛
ظلامیك سینه‌سینده‌ن فیشقیران ممدود بیر فریاد،
او مستغرق، او دورغون و جدی ناگاه تویله جوشدوردی.
که وادیده بوتون گریان أنینلر چاغلایوب دوردی.
نه محرق نغمهلر: یارب، نه موجا موج دملردی!
آغاچلار، تپهلر اوریهرمیشدی، گویا صور محشردی.

ـ أشيك وار، آشيانيك وار، بهاريك وار كه بكله‌ردينك،
قيامتلر قوپارماق نه‌يدى إى بابل. نه‌دير دردينك؟
او زمرد تخته قوندوك، بير سماوى سلطنت قوردوك؛
جهانيك يوردى هپ چيگنه‌نمه‌ز سنيك بوردينك.
بوگون بير يم يشيل وادى، يارين بير قپ قزيل گلشن.
گه‌زه‌رسيك؛ خزانيك سن، ايچيك شن، كائناتيك شن.
خزانسيز بير بهار ايسته‌رسه شايد روح سربستك،
افقلار، بعد مطلقلار بوتون محكوم پروارينك..
ده گل بير قيده، صيغه‌زسيك فانالاندينگمى أبعاده،
حياتيك أك مخيل غايه‌در أحراره دنيده.
نه‌دن بويله‌يسه، متملرله أيمك پريشانديرر؟
نيچين بير داملاجيق گوگسو گده بير عمان خروشاندير؟
خايير! مانم سنيك حقيك ده گل... متم بنم حقم:
عصرلار وار كه، آيدينلق نه‌دير، هيچ بيلمه‌ز آفتيم.
تسليمدن نصيبم وق.. حزار آغلار پاريمده،
بوگون بير خنمانسيز سرسه‌ريم ثوز داريمده!
نه خسراندير كه: شرقيك بن وفاسز. قانسيز أولادى،
سرايا غربه چيگنه‌ديمده چيقدم حاك أجدادى.
خيالمدن گچه‌ركه‌ن شيمدى فكريم هرج و مرج اولدى،
صلاح‌الدين ايوبيلريك. فتحلريك يوردى.
نه ذلتدير كه: ناقوس ايگله‌سين بيننده عثمانيك،
أذن صوصسون. فضلا دان سيلينسين يدى‌مولانيك؟
نه هجراندير كه: أك شوكتلى بير ماضى سراب اولسون؛
او قدرلر، او سطوتلر خراب اولسون، تراب اولسون!
چه گوك بير بيه قالسين معبدينده بيلمه‌يم خدايك؛
شفاعتلرله چيگنه‌نسن معظم قبرى اورخانيك!
نه خيبتدر كه: وحدتكاهى دينك دمورياوب، طاش طاش،
سورونسون شيمدى ميليونلالا مأواسيز فالان دنمش!

حسابسيز بيگناه اشكنجه‌لر آلتيندا قيوانسين؛
سه‌ريلميش گوگده بيگلرجه‌قويوز بگلرجه دوغرانسين،
دولاشسين صوكرا اسلامك حرمگاهيندا نامحرم؟.
بنم حقيم.. صوص أى بابل.. سنيك حقيك ده گل ماتم.»

يازيق كه بو قادار قوتله دردلرينى، آلملرينى تشريح ايدن قلم بو حسياته دين كيبى بير عاملى آلت ايديور. آوروپا ايمپرياليستلرينك، غرب قتللرينك عمومى حربده يابديقلارى و يا يابديرديقلارى بيگلرجه ظلملرى، اشكنجه‌لرى آگلاتيركه‌ن دوربينينك عدسه‌لرى ياليكيز بير نقطه‌يه ديكيلوب. قاليبور، اوده دين نقطه‌سى...

نقطهٔ نظرى بو قادار دار، بو قادار محدود اولماسايدى، او قدلى تعصب گريبوه‌يزده دوشمه‌ه‌جك داها انسانى بير روح ايله بوتون انسانليغيك بوتون بوقسوللغيك، بو أسارتيك بير مدافعى، همده جانلى، هيجانلى بر مدافعى، ظلم و تحكم آلتيندا ايگنه‌يه‌ن زاوللى خلقيك جوشقون بير طرفدارى اولاجاقدى. أملرينمدن، يارالارينمدان بحث ايده‌ركه‌ن آتشلى مدافعى كسيلديگى دينيميك بوتون اشكنجه‌لرينى، بوتون ظلملرينى بوتون وحشتلرينى اونوتووردى.. سكز اون سنه أول يوردينى بير مذبحه‌يه چه‌ويرمن اوتوز بير مارت ارتجاعلارينى، «شريعت ايسته‌ريز» فرياديله ايستانبول آفقينى آتشه ويرمن، سوقفلارى قان سيلينه بوغان مكتب گورموش، تحصيل و تربيه آلمش گنج، اختيار بوتون مدنيت و انسانيت طرفدارى اولانلارى راست گلديگى يرده قويون كيبى بوغازلايان چيغين تعصب سورولرينى گوزينيميك اوكونه گتيرمه‌ور. ايشته تعصبله يوغورولموش اولمانيك، طريقتجى Sectaire ليكدن قورتولاماماميك آجى نتيجه‌لرى بونلاردير. عاكف هپ بو دينى ورليكله انسانيتيك روحينى اينجينه‌جك غلطلر ياپار. ظالمدن بحث ايده‌ركه‌ن ظالم ايماق نه أليم غفلتدير. اجتماعى و انسانى تربيه‌ده كى نقصانى شايان تأسفدر كه گنديسنى اخلاقاً و حساً لايابليگه، حتى غلطت و عاديليگه سوق ايتميشدر. مثلا:

«فجر آتى» دينلوب. ملت مرحومه ايچين،
شب رحلت كيبى مظلم گورونه‌ن بير نسليك،

ذوق سفليسينه منقاد اولاراق حسيات،
نه يوركارده شهامت، نه شهامتده حيات
قالماسين؛ حاصلى ايسته‌رسه بلا طوفانى
قابلاسين جوشه گلوب هر طرفيندان وطنى...

ويا خود:

ادبا گز هله غايتنه بايا غى مخلوقات...
خلقى ارشاد ايده‌جك ثويله‌مى بونلار؟ هيهات!
كيمى غريبك يالكيز فحشينه حسبى سيمسار،
كيمى، ايران مالى‌ديو، كهنه آلير، خورده صاتار!
اسكى ديوانلاريكيز دوپ دولو اوغلاناه شراب؛
بيراوان فاحشه‌دن باشقا نه‌در شعر شباب؟
سرسرى؛ هيچ بيرينيك مسلكى يوق، مشربى يوق؛
فيلسوف همسى؛ فقط بير چوغونك مكتبى يوق!
شيمدى اللهه سوگه‌ر.. صوگرا بر آز بول پارا وير؛
هيچ اوتانماز، پروتستانلاره زانغوجلوق ايده‌ر!....»

گيبى بهتانلار و هذيانلار شعر و صنعت أثرى ده گل آنجاق نفعيانه بيره‌ر هجو، بيره‌ر كفر اولور. حال بوكه عاكفك:

آرتيق أى سه‌وگيلى قارى، اوتوروب اورتا يه‌ره،
جيبه ديوارينه باق، جاملاره باق، منبره باق؛
صوگرا محراب ايله محفلاره، كرسيلره باق.
ايشته هر گوشه‌ده، هر يرده دمادم گورونوب،
لاكين أسراره بورونموش گيبى مبهم گورونوب،
فكرى بى تاب تلقى بيراقان آيتيك
قلاراق ملهم آوازه‌سى حسياتيك،
دالغالانسين ده‌ده گيزلر گيبى قلبيكده خدا،
گورمه‌سين ديده‌لريك رنك هوس، رنك سوى،
وجده گل؛ وحدته دال، عالم كثرتدن اوزاق..

ياليكيز صانمى گور؛ صنعتى، مصنوعى بيراق!
بن‌ده بير يه‌ر بولاراق شويله‌جه تنها قالايم؛
وارلغيمدان گه‌چه‌يم، محو تماشا اولايم!
معبدك جبهه جدارينه‌كى لوش پنجره‌لر،
گونشيك حزمهٔ عريانينه ثورتوب أسمر
بير بولوت، ياغديريبور داخله بيك ظل وقور.
او اينمن پردهٔ سيال آراسيندان منظور،
قوجا بير محشر ايمان كه أزلدن مدهوش..
سينه‌لر وجد ايله پرجوش، دوداقلار خاموش!
ديز چوكوب مرمريك اوستونده ياليين قات حصيره،
بكله‌يور همسى مناجاتى نمازدان صوگرا.
أسيبور جو مهيبنده بو وحدترايك
أبدى نفحهٔ رحمت كه او بيكلرجه يغين
گولگه شكلينده‌كى أشباحه تعين ويريبور:
ته‌يه‌دمن طيرناغا ذرات وجود اورپه‌ريبور.
ايكله‌يور نافهٔ غيرت در و ديوارينداى،
دار دويدوقجا گله‌ن صيحه‌يى ديارينداى.
روحلار يانماده بى‌تاب تجلى قالاراق،
ديده‌لر نا متناهى، أبدى مستغرق.
آنسزين بير ايرى سس دالغالانوب محفلدمن.
قلب معبده اويانديردى نه محرق شيون!
بيرده باقديم كه: او هر صفدان اوزانميش قوللار
واراجاق صان كه ياروب بوشلوغى مولايه قادار!
شيمدى اوج بيك كيشينيك سينهٔ معصومينداى
قوپان «آمين» صداسيله اجابت ارزان!
عاقبت اوقشانوب أبدى تضرعله جباه،
دوندى كرسى‌يه او آواره جماعت ناگاه.
كيمدى كرسيده كى؟ بير پير الهى سيما،

كه جيينده دمادم اوروبور قلب دها .
بم بياض لحيهٔ پاكيله بياض دستاری ،
او گه‌نيش آلتی، او همرنك سحر ديداری
هر طرفدان قوشاتوب بدری صاران هاله گيبی ،
نه صباحت، نه مهابت ويريبور يارب ی !
هاله گوزلر ايكی محراق سماويدير كه :
بير شعاعيله آله‌وله‌نديريبور ادراكی .
آه او گوزلردن اينه‌ن حزمهٔ نورا نوريك ،
باغلی هر تار فسونكارينه بيك روح زبون ! »

گيبی تصوير descriptif و ملهم inspiré منظومه‌لری‌ده واردر . لسانينده بير قدرت تصوير ، و بير قابليت تحكيه‌سی اولان عاكف بعضاً چوق گوزل شعرلرده سويله‌ميشديركه . ياليكيز بوتون بير منظومه‌يی لساناً پايانغيلاشمادان ابتذال و اطنابه دوشمه‌دن ، الهاماً ضعفه اوغرامادان سويله‌ديگی آزدر . عاكفده ، تأجيلرده ، شيخ وصفيله‌رده حتی اسماعيل‌صفالاردە گورولەن بير سهولت نظم، بير حريزهٔ كلام واردر . لسان اونيك أليندە ألاستيقی بير ماده حاليندەدر . كلمه‌لری وزنه صوقماق ايچين مشكلاته اوغرامامازدن حتی فكرينی افده ايچين دوشونمه‌ز بله .. نه‌يازيق كه محيطينك تأثيريله ، تربيه و تحصيلينيك سوئی ايله شعريك آرادغی علاقه يوكسه نه‌مه‌ميش محيطينك شاعری اولوب قلميشديركه . «محله قهوه‌سی» گيبی طبيعتدن و حقيقتدن آلديغی الهام و نمونه‌لرله (ره آليست) بير روح ابراز ايدن عاكف ذوق و حسينی تربيه ايده‌بيلسه ، صنفك اينجه‌ليكلرينه نفوذ ايله‌يه بيلسه‌يدی فطر تينده كی استعدادی تنميه ايدەرك أبی حتی يوكسهك بير شاعر اولابيلردی . بوگونكو وضعيله قوتلی بير نظم اولمادن داها الهری گه‌چه‌مه‌ز . چونكه كفر ، پارلاق‌ده اولسا ادبيات حوزه‌سينه گيره‌مه‌ز ايشته شعرينك «سهام قضا»سی !.. او قوچ شاعريك أمينی تقديسه ده گل تاويله بير مأوث وسيله اولموشدور .

شو (خاستا) سيفی‌يا آدلی منظومه‌لری فضله تفرعته بوغولموش ، بير چوق يه‌رلەرينده لزومسوز تصويرلرله قاپيلميش اولماقلا برابر تصوير و تحكيه‌ده قدرتينه أبی بير نمونه اولماقداديدر :

محله قهوه‌سی.

«محله قهوه‌سی!» عنعنه‌لیلر یاشیر نه دیمك؟
تصور ایتمه صاقین «گورمه‌دیم، نه در؟» دییه‌جك.
دیله‌نجی شکلینه گیرمیش بو سینسی جانیله‌ر،
بو، گوندوزین بیله یول ویرمه‌یه‌ن، حرامیله‌ر،
آدیم باشیندا دیکیلدیگجه پیش عزمیده،
فلاح امتی امکان قالیرمی امیده؟
ئه‌وت، دیله‌نجی صانیر سیر ایده‌ن قیفتینی؛
فقط بیر اونلوغا آغوش آچان سفاتینی
گوروب‌ده رقته شایان بیر آز صوقوسان، همه‌ن
وورور زاوالی‌ی تا قلبینیك صمیمیده‌ن!
محله قهوه‌سی حلا نیجین قاپانماماللی!
قاپانسین آلوبریر آرتیق بو پرده پك‌فالی!
خایر، بو پرده، بو شرقیك باتیلمایان یاراسی،
ـ که لوث خون خبیثیله ملکه یوز قاراسی ـ
حیاتیمیزدا گدیکدر «گدیکلی» نامیله،
آچیق دورور قوجا بیر قومیك اهتمامیله!
صاقین خزالگی‌یه به گزه‌تمه‌یك فجاعتینی:
بو قرحه ملتیك أممه کده روح غیرتینی!
محله قهوه‌سی شرقیك حریم قاتلیدر؛
محله قهوه‌سی خلقیك مزار أولیدر.
زاوالی امت مرحومه ئولمه‌ده‌ن گومولور؛
سونه‌ر بو حفره‌ده ادراکی، صرکرا کندی ئولور.
محیط اوژیه دولموش که ئویله منظره‌لار:
گیرینجه نور نظر سیم‌سیاه اولوردا چیقار!
یاتار زمین سفیلینده أك کثیف أشباح،
یوزه‌ر هوای ثقیلینده أك خبیث أرواح.

دهان لعنته به‌گزمر یاریقلاریلا تلوان
قوصار ایچینده نه‌لهر وارسا خاطراتیندان !
او خاطراتی‌دا ظن ایتمه‌یك معلیدر ،
بوتون رذائل تاریخیمیزله مالیدر .
نه‌دن مفاخر اسلافه قهر ایدوب. یالیگیز
ملوثاتینا ماضیمیزیك صاریلمادایبز ؟
سبات ایچینده‌می گه‌چمیشدی عمری أجدادیك؟
خایبر، او خیلی نجیبیك، او شانلی أولادیك
دامارلارینده شهامت یوزه‌ردی قان یه‌رینه،
یوره‌کلرینده ثولوم شوقی واردی جان یه‌رینه .
فقط بیز اونلارا عائد نه وارسا ألده، یازیق،
بیرمر بیرمر بیقاراق قهوه‌خانه‌لهر یاپدیق !
بوتون هیاکل صنعت یه‌تیشدیرمدن شرقیك
زمین فیضی ناصل شوره زاره دوندی باقیك!
نه خاستاخانه‌سی قالمیش زوالی اسلافیك ،
نه بیر عمارتی، بیتمیش أثینده أخلافیك .
قاناللاریك ایزی یوق، کوپرولهر خراب اولموش.
سیللهر قورومموش، چشمه‌لهر سراب اولموش!
او قهرمان بابالاردان دوغان بو نسل جبین
نه گیرودار معیشت بیلیر، نه کدبعین !
عذب ایچینده قالیر معی گورسه رؤیاسیندا !
نیچین یورولمالی ذاتاً «ثولومالو دنیا» دا ؟
وجود أمنت حق، دوغرو، هم جنتلیك.
بو قهوه‌لر گیبی جنت مسلمینه گدیك !
«حیات عائله» اسمینده بیر معیشت وار ؛
سعادت آنجق او دور... دنیسه هنگیمیز آگلار ؟
حیات عائله دنیادا أك صفالی حیات،
فقط او عالمی بیزلهر تانیرمی‌یبز؟ هیهات !

صباحلایین دولاشوب بیر قازانجا خدمتله ؛
ثوگده، آقشام اوتورساك کمال عزتله ؛
قاریك، چوجوقلاریك، آنه‌ك، بابالك، کیمیك وارسا ،
بولوندوغوك یه‌ری بیر حلقه رسم ایدوب صارسا،
سرای جنتی لانه‌گده گورسه‌ك اولمازمی ؟.
ایچینده حس تاشیان قلب ایچین بوزوق آزمی؟
قاریك ندیمهٔ روحیك، چوجوقلاریك روحیك ؛
آنالك، بابالك برمر آغوش انتجابی مصون .
صیقیلدیك ثویله‌می! لاکن بیر آز آلیشسالك أگر
فضا قادار سانا واسع گه‌لیر بودار چنبر .
نه وار شو قهوه‌ده بیلمه‌م که صیغمایورسوك أرمه؟
گه‌لیك‌ده بیر باقلیم... بویوروك ایشته بو قهوه :
چامورلو بیر قاپی، اوستونده بیر دمگیرمی دملیك ؛
ثوگوندە تاختامی، توپراقمی؟ صورما، پیس بیر أشیك.
شو گوردوگوم یه‌ر ایچین هر نه سویله‌سه‌ك جائز ؛
آخرلا فرقی: او یملیك‌لیدر، بو یملیکسیز!
زمینی یوزسنه أول دوشه‌نمه مالطا ایمیش...
«ایمیش»لا سویلمیورم، چونکه آگلاماق اوزون ایش
او بیر قاریش کیریك آلتیندا هاگی معدن وار ؟
تاوان آچیق قوقه رنگینده، صاغلی صولتو دووار.
مادون جلاسینا باتمیش توتونله نار گیله‌دمن ؛
دومان اوجاق گیبی چیقماقدا چونکه هر لوله‌دمن .
دیکیلمیش اورتایا بوینوندان اوستو آز قوبو آل ؛
وجودی قاپ قارا، لیلك باجاقلی بیر ماغال.
شووار که بیلمه‌یمن انسان گورورسه بیرمدن أگر ،
«بالیقجیلیك قارا صاچلان یاپیلما هیکلی!»دیر.
کناردا، پیکه‌امریك آلت باشیندا بیر گیرلی
طومار سورو گله‌نیور، بیر یاتاق که بس بللی :

چه كيلميش اوستونه ياغمورلوغوسو بير پيرتى ،
كه غالبا گووه‌دن ليمه ـ ليمه هپ صيرتى!
قورور بو ثورتونوك، اوستونده ياغمى بير منديل؛
اونوك‌دا اوستونه رافدان اينه‌ر كه بير زنبيل،
سيجيمله قوپونا ايلمه‌كلى چيفته مستيله
زمان ـ زمن جوشاراق بير سماع ايدر شوله!
دووارده‌ا أسكى اوجاقلار قارا ركه‌نيش بير اويوق،
ايچينده جاملى دولاب وار. رافلارنده‌ا نه يوق!
بيرينجى قاتده‌ا مولوك بسله‌ه‌ن بويوك قاوانوز؛
اونوك ياننده‌ا قن آلماق ايچين بش اون بوينوز.
ايكينجى قاتده‌ا بوتون كريه‌تله‌ر، اوستورالار ،
ديمدك كه قهوه‌جى هم ديش طبيبى، هم پروكار!
اينانماديكسه‌ا ده‌گيلدر ترددك صيراسى؛
اوزون لاقيردى‌يا حاجت نه؟ ايشته؟ موستوراسى :
چه كه‌ر كه‌ن أتلى كميكله‌رله آير لوب چه‌گه‌ده‌ن،
صوگوندا بير ايپه بوى ـ بوى اونار ـ اونار دينيله‌ن
زاواللى ديشلارى سن ماهيه بلله‌ديكسه، ده‌گيل؛
بيرمر مزاره اشارت دوشون كه هر قانديل!
اوچونجو قاتده‌ا دورورسادا حولو بوغچالارى.
صاغيندا جام دولابيك حجره ـ حجره بيت پازارى.
دووارده‌ا تولو رسملر! آليكدى جاملى بلى،
قاچيرميش آيوازى آغلار كور اوغلو رحمتلى !
عرب اوزه‌نگى‌يه چالميش شاه اسماعيل گوروزى؛
آغاجدا باغلى دوران قيزدا ايشته شيمدى گوزى ؛
فراقلدر كرميك «اوف» ديردىمه‌ز يانيشى ،
فقط شو «آه من العشق» ه‌گيم دورور آنارشى؟
گه‌لينجه ازرقه بانو دينه‌ن عجوزه قادين ،
كولونگو دوشموش أليندن زاواللى فرهاديك !

گورورده بويله رفاعى‌يى: أله‌ده قامچى بيلان ،
بياض بير آرسلانا بنميش، دورورموهيچ دده‌جان ؟
باقيگدى باق حاجى بكتاشه: ده‌ديميش دووارا!
رسم ـ بيتينجه گه‌لير شبهه‌سيز كه بيته صيرا .
بيرمر ـ بيرمر اوقو ممكنسه، صوگرا معنى وبر . . .
خاير، خلاصه ـ سى كافى، يكونى عمره سو مر :
بداهة قوصولان هرزه پارمله‌ر كه دوشور،
أبى زمان داها لارمدى ياوه اولماق ايچون !
اوتورماندان ايچى ياغ باغلامش يو دور ماصالك ،
ياپيلمش اوستونه بير چوق كاغذ كه اوبنايالك
أليمده ياغلى مشن ظن اده‌ر گورونجه آدام.
ياتاولانيك گيرى، قابل ده‌گيلدر، آكلاتمام ؛
خريطه وارى آچيلميش أك اورتا يه‌رده داما ؛
بياضمى تاشلارى ياخود سياهمى، هيچ صورمالر
خطوطى: غير معين حدودى مملكتك :
نظردا خيليجا دمان گرك كه فرق ايتمسين!
ده‌ليكله‌رينه كى بيسليك لباب اولسا، بينه
باقينجا بونلارا غايت تميز قالير دومبنه .
ده‌ليكلى چه كمه‌جه وارها! ده‌مير بش أشيدار؛
يازيندا بيرده قولاقسيز ته‌كير.. اونوتما آمان!
ـ آصيلدى بك قوزا:
ـ بش بللى، باق صيريتدى آوال؛
ـ اجاق أليكد مى ؟
ـ قير صمدى سن‌ده داغلريى آل.
ـ اوولان ناپاقدا ايميش.. داغلى هاى كويك اوغلى كويك!
ـ كويك اوغلو كنديكه به‌گزه‌ر، اوزون قولاقلى أشك !

ـ سه‌کیزلی، اولو نه چه‌گدیکسه ویرده حوریلی طوت .
ـ حلیم، نه اوغراشییورسوك بو چیتماز ایشته قاپوت !
ـ چهه.. ویکمی او تاش ؟
ـ هیچ صیقیلما ئولدی دوشه‌ش !
ـ ألمیده یوقمو دییور؟ چهك بابام !
ـ آمان شش بهش !
ـ همه‌ن بولدی یه ! گه‌لسین، حسابلایوب دورما !
ـ بی پارتی یه‌گدی یا آقشام، دیکیز گه‌لیك قوروم !
ـ دوبشله باغلا وروم
ـ یاغما یوق !
ـ ألیگده کی نه؟
ـ سه‌یك
ـ آمان دوروك ئویله ایسه پنج و یك دومینه !
میزیقجی دیندیمی، سنسیك دییور، باقیك آغلار:
قیریقمی ـ ویله‌یك الله ایچون شو جانم زار ؟
ـ قیریق !
ـ ده‌گیل !
ـ علم‌الله قیریق !
ـ ده‌گیل بالله !
ـ یمینسز اوینایانلارکه آه جوجوقلار آه !
ـ قریشما سلك ایشیك اولماز ده‌گیلمی؟ سن‌ده یوقاری !
ـ گه‌لیرسه‌م ئوگره‌تیریم شیمدی...
ـ آی شو پاپینه باق !
گه‌لوب‌ده ئوگرتمه‌جه‌گمیش... مزارچی محمودا گیت !
بیر اوفله‌سه‌لك گیدمه‌جه‌لك‌ها... تیرتیمی ساده تیریت!
ـ زه‌نه پیچله‌ری! گوردولك یا هپسی بسمله‌سز..
نه صایغی وار، نه حیا وار. اگر بیزیم ایشیمز
بو قاتیاپانلارا قالمیشسا وای بنم باشیما!

ـ حریف بلایا صوقارسیك دیریلدانوب دورما!
ـ مزارچی محمودا گیت‌ها؟ باقیك ایت اوغلونا بیر!
کفرباز، آلچاق، أدبسیز... بو سویله‌نیرمی بگر؟
ـ یولونجا تربیه ویردیك‌یا آفرین حسن آغا.
ـ بیراقسالار بنی چوقدان ماریزله‌میشدیم‌یا!...
ـ مزارچی محموداها؟ ـ وای باباسینك جانینا!
بونوك یاشیندا ایکه‌ن بیز بویوکله‌ریك یانیدا
اوقوردا ئویله گیره‌ر، هم آیاقدا بکله‌ردیك،
اوتوز، دیمه‌زسه‌لمر أل پنجه ساده دیگله‌ردیك.
«خایبر بویله ده‌گیلدر» دیمه‌ك نه حدیمبزه!
ئه‌ودت، دیسه‌ك بیله دیرله‌ردی: صوص بهی گه‌وه‌زه!
ـ اوتوز یاشیندا ایدیم بلکه؛ آته‌سیز دیشاری
قولای قولای چیقامازدیم: دوگه‌ردی چونکه قاری!
بوگون اون‌آلتی‌بی دولدورمامیش بومورجاقلار
اودون یه‌مه‌ز ایی بیل‌ها! گه‌به‌رسه قارشی قویار.
گه‌چه‌نده دوگمه‌ك ایچین یوقلایم دیدیم گریمی..
بیراق! أشك ده‌گیلیم بن ده‌یوب دیکیلمه‌زمی!
دایاق أشکله‌ر ایچینمیش، آدام دوکولمه‌زمیش...
ـ یا بیز، سوزوم اونا، مرکبمی‌بیز بکر بونه ایش!
دوگه‌ردیله‌ر بیزی هرگونده قارشی قویمازدیق..
بن ئویله تربیه اولدوم.. قولایمی انسانلیق؟
دوقوندورورمو، نه ممکن، ایل اوغلو هیچ آدامی؟
او مسلمانلاری سن شیمدی هی قوزوم آرامایا!
گورولتوسوز اویون أیسته‌رسه‌گیز گه‌لیك دامایا:
زاوالی آچمازا دوشموش.. بقیك حسابلامایا!
اویونجونوك بیری دالغین، ألینده تاش دورویور:
او بیر اویونجودا لاینقطع بیق بورویور.
سیرجیله‌رده‌ده سس یوق، عمومی مستغرق..

نه‌در که طور تفکرده وار بوبوك بیر فرق:
کیمینده أل آیاق اصلا قاریشمایور کمن ایشه،
کیمینده دورمایوب ایشلهر باش اندیشه!
تاصیل که بورونونا اولموش‌دا فرجه‌یاب دخول،
تجربات عمیقه بلا متصل مشغول!
مهندس اولمالی مطاق شو آق صاقاللی آدام:
محیط دائره شکلینده ئوکجه بیر بالغام
توکورد، صوکرا، بوبوندان اوزون، عصاسیله
مماسلار چه‌که‌رك قویدو باشقا بیر شکله
آیاق تریله جلالانما تاختا پیکه‌لره،
کلاهلی، فسلی دیزیلمیش که بیر بیغن چهره:
نصیب فکر و ذکادان بیرینده یوق گرلگه؛
دوبولمامیش بو بینلهرده حس دینمن ملکه!
— آمان جانیم، شو بیزیم قومشو اما اوغراشیجی!
— نه بلهدیك با أفندیم؟ اونوك بیر ـ اسمی حاجی!
— چوجوغوها مکتبه ویردیم، ها ویرمه‌دیمدی دییه
سوقاق سوقاق گه‌زییور...
— قویمویورمو مدرسه‌یه؟
— قویارمی هیچ؟ عربی شیمدی کیم اوقور آرتیق؟
— ئهودت، گوورجایا دیشدوکده صان که ایش یاپدیق:
— بنایا اوچ سنه گیتدیمدی، هی زمنلار هی!..
علمده قالمادی. .
— ذتاً نه قالدی؟ هیچ بیرشی!
— محله مکتبی لازمدر أسکی یولدا بنزه؛
ثلث، نسخ بیتیور بوقسا هپسی... کیفیکیزه!
— اون اوچ یاشیندا ایدیم آلدیغیم زمان کتبه؛
گه‌چه‌نده سن نه بیلیرسینك؟ دیمه‌زمی بیر زوپه!
دیدیم، اوولان سنی گهل بیر امتحان ایدیم.

اوتوروب دا یاپ باقالیم شویله بیر قیباق تمم.
— ناصل به‌جه‌ردیمی!
— قابلمی؟ رب یسری بن،
تمام بش آیدا ده گیشدیمدی قالفامیز صاغ ایکمن.
— نه‌در أیکده کی یاهو؟
— جربده
— آت شو پیسی.
— نه‌دن؟
— یالان یازییور اوغلوم اونلاریك هپسی.
— یا دوغرو یازسا آصارلار.. نه اولدو وولقانجی،
اونوتدو گوزمو؟
— بیراق بوش بوغازلیق ایتمه حاجی!
— خاییره دیمه‌م او ده گیل...
— دورماسن بلاکی آرا!
— جانم لطیفه یاپار، بیلمه‌یورموسوك عمری؟
— بیر آز راحتسیزیم احمد، یاقیك بنم؛ فه‌نه‌ری!
دویولدو بیر ایری سس، آرقاسیندان استغفار..
مگر گه‌بیرتی ایمیش!
— پك شفالی شی شو خیار.
جاجیق یه‌دیکمی نه حکمت، حاضر همن تفتیح...
— أومت شفالی یه‌میشدر...
— یه‌میشمی؟ لاتشبیه!
— گناها گیرمه! تفاهیرده ئویله یازمیشلار..
دایم دیمیشدی که: گوردوم، خیار حدیثده‌ده وار.
— حسن، بیزیم یه‌کی داماد نه اولدو، آکلامادیق،
گورونمه‌یور؟
— قاری نویو ویرمه‌یور: حریف قیلیبق!
أوینده چان چان ایدمن أرکه گیك‌ده عقلینا شاش...
لاف آکلاماز دیشی مخلوقی، دورما سن اوغراش!

ـ كيم اوغراشير آبابام: بونجا يياليق أهليم ايكەن،
آدام حسابينا قويمام بيزيم كور اوغلونى بن

*

تاوانيك پروازى آلتيندا كى توپراق يووادان،
باقيپور بونلارا مخمور تعب خيالى نظر:
«ياسيزيك بير يوواكيز يوقمو؟» ديپور آكلاشيلان،
ديشى أركەك چاليشان ياورولو قيرلانغيجلار...

عاكفيك شو اوزون، اطناب ايله معلول اولان منظومەسى بعضى نقصانلارينا رغماً چوق سجيەوى caracteristqiue بير منظومەدر. بير كره بير زمرەنيك «argos» دەنيلەن خصوصى لهجه و سايقەسينى بوتون تفرعاتيله گوستەرەن «تصويرى «descriptif» و pittoresque بير أثردر. تكميل بير حياتى أك دەرين و أك حقيقى گوشەلرينه قادار گوستەرەن بير تابلودر، بير حقيقى حياتدر، رەآليستجه. «realiste» يازيلميش .بير پارچادر. بير محله قهوەسى تصويرينده بو قادار موفق اولا بيلمەك ايچين بير كره او حياتى پك ياقيندان تانيماق و اورايا دوام ايدەبيلەريك خصوصى ديللرينه آشنا اولماق شرطدر. عاكف بوخصوصيتلەرى حقيله تدقيق ايتمشدر. عادتا بيرروحياتجى psychologue صنعتكار artiste گوروشو ايله تصوير و تحكيه ايتميشدر. لسانى طبيعى صميمى و سيالدر. بو ساحەده صنعتينه تعصب fanatisme گوزلو گو، كين و غيظ غلظتى قاتمادان چاليشسا، اطناب وحشويات نقيصەلارينداً كندينى قورورسا هيچ شبهەسيز قيمتلى بير شاعر اولوردى. تحكيەده كى قدرتى، نظمدا كى قوتى بو موفقيتك ضامنىدر.

مدحت جمال

حياتى، لسانى و صنعتى

عاكفدەن بحث ايدەركەن چوق زمان برابر چاليشميش، برابر يازى يازميش اولان مدحت‌جمالدەن بحث ايتمەمك ممكن اولاماز. مدحت جمال فطرة «شاعردر.» عاكفدەن آيريلان بير مهم جهتىده ذوقاً اوندان چوق يوكسەك، صنعتجه چوق قوتلى اولماسيدر.

مدحت جماليك تحصيلى، تربيەسى و محيطى كندينى عاكفدەن آيريير. مدحت جمال مختلف موضوعلاردە يازى يازميش و حكومت مامورينلرينده بالخاصه عدليه ايشلرينده بولونموشدور.

صوك زمانلاردە بك اوغلى كاتب عدليگينه تعيين ايديلميشدر. مدحت جماليك فطرتينده كى حلم و سكون، مزاجينده كى رفق و وقار يازيلارينه تأثير ايتمگەدەدر. مختلف رساله و مجموعەلاردە يازديغى أثرلر آراسينده پك قوتليلرى واردر. أثرلرينده فكرتلريك، جنابلاريك، سائر ثروت‌فنون شاعرلرينيك حامدلريك تأثيرى گورولور. يكى طرزده منظومەلرى‌ده واردر. «انشاد و خطابت درسلرى» عنوانيله بيرده أثر يازميشدير.

(۱۳۲۹) تاريخينده «نفائس أدبيه» آدلى ايكى جلدمنتخبات طبع ايتديرميشدر. لسانى پك ساده اولماماقله برابر قوتلى و تميزدر. فكرلرينيك تنسيقينه، حسلرينيك حسن افادەسينه دقت ايدەن، كلمەلرينيك انتخابينده، جمله و تركيبلرينيك تشكيلينده بويوك بير اهمتى گورولور. غزتەلرده يازديغى منثور أثرلرينەدن بعضيلارينده جنابيك اسلوب افادەسينه ياقلاشماق ايستەيەن بير غيرت او شيوەيى تقليده چاليشان و اولدوقجا موفقيت‌ده گوستەرەن بير آرزو حس ايديلير.

مشروطيتدن صوكرا جانلانان يەكى لسان تشبثلرينه پك‌ده أيى و معقول

بیر نظرلا باقمایان مدحت جمال آقچورا اوغلو یوسف‌بگه بو خصوصدا کی قناعتله‌رینی گوسته‌ردن تعریفکار بیر مکتوب یازمیش‌دی «تورك یوردی» مجموعه‌سینده نشر ایدیلدن بو مکتوبی ثرینه و قناعتلرینه بیر نمونه اولماق اوزره آلیبوروز:

(«تورك یوردی» اسمینده کی مسلك رساله‌سینك ایلك نسخهٔ منتشره‌سینی مفید اولدوغو ایچین دقت پرور بیر حرمتله، مزین‌المفاد اولدوغو ایچین غیر موقت بیر لذتله اوقودوم رساله‌گیزیلك مسلك غزته‌سی اولدوغو ایچیندر که أفلس معدوده‌سینی بیر آن أول عدم فیرطینالارینا منصب قیلاجاق اعدای غیر معدوده‌نیك طریق عزمیگیزده دیکیلمه‌سینی واهب‌العطایا اولان جناب رب متعالدن نیاز أیله‌ریم. چونکه معلومدورکه بیزده مسلك اولا دقتی بعده نفرتی جلب ایدر. آنجاق بن که أدبیاتیك هجرانزده و ستمدیده بیر عاشقی‌یم، بناء علیه رساله‌گیزیلك انتشاریندان دولایی بنی اوخیرچین معشوقه‌ملا بیر حجاهٔ عرفان کتبد و وجدان جدار ایچینده بیرله‌شدیرمیش اولوبور— سوگوز که منتدار مؤبدیگیزیم.

شیمدی ذات عالیگیزده بیر شی صوراجاغیم: اولاهر کسجه معلوم: فقط سیزجه بدیهیدر که بیزی آوروپا قطعه‌سیندا آسیا دولتی یاپان مؤسسات معنویه‌ـ میزده کی عدمدر؛ یاخود عدم اطراددر. بن أسباب انحطاطی ماضیده آراماغا معارضیم. ایشته مقتدایه منفردیمز اولان فرانسا بیزیم سفرایه و وزرایه مقتل اولان صاماتیا سوروندا کی قوله‌ریمز، دیواری قلب استبدادان انشا ایدیلدن تاش قیشلالاریمیز وارسا اونلاریك‌دا «په‌نیه‌رول» و «باستیل» لری وار. بیزیم سفیه ابراهیم پاشامیز و اونا مناده‌مایك ایدن مفسودالاخلاق «ندیم»لریمیز وارسا اونلاریك‌دا «فوکه»لری وارکه قصر سفاهتینه «مؤلیه‌ر»لری، «پولیسون»لاری جلب و جمع ایتمیش یعنی آز چوق فرتلارلا برابر اومبارکه‌رده بیزه به‌گزمه‌زلر دگیل آنجاق اونلاردا بیرشی — تعبیریم دوغرو ایسه — بیرشئی منفرد وارکه بیزده معدوم: یعنی دیمك ایسته‌یوروم که اونلاردا بیر أدبیات مطرده موجود ئویله بیر أدبیات که کمال کلیسینی تدریج قانونیتك فیض منطقنمودوندان آلمیش. بیزده ایسه بیر أدبیات موجود اولسا بیله ترقیسینده تدریج مفقود. أفندیمز آوروپایا پای سیاحت و سفاهتیله دگیل باشیله تماس

یتمیش بیر ذات ذی قیمتسیگیز؛ پك رعنا بیلیرسیگیز که «سه‌نبولیزم» دیه‌ن سلك معلوم أدبیات مسالگینك أك خطیری و أك أخیری‌در. بیزده شرطلارینی مالکله‌رینده جمع ایتمیش بیر رومانتیزم بیله موجود اولمادان «سه‌نبولیزم»یك ماورای حادثات أدبیدن تولد ایتمه‌سی مضحك ده‌گیلمیدر؟ هر نه ایسه، بو مسأله بورادا صدد اولامازم. شمدی ذات فضیلتیگیزه متجاسرایرادی ولاجغیم سؤال مختصره گه‌لیم. بو مملکتده تورك لسانینی أدبیاتیله و بالجمله لجاآتیله یه‌گیدن تأسیس ایتمه‌گمی داها سهل و مفیددر؟ یوقسا أدبیات حاضرهٔ خاسره‌میزیك سربی ادراکینه بیر قاچ مشت ایقاظ ایتدیرمه‌گمی؟ و تورك دیلی أدبیاتیله تأسس ایده‌رسه فضولی افندی، نفعی افندی، ندیم‌افندی، کمال‌بك ایکینجی بیر دفعه داها ارتحال و حامدبك افندی‌ده ئولمه‌دن ئول نسیانگاه عقبایا انتقال ایتمیش اولمازمی؟ و حالده‌ده بو یه‌گی لسانیك یه‌گی ادبایا احتیاجینی تسلیم بویورورسوگوز، آتی یه‌دی یوز سنه‌ده خسائر وجدان حسابینا آنجاق بش آلتی‌دانه رکن عرفان یه‌تیشدیره بیله‌ن لسان حاضر أدبی‌ی اتمام و اعدام ایتدیگه‌دن صوگرا أهمیت بویورورسوگوزکه وضع أساس رسمینی اجرا بویوره‌قدا اولدوغوگوز تورك دیلی ایچین آلتی یه‌دی عصردا نفعی، ندیم ماهیتینده بیر قاچ ژه‌نی ده‌گیل و حتی «ژه‌نال» بیرقاچ دانه انسان أدبی بیله یه‌تیشدیره‌مه‌ز و اوچ بوچوق دانه «شبه دها» خلق ایده‌مه‌زسیگیز. یه‌گی بیر لسانیك تأسیسینه معروف اولان غیرتگیزی لسان حاضر أدبیمیزیك تأیید و تجدیدینه عائد بیر همت أبدیتپسند شکلینه افراغ بویورورساگیز عرفان عثمانی‌یی کندیگیزه داها صمیمیتله منتدار ایده‌رسیگیز.

اسکی خیرات آدبیه و مبرات معرفتمیزی احیا ایتمه‌گیزی شان عرفانیگیزلا مترافق و احتیاج سائلانهٔ مملکتله داها مُتناسب بیر ایش اولماق اوزره تلقی ایده‌ریم. عجز عیانیملا بیر تضاد حزین لوحه‌سی تشکیل ایده‌ن بو محاکماتیمیك مخطی اولدوغوم نقطه‌لارینداعلو عرفان وجدانیگیز التجا گه‌یمدر.

باقی مقاصد ناشناس تکریماتیمی قبول بویوروگوز.»

وطن حسرتی

« دوشمه‌ز، یدمولاده دوران رایتمیزدر
بیك فجر موبد دوغویور هر داغیمیزدان
آی بیلدیز اوماضیده کی بیر سوسدور، ــ أمین اول
آتیده گونشلر دوغاجاق بایراغیمیزدان!..

آلتینده یاتار کەن‌ده بیزیمدز یەریك اوستی
هر ذره‌سینه قانله خروشان اولوروزده،
داغلار، قایالار جسیمیمزه حائل اولەرسا
جاری اولوروزدشمنه بیز قان اولوروزده.

هپ سیللرنی قان، تاشلاری یکسر گمیك اولسا،
هپ صوك نفسه دونسه بیله باد نسیمی،
ئولمه‌ز بو وطن، فرض محال، ئولسه‌ده حتی
چکمه‌ز کره‌نیك صیرتی اوتابوت جسیمی!...»

گیبی کمالانه اغرالاری، حامدانه تضادلاری، فکرتانه عظمتاری واردر.

مدحت جمالیك محویتکار، صاف موجودیتی ایچینده ساکن ساکن یانان دائمی بیر هیجان آتشی، غیظ وغرضله علاقه‌سی اولمایان تمیز آلتینك اوزه‌رینده پارلایان بیر شاعریت گونشی واردر. شعرله مشغول اولسا ادبیاته قیمتلی أثرلر ویرمه‌سی محققدر. بعضاً وطنی حسلرله جوشار و طاشار، هیجانلارله دولو أثرلر یازار. شو: «قوت دەنیلەن هیکله» آدلی منظومه‌سی بوگا شاهددر:

«منتهی بیر أبر استغنایه تاشدان ناصیه‌لك،
صورمادیك، یەرلرده یاتمیش بویله کیمدر ایکله‌یەن،
کیم‌میدر؟ هجرانلی، بیر بیچاره‌در، عاجز، سقط!
آه بیلمه‌زسیك نه مدهشدر، نه أنگینلر، فقط
منفعل بیر یوزده بعضاً تیترمه‌یەن بیر داملا صو!
چیرپینیر قعریندا أرضیك أك مهیکل اوردوسی!

بن که هیچ بیر قورقو دویمام هایقیربرکەن بیلدیریم،
صوکرا بن سس‌سیز، صداسیز بیر جسددەن قورقاریم!
سورسطوندەن چه کینمەم. صوکرا باق بیلمەم نەدەن
قورقاریم گوگسونده بیر ماضی یاتان ویرانەدەن!
بیر قیویلجیمدر، یاقار دنیایی بیر قبریك گلی:
برج و بارولار یاقار نعشیله بعضاً بیر ئولو!
سس چیقارماز جانلیدر ظن ایتدیکیك بیك ناصیه؛
بیر مزاریك گوگسی لاکین چیرپینیر «حقیم!» دییه.
بیك جهنم گیزله‌نیر تك بیر نگاهیك آلتینا،
تیترەیەن بیر سسده بعضاً گیزلیدر بیك فیرطینا!
قلعه‌لار، تاشدان بدنلر، آهنین معموره‌لر،
بیلدیریم بازولی هیکللر، چەلیکدەن چهره‌لر،
قان صاچار، مدفن صاچار کەن متصل أطرافینا،
سرفرو أیلەر یاقارسیك بیر شهیدیك طیفینا!
قورقاراق باق کندی تولید ایتدیکیك بیرماتمه،
بیر مزاریك حسی واردیر، بیر آووج توپراق! دیمه!
بیر آووج توپراق أزەرسەك بیر چەلیك، بیر تونج اولور.
آغلایان بیر ملتك سیماسی پك قورقونج اولور.»

چاناق قلمه حقینده «بیرمی‌سکزکانون أول» آدلی اوچ پرده‌لیك منظوم بیر تیاترو یازاراق (۱۳۳۴) سنه‌سینده ایستانبولدا «مطبعهٔ عثمانیه»ده باصدیرمیشدیر. أثر ایکی جریانیك تأثیری آلتیندا یازیلمیشدر:

بیری وطن دیگری دین...

مدحت جمالیك اوزه‌رینده محمد عاکفیك آشکار بیر تأثیری واردر.

یازدیغی یازیلاردا «تعصب fanatisme» ه قاپیلاراق دینه قارشی لاقید قالانلارا پیغمبرلیك ایتمه‌گه، بیر آز داها قایالاشاراق سوگوب صایماغا طبعیندا کی نزاهت مانع ایسه‌ده دینك تأثیرینه قارشی‌ده تماماً لاقید اولامامیشیدر؛ محیطینیك بوحسلری و بو ذهنیتی اوزه‌رینده بویوك تأثیری اولموشدر.

تیاتروسنیك اوچونجی پرده‌سیندن آلدیغمیز شو پارچالار نظمی حقینده داها أساسلی بیر فکر آلماغا مساعددر :

یه‌دینجی مجلس

عادل ، سهیلا

سهیلا ـ «عادلیك أللرینی طوتاراق»:

ـ بنی سن سه‌ومه‌یورسیك آکلاشیلان

عادل ـ سه‌ومه‌مك کاشکه قابل اولسا .

سهیلا ـ یالان .

سه‌ومه‌یورسوك .

عادل ـ فقط ناصیل؟ نه‌یله ؟

آکلادیك ؟

سهیلا ـ چونکه بیر بهانه‌یله

بنی ترك ایتمه‌ك ایسته‌مه‌زدیك سن ،

بنی سه‌وسه‌ك، حقیقتاً سه‌وسه‌ك.

«أللرینی یوزینه قاپایوب آغلایاراق»:

صوغودوك، سه‌ومه‌یورسوك

عادل ـ «سهیلایی قولوندان نوازشله طوتوب» :

ایتمه : .

سهیلا ـ « قولونی عنف و شدتله چه کمه‌ك » :

ـ بیراق : .

گیجه گوندوز اون آی هپ آغلایاراق

یاشایم بن سنیك خیالیکله ؛

بنی ترك ایت گلوب‌ده سن!..

عادل ـ « متهیج »

ـ دیکله :

بیر اوزون یول دیکه‌ناریله حیات ؛

خطوه‌لر، وقعه‌لر بوتون صدمات!

یه‌ری ظلمت صاچان، سماسی یانان ،

بو یولوك هر آدیمدا دالغالانان ،

اوچورومللارلا بیلدیریملارینا ،

تاقیلان نازنین آدیملاریکه ،

أللریم یاردیم ایتشین ایسته‌رسیك .

بیر فدانسیك که تازه‌سیك، ترسیك ؛

چیرپینیرسیك‌دا بیر آدیم آتامام؛

باقاریم ساده عاجزیم‌طوتامام !

چونکه بیر ده گه گیك أسیری ألم!

سویله قابلمیدر که بیراه‌شه‌لیم ،

بن شو حالیمله، سن بو حالیکله !

سهیلا ـ «مندیلینی یوزینه قاپایوب سعی‌سیز آغلایاراق»

ـ هپسی بونلار بهانه‌در .

عادل ـ ـ دیکله :

سن اوچارکه‌ن فضا دیبوب، بو باجاق

سنی تعقیب ایچین قیمیلداناجاق !

باقاجاقسیك که وار قولوك قانادیك ،

اوچامازسیك فقط زاوالللی قادین !

اوچامازسیك، قولو گدایم آصیلی !

قانادیکدا بو لیل متصلی

بو قارانلیق خیالی چه‌ك، فیرلات؛

آرا ، بول ذوالجلالی طوت اوگا آت ،

دی که : «سن آل، بنم ده گیل شو طوپال،

أثر صنعکیك شو حالینی آل ،

شوکا یەر ویر یانیکدا، عرشیکدا:
ایشی یوق بیر قیزیك فراشیندا!»
افقه چارپوپدا شاهبالیکله
عرشه هایقیر ...

سهیلا ـ ـ صوص أویریر.

عادل ـ ـ دیکله:

طوپالیم، باق، طوپال، سقط سرسم.
اوتانیرسیك قیمیلداسام یوروسهم
یترەیەن شکلی تارماریمدان.
اوچورومدور، چه کیل، جواریمدان!
سن افقلاردا گەز، شفقلارا گیت؛
بنی آرتیق اونوت اوزاقلارا گیت.
سکا گللر آچان بو توپراقدا،
بکا هپ حفرلر آچیلماقدا!
باری سن دوشمه، چیق قولومدان چیق،
بنا گوکلر آچیق مزارلار آچیق؛
سنەلر، حیجلەلر فقط قابالی!
بیراق آرتیق شوکیمسەسیز طوپالی،
عقدەیم خطوهٔ سرورو گده؛
گولگەیم بال و بال نورو گده!
بن سنیك عالمیکده زلزلەیم!
بنی ترك ایت که بوس بوتون ئولەیم!
شو بدن نعشیمیك بقیەسیدر!
شو صدا گرچه عادلیك سسیدر،
قونوشان، دقت ایت که، باشقاسیدر.

«سهیلایا دقتلی دقتلی إقوب اورپەرەرەك و سهیلایی گوستەرەرەك»:
یا بو کیمدیر، اونوك رفیقەسیدر؛
اون آی أولکی عادلیك حرمی؛
نه می سەوسین بو قیزبنیم نەرەمی!...

سهیلا ـ «میدیلینی یوزوندەن چه کوب هیجانلا»:
ـ اون آی أولکی عادلیکمی؟ خاییر!
اوکا زوجیم دیمەز بو قیز اوتانیر!..

عادل ـ «اورپەرەرەك»
ـ نەیه؟

سهیلا ـ «باغیراراق»
ـ قاچمیشدی!

عادل ـ «قیصیق بیر سسله»:
ـ صوص، سهیلا، صوص؛
دویماسین، صوص، او هایقران کابوس؛
بیر آووج قاندا بوغدوغوم جاناوار!..

سهیلا ـ اوچ آی أولکی عادلیك نەسی وار؟
لوله بورغاز، ادرنه هائلەسی!
بو علیل عادلیك؟ چاتلق قلمەسی!..

عادل ـ بنی یاق، رعدً انفعالیکله
راضیبم... صوص فقط، یەتەر...

سهیلا ـ ـ دیکله:

تر تمیز لیلهٔ زفافیمدا،
کیرلی آلنیله قلب صافیمدا،
اون آی أولکی عادلیك ایشی نه؟
هم اونوك، هپ او عادلیك پشینه

تاقیلوب اوردو اوردو دشمنلار
گلمه‌میش‌میدی پای تخته قادار ؟
اودا هپ «ئولمه‌یم» امیدیله
قاچمامیش میدی؟

عادل ـ ـ صوص، یه‌تر !

سهیلا ـ ـ دیکله :

قورتاران أل بو عادلیك‌در که؛
قورویان هپ سنیك ألیکدر که ؛
دشمنیك ده گمه‌یوب دنی نظری،
صاچلاریمدان اوچان بو لمعه‌لاری
شیمدی گلدیك‌ده گولگه‌سیز بولدوك !
ئوبدوگوك آلنی ترتمیز بولدوك !
« بیر مدت صوکرا »
نه‌سی واردر او عادلیك، بیلدیر.
قوجام آنجاق بنم بو عادلدر !

«عادل ، قوللارینی آچوب سهیلایی قوجاقلار ؛ قولتوق ده گه‌نه کدری یه‌ره حزین بیر گورولتویله‌دوشه‌ر »

عادل ـ قوجاك آنجاق بن‌ایم، أودت؛ او ئولدن
عادلیك یوق او قبزدا حقی . . . .

حمدالله صبحی

حیاتی

حمدالله صبحی؛ سامی پاشا زاده صبحی پاشانیك کوچوك اوغلودر. ایستانبولدا دوغموشدور . باباسینك وفاتی تاریخی اولان (۳۰۲ـ۳۰۳) تاریخلرینده دنیایه گه‌لمیشدر .

داها هنوز گوزونی گونه‌شیك طاتلی ضیالارینا آچدیغی زمانلاردا باباسی ابدیاً بو عالمه گوزیوممو‌شدی . حمدالله کوچوك بیر، ئوکسوز قالمیشدی . قافقاسیانیك جیلانلاره، شاهینلره جولانگاه اولان یوجا داغلاریندا قوشلار گیبی حیات گه‌چیرمه‌گه آلیشقین بیر چرکس قیزی ایکه‌ن صید و حبس ایدیلمیش بیر جیلان گیبی صاتیلان و نهایت بو أوه دوشه‌رمك صبحی پاشانیك زوجه‌سی اولان آنه‌سینك حمایه و تربیته قالمیشدی ، آنه‌سینك بو آجی سرگذشتی حمدالله صبحی «آنه‌میك دردی» آولی صمیمی و ساده بیر منظومه‌ده :

« بیر چوجوقدوم، کوچوك، صبحی آنجاق،
بیزی هپ صاتدیلار اسیر اولاراق... »

بیتیله باشلایاراق آکلاتیر .

حمدالله صبحی بابا و آنالارینك علم و عرفانه ملجا اولان أولرینده مدنی بیر تربیه ایله بویودی؛ ابتدائی تحصیلنی بتیردیکدن صوکرا ایکینجی درجه‌لی تحصیلنی آلماق ایچین او زمانیك أك جدی، أك اساسلی، أك عصری مکتبی اولان غلطه سرایی سلطانیسینه دوامه باشلامیشدی .

حمدالله صبحینك شاعرلیکی بو مکتبده ایکه‌ن میدانه چیقمیشدی. اساساً عائله‌سی ایچینده بیر چوق شاعرلرك موجودیتی کندیسینده ارثی بیر استعدادیك موجودیتنه شاهد اولماقدادر .

مکتبیك أدبیات صنفلارینه گه‌لدیگی زمان بو استعدادی جانلاندیرش کندیسی‌ده فکرلرینی، حسله‌رینی وزن و قافیه‌لره توفیقاً یازماغا باشلامیشدر.

مکتبدن چیقدیغی زمانلار تورکیادا انقلابیك به‌لیردیگی زمانلاردی. ثروت فنونك آچدیغی غرب جریانیله، بسله‌نمن بوتون گنجله‌رگیبی به‌کی طرزده اثرلر یازان فکرتلری، خالدضیالاری جنابلاری تقلید و تنظیر ایدمن حمدالله صبحی‌ده (۱۳۲۴) انقلابیندان صوکرا گنجله‌ریك تأسیس ایتدیگله‌ری «فجر آتی» انجمنینه داخل اولموشدی.

حمدالله صبحی‌ده دیگر آرقداشلاریندان آیریلان بیر استعدادلا گوزل سوز سویله‌مه‌گه ایدی. دینه‌بیلیرکه حمدالله‌صبحی فرانسیز انقلابی خطیبلریندن اولان او آتشلی قونت دومیرابو (۱) ایله علم و ادبیاتیك، فلسفه و خطابیاتیك بشیگی اولان اسکی یونانستانیك اوعزمکار او قهرمان خطیبی دمموستمن (۲) یك حیاتیندان بویوك فیصلمر آلمیشدر.

سوز سویله‌مه‌گه اولان مراقی و بو خصوصداکی عزم و غیرتی سایه‌سینده أیی و هیجانلی بیر خطیب اولموشدور.

بیر زمانلارخالد ضیانیك سرایه باش کاتبلیکله گیدمرك دارالفنوندا کی درسلرینی بیراقماغا مجبور اولماسی اوزدرینه حمدالله صبحی کندیسینه وکالة دارالفنونه «حکمت بدایع» معلمی اولموشدی. شرق صنایع نفیسه‌سینه اولان مراقی اوزدرینه قونیا، بورسا گیبی آنادولو شهرلرینده تورکردن قالان مدنیت آثارینی تدقیقه باشلامیش و بو یولده خیلی فائده‌لی نتیجه‌لمر ألده ایتمیشدر.

---

[۱] میرابونیك اسمی [غابریبل عونوردریکه‌تتی]در [۱۷۴۹] ده دوغموش مشهور بیر خطیب و سیاسیدر. اون سکیزینجی عصریك یوکسه‌ك بیر سیماسی اولموشدور. مبعوثلغی اثناسینده کی نطقلاریلا مشهوردر.

[۲] دمموستمن میلاددان [۳۸۵] یل اول آتینا جواریندا دوغموش و (۳۲۲) ده ثولموش و ماکه‌دونیا قرالی فیلیپه قارشی آتشین نطقلاریلا غالب گه‌لمیش مشهور بیر یونان خطیبیدر.

جهان حربی نتیجه‌سینده آوروپا امپریالیست حکومتله‌رینك ایستانبولی اشغال و خلقی تضییق ایتمه‌لری اوزدرینه آنادولویه چه‌کیله‌رك استقلال و حیثیتی محافظه‌یه چالیشان بیر چوق قهرمانلاری تعقیب ایله حمدالله صبحی‌ده گیتمیشدی.

اورادا معارف وکیلی صفتیله مملکتیك معارف ایشله‌رینی دوزمنتمگه چالیشیوردی. بوگون او وظیفه‌ده چالیشمادادر.

لسانى و صنعتى

حمدالله صبحى ساده فقط هيجانلى بير اسلوبه مالكدر.

گرك شرى ، گرك نظمى ثروت فنون ادبياتينك تأثيرى آلتيندا انكشاف ايتمبشدر فقط ساده‌ليگه و صميميليگه دوغرو بير گيديش واردر. سانتيمنتاليست Sentimentaliste بير شاعردر. بيانيده بير سهولت، افاده‌سينده بير صفوت گورولور. تصوير و حكايه‌يه ألويريشلى بير ادايه مالكدر. آتنه‌ميك دردى آدلى شو منظومه‌سى بونا جانلى بير مثالدر:

آتنه‌ميك دردى .

ملال ايچينده يانان قلبى بى نياز أمل
فنايه ترك ايده‌ن أسكى بير منای عدن؛
ملال ايچينده يانان قلبه بير حضوره بدل
ده‌رين فجيع آجى بير حس انتها گه‌تيره‌ن
بير آقشام اوستى. يازين، بوندان آلتى ييل أول
يانيمدا يأس محيطاته قارشى مست ألم ،
يانيمدا باشقا بير آقشام قادار حزين آتنه‌م.
ـ هانى سن آتنه هر زمان ديرديك
بير كوچوك درد ايچيمده صاقلايوروم
بويو . آتيده سويله‌ريم اوغلوم
نه‌يدى كتم ايتديگيك كوچوك دردينك ؟...
او دامدا يان يانه آتنه‌م و بن بير آقشام
و حزف قلبه دولان دالغا ـ دالغا حزن ظلام
ديواردا اوچ گوشه شكلينده آتشين بير رنك .
گونه‌ش باتينجا اوزاقلاردا ، سوندى تيتره‌يه‌رك

– سنی محزون ایدەر بو گون بلکه
بك اوزون بیر حکایه، بك أسکی،
بویودەك اوغلوم ایشته باق دیکله
سانا نقل أیلەیم او دردیم نه:
بیر چوجق قدوم، کوچوك، صبی آنجاق،
بیزی هپ صاندیلار أسیر اولاراق.
آغا بگم قالدی بیر اوزاق یەرده،
ئولدی قیز قاردشم ده گیزلەرده.
ذاتاً آتەم زاواللی صورما، هله
شیمدی یوق بنده بیر خیالی بیله،
یاشیم اون بیر یاوار یا بوقدی هنوز،
ئویله قلدمدی کیمسه‌سز، ئوکسوز،
بك بویوك بیر نصب ایمیش گویا
بنی بیر گون گەتیردیلەر بورایا،
نه دیلەرسەك ئوگوگده کیبی، اچ، یه
سانا آرتیق سعادت ایشته دیه...
بیر قوناق، بیر سرای، بویوك، نفس‌سیز،
هر طرف انتظام ایچینده، تمیز.
کیمی قارشیمدا بیر جهانه بدل
بیر قادین، ئویله نازلی، ئوله گوزل.
کیمی بیر کهربا چوبوق ایچیور،
کیمی دالغین آغیر–آغیر گه‌چیبور.
صان که قارشیمدا بشقا بیر دنیا،
نه‌یه بقسام غریب گوروندی بانا
أثوابیم گیر ایچینده، یاغلی بوتون.
صاچلاریم هیچ تارانمامش قاچ گون،

آیاغیم بیر چاریقدا حبس اولموش ،
جیکه‌تیم، قلیاغیم، بوزوم صولموش.
یازیق اولموش چوجوقجاغیز دیدیله‌ر
آجیبوب باقدیلار، تمیزله‌دیله‌ر...
اقربام اولدی بیر زمان هر کس،
باق دییورلاردی جمله‌میز چرکس .
جمله‌میز عینی روح و عینی بدن،
بو سنیك آبلاك، ایشته بن آنه‌ك ،
یأسی، هجرانی هپ آووتموشدوم ،
هر نه چه کدیمسه هپ اونوتموشدوم .
یالیکز اول یاناقدا بعضی گیجه
دوشونوردوم بو حالی کندیمجه ،
یوقدی آنه‌م بابام خاطرلاردیم
ئورتونور یورغانیملا آغلاردیم...
صوگرا اوغلوم اوزاتمایم آرادان
آی و یللار گه‌چوب أیجه زمان
اولدی بن ئویله قایغوسیز ، غمسیز
بوبودوم، ایشته بیر یه‌تیشمیش قیز .
دائما شن، وجودی، گوگلی قوی ،
قهقهه‌م چینلاتیر دوروردی أوی.
اوقادار بن بو یه‌رلدری سه‌ودیم،
ایشته‌دیردیم ایکینجی مملکتیم؛
هر شیئم، یوردوم، عمریم آرتیق بو...
بانا بیرگون بابك گه‌لوب صوردی
دیدی: ویردیم بو فکره شیمدی قرار ،
دیگله باق بیر کوچوك سؤالم وار ،
سنی بن آلماق ایسته‌سه‌م، فرض ایت،
سن نه دیرسیك؟ دوشوندوم ئویله، أودت

آلیکیز ایسته‌ریم دیدیم، تکرار ،
دیگله باق باشقا بیر سؤالیم وار
دیدی، لاکین دیگر قادینلارلا
یا گه‌چینمه‌ز و با خصوص صوگرا
قیصقانیرسنك اونوتماخوار و سفیل
ایچه‌نیرسیك. خراب اولورسیك بیل.
قیصقانیرسامی، بن شاشوب گوله‌رك
صورویوردوم نه‌در بو سوز نه دیمك ؟
گور گوده‌ن، بیلگیده‌ن بوتون مجروم
بیلمه‌یوردوم او حس نه در یاوروم.
بونا حیرانیم ایشته بن، کندیم،
صوگرا اما او نه‌یمش ئوگره‌ندیم».
دوشوندی دوردی بو صوك سوزله بیر زمان محزون
و صوگرا نقله دوامایتدی ممتلی سکون :
«ایشته آرتیق نتیجه‌سی معلوم.
گه‌لدی دنیایا بیر کوچوك اوغلوم،
باغیمیك ایلك آچان زاوالی گلی،
آتشین رنکلی؛ لاجورد گوزلو،
ئویله نادیده بیر گوزه‌ل اوغلان ،
بیر چوجوق گورمه‌دیم بوگون آلان.
اوستونه هر دقیقه تیتره‌ردیم ،
سنیك اولسون بنیم جانیم دیردیم.
او اوزولدوکجه بن خراب و سفیل ،
اوگون آرتیق جهان گوزومده‌ده گیل ،
اوگون آرتیق ایچیم زهرله دولار ،
او بیر آز گولسه، گون‌ایچیمده دوغار .
فکر و قلبیم هپ اوندا توپلاندی ،
اونا هر بیر تلیله باغلاندی ؛

صان که اوندان آلیردی هر نفسی
یاشیمك هر امیدی، هر هوسی.
او سنك شیمدی بیرمی یش بویو گوك
قوجا بیر آغابگیك اولوردی بو گون
بن یاشاردیم جهاندا پرواسیز،
ایشته دردیم بو دور-زلك بابا گیز،
چالیشیر، اوغراشیر بقوردی سیزه؛
بیر کدر ایغرامازدی قلبیگیزه؛
بولونور آری بیر کوچوك أوبمیز
بلکه مسعود اولوردوق آرتق بیز...
چقدی بیهوده اومدوغوم، نیتم،
اونی دورت بش باشیندا غیب ایتدیم،
طالعم گیتدی صوگرا هپ شئوم
آرقادان اولدی بیر دیگر چوجوغوم،
ایچیم آرتیق سفیل، حقیر اولدی،
قانلاریم هپ زهر، آتش دولدی.
کیمسه‌سیز قالدی روحیمك یوواسی،
ووردی دنیایا گوگلومیك قراسی...
سنه‌لر گه‌چدی لاکین أولادیم
شیمدی حالا قیریق قولیم قنادیم...
أوده ذاتاً حضور وجدان یوق
کیمی بیر سوز آتار، زهرلی بیر اوق
گیبی خائن، دنه‌لر، دهشه‌ر قلبی
نه ایچین صورما آشکار سببی:
هم قدینلق و هم‌ده اورتانلق.
سن سعادت اومارمیسیك آرتیق؟
هر طرفدان غنا، رقه آقیبور
صو، فقط هانگی کوزگوروب باقیبور.

وارمی بیر حقی عفو ایدن، اونوتان؟
کندی عندینده هپسی بیر سلطان،
هپسی‌بیربی‌امان قادین مدهش،
هپسی‌ده عینی قلبه گوز دیکمیش،
هپسی‌ده آتشین، حریص، قیصناج،
صوگرا هپسینده أك دمرن بیر اوصانج.
بیر امید اولسا، ایسته اوغراش قوش؛
یوق فنط، قیمنز غرب، بوم بوش.
بیر حیات وارمی باشقاکیم بیلمجك؟
دورت دیوار قاعه‌لر قادار یوکسه‌ك
دیکیلیر قارشیمیزده پرواسیز،
اونلاریك اورتاسیندا بیز یالیگیز...
گیجه‌لر ضان که أل آیاق چه کیلیر،
أه‌ت اما نه اولسا هپسی بیلیر؛
صان که اشیا قولاقلی، جانلی اولور.
آلدیغیك خزلی بیر نفس دویولور.
شیمدی عقایمدا هپسی یوق ألبت،
داها بیرچوق اذیت و محنت.
گنجلیگیم بویله محو اولوب قلمیش،
ایلك بهاریمدا باشلامیش بیرقیش...
عمریمیك الك فنا زمانی بودر.
فقط انسان نه‌لر چه‌کر اونوتور،
او اوزون گونلر ایشته بیر رؤیا...
آغابگیك گه‌لدی صوگرا دنیایا.
هپسی أرکه‌ك اوچونجو اوغلوم بو،
اودا قلبیمده بیر امید اولدی.
أللریم بولدی بیر گونه‌ش، بیر نور،
یینه بیر آتمه‌یم قوی، مغرور!

قوتیم تازه، فکرو روحیم دینج ،
گه‌لدی آرتیق او أسکی نشئه، سه‌ویج ،
قارده‌شیك پك چابوق گه‌زوب یورودی .
سنه‌لر گه‌چدی سرپیلوب بویودی .
سنه‌لر گه‌چدی، آه زاوالای قادین ،
سن ناصیل اوغراشوب ناصیل یاقدیك!
او نه هجراندی دویدوغوم عشقه ،
یاپدیغیم باشقا، ایسته‌گیم باشقا ،
خورلانیر بعضی، بعضی خیرپالانیر
بونی بیر گوز گورور ناصیل دایانیر ؛
ایشته کندیمده بولدوغوم یاردیم
بعضی گونلر برابر آغلاردیم.
أسکی دردلر ایچینده هپ موجود
بیر قیریق قلب اولورمی هیچ مسعود؟
دردی انسان چه‌کر، گه‌چر اونوتور ،
صان که قلبینده بیر زمان اویوتور ،
صوگرا بیرگون او جانلانیر اویانیر ،
بیر دوماندر توته‌ر-توته‌ر اوزانیر ،
صاریلیر هر امیده، هر هوسه ،
بوغدورور هر خیالی بیر یأسه ،
هر نه قوردومسا بیر اسف بیقمیش...
صوگرا ، دوردونجو دفعه حاماره ،
سانا اوغلوم نه بولدا سویله‌یه‌بیم ،
دیدیم آرتیق بو چه‌کدیگیم یه‌تیشیر ،
بو جوجوق آیری بیر فلاکتدر .
کدریم، محنتیم آشوب تاشیبور ،
ایشته بیر دانه وار ناصل یاشیبور .

صان که دنیادان آگلایور ئوته کی
کندی دردیم یه‌تیشمه‌یور صان که ،
بود ابیك یأس ایچینده ایکله‌یه‌جك ،
بنی نیچین گه‌تیردیگیز دییه‌جك .
شیمدیه‌ن دوغمادان ئولوب بیتسین ،
ایچه‌یم بیر علاج، دوشوب گیتسین .
ایکی اوچ گون قیریق. دوشوك، محزون،
اولدی قلبیم بو فکره رام و زبون .
علاج آلدیم حاضولادیم أیجه
دیدیم آرتیق اولور بیتر بو گیجه ...
گیجه هر کس بیرده‌بیرده گیتدی،
بن قراریملا یالیکیزیم شیمدی.
متأثر یاواش-یاواش اویوموش
او فکرله‌رله قالمیشیم بیهوش .
بیر زمان صوگرا دوغرولوب قالقدیم،
دولاشوب دوردوم ئویله بش اون آدیم .
قاپ قارانلیق اودام، أیلمده شیشه ،
قلب و روحیمدا یأس و أندیشه ...
زهری ایچمه‌ك، بوشالتمالق ایسته‌یوروم،
ایچه‌جه‌ کسیك، چه‌کینمه، ایچ دییوروم.
اللریم تیتره‌یور قیریق صان که
آنالیق حسی باشلامیش چون که ...
گیتدیم آچدیم ئوگومده پنجره‌یی ،
سیره دالدیم او بوش، حزین گیجه‌یی ،
اویوموش هر طرف ده‌رین ایصسیز،
گوکده بیر چوق بویوك کوچوك ییلدیز.
الك اوزاق بیر آغاج عیان دوروبور:
یه‌ره بیر اخروی ایشیق دوروبور،

اولسا آیاق ساعت سه کیز یادوقوز،
صولاراوستوندا عادتا بیر بوز
گیبی آی گوگده متصل أریبور:
قلبه بیر حس مرحمت ویریور.
أسیور بیر خفیف روزکار،
آرتییور حس مرحمت تکرار.
او قادار هر طرف لطیف، مونس.
دولویور روحه سه‌ودیرمن بیر حس.
صان‌که گوکله‌رده بیر اوزون خولیا.
یاغییور عشق و مرحمت گویا
اونی دالغین ایچوب یودوم و یودوم
گه‌وشه‌بورعزم ونیتیم دویدوم،
نه صوچوق وار زاوالی یاورو دیدیم،
گوزله‌ریم دولدی، تاشدی مرحمتیم
شیشه تاشلاردا خردوخاش اولدی،
گیجه سسله‌رله رعشه‌لەر دولدی،
ایشته اوغلوم او قورتولان... کندیك،
ایشته قارنیمدا به‌کله‌یەن سندیك...
سنی بن شمدی بویله گوردوگیجه
یوکسه‌لیر خاطریمدا هپ اوگیجه.
نه ایچه‌یدم دیریم ایچیم آغلار...
ایشته قلبیمده بویله بیر درد وار،
ایشته او کتم ایتدیگیم او أسکی کدر.
بنی عفو ایت او جرمه قارشی یەتەر..
ـ سنی عفو ایله‌مه‌کمی، آه آتمم،
یەتیشیر طوتدوغوك اوزن ماتم.
اونی گل قوللاریمدا شیمدی 'ونوت،
سنی عفو ایله‌دیم، سنیك بو وجود...

بیر گناهیك بو صوك تجلیسی:
بنم عفویم، اونوك تسلیسی

بو منظومه‌ده اسماعیل صفالاریك، توفیق فکرتله‌ریك، حتی معلم ناجیله‌ریك بیله تأثیرلەرینی آچیقجا گورمك ممکندر. نظمیك، اطراد و انتظامی هپ او تأثیرلەریك نتیجه‌سیدر، وزنله‌ری قولایلیقله قوللانان حمدالله همەن بوتون منظومه‌لەرینی بویله اوزون یازماقدادیر. افاده‌ده کی ساده‌لیك‌ده ثروت فنون أدبیاتی ایله صوك أدبیات آراسیندا بیر حد وصلدر. بعض ترکیبلەر بینه او یکی ادبیات جدیده جریانینیك آشکار بیر تنظیریدر. معمافیه تصویرله‌ری جانلی و طبیعیدر بیر قادین روحی منظومه‌ده یاشاماقدادیر. ره‌آلیستجه بیر آکلاتیش بیزه عینی زماندا اسکی ایستانبول حیاتینی جانلاندیراراق گوسته‌ریور. دورت دیوار آراسینده قیصقانجلیقلار، غل و غشلارلا گەچن حیاتیك بحرانلاری ایچینده کی بیر قادینك حالت روحیه‌سینیده گوروبوروز. حمدالله صبحینك آشقین، تاشقین خیالله‌ری، بحران و غلیانلاری یوقدور؛ فقط ساکن وحزین بیر صارصینتیی قلبی و صمیمی بیر افاده ایله بایرمن و یاشتان بیر شاعردر. موفقیتینك یگانه عامل و سببی صمیمیتی «sialente» در.

فقط حمدالله‌یك بوتون منظومه‌لری بو قادار ساده دەگیلدر؛ اونك بعض منظومه‌لرینده ثروت فنونه داها زیاده یقلاشدیغنی اوسوسلو افاده‌یی ترجیح ایدەر، گورونویور، مثلا شو آشاغیداکی «أسکی چرغان» آدلی منظومه‌سینده فکرتیك داها صریح بیر تأثیرینی گوروروز. بورادا دیلی داها یوکلو، داها سوسلودور. (اسکی چراغان) نیك او اسرار انگیز وارلیغی حمدالله‌ده وهم آلود بیر ایز بیراقمیش استبدادیك بوتون قارانلیقلاریکی دویان بیر قلبیك تحسسی آکلاتیلماق ایسته‌نمیشدر:

اسکی چراغان

گیج وقت، هرطرف، تهی، سس‌سیز
هر طرف ظلمی، هراس‌انگیز
دوروبور صمت ایچینده بیر بلده
آقیور شعله‌لەر سواحلده

گوکده یلدیزلاریك اوزاق، وحشی
دهرپیله‌ن، صاوروللان. اوچان آتشی.
غور اعماقی شعله‌لر دولموش
توزاراق کهکشان وزان ایلموش
أسیبور ئویله کیمسه‌سیز مغموم
أبدی بیر دنای برف نجوم.
صالینوب، اوینار خفیف، نازان
صودا بیر چوق ستارهٔ سوزان.
سمت رأسمده گوك آچیق، ساکت؛
صولار آلتیمدا پرسکون، ثابت.
بن او ظلمتده بر ملال روان
گیبی گه‌چمه‌کده‌یم صموت و گران
یاندا اشکال ظلمتی تجدید
ایدییور ساحل سیاه و مدید،
صمت وظلمت آغیرلاشیر بیرآن
وجه حزنیله یوکسه‌لیر چراغان.
دوشونور فکر غم جدارینده
دل رقت صوصار جوارینده
باشاریر گوز دالار کنارینده
فوق یأسینده غیابه دورور
بیر سیاه تولده مختفی، مستور.
اك اوزاق بیر هلال یأس و فتور.
گوروب أرضیك بو ماتمی یدرینی
دوکموش اشکایهٔ مکدرینی
قیرمیش بیر بولوتلا گوزله‌رینی،
هنگی غم شعله‌سینده قبورانیور.
بیر ایشیق وار آغیر ـ آغیر یانیور
صانکه بیر جرحه‌در صیزوب قانیور

شوردا سونموش، فنا ـ قرین بیر تخت
بوردا مظلوم بیرشه بدبخت.
شو دیار فلاکت و خسران
توپراغیك اك محقر، أك نالان
اك سفیل، اك زاوالللی مملکتی
بو، اونوك اك کدرلی، اك سوزان،
أك فجیع، أك آجیقلی بیر جهتی.
هر جبین أمل ئوکونده گه‌لیر
متاثر یاوش یاوش أگیلیر
پای حزنینده ایچقیریر سه‌ریلیر.
هر طرف ئویله پرسکون، مبهوت،
اك بوبوك، اك قوی بیر آن سکوت.
بن گه‌چه‌رکه‌ن ده‌رین ده‌رین گریان
قلب یأسیمده بیر أذابی فراق،
بیر نفر سه‌سله‌یوب قارانلیقدان
دیدی، چیری: قلیق صوقولما یاساق.

حمدالله صبحینك نثری ایله‌ده‌بیرآز یاقیندان تانیشماق ایچین کوچوك بیر نمونه گورمه‌لی‌یز. رومانتیق بیر ادا ایله یازدیغی شو «کوی مزارلیغی» آدلی منثوره‌سی‌ده منثور شعرلر نوعینده‌ندر. بونلرادا یه‌کی ادبیات جدیده‌جیلریك محمد رؤف، جاهد گیبی شرجیه‌ریله کندی اقرباسینده‌ن اولان سامی پاشازاده سزائینك بارز بیر تأثیرینی گوروروز. تصویری بیر پارچا اولماقلا برابر حقیقتده‌ن زیاده خیاله یاقلاشیر.

کوی مزارلغی

یشیل اووالاردان مائی سمالارا دوغرو بیر امتداد بی پایان ایله یوکسه‌لن کشیشیك صیرتلاریندا، اووالارلا سمالاریك آراسیندا، بیر اتساع بی پایان ایله آچیلان سمالارا ناظر، آلتیندا دغدغهٔ ارضیك عواصف احتراصانی أسه‌ن، اوستونده سمای بقائیك عمان حضور و سکونی دیکله‌ین کوچوك بیر کوی مزارلغی.

شمالدەن، جنوبدان، غربدەن بیر وزان دائمی ایله گەلوب گەچەن روزگارلاری، عصردیده چاملارینك یوکسەك مانعەلاریله توقیف ایدەن، شمالدان جنوبه غربدان شارقه أسەن محزون و منزوی روزگارلاری چاملاریك یوکسەك حئالەری اوستونده فیصلدتاراق قیریشدیران، تسکین ایدەن، بقادیده، محزون و منزوی بیرکوی مزارلیغی.

قارشیسیندا سنەلەردەن، عصرلاردان، أدوار اولن خلقتدەن بەری، گونەشلەریك بیر سقوط رنگارنکله آلچالاراق أزیلوب بایلدینی، بیر احتضار غریبانه ایچینده صاورولوب فنا بولدوغی غرب افقلاری، آلتیندا حضور و سکونینك زیرپای و قارپندا نهرلەریك، گوللەریك رنگدەن رنگه گیردیکی، بهارلاریك، یازلاریك، قیشلاریك بیر تجدد رنگار رنگله دەگیشدیکی بی پایان اووالار، اونلاریك قارشیسیندا، بونلاریك فوقینده یوکسەکلەنن سمانیك عمان حضوری گیبی توپراقلارپندا بیر اعتقاد بقنیك حضور و سکوتی، توپراقلارپندا بیر اعتقاد قیامیك انتظار دائمیسی حس اولونان زیارتسیز، کیمسەسیز بیر کوی مزارلیغی.

نه تاشلارپندا بیر نام و اشارت، نه بیر اهتمام تزین، نه توپراقلارپندا بیر پای زیارتیك بیراقدیغی بیر ایز، بیر چشم حسرتیك دوکدوگی بیر سرشك کدر.

اووالاریك سکون مخمور لیالیسی اوستونده شفقلاریك یاواش یاواش آچیلان حیون صاف و اخرویسیندەن دوکولن دموع رحمت، شفقلاریك دموع رحمتیله گونەشلەریك ضیای صاف و عزلتیندەن یەتیشەن، بی نام و نشان تاشلاریك اوستوندن بویویەن بی نام و نشان، بی اهتمام و تزین، متروك و منسی بیراقیلمیش تاشلاریك ذرولەرینی بلدیرلایان آلتین رنکلی گەنیش بویوك یوصونلار. هیچ بیر أیلك دیکمەدیگی گوزەلیگینی هیچ بیر گوزوك گورمەدیگی، روزگارلاریك آلتیندا تیترەیەرك، تاشلاریك آراسیندا قویتو ایزله یارلاردە بویویەن بوکیمسەسیز متروك و منسی مزارلیغی تعطیر و تعزیر ایدەن کوی قیزلارینیك صاف و وحشی گوزلەریندەن تیت ایدوب، سمالاریك آلتیندا گوچوجوك دعاکار أللەر گیبی تیترەیەن، صف و وحشی گەنیش صولغون مور منکشەلەر.

گوز یاشلارینی سمالاریك یاران رحمتیندەن، چیچەکلەرینی روزگارلاریك دست شفف و براقیندان، یالدیزلا ینی گونشلەریك ضیای عزلتیندەن آلان وقور و صموت بیر کوی مزارلیغی.

آیاقلاریك آلتیندا أزیلمەمیش قاتیلاشمامیش قایا یوموشاق توپراقلاری اوتلار، چیچەکلەر بوروموش، سورونەرەك گەچەن روزگارلارا قورشی فیستیقلاریك یەشیل چاملاری ساحل سەسلەری وبرەرەك خیشیردایور، صوصویور، خیشیردایور.

اووالاردان زیاده سمالاریك غفرن و بقاسینا یاقین بیر مزارلیق که بوکسەکلکینك اوستوندەن الك صوك افقلاردان صوکرا توپراقلارا بیر کنار مینا چیزەن دەگیزی دەرینەدەن دەرینه فرق ایدییور. اوزاقلاردا، غروب ایدەر گونەشلەریك آلتیندا، یاذن طوتوشان آپوللون گولینی، صبحلاری بیر نیل یاقوت، آقشاملاری بیر مجری خون و آتش گیبی قیورانان نیلوفەری ایقلاری آلتیندا تماشا ایدییور.

بیر آز آشاغدا بویوك بیر چیاریك اوزون قوی قوللارینیك گولگەسینده سیزلك متحیر گوزلەریکزه قارشی مەمەلەرینی چیقاروب جوجوغونیك آغزینا ویرەن گنج گوزەل قادینك، گورمەدیگی اووالارا دوغرو اعما گوزلەرینی چەویرەرەك سعتلەرجه بی حرکت دوشونەن اختیاریك، تارلانیك أك ایش ایستەیەن بیر زمانیندا بەیگیرینك ئولسو گونو یانا او آکلاتان رنجبریك کدرلەری أك صوك بو مزارلیقدا گەاوب دیکلەنەجەك، دینەجەك. اولکلەرله، توپراقلاریك اوستونده و توپراقلاریك آلتیندا دائما بری بیرینه بەگزەیەن عینی چاملاریك، عینی توپراقلاریك آلتیندا بولەشەرەك بیر اعتقاد بقا ایله داغیلان، حشر اولان اولکی ئولرلەرله برابر بولوشوب دیکلەنەجەك.

بورادا هرشی مستغرق توکل، مستغرق سکون و حضور دوروبور.

گونەشلەر قورشی آفاقیك اوستونده هر آنشم غریب و منزوی افول ایتدیکجه، گیجەلەر مهتابلاریلا بلدیزلاریلا اووالاریك، دغلاریك اوستونده آچیلوب قاپانیقجه، بهارلار، قیشلار، بیری برینی تعقیب ایدەرەك ایدیته دوغرو اوزاندایقجا اووالارلا سمالاریك آراسیندا، اووالاریك دغدغهٔ احتر صیندان،

سمالاریك غفران و حضورینا یاقلاشان عصردیده، متروك و منزوی مزارستان یاواش یاواش، بیر اعتقاد امین ایله ؛ بیر توکل بی‌پایان ایله یاواش یاواش یاقینلاشان قیام قیامتی بکلیبور اووالاریك آشاغیلاردا چالقانان، قینابان احتراصاتی، شهرلهریك اوزافلاردا فیرطینلار، قاصیرغالار قوپاران انفعالات و احتراصاتی، انسانلاریك ازلیندن ابدیته دوغرو امتداد ایدن آوازهٔ کبن و احتراصاتی صوصدوقدان صوکرا توپراقلار باشدان باشا، حیات فانیه ختامه ایرمهرك مظلم و صموت بیر مزارلیق کهسیلدیکدن صوکرا گوکلهریك آراسیندان، توپراقلاریك، دهکیزلهریك ایچیندن بو جهان صموت و مردهنیك اوستونده هر طرفدن سهسلهنهجهك، هر طرفی رعشهلهرله اویاندیراجاق صور قیامتی بکلهیور.

رشادنوری

۱۳۲۴ انقلابیندان صوکرا تورکیادا یهکیدن یهکیه جانلانان أدبیات عالمینده مهم بیر شعبهده صحنه ادبیاتی اولموشدور. خالد ضیالار، جناب شهاب‌الدینلر کبی «یکی ادبیات جدیده» رکنلرندن بعضیلاری ایله «دارالبدایع» آدلی تشکیلاتیك تأسس و دوامینا شدتله چالیشان حسین سعاد، ابن‌الرفیق نورالدین و آرقداشلاری‌ده اصیل original ویا adaptation تطبیق صورتیله حسی ویا طبیعی بیر چوق پیهسلهر وجوده گهتیریبور و گنجلیگهده بیر نمونه و بیر تشویق اولویورلاردی. نیته کیم «فجر آتی» گنجلرندن شهاب‌الدین سلیمانلار، تحسین ناهیدلر، مفید راتبلرده بو یولدا چالیشماغا باشلامیش اورتایا بیر قاچ أثرده چیقارمیشلاردی. داها صوکرلاری‌ده خالد فخریلر، فاروق نافذلر، یوسف‌ضیالاردا بو یوله دوکولموشلردی.

ایشته بوتون بو صحنه ادبیاتی حرکتی ایچینده ذکرهٔ شایان گنج بیر شخصیت‌ده رشاد نوریدر.

رشادنوری نشرده کی قدرتینی بك آز زماندا خلقه تانیتاراق یازدیقلارینی سهودیره—سهودیره اوقوتان و آراتان موفقیتلی بیر یازیجی اولموشدور. هنوز مشروطیت سنهلهرینه قادار اسمی جسمی اورتالیغا چیقامیان رشادنوری اوتوزایکی یاشلارینداً بیر گنجدر. مختلف مکتبلرده بیرنجی و ایکینجی درجه تحصیلینی بتیردیکدهن صوکرا دارالفنون أدبیات فاکولتهسینه دوام ایتمیش، فاکولتهیی‌ده بتیردیکدن صوکرا ایکنجی درجهلی مکتبلرده ادبیات درسلری ویرهرهك معلملیك مسلکینه آتیلمیشدی.

بو وظیفهسینی ایفا ایچون یالیکز ایستانبولدا دهگیل بورسا، ازمیر کبی ولایتلهرده‌ده بولونموش و بوتون بو مدتجه تدقیق ایتدیکی حیاتی موضوع اولاراق قوللانمیش گرك روماں وگرك پیهس حالینده قیمتلی اثرلر وجوده گهتیرمیشدر.

بیر مدت «روبرت قولەج» آدلی آمەریقان مکتبی تورکجه درسلری معلملیکنەده گەتیریلەن رشاد نوری صحتی ایلەری سورەرەك مکتبدەن چه کیلمیشدی. وچودجه پك ضعیف نجیف اولان بو گنج ذهنا و روحاً چوق جانلی در.

بعضی کوچك حکایەلەر یازارق مطبوعات عالمینه آتیلدیقدان صوکرا صحنه ادبیاتیناداً یاردیمه باشلامیشدی:

«خنجر»«أسکی رؤیا»، «تمنا» کیبی بیر طاقیم پیەسلر یازمیش و محلی بیر روح ایله، ساده، صمیمی و طبیعی بیر دیل ایله یازدیغی بو اثرلری دارالبدایع طرفندن‌ده صحنەیه وضع ایتدیرمیشدر.

بیر زمانلار «ملی تعلیم و تربیه جمعیتی» نامیله سامی بکلر و اسماعیل حقیلار، اسعد پاشالار طرفیندن تشکیل ایدیلەن جمعیتیك آچدیغی مالی پیەسلەر مسابقەسنه جناب شهاب‌الدین کیبی قوتلی رقیبلرله اشتراك ایتمیش و ایکینجیلیکی قزانارق کوچوك نقدی بیر مکافاتداً آلمشدی.

رشاد نورینك حقیقی موفقیتی تأمین ایدەن غزتەده تفرقه صورتیله جیقان «چای قوشی» آدلی رومانیدر. بو أثری بالاخره کتاب اولاراق باصدیرمش حتی، بیر سنه ایچەریسینده ایکنجی دفعەده باصیلماق احتیاجی حاصل اولموشدور.

«چای قوشی»نیك قازاندیغی رغبت او درجەده اولموشدور که ارمنیجه و رومجا غزتەلردەده ترجمه و تفرقه ایدیلەرك داغیدیلمیشدر.

رشادنورینك سونموش بیلدیزلار، اولاغان ایشلری، و تاکری مسافری آدلی کوچوك حکایەلردن مرکب اوچ اثریله دوداقدان قلبه، گیزلی آل ادلی ایکی بویوك حکایەسی و تش پارچاسی آدلی‌ده بیر پیەسی داها واردر.

حالادا تورکا صحنه أدبیاتی یاردیمجیلاری آراسینده فیمتلی بیر شخصیت اولاراق چالیشماقدادر.

رشاد نوری

تورك ادبیاتی تاریخی

لسانی و صنعتی

رشاد نورینك دیلی بوگونکو ساده دیلیك أك تمیز، أك صاف و صمیمی sincere بیر نمونه‌سیدر.

یکی ادبیات جدیده تأثیرلریندەن صنعت و لسان دولایسیله بیر چوق استفاده‌لر اینمیش اولان رشادنوری اونلار کیبی یالدیزلی، سوسلو طنطنه‌لی بیر افاده یەرینی طبیعی naturel و قونوشولان دیلی قوللانمیشدر.

موفقیتینك سری‌ده بوندادیر. بیر کره موضوعلاری مملکتیك مختلف صفحه لاریندان آلینمیش جانلی بیرەر حیات صحنه‌سیدر. هر گون گوزلریمیزلك ئوگونده گوردوگوموز حقیقتلردر. رشادنوری بو حقیقتلری ساده صمیمی و مؤثر بیر دیل ایله بیزه حکایه ایدەرکەن بیزیم لاقید قالدیغمز علاقه‌دار اولامادیغمز اینجه و بلکه‌ده گولگه‌لی جهتلرینه، دەرینلیکلرینه‌ده بیزی سوروکله‌یور او حیاتیك آجی، طاتلی، تمیز، کیرلی بوتون طبقه‌لرینی کندینه مخصوص ساده و متواضع بیر صنعتله گوسته‌ریبور بیر رەآلیزم أدبیاتی نمونه‌سی ویریبور.

ایشته «چالی قوشی» آدلی بویوك حکایه‌سی بو جانلی حیاتیك، حیاتیمیزلك بر محاسبه‌سیدر. اونی اوقورکەن ایچینده کی قهرمانلاری گوزومزلك أوگونده جانلانیر گوروبوروز و حتی تانیدیغمیز بعضی شخصیتلریك اوتیلرده یاشادیقلرینی ظن ایدییوروز.

«چالی قوشی» آدلی بویوك حکایه‌سینیك ایکنجی قسمیندان آلینان شو پارچایی اوقور ایسەك رشادنورینك نثرده کی خصوصیت و افاده‌سینده صمیمیت و بساطتی جانلی بیر صورتده گورموش اولوروز:

آرابا بیاض بیر تاش بنانیك ئوگونده دوردوغو زمان قیصا بویلو، طیقنار، بیاض ئوگلوکلو بیر اختیار، قاپینیك اوستونده کی لوکس لامپاسینی یاقییوردو.

آراباجی: «هاجی قالفا... هله گەل... مسافر وار!» دیه سەسله‌ندی. اختیار آدام یوکسەك ایپنی دیواردا کی چنگله باغلاماق ایچین اوغراشییوردو. جلالی بیر

بیلاردو بیلیه‌سی کیبی یانان باشینی چه‌ویرمه‌دن جواب ویردی: «أگله‌ن بیر آز... گه‌لیورم.»

کوشه باشیندا مینی‌ـمینی بیر مسجدیك تاختا مینارەسینده أذان اوقونوبور، آقشام قارانلقیله برابر توز کیبی اینجه، سس‌سیز بر یاغمور یاغیوردو.

هاجی قالفا خفیفجه توپالاپاراق یانیمیزا گه‌لدی، بانا باقمادان آرا باجینیك یانیندا دوران یاوولو آلدی. او ئوگده بن آرقادا اوتەلیك تاش مردیوه‌نینی چیقدیق، باشینی چه‌ویرمه‌دن بنمله قونوشویوردو:

ـ ایستانبولدانمی گه‌لییورسوك خانم؟

ـ أوت...

ـ قیافتیگده‌ن آگلادیم... ایستانبوللویو بیر اوردونوك ایچینده گورسه‌م تانیریم: أرکه‌گیك یوقمو؟

ـ خایر.. یالیکزیم..

ـ عجب مکتب خوجاسی اولمایاسیك؟

بن حیرتله: نه‌ره‌دن آگلادیك؟ دیدیم

بوش، بویوك بیر صالوندان گه‌چمیش، بیر مه‌ردیوه‌ن باشینه گه‌لمیشدیك.

هاجی قالفا هیچ یانا باقماغا لزوم گورمه‌دن قونوشا قونوشا مه‌ردیوه‌نی چیقماغا باشلادی. بن قارانلیقدا قاپالی په‌چه‌میك آلتیندان باصاماقلاری گورمه گه چالیشاراق اونو تعقیب ایدییوروم.

ـ هیچ صان که... خوجا خانملاردان غیریسی أرکه کسیز یولا چیقمازلاردا صاقین مرکز رشدیه‌سینده نصیبه خانمیك یه‌رینه گه‌لمه‌یه‌سیك... قدینجاغیزا اما یازیق ایتدیه‌ر.. تورپ کیبی قاری‌یی تقاعد ایتدیه‌ر. قاریشیك تقاعدی‌ده اما عجایب اولوبورها.. فقیر آپارتوپار بیر گیدیش گیتدی که.. سن اونوك یه‌رینه گه‌لییورسوك‌ها؟

ـ مرکز رشدیه‌سینه گه‌لیوروم اما کیمیك یه‌رینه گلدیگیمی بیلمه‌یوروم..

ـ ئویله‌در ئویله.. نصیبه خانیمیك یه‌ریندن غیری بوش یه‌ر یوق، الله‌ویرمده اوجاز کور قاری سانا راحت‌ویرسه،

ـ جاز کور نه دیمه‌ك؟ او قاری کیم؟ دیدیم.

ـ او مدیره خانیم جانیم... فائقه خانیم... آه او قاری‌یی بیر تقاعد ایتسه‌لەر

یوقمو؟ خوجا خانیملاردا راحات ایده‌جه‌ك امت‌مسلماندا... توبه اولسون بن بیله شورایا ایکی قازپوز فه‌نه‌ر تاقوب شنلیك ایده‌جه گیم.

حیرتیم گیتدیکجه آرتیوردو. اگله‌نجه‌لی بیر ارمنی شیوه‌سیله خوش بیر تورکجه قونوشان بو اوتەل اوداجیسی مکتب منسوبلارینی بو قادار ایچلی دیشلی ناصل تانییوردو.

ایکینجی قاتا گه‌لمیشدیك. هاجی قالفا نفس آلماق ایچین یاوولو مه‌ردیوه‌ن باصا ماغینا قویدو، صوکرا بینه یوزومه باقمادان:

سنی أك یوقاری قاتا گوتوره‌جه گیم. اورادا کی ایکی اودادان بیری اللهدان بوگون بوشالدی. ئوبیرینده‌ده ماناستیرلی بیر فامیلیا وار... دردلی بیر قاریجیق ئەویك کیبی صویونور، دوگونور راحات ایده‌رسیك... اورایا بنده‌ن غیری گیده‌ن اولماز.. بیزده أرکه کلیکده‌ن جوقدان تقاعد اولدوق. هاهاها...

باشقا زماندا، باشقا یه‌رده اولسایدی بو اوتەل اوداجیسنیك گه‌وەزه‌لیگی بلکه بنی قیزدیراجاقدی. فقط یابانجی بیر مملکتده یالیکیزلیق و غربت آجیسنی ایلك دفعه دویدوغوم بو یاغمورلو آقشام قارانلیغیندا بانا بوبوك بیر قلب قوتی ویردی. دیمه‌ك انسان هر گیتدیگی یه‌رده بویله تمیز یوره‌کلی، مونس، انسانلارا تصادف ایده بیله‌جه کدی؟ قارلار، فیرتینالار ایچینده اوزون بیر گیجه یولجولوغوندان صوکرا راحات بیر اودایا، پارلاق بیر آتشه قاووشان یولجولاردا ظن ایده‌ریم بونا به‌گزه‌ر بیر شی حس ایده‌رله‌ر.

گونله‌رده‌ن به‌ری غیب ایتدیگیم نشئه‌می همه‌ن همه‌ن بولموش گیبیدیم. په‌چه‌میك آلتیندان گوله‌ره‌ك:

ـ هاجی قالفا! سن بو مکتب ایشله‌رینی نه‌ره‌دن بیلییورسوك دیدیم،

ـ بیز نه‌یی بیلمه‌بیز که... آووچ ایچی قادار یه‌ر.. ایستانبول اولسا کیم کیمه دوم‌ـدومه... اما بوراسی باشقا بیر کوتولوگو وارده‌دی قودوسوبول... امان الله ده‌دی قودویا جان دایانماز... آمان قیزیم... یوزوگو فلان گوزمه‌دیم اما طوی بیر قیزجاغیزا به‌گزه‌یورسوك... آیاغیگی ده‌نك آل بوراسی ایستانبول ده گیل.. کامل اول، اوصلو اول... ایمدی (آمان یا ربی بو «ایمدی» گلمه‌سینی نه قادار توحاف بیر أدا ایله سویله‌یوردو) ایمدی سانا أیی بیر قسمت‌ده چیقارانشاده بورادا

بیر خوجا خانیم واردی. عفیفه خوجا خانیم. جزا رئیسی کندینه نگاه ایتدی.. شیمدی بیر آلی یاغدا بیر آلی بالدا داریسی دوستلار باشینا اما گوزمل دییه‌می؟ نه گه‌زه‌رعفتلی دییه، آغیر باشلی دییه.

اودایا وارمیشدیق. دیوارلاری ماوی قوشلو بیاض بیر کاغذ قاپلی مینی‌مینی‌جیك بیر اوتمل اوداسی. . کوچوك بیر دده‌میر یاتاق مه‌رمه‌ر تاشلی بیر قهوه ماصاسی بیر طرفی صارارمیش قیریق بیر آینا.. بیر حاصیر ایسکه‌مله.

هاجی قالفا بو اودایی بانا ویره بیلدیگینه بك ممنوندور. دیواردا کی مادی قوشلار، په‌نجه‌ره‌ده کی آسکی آطلاس په‌رده، دیواردا کی ایکی رسمله عادتا افتخار ایدییوردو.

ــ تام خانیم قیز اوداسی،.. یاتاقلارینی هر گون آیلمله تمیزله‌ریم مشهوردور هاجی قالفانیك تیتیزلیگی. کیمه ایسته‌رسه‌ك صور..هرشی تمام بیر اکسیکیك اولدوغو زمان‌م،ردیوه‌ن باشیندا کی ایپی چه کیوه‌ر.. اوجونا بیر چینغیراق تاقدیم..همه‌ن گه‌لیریم.

کوچوك بیر لامپانیك بلور کیبی پارلاق شیشه‌سینی بیر کره داها هوهلایوب ئوکلو گونه سیلدیکدن صوکرا:

ــ سنیك قارنیك آج اولمالی.. حاجی علی‌به کباب یاپدیرایم کور اولاسی آز چنگانه‌در. ایلك کبابینا اویاز بوقدور.

ــ ایسته‌مه‌م هاجی قالفا! دیدیم، بیر آزدان آجیقیرسام چانظامدا بینه‌جه‌ك ئوته‌به‌ری وار.

آشاغیدان دیرمك کیبی قالین بیر سه‌س گه‌لییوردو:

«هاجی قالفا.. نه جهنمه غیب اولدوك؟»

بو مطلقا هاجی قالفانیك امری، اوتمليك صاحبی فلان اولاجاقدی. اختیار آدام تورکو سویله‌ر کیبی مقام ایله آغیر آغیر «آلیکیك کورو...ــ آلینیك کورو» دیدی. ایکیمزده گولمه گه باشلادیق. بن په‌چه‌می آچمیشدیم. هاجی قالفا گولونج بیر حیرتله بوزومه باقدی: سن یابانجی چوجوق موشعون به‌قیزیم... وای گیدی خوجا خانیم وای.. همان یا ربی.. پارماق قدار چوجوقلار نه ایشله‌ر گوروبور: سنیك آدیك نه؟

ــ فریده..

ــ الله بختیکدان گولدورسون..

(قارشیکی اودایا سه‌سله‌ندی) نوریه خانیم.. باق بانا ایستانبولدان بیر خوجا خانیم گه‌لدی.. بیر آز گه‌لده قونوش آشاغیدا کی سه‌س بو سفر داها حدتله باغیردی. هاجی.. به هاجی شیمدی آچدیراجاقسیك آغزیمی...

هاجی قالفا تکرار تورکوسویله‌ر کیبی یاواش ــ یاواش «قارین آغریسی. قارین آغریسی . . هاجیلار گوتورسون.» دیدیکدن صوکرا توپاللایا توپاللایا مه‌ردیوه‌نه دوغرولدو.

ایشته شو کوچوك پارچادا بیز رشادنورینك حکایه و تصویرده کی قوتینی. حقیقته، طبیعیته رعایتینی بك آشکار صورتده گورویوروز. تصویرلری جانلیدر هاجی قالفا ئولمه‌ز و اونوتولماز بیر تیپ اولاراق ایکی چیزگی ایله گوسته‌ریلمیشدر. حقیقتی گوزوموزده جانلاندیران غریب بیر قاریقاتور قوتیله یاشاتیلمیشدر. صوکرا افاده تمامیله قونوشولان افاده‌در. حتی قیریقلیق‌لاری، تقدیم و تأخیرلری، خطا و نقصانلاریله ضبط اولونموش بیر قونوشما دیلیدر. (چالی قوشی) صوك دور فکر محصوله‌ری ایچینده أك موفق، أك گوزمل و أك طبیعی حکایه‌در. رشادنورینك صحنه پیه‌سله‌ری‌ده همه‌ن عینی دیلله، عینی صنعت و موفقیتله یازیلمیشدر. رشادنورینك بولوشلاریندا، ایجاد ایدیشله‌رینده حساری اینجیده‌جه‌ك قابا، خشین فکراره هیچ تصادف ایدیلمه‌ز. صنعتی اینجیتمه‌یه‌ن حسی غیجیقلایان حیثیتی، عزت نفسی جانلاندیران گیزلی بیر اخلاقیایك‌ده واردر.

خالدفخری

حیاتی

خالدفخری «۱۳۰۷» سنه‌سینده ایستانبولده دوغموشدور. باباسی عسکری دوقتورلاریندان فخری پاشاده شاعردر. بیر طرفدان ارثدن، دیگر طرفدن فطرتدن آلدیغی شاعرلیك استعدادینی کوچوکدن به‌ری باباسینك یازدیغی و اوقودوغی منظومه‌لری دیکله‌یه‌ـ دیکله‌یه بسله‌میش بك چوجوقکن آناسینی غائب ایده‌رك ئوکسوزلکك بوتون زهرلرینی طاتمیش الهامینه بیرده ألم چاشنیسی ویرمیشدر.

خالدفخرینیك باباسی معلم ناجی وادیسینده یازان شاعرلردندر. بویله اولماقله برابر خالدفخری داها زیاده یکیلیکه تمایل ایتمشدر.

تحصیل ابتدائیسنی ایفادان صوکرا غلطه سرای سلطانیسینه گیرمیش، توفیق‌فکرت زمانینده مکتبده بولونموشدی. طبعتینده کی سکونت مکتبده‌ده کندینی گوسته‌ریبور بیر گوشه‌ده خولیالار ایچینده دالوب قالیبوردی.

صحتجه صنفی مکتبی بتیرمه‌سینه مساعده ایتمه‌میش. تحصیلینك ایکینجی درجه‌سینی دخی تمامیله‌مادان مکتبدن چکیلمکه مجبور اولموشدور.

بوندان صوکرا خالدفخری بی مطبوعات عالمینده، غزته و مجموعه صحیفه‌لارینده گوروبوروز. «رباب»ه یازیبور مختلف رساله‌لره یازیبور. جلال ساهریك دلالتیله جیقاریلان بیرینجی، ایکینجی الخ.. کتابلاره یازیبور. بیرزمانلاردە تیاترویه مراق صاردی. «بابقوش» نامینده یازدیغی منظوم ماصال دوقتور «حسین سعاد» طرفیندان اصلاح ایدیلەرك صحنه‌یه وضع ایدیلدی. صحنه‌جه بویوك بیر قیمتی حائز اولامایان بو اثر بك صیق اوینانیلمایورسا شعریت اعتباریله حائز قیمتدر.

خالدفخری ادبیات جدیده شاعرلرینیك بالخاصه فکرتله، جنابیك تأثیری

آلتینده باشلامیشدر. استاد و مدیری اولان فکرتی تقلید و تنظیر ایتمه‌سی بك طبیعی ایدی. بو مناسبتله‌ده «عروض» طرفدارلیغی ایدییوردی.

فکرتیك وفاتی گنج شاعره چوق تأثیر ایتمیشدیر. استادینك سنهٔ دوریه وفاتیندا مزاری زیارت ایدیلدیگده‌ن صوکرا «آشیان» (۱)ده توپلانان دوستلاری آراسیندا اوبویوك شاعریك أدبی، اجتماعی، انسانی فضیلتلری، مزیتلری آکیلیر که‌ن خالدفخری‌ده کندی قلبی یاشلارینی افاده ایده‌ن شو گوزەل، شو صمیمی منظومه‌یی اوقوموشدی:

فکرتیك روحینا:

بیزی عفو ایت دهایه نانکور ایسه‌ك،
معبدیك غمدی، گریه دینگدی:
یاشایوردوك گونش قادار یوکسه‌ك.
ئولمه‌دیك، بلکه ماتمیك دیندی،
بیزی عفو ایت دهایه نانکور ایسه‌ك.

آغلادیك، چوق زمانلار آغلاتدیك.
ایکله‌دیك بیر یتیم ایچین قارده.
کوثر ایچدیك، فقط زهر تاتدیك.
گه‌زدی مصراعلاریك دوداقلارده.
آغلادیك. چوق زمانلار آغلاتدیك.

قلبه ایندیگجه ایچقیران سسلر،
سنی هر گون بیر آز زهرله‌ردی.
خاستا دوللار، زواللی بیکسلر.
جوشدی چیلغین ربابیکك دردی،
قلبه ایندیگجه ایچقیران سسلر.

---

(۱) «آشیان» توفیق فکرتیك، بوغاز ایچینده روم‌ایلی حصاری یاماجلارینداً یاپدیردیغی کوچوجوك ایویك آدیدر اسم ایویك اوزه‌رینده یازیلیدر.

قحبه‌لیك رهبریدی دنیانیك؛
أك تمیز پنچه‌لرده قان واردی.
قارغالار قاتلی بیر هیولانیك
نعشی اوستونده چیرپینیرلاردی،
قحبه‌لیك رهبریدی دنیانیك.

دائما غملی، دائما بدبین،
ایچیبوردوك یاواش—یاواش ئولومی.
آلتی یوز یل بشرده یالكز كین
بولوبوردوك بیرآز دوشوندوكمی،
دائما غملی، دائما بدبین.

سن ده گیلدیك بو عصریك أولادی.
سكا همراز اولونجا وادیده
حسای آقشاملاریك گوموش بادی،
دوغاجاقدیك اوزاق بیر آتیده:
سن ده گیلدیك بو عصریك أولادی.

شیمدی آرتیق مزارده‌سیك، فكرت
سنی اینجیتدیلرسه بیز سه‌ودیك.
باری جنتده گل در آغوش ایت!
دولودور وارلیغیك دیكه‌نله كمیك،
شیمدی آرتیق مزارداسیك، فكرت!

أبدیا بو گون یتیم قالدیق
بو ده‌رین، ایچقیریقلی دهلیزده.
«آشیان» یكده خاطره‌لك داغینیق.
سن افول أیله‌دیك، فقط بیزده
أبدیا بو گون یتیم قالدیق.

لاله‌دندر بوروندوگك هاله:
سنی گوگسونده صاقلایور مهتاب.
أبدی بیر شرفدر أنساله
یادگار ایتدیگك شکسته رباب؛
لاله‌دندر بوروندوگك هاله.

بیزی عفو ایت دهایه نانکور ایسه‌ك.
معبدیك غمدی، گریه دینگدی،
یاشایوردوك گونش قادار یوکسه‌ك.
ئولمه‌دیك، بلکه ماتمیك دیندی،
بیزی عفو ایت دهایه نانکور ایسه‌ك!..

بالاخره یکی جریانلاره قاپیلاراق هجه‌وزنیله‌ده شعرلر یزمغا باشلامیشدر. فرانسانیك یکی شاعرلرینی بالخاصه albert samim ی چوق اوقودیغی ایچین یازیلارینده شکلا، معناً تأثیری گورولمگده‌در.

لسانی و شعری:

خالدفخرینیك لسانی تمامیله انکشاف ایتمیش بیر لسان دهکلدر. طبیعی هنوز تکمل ایتمیش، مسلك طبیعیسینه گیرمیش بیر شاعر اولمادیغی ایچین گرك مسلك، گرك صنعت، گرك ابداع اعتباریله کندیسنی بالاخره گوستهرهجکدر. بوگون منظوم و منثور ویردیگی أثرلره نظراً fantaisiste بیر شاعر اولاراق گورهبیلیرز. موضوعلارینك قسم کلیسی مخیلدر. حقیقتا، طبیعته استناد ایتمهدیگی ایچین متین solide دهگلدر. بیر چوق یازیلارینده بیر excetrieite غرابت گورولمگدهدر. فطرة شاعر یاراتیلمش اولماق اعتباریله روحینده دهرین بیر حزنیك گومولو اولدوغی، یازیلارینده اینجه بیر رباییلیگك lyrisme وجودی حس ایدیلیر. خالدفخری بیر چوق یازیلارینده مریض بیر حسی sentimentaliste در. حزین و رثائی élegiaque یازیلارهده استعدادینده بویوك بیر تمایل واردر.

حال بوکه خالدفخری فطرة Romantique یاراتیامیش بیر type تیپدر. أولاری أدبیات جدیده اثرینی تعقیب ایتدیگی زمانلارده یازدیغی اوفاق منظومهلر ایچینده گوزهللری موجوددر. بیر زمانلار عروضیك مدافعاریندن اولموش شعر ایچین عروضیك آهنگینه احتیاج اولدوغینی ادعا ایتمیشدر.

ایستانبول - آقشاملاری.

«وقور آیلی، معلا منارهلر، شمسیك
صولوق ضیالاری آتینده ایشلهنیر، بویانیر.
گهزمر فیصیلتیسی یوللارده بیر ایپك نفسیك
بوتون سوقاقلاری شهریك سکوت ایچینده قالیر.

اوزاقدان، اینجه، غریب بیر آذان صداسی گلیر.
و دینلهر عشق ایله آقشاملاریك سکونی، مدید،
اوقور بو شعره حزین بیر نظیره صان که، أثیر
قاتلی، خاستا نسیمیك پریسی مست امید.

سیاه صاچلاری آرتیق ملیکهٔ شامیك.
یاواش یاواش داغلیر جبههٔ مساکنده.
حضور صمت ایله دورغون، تهی مسافاتیك
فهنهر شعاعلاری تیترهر ظلام جوفینده.

ألملی أولریك اوستونده بیر دومان اوزانیر..
أریر ضیالی دهمهتلرله جاملاریك رنگی؛
صیزار قفساره صولغون، ورم بیشیقلار.. آغیر
و کهنه جومبالار أطرافی گوزلهتیر صان که..

محلهلرده صوغوق بیر سکون ماتم ئهریر،
کوپکلریك دویولور بعضی بیرتیق عوعرهسی.
دیلهنجیلر دولاشیر ثالهٔ فنوره اسیر..
دهرینده‌ن ثوکسورور آرزده بیر ورملی سسی...»

صوگرالاری ملتجیلیك جریانینك تأثیرلری آلتینده، بیر آزده اقتصادی ضرورتیك تضییقی تحتینده الهامینی حسیندن، خیالیندن، قلبیندن ده گل محاکمهسیندن، فکریندن آلماغا باشلامیش. یکی مجموعه گیبی بکی روح ایله چیقان مجموعهلاره هجهوزنیله شعرلر یازماغا باشلامیشدر. هر حالده کندیسیندن بیر چوق بدیعهلار بکلهنهن گنج بیر شاعردر. قورقولورکه معیشت عائلهسی، فکراً تکاملنه ضروری اولان مطالعه و تدقیقاتینه مانع اولسون.. ایشته اوزمن خالدفخریٔیکده بدنی انکشافینی تأمین ایدهمهدن قاورولموش قالمیش چیلیز چوجوقلار گیبی عقامته محکوم قالماسی ملحوظدر:

آی دیکلهدی:

پنجهرهنیك ثوکونده آیه دالدیم دهمیندن؛
بیر ظفریك نشهسی بوروموشدی بوگونی.
آی بو ظفر آقشامی بکلهیوردی زمیندن
سمایه بیر رباییك جوشغون ترنمینی.

ایلك نغمه‌لر آنادولو کویلرینده روزکارلاریك
دولاشدیغی یاماجلاردان گلەن قاوال سسلریدی.
بیر آز صوکرا فیرطینالار قوپاراق بیر نغمه یارین
بُیزه یکی ظفرلری مژده‌لەین بیر پریدی.

یاواش یاواش داها چیلغین، حمالی بیر آهنك اولدی:
اوچورواملار أطرافینده کیشنه‌یەرك شاخه قالقان
قیرآتلاریك گیچدیکی یول انتقامه گیدەن یولدی.
آقشام چوکەن وادیلره چاغلایوردی سیل گیبی قان.

أك نهایت صوك نغمه‌ده دالغالاندی بیر آل بایراق؛
بیلدیزلاری ئوپەردی بیر یالچین قایا اوزەرینده.
سوارلر قوشویوردی افقه دوغرو هایقیراراق،
صوکرا سوندی میزراقلاریك پاریاتیسی تادەرینده..

آیاق یبریلدایوردی گوزلرینده سەوینجی؛
آقدی کیرپیکلرینden اینجی گیبی داملالار.
تللرینه داملادی ربابیمك هر اینجی.
شیمدی سس بوق؛ قلبمیك مسعود چارپینتیسی وار.

منظومه بیر آز اوغراشیلاراق یازیلمیش، الهام قلبدن دەگل محاکمەدن آلینمیشدر «اوچورواملار أطرافینده کیشنه‌یەرك شاخه قالقان قیرآتلاریك انتقامه گیدەن یولی تعقیب ایتدیکلرینی» پنجەرەسیندن گورمگه چالیشان گنج شاعر نه قدار گوزدن بیر شعر میدانه گتیرسه طبیعی naturel و صمیمی sincére اولامازدی. حال بوکه صنعتیك روحی اخلاص و صمیمیتدر.

گەچەن حربیك او آجی فلاکتلرینك عکسلرینی روحنده دوینماق ایستەیەن گنج شاعرلر آندونویه گیدوب او قدنلی، او هیجانلی، او ئولوملو صحنه‌لری یاقیندان گورمەدیکلری، حرب زمانینده‌ده عشق و سودا شعرلری یازاراق دویغوسیزلیق، حمیتسیزلکه انهام اولونماغی ایستەمەدیکلری ایچین الهاملارینی زورلاماغا، مخیل حرب صحنه‌لری، موهوم قهرمانلیقلار، فسانوی فداکارلیقلار

تصور و تصویرینه چالیشیلار. وجوده گلەن نشیده‌لر طبیعت و صمیمیتیك آتشلرینden محروم، حیر طبیعتله یازیلمیش أثرلر اولدی. اوقویانلاریك روحینده بیرایز بیراقمادی، چونکه دوشونەن و یازانلاریك روحینده بیر چالقانتی حاصل ایدەمەمیشدی.

fade یاوان و faetice صنعی هیجانلاردی.

حیات اجتماعیه‌نیك شکلینی غائب ایتمەسی، سیاسی، اقتصادی بحرانلاریك بیری بیری آردینجا خلقیك اوزەرینه یوکله‌نمەسی شعر و صنعت قابیلارینی قاپامیش، یولارینی طیقامیشدی. یکی، حقیقی réal بیر صنعت جریانینیك جانلانا بیلمەسی اجتماعی حیاتیك سکون بولماسی وطبیعی normal، عینی زماندەده صاغلام solide بیر شکل آلماسینه باغلیدر. او زمانه قادار، أساساً یول گوستەرەن بیر ضیادان تماماً محروم قالان، گنجلیگك أدب و صنعت ساحه‌سینده ذکره دەگەر قیمتلی بیرأثر تعقیبیله بیر مسلکه صاحب اولمالاری و بیرصنعت أثری وجوده گتیرمەلری امکانسز گیبی‌در.

خالدفخرینیك شاعرلیك استعدادینی اثبات ایدەجك چوق حسّی و گوزەل پارچالاری واردر. بیرصحنوی قیمتی حائز اولمایان بایقوشینك آیری‌ـآیری نفیس نقطه‌لاری چوق‌در. اختیارلیك شو سوزلرینه باقیگز:

گیجه‌لر آلچالیر سمالاردان،
ساریشین گوزلو آشنالاردان ..
دوکولەن داملاـداملا گوز یاشینی
ایچەریم؛ صوکرا، بیرمی‌بیر یاشینی
دوشونورکەن زاوالی یاورو جاغیك،
آغلاریم، آغلاریم؛ تهی بوجاغیك
هر یانیندان قارالتیلار صاچیلیر،
صان کەحجره‌مده‌بیر مزار آچیلیر.
بویله بی‌تاب ایکیلدەریم بن‌ده،
بیر زمانلار اونکله گاشنده

دولاشان یوصما قیزلار آغلاشییور،
هپسینك قلبی بیر کدر تاشییور،
هپسی سه‌ومیشدیلر چوجوقجاغیزی.
گه‌چیربرلردی چام دیبنده یازی.
بویله صولغون ده گیلدی وقتیله.
قلبه خسران ویرمن مأیله،
گل‌یاناقلاری بو گون کمیکله ده‌ری،
هانی آرتیق صباح گه‌زنتیلری،
هانی چیلغین بیقانمالار ده‌رده‌ده؟
ایلك بهار اولدی. نغمه‌لر نره‌ده؟...

بو گوزل، اینجه، ظریف، حسی و تحسرلی Nosthalgique شعریك لسانی چوق ساده، چوق آچیق اولماقلا برابر بیر کویلو اختیاریك دیلی‌ده گیلدر. بو: حساسیته منبع اولان مرمره آدالارینداً خیاله، سودایه دالان، گنج، متحسس بیر ایستانبول شاعرینك حسلی، هیجانلی و شعرلی دیلیدر. «خالد فخری» شعرینده صباح گزنتیلرینمدن، چام دیبنده گه‌چه‌ن یازلاردان بحث ایده‌رکه‌ن هپ او آدالاریك خیالینی یاشایور و یاشاتییور. بایقوشداکی قهرمانلار یا کویلو قیافتینه گیرمیش شهرلیلر، حتی ایستانبوللیلاردر. یا ایستانبول روحیله تربیه گورموش چوق ترقی، چوق اینجه و حساس کویلولردر. هاه: ایکینجی مجلسده کویلونیك بیگرمی یاشلرینداکی بویوك اوغلو ایله اللی بش یاشلارینداکی (یولجی) نیك شو محاوره‌سینه باقیکنیز:

یولجی

«کندیسینمدن بحث ایدیلدیگنی ایشیتینجه
اوجاغیك باشیندان قالقار و مجمدیك
یاتاغینا یاولاشیر» :
ـ گیجه زندان قادار دهرین و سیاه!
قارلار آلتیندا یول قاپانمیشدی،
هر طرفدان هجوم ایدمن قیشدی؛

کویه واردیم صوغوقدا صارصیلاراق.
سیزه آرتیق مسافریم اولدوم، باق!

محمد

ـ کیمسه گیز یوقمی؟...

یولجی

ـ بیلمه‌م عائله‌یی.

محمد

بیر اوفاق سه‌و گیکیزده یوقمی؟

یولجی

نبی
سه‌وه‌ریم، سه‌و گیلیمدر عالمده:
بکا نی دیکله‌نیلسه صوك دمده.

محمد

چوق دیار گه‌زدیکیزمی؟

یولجی

تاکری بیلیر.
گوز یاشیندان منکشه‌لر سه‌ریلیر
صانیبوردوم بو غربت ایللرینه
دوللار آغلاردی... صولغون أللرینه
کله‌به‌کلر سوره‌ردی بوسه‌سینی،
هپسی دیکله‌ردی قلبینك سسینی.
هر دیاریك گوزه‌ل ملیکه‌لری
آرایورلاردی عشق أریکه‌لری.
هانگی اقلیمی أیله‌دیمسه مرور،
واردی گوزلرده بیر مکدر نور.
سیسلی قیرلاردا سرسری گنج قیز،
گنج قادینلار ویا غریب، ایصسیز

شهنشینینده ایکله‌یه‌ن سلطان،
هپسی بکله‌ردی بیر مزارستان،
صان که هر روحه گریه رهبردی.

اختیار

سن دیمیشدیك ئولوم قاتات گه‌ردی!

یولجی

بونی بن سویله‌دیم؛ ئولوم و مزار
ایدییور بیر سیاه چادك احضار؛
چون که عصریك کسیلدی صوك نفسی،
هر کسیك ماتم اولدی فلسفه‌سی.
گه‌زدیگیم باغچه‌لرده نی صوصموش.
دیکله‌دیم، ئوتمه‌یوردی هیچ بیر قوش.
بن که آلیمده ایسته‌ریم دفنه،
صورویوردوم: ئولوم نه، مقبر نه؟..
دفنه آلنگده تیتره‌میش نه اولور،
یینه بیر گون ئولوم نصیب ایسه...

یولجی

دور!
دیکله‌دیم چوق زمان بو نغمه‌یی بن
گل یاناقلاردا بیر چیفت بن
داها جاذب ده گلمی بسته‌میزه؟
صاری گللرله سوسلو دسته‌مزه
ژاله‌لردن بیر ئورگو ایشله‌مه‌لی!
بیر پرنیك گه‌زه‌ر دمتده آلی،
دو کولور پارچا-پارچا یاپراقلار...»

بوتون بو پارچالاردا بیر گوزه‌للیك، بیر شعریت وار، فقط بوتون حسلر و خیاللر fantastique موهوماتداندر بیر کره گنج کویاو بوتلاری دوشونوب، گوروب سویله‌یه بیله‌جك بیر وضعیتده ده گیلدر. «گوز یاشیدان غربت ایاللرینه منکشه‌لر دو کوله‌جکنی دوشونه بیله‌مك قادار یکی روحلو، یکی نظرلی درویشه‌لك آز تصادف اولونور. بیزده درویشیك دیانته یاقیشان سوز متصوفانه mystique و متو کلانه résignation توصیه ایده‌ن سوزلردر. حتی تمامیله دینسیز دخی اولسا...

صو کرا «مکدر نورلار» «سر-ری گنج قیزلار»، «شهنشارده ایکله‌یه‌ن سلطانلار» بوتون-بوتون بیردر fantaisie در. بوتلاردان ماعدا ئولوم درجه‌لرینده خاستا یاتان بیر گنجیك یانیندا متعادیاً ماتمده‌ن، فلاکتدن، ئولومیك قاتات گه‌رمه‌سیندن بحث ایتمه‌ك‌ده محاکمه‌سیز جه، تدبیرسیز و دوشونجه‌سیزجه بیر حرکتدر. زمین و زمانه موافقت قهرمانلاریك یالیکیز type لری اعتباریله ده گل دیللری، حساری فکرلری اعتباریله‌ده لازمدر.

شعرده هر شیدن أول فرانسیزلاریك tact دیدیکلری اینجه دویغو اولماق لازمدر.

دوردونجی مجلسده «عائشه»نیك «محمد»ه سویله‌دیگی شو ماصالی‌ده گرك آهنك، گرك حکایه جهتیله گوزه‌ل بیر شعریتی حائزدر:

(أول زمان ایچینده، آتین وصیرما توغلو،
بیك بیر دیاره حاکم بیر پادشاهیك اوغلو
قیرلاردا آولانیرمیش آهولاریك پشینده،
آقشاملایین دالارمیش مهتابه شهنشینده.
گل باغچه‌سینده بیر گون گورموش که یاورو بیر قوش،
گو گسونده آتشین اوق، قان صیزمادان ووروالموش.
ـ «کیم ووردی؟» سویله‌میشلر: ـ «بیرقیز که نو جواندر،
بایغین یاقیشلی، آهو بیر یوصما باغچواندر.»

ـ «گلسین!» دەینجه آچمیش گللر بیاض ایکەن آل،
گلمیش صاچیندا سنبل، اومزیندا اینجه بیر شال.
شهزاده دوغدی صانمیش گللیکده نازنین آی،
بیر پنبه نور ایچیندەن چیقمیش أللینده بیر یای...
ـ «بن قیردا آولانیرکەن باغچەمده آولاتان شوخ،
باق، یەرده یاورو بیر قوش، غدار اوقیکله مجروح!
هجرانی دیندیریرکەن قیزلار روامی وورسون،
بیر قاتلی یاسمندن گللیکده لانه قورسون؟...»
شهزاده آه ایدەرکەن هجربله بی گناهیك،
درحال أسیری اولموش خولیالی بیر نگاهیك...)

خالدفخریٔنك اینجه حساره، ظریف خیالره زمین اولان عروض ایلەده هجه ایلەده یازیلمیش گوزەل منظومەلری واردی. خالدفخری جبر طبیعت ایتمەدیکی زمانلاردا حقیقی بیر شاعردر شو: «آنادولو آقشامی..» عنوانلی منظومەجیکی آنادولویی سەوەن بیر قلبیك تیترەدیکینی گوستەریور:

«سەوگیلیم، نەقادار حزنلی بیلسەك
بو ئولکون آقشامیك ئولکون بستەسی؛
اوزاق تپەلردەن، داغلاردان أسەن
آشنا اولدوغوم روزگاریك سسی.
گولکەلر ایچینده آغاجلار یورغون؛
هر طرفدا یتیم بیر توکل وار.
صان که فیسیلدایور آنادولونیك
اویویان روحینا نیلیر روزگار.
ایشیور سورولر قارشی بایردان.
گونیك صوك ایشیغی وورموش دەردیه.
بیر «مغله» تورکوسی یوکسەلدی قیردان:
«عایشەم، آیغین بایغین عایشەم، نەردیه؟...»

بو منظومەده تصویرلر و خیالر اوقادار عمومیکه هر یەره تطبیق ایدیله بیلەجەك بیر حالده آنادولونیك هر یەری ایچین سویلەنه بیلیر. بوندا قیمتلی اولان جهت حسی و روحیدر: رنگی و خیالی اعتباریله بیر خصوصیتی وار دینیلەمەز.

خالدفخریٔنیك ۱۹۲۲ سنەسینده «اقبال کتبخانەسی» طرفیندان نشر ایدیلەن «گلستانلار، خرابەلر» عنوانلی شعر مجموعەسینده شاعرلیگنك مختلف تجلیلرینی گوستەرەن منظومەلری واردر.

خالد فخریٔنیك حسی و گوزەل منظومەلرینەدن بیری ده شو «آتەمی آنارکەن» آدلی شعریدر:

گەنیش، اوش بیر اودادا بوتون بیر قیشی
ایکلەیەرك گەچیردیك، بیچاره آتەم!
نه حزینده، یاربی، گیزلی بیر ألم
آغلایان گوزلریکیك یورغون باقیشی!

نیچین بویله حالسیزدیك، آکلامایوردوم.
باش اوجو کدا سس‌سیزدیم بیر گولکه کیبی.
نیچین شیمدی اوالموشدوك بویله عصبی؟
بونی أوده گیزلیجه هرکسه صوردوم:

هیچ بیر شی یوق، دیدیلر. و بن بو هیچیك
معناسینی آکلادیم بیللار گەچینجه.
آکلادیم که سنی ده حیاته اینجه
بیر اپلیکله باغلایان خلستالیق نیچین؟

چونکه تولوم دائما گوزەله دوشمان؛
چونکه سن‌ده بیر ملك قادار گوزەلدیك.
آتە، آتە، حسرتله قلبیمی دەلدیك؛
بنی بیقدی أبدی فجره قاووشمالك.

بویوك قادین! شفقتیك، محبتیكله
اونوتوردی دردینی، یتیملر، دوللار.
حالا سنی یاد ایدەر نیچه یوقسوللار.
آتە، شیمدی اوغلو كوك دردینی دیكله!
أك سەودیگیم قادینلار، حیاتیمدا أك
زهرلی خاطرەلار بیراقوب گیتدی.
بوتون أمللریمی هجران آریتدی،
آرتیق سكا قووشماق ایستەیوروم بن.
بو قیش بورغون وجودوم بوس‌بوتون قیریق.
آتە، هر یەر نه قادار غملی بو آقشام!
ذاتا بهاردا بیله دەوشیردیگیم غم:
هر زاله بیرگوز یاشی، هر سس ایچقریق.
موسیقی‌ده تسلی ویرمەیور، هیهات!
هر كمانیك، هر عودوك گریان تللری
آغلاتیور قلبیمده صوك أمللری:
گیتدیگجه بیر اضطراب اولویور حیات...
بیاسەك، ناصل صیزلایور قلبیمده یادیك.
یاشانیرمی هر دورلو شفقتدەن محروم؟
آتە، آتە، قوینوگی آچ، گلییوروم؛
آرتیق سكون ایستەیور یتیم أولادیك:
نه یاورو بیر قومرونوك ایكلەیەن دمی،
نه بیر طنبور صداسی، نه كمان، نه عود!
روحلارمز بیر گیجه مهتابه صعود
ایدییور كەن برابر اویوروز، أمی،
بیر سروینیك دبینده، یان یانا مسعود...

يشارتنيه

حياتی

بك فقير، بك پريشان، بك سفيل بير عائله‌نيك قيزی اولان ياشارتنيه ايستانبولده شهر أمينی جوارينده باروتخانه يوقوشينده ۱۲۹۷ سنه‌سينده دنيايه گلميشدی. بويوك بير ضرورت و سفالت ايچينده قيوراناں عائله‌كانون ثانينك أك صوئوق، أك قارلی و فيرتيناللی بير گيجه‌سينده دنيايه گلمن بو كوچوجوك بدبخت مسافری استقبال ايده‌جك بير داملا نمانه بيله بولامامشدی. بو زواللی عائله‌يه نه صيغيناجاق، باشلارينی صوقاجاق بير ملجأ اولان بره خراب بير أويك خراب ويران بير اوداجيغی ايدی. زيفيری بير قارانليغه انضمام ايده‌من دوگدرجی بير صوغوق سيگيرلری بوروب بوزه‌رکن تمادی ايده‌جك اضطرابلاريك، أللريك آجيسينی پك ايركن دويان بو قهر و تصادفيك اويرنجاغی اولان مينی مينی ياورو ايلك فريادلاريله جهانه آتيلميشدی.

باباسی شهر أمانتی قنطار ادارەسينده خدمه‌ليك ايده‌ر، جاهل، سفيل سرخوش، حس‌سيز، و شفقتسيز بير آدامدی. آيدان آيه آلديغی ايكی يوز غروش معاشی‌ده گوتورور ايچگی‌يه وبربر أوده چوجوغی، قاريسی بيك بير عذاب و اضطراب ايچينده قيوراناراق آجليق و محتاجليغيك أك آجی، أك آغلاتيجی، أك ده‌رين، أك سياه أللرينی ياشارلاردی، قادين بير طرفدان چوجوغينی بسله‌مك ديگر طرفدان أويله اوغراشماق، حيات ايله مبارزه ايتمك مجبوريتلری قارشيسينده چارپينا چيرپينا تمام اون آلتی سنه ديديشميش، اوغراشميش، نهايت، ذره‌ـذره بيچرانان جوروبه‌ن وجودی، كميكلری اوزه‌رينه چوكه‌ن منحوس ورميك تخريباتينه دايانامايارق بيقيلوب گيتميشدی ذاتا او زمانه قادار سوقاق اورتالاـ رينده اركك چوجوقلارله سوقاق اوبونلاری اوينامافله گچه‌ن حياتی ده‌رين بير سفالته نامزد گورولوبوردی.

روحا ترقی‌يه مشتاق اولاراق دوغان بو بد بخت چوجوق آناسی ئولديكدن

صوکرا بوتون بوتون باقیمسیز و کیمسه‌سز قالمیشدی. چوجوقلوغی محرومیتلر ایچینده گچه‌ن یشارنزیهه گنجلیك مقدماتینده بولوندوغی صیرالارده کندیسنی حیات ظالمتیندن قورتارماق اوقوبوب یازمق هوسینی قلبینده دویموش و بو آرزوسینی بیك بیر قورقو ایله باباسینه‌ده آچمیشدی. جاهل و سفیل بیرمخلوق اولان بو اذعانسز و وجدانسز بابا قیزینیك بو مقدس آرزوسینی تقدیر و کندیسینی تشویق ایده‌جك یرده بالعکس تحقیر و تهدیده باشلامیش حتی دو گموشدور.

فقط بوتون بو تکدیر و تهدیدلره رغماً چوجوغیك بوره گینده کی اوقوماق أملی آتشله‌نمیش، آلوله‌نمیش نهایت بو شوقیك سوق و تاثیریله بیر گون باباسیندان گیزلی یاقینلارینده بولونان «قاپو آغاسی ابراهیم آغا» ابتدائی مکتبینه گیدوب معلمه آرزوسینی سویله‌میش و ئوکسوزلیگینی آگلاتاراق حیاتینی، سفالتینی حکایه ایده‌رك مکتبه قبول اولونماسینی رجا ایتمیشدر.

قیزینیك مکتبه گیتدیگنی ایشیتدن ابوظالم بابا درحال أویندن قوغموش قیزجاغیز گونلرجه قوموشولارینیك أولرینده گیجه‌له‌میش، بیر صیغینتی حیاتی یاشامیشدر. عمری باباسینك أوینده قورو تاختالار، اوت مینده‌رلر اوستونده سورونمك و سورو گاه‌تمکله گچه‌ن یشارنزیهه‌نیك بوتون تحصیلی، او، صرف کندی آرزوسیله اگیتدیگی و او یوزدن‌ده بیك بیر بلایه معروض قالدیغی ابتدائی مکتبنه دوام ایده بیلدیگی بیر سنه‌جیك ظرفینده الده ایده بیلدیگی معلوماتدان عبارتدر. اوست طرفی صرف کندی ذاتی غیرتی وارادتیله ألده ایدیلمیشدر.

۱۳۱۲ سنه‌سیندن‌بری شعر یازماقدا دوام ایدن یاشار نزیهه تورك شاعر و شاعره‌لری ایچینده یگانه پرولتاریا، عوام صنفی شاعریدر. اولانجا الهام و هیجانینی emotion کندی سفیل و سر گردان، محتاج و پریشان حیاتدن آلمیشدر. چکدیکی هجرانلار. گوردوگی و یاشادیغی بحرانلار، أسیری اولدوغی هیجان و خلجانلار او ألمدیده روحینده سونمه‌ز بیر شعر و صنعت آتشی طوتوشدورموش، دائمی بیر الهام منبعی آچمیشدر. أساساً شعرلری بوتون ألم و ماتم، أنین و گوز یاشیدر.

(۳۱۲)ده احمد راسمیك «معلومات» غزته‌سینه «لیلا فریده» نام مستعاریله یازدیغی

چاره بولان اولمادی بو یارده‌یه
پك یازیق اولدی دل آواره‌یه

بیتیله باشلایان شارقیسی یاشار نزیهه‌نیك شاعرلیگنی اورتایه آتماسینه وسیله اولموش و «مظلومه» نام مستعاریله:

سوزش عشقیگله هر آن آه و أفغان أیله‌ریم

دیبه باشلایان شارقی‌بی یازوب مطبوعات عالمینه آتیلدی و بیر مدت «مخموره» «مهجوره» نام مستعارلریله منظومه‌لر یازدی. آرتیق کندیسینی تانیتمیش بیر آزده جسارت آلمیشدی.

(۱۳۱۴) سنه‌سینده‌ده اوله‌نمیش، ایلك زمانلار بیر آز گونشلی گونلر گورور کیبی اولموش ایسه‌ده اوزاقدان یوزینی گوسته‌رن بو سعادت بیر فجر کاذب کیبی چابوجاق سونوب گیتمشدی. ایکی کره أوله‌ندیگی حالده ایکیسینده یأس و هجراندان باشقا بیر شی گورمه‌یه‌ن، آجیدان باشقا ذوق طاتامایان یاشارنزیهه بیر چوق اخانت واهانتلره هدف اولدوقدان صوکرا بیر اوغلو ایله دول قالاراق حیاتیك دیکنلیکلری، چاقیلیقلاری آراسینه بووارلانمیشدی. او زماندان بهری یاشاماق ایچین مبارزه‌دن بیر آن خالی قالمامیشدر. بوتون امیدینی استقبالینه حصر ایتدیگی اوغلونی یتیشدیرمك ایچین گیجه گوندوز چالیشیر، بکار چاماشیرلاری بیقار. عسکر و فقرا ألبسه‌لری دیکه‌ر، ألینك أمگی، آلتینیك تریله قازانیر یاشار و یاشاتیردی. «شو راه معیشت» عنوانلی منظومه‌سی حیاتینیك صادق بر ترجمانیدر:

حیات ده گل بو حیاتیم عذاب نار جحیم
دوشوندورور بنی مأیوس ایده‌ر بو حال ألیم
لیم گولمر دل زاریم عذاب ایچینده ایکن
گورونمك ایسته‌یوروم حاقه متصل بینه شن
بیر عاجز ایکنه ألمده، ئوکیمده‌بیر گرگف
بلایه، محنته، آلامه گوکلوم اولدی هدف
قورو بیر آدمك ایچین متصل سعی ایده‌ریم
بلای قهر معیشتله قهر اولور گیده‌ریم
ایتمر دورور بنی بیر دست آهنین سیاه
دیگه‌نلی، تاشلی، اینیشلی، یوقوشلو بیر یوله آه

ايله‌رله‌ديكجه بو تاشليقلى يولده زارونزار
ايده‌ر بو سوزلرى بير صوت هاتفى تكرار
حياتيك ايشته بو يول طالعيك قارانليقلار؛
چامور، ديكه‌ن، اوچوروم، بى نهايه تاشليقلار.
ايله‌رله رجعتيك آرتيق محال زاوالللى قادين
قيريلساده يورو بدبخت: أليك، قولوك، قانانديك،
بير عاجز ايكنه سلاحيم بو راه وحشتده
ايله‌رله‌ريم دوشه قالقا بو راه ظلمتده
نه بير ستاره، سماده، نه بير سحاب سفيد،
نه‌ده زمينده گورونمكده بير ضياى اميد.
صاغيم، سولوم يوجا داغلار ئوكومده بير اوچوروم
دوشه‌ر يووارلانير، اينجينير خراب اولوروم
غريب و غمزه‌ده‌يم يأس و حزنه مستغرق
ايله‌رله‌ريم بو معيشت يولونده چارپيناراق
بو يولده يوق دوتاجق كيمسه دست لرزانم
بو يولده يوق سياه‌جك كيمسه چشم گريانيم
بو يولده گريه، كدر، غم، أنمدر همراهيم
نه حاليمه آجيبان وار، نه ديكله‌يه‌ن آهيم
بو يولده قارشيمه چيقماز وفالى بير انسان
ايله‌رله‌ريم گيجه گوندوز غريق آه و فغان
نيچين بو داغلارى بن بويله طيرمانير آشاريم
نيچين بو تپلكه‌لى يولده متصل قوشاريم
نيچين... ندن اولاجاق هپ قورو بير اكمك ايچين
ايله‌رله‌ريم بينه بيك مشكلات ايله هر گون
ديكه‌ن، قايا، اوچوروم، داغ ديمه‌م گچه‌ر، گيده‌ريم
سوروكله‌يور بنى ايشته بو يولده هپ قدريم.

ختامه ايرمه‌يه‌جكمى بو راه وحشتزار
حياتى ايتمه‌ديم هر دقيقه استحقار
ختام عمره قدرمى بويول دوام ايده‌جك
جهانده بنمى‌يم هر محنتى تمام ايده‌جك
ظلام وحشت ايچينده ايله‌رله‌ريم هيهات
ختامه ايرسه‌ده قورتولسام آه بو غملى حيات
بير عاجز ايكنه ايله بير جبل ناصل قازيلير
شكسته خامه ايله چكديگيم ناصل يازيلير.»

بوتون بير حيات فجاعيتك حكايهٔ سرگذشتى اولان شو منظومه‌ده بزم بير چوق اتباعلاره شاهد اولوروز، رجائى‌زاده‌دن، حامده‌ن، فكرته قادار بير چوق شاعرلريك تأثيرينى گورورو‌ز. ياشارنزيهه هپسيندن آلديغى انطباعلارى يوغورور كندى ألملى قلبينيك سوزگه‌چيندن گچيره‌ره‌ك زهرلى، هجرانلى بير نغمه حالينه قوياراق ترنم ايده‌ر.

سعينه مكافاتاً قاضى كوى صلطانيسينه ليلى مجانى اولاراق قبول ايديله‌ن اوغلينه ويرديگى منظوم نصيحتلر، گونده‌رديگى منظوم مكتوبلارده حيات و سفالتينك، اضطراب و محروميتينك جانلى بير‌ر تقويمى، هيجانلى بير‌ر episode سرگذشتيدر. اونلارده اوغلونه چاليشماغى، اوقوماغى توصيه ايده‌ر، كندى چكديگى اشكنجه‌لرى آكلاتير و صوك اميدينيك آنجاق اوكا، اوغلونه باغلى قالديغينى، هيچ اولمازسا اوميدينيك بوشه چيقماماسينى تمنى ايده‌ر. ياشارنزيهه آرتيق بو حياته آليشميش اونو كله ئوگور اولموشدور. زهرى حياتلارينه غدا حالينه گتيرمه‌ن بيچاره مريضلر كيبى اوده او ألمدن، او ياسدن، او هجراندان بير ذوق، بير حظ دوبار، اونى او ألملى حياتيندان آيرماقله مساويدر.

ياشارنزيهه‌نيك تحصيلى پك محدوددر. بالخاصه كندىسى يتيشديره‌ن محيطى، ذكاسى وگوگوسيدر. فلاكتلريك تربيه‌سى آلتينده يتيشه‌ن بو شاعره قارشيسينده ذوق و سفاهت ياشايان دويغوسيز، صاغير، كور بير كتله‌يه قارشى هيچ بير زمان يوره‌گينده بير كين حس ايتمه‌يه‌جك قادارده نزيهه روحلو، و بوكسك حسلى

بیر قادیندر. سفالتینی حیات اجتماعیه‌نیك انسجامسزلغینه قتعادی موازنتسیزلیگیك تأثیرینه ده‌گل دوغرودان دوغروکندی طالعینه عطف ایدوب متوکل resignee بیر حیات سورمر.

«صباح»، «خانملاره مخصوص غزته»، «ترقی»، «قادین»، و «قادینلار دنیاسی» بیرخیلی أثرلری انتشار ایدمن یاشارنزیهه خانمیك «بیر دسته منکشه» عنوانلی بیرده مجموعهٔ اشعاری انتشار ایتمیشدر.

لسانی، اسلوبی و الهامی

یاشار نزیهه‌نیك لسانی پارلاق. قوتلی زنگین بیر لسان اولماقدان زیاده قلبی حزین، هیجانلی، خاستا و صمیمی sincere بیر لساندر. اسلوبی ساده، آچیق فقط ابتداله یاقیندر. بیر چوق یازیلارینده حساسیت و رقتی اعتباریله سه‌ودیکی رجائی زاده أکرمه تنظیره چالیشمیش اونیك لسانینی، اویله آهنگینی اونیك حزن ورقتی ویرمك ایسته‌میشدر.

(۳۱۷) سنه‌سینده «ترقی» مجموعه‌سینده چیقان «تخطر ایت» عنوانلی منظومه‌سیندن آلینان شو:

اونوتمادیم او صوك نصیحتی او لیل وصلتی
اونوتمادیم او دملری، او روز پرمسرتی
اونوتما سن‌ده سه‌ودیکم او طاتلی طاتلی صحبتی
سنگله گیزلی گیزلی حسبحالیمی تخطر ایت؛
دوشون او یرده بیرگیجه نه ربته ناله‌کار ایدیم
المله بی قرار ایدیم فغانله دمگذار ایدیم
نوازشگله صوگرادە نه رتبه پر مسار ایدیم
تبسمیگله محو اولان ملالیمی تخطر ایت...

قطعه‌لاری تمامیله اکرمانه‌در. یاشارنزیهه‌نیك یازیلارینده چوشغون لیریك بیر روح، خاستا بیر قلب واردر. الهامی ألمیندن دوغار حسی‌در. تصویرلرینی تحکیه‌لرینده آجی بیر حقیقی réaliste چهره‌سیله میدانه چیقار وزنلریك انتخابنده بویوك بیر اسابتی و موفقیتی‌ده بوقسادە، افاده موثریتی واردر.

رجائی‌زاده أکرمیك:

مقیم راغ اول أی گوگول فیوض نوبهاری گور
شکوفه‌لرده موج اولار صفای حسن‌یاری گور

دیه باشلایان «نوبهار» عنوانلی منظومه‌سی تقلیداً یازیلمیش دیه‌یله‌جگمیز شو «گوزومده یوق...» آدلی منظومه‌سی وزنیك موافقتسزلیکینه رغماً قابی و حسی‌در:

گل أی پری نوبهار، بهار فیضباره باق!
گزوب چمینده ناز ایله شو جوی نشئه‌داره باق
بهاره شارقی سویله‌یه‌ن هزار نغمه‌کاره باق!
گچه‌ن بهاری یاد ایدوب گچیردیگیك بهاره باق؛
بیزی غریق حزن‌و غم ایدن شو روزکاره باق!
گوزومده سنسیز عالمیك سروری یوق، صفاسی یوق
جهانده چونکه هر شئیك بقاسی یوق وفاسی یوق
زوالی خاستا گوکلومیك طبیعی یوق دواسی یوق
تحسر گله روز شب بوعا شقیك بکا ایدر
سن اولمایینجا هر ساعت حیاتدان اشتکا ایدر
گوزومده یوق چمین چیچك نسیم صبح بی‌قرار
گوزومده یوق شکوفه‌لرله ارضی سوسله‌یه‌ن بهار
گوزومده یوق جهانی نغمه‌سیله دولدوران هزار
گلیر غراب صداسی سمعمه نوای عندلیب
تحسریگله آغلاتیر بنی بو بخت بی نصیب
گوزومده یوق سما، ده گیزه، نه رنك رنك اولان سحاب
گوزومده یوق طلوع، غروب، نه آفتاب، نه ماهتاب
سروری سنسیز عالمیك بنی ایدرمی نشرباب
گوزومده یوق سمادان ارضه یاغسا نشوه‌سرور
گوزومده یوق قمر جهانی هر شب ایتسه غرق نور
گوزومده یوق چمنلریك اوروحفزا حضارتی
گوزومده یوق بویل بوتون چیچکلریك لطافتی
نه گللریك طراوتی، نه قوشلاریك شکارتی
گوزومده یوق‌در عالمیك صفاسی، ذوقی، نشئه‌سی
نه گللری، نه سنبلی، نه لاله‌سی، منکشه‌سی

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No.

ایده‌ر ملالیمی مزون سماده هپ ستاره‌لر
قانار تحسیریگله آچدیغیك سینه‌مده یاره‌لر
بو درده قالدی چاره‌سز نه رتبه وارسا چاره‌لر
یتیش بوزخم ناعلاجه چاره بول طبیب‌دل
آقان سرشك آتمی اونرمین اللریگله سیل
غروب اولوحه صان‌که آه! امیدیمیك زوالیدر
طلوعه باقسام آغلاریم او عشقیمیك مثالیدر
زمینده هر شکوفه صان‌که حسنگیك مالیدر
نه سویله‌سه‌م، نه یازسام هپسی عشقیمیك ملالیدر
«سنی الله گیچرمك آه! امللریك محالیدر.»
تحسریگله سه‌ودیگیم گوزومده یوق حضورو خراب
نه گریه‌در، نه غمدر آه وجودیمی ایده‌ن خراب
دروندە اشله‌ر آچدیغیك جریحه‌لر که بی حساب
عدمله‌ره سورو گله‌یور بنی بو چکدیگم عذاب
بو افتراق ایدر بنی یاقینده بیر بیغین تراب
گوزومده یوق سن اولماینجا پارلایان شو کیهان
گوزومده یوق سن اولماینجا بیل‌که نشوهٔ جهان
سن اولماینجا نوبهار بکا حزنلی بیر خزان
سن اولماینجا غنچه‌لر گوزومده بیلکه خار اولور!
سن اولماینجا همدمیم، أنیسیم آه‌و زار اولور!
گوزومده یوق حزین — حزین آقان شوچوبیار صاف
چمنلره، چیچکلره نگاهیم ایتمه‌ز انعطاف
سگا بو عشق صافیمی نه یولده ایتمه‌م اعتراف
اینانمایورسیك أی پری ملال قلب زاریمه
دوشه‌رسه‌م حسرتیگله خاکه باری گل مزاریمه...

اورخان سیفی

حیاتی .

اورخان سیفی (۱۳۰۶) سنه‌سینده ایستانبولدا بوغاز ایچینك آنادولو ساحلی کویلرینده‌ن اولان (چنکل کویی) نده دنیایه گلمشدر. پدری میرآلایلیقدان متقاعد آمین بگدر .

ابتدائی تحصیلنی کویینك محلی مکتبلرینده بتیردیکدن صوکرا مرجان اعدادسینه گیره‌رك ایکینجی درجه‌لی تحصیلنی‌ده اورادا بیتیرمیشدر . گنجلر ایچینده تحصیلنی اکمال ایده‌نلرده‌ن بیری اورخاندر. عالی تحصیلنی‌ده مکتب حقوقده تمامللایاراق (۱۳۲۹) تاریخینده شهادتنامه‌سنی آلمیشدر . داها تحصیلنی بیتیرمه‌ده‌ن شعره باشلامیشدی .

اورخان سیفی رقیق، حساس، متهیج روحلو اینجه بر شاعردر. فطرتیندا کی استعداد ایله پك ایرکن باشلادیغی شعرده پك گوزل نمونه‌لر ویرمیش و بوتون آرقداشلاری آراسینده ممتاز بیر موقع طوتموشدور. بیر زمانلار (خیابان) آدلی بیر مجموعه نشر ایتمیش ایسه‌ده دوام ایده‌میشدر.

بالاخره تورك یوردی و یکی مجموعه گیبی مجموعه‌لرده‌ده چالیشمیشدر. رفیق خالدیك چیقاردیغی (آی‌ده‌ده) عنوانلی مزاحی غزته‌یه مزاحی یازیلار یازمیشدر .

صوك زمانلاردا یوسف ضیا ایله مشترکاً (آق بابا) آدلی بر مزاحی غزته چیقارماغا باشلامیشلاردر .

سیفی ۱۳۳۰ سنه‌سینده مجلس مبعوثان قوانین قلمنه کاتب اولاراق گیرمیشدر . اوچ دورت سنه قادار اورادە بولوندی. بو گون‌ده استانبولده رسمی وظیفه‌ده‌در .

اورخان سیفینك مطبوعات عالمینده تانینماسینه یاردیم ایده‌ن رضا توفیق کندیسینی‌ده

تشویقده‌ن گه‌ری دورمامیشدیر. وسیله دوشدوکجه بحث ایده‌رك صنعتی و قابلیتی حقینده مقاله یازاراق خلقه تانینمیشدیر.

اورخان سیفی‌نیك شعرلرینی تسجیه ایده‌ن Caractériser خصوصیت پك بارز اولان ربابیلیگی lyrisme یدیر . حقیقی بیر الهام ایله یازدیغی منظومه‌لری بدیعی، حسی و فکری قیمتی حائز أثرلردر. صنف فانته‌زی، صرف تقلید أثری و بضاعه جیری بیر مزاح satire محصولی اولان یازیلاری‌ده واردر که قیمت بدیعیه و أدبیه‌دن بهره‌دار ده گلدر. فطرتینده مزاحدان، نشئه‌دن زیاده حزن، هجران و استغراق بساه‌یه‌ن گنج شاعر آنجاق بو حسلریك تأثیری آلتینده یازدیغی زمانلار بیر هیجان بدیعی گوسته‌ره‌بیلیور .

ایله‌ریده شاعریك حقیقی مسلك و قدرتینی اثبات ایده‌جك أثرلر ویره‌جکینی شیمدیه‌یه قادار ویردیگی أثرلر قوتله وعد ایتمکده‌دیر. اورخان سیفیده صنعتیك حقیقی ضامنی اولان صمیمیت sincérité واردر. گنج صنعتکاریك « گوگولده‌ن سسلره‌ی قیمتلی بیر بدیعهٔ شعریه‌در. ایچینده حقیقة گوگولده‌ن قوپموش سسلر، روحده‌ن آیریلمیش أنینلر واردر. شو اعتبار ایله بیر قوتلی یوثیقهٔ استعداد اولور. وزن، قافیه، آهنك گیبی شعریك، نظمیك لوازمینه قارشی بوبوك بیر تقید گوسته‌رمیش‌در .

اورخان سیفینك بیر چوق أثرلرینده‌ن گورولمن بیر خصوصیت‌ده عادتا چوجوقلاره و چوجوقلوغا خاص اولان صفوت و ساده دللیکدر . بوده سیفینك أثرلرینده صمیمیتی قوتله‌ندیرمکده، طبیعیلیگی آرتیرماقده صنعتینه قوتلی بیر شاهد اولماقدادیر . شاعریك طبیعتینده لاابالیلیك، تمیزلیك أثرلرینده‌ده ایزلرینی گوسته‌رمکده‌دیر .

یکی شاعرلریك پك بوبوك بیر أهسیت ویردیکلری دکلردن بیری قافیه‌لردیر. یکی، رنگین و زنگین قافیه بولمق مراقی بوتون گنجلری صارمیشدر بو بیر آز حامدیك قافیهٔ مقیده مراقیندان، بیر آزده یحیا کمالیك یکی قافیه‌لرله آهنگی آرتیرمق غایه‌سینده‌ن گلمیش تأثیرلردر. بو تأثیر اورخان سیفی‌ده‌ده

پك بارز صورتده گورونمكده‌دير. اورخان سيفى آچيق لسانله تورکولر، مانيلر، ديوانلار و مختلف منظومه‌لر يازميشدير.

مانيلرينده‌ن بير قاچى :

سن گل دالينده غنچه،
بن داغ يولونده يونجا.
سن آچيلير گوله‌رسيك،
بن صارارو‌ب صولونجا!
حضوريكه وارايم،
ديز چو كوب يالوارايم :
سنسيك چالان گوگلومى،
آچ قوينيكى آرايم!
ئوكسوزوم آووت بنى،
قوينكده اويوت بنى.
عشقه يكمى باغلاديم،
يوزيكدن اوقوت بنى!
بولوتلاردان ياغمسيك،
قوشلاردان يارامازسيك،
بير حالده قرار ايتمه‌ز،
بير دالده دورامازسيك!

بوتون بو مانيلر صافيانه بير أدا ايله يازيلميش اولماقله برابر گوروش، دوبوش، دوشونوش اعتباريله يكيدر، عصريدر. خلقيك عنعنه‌سينه، شيودسينه، آدابينه اويمايان جهتلرى‌ده واردر. تورکيك عنعنه‌سينده ديز چوكوب يالوارماق يوقدور. « قوشلاردان يارامازسيك » تعبيرى ايستانبوللييجا بير تعبيردر. مع مافيه بوتون بونلاريك روحينده اينجه بير حس، ظريف بير دوبوش واردر.

« تورکو »

« دنيادە بيريجيك سەوديگيم سنسيك،
گوزەلسيك، اينجەسيك، طاتليسيك، شنسيك!
ناصيل باشقاسينى گوگلوم بگەنسيك ؟
گوزەلسيك، اينجەسيك، طاتليسيك، شنسيك!

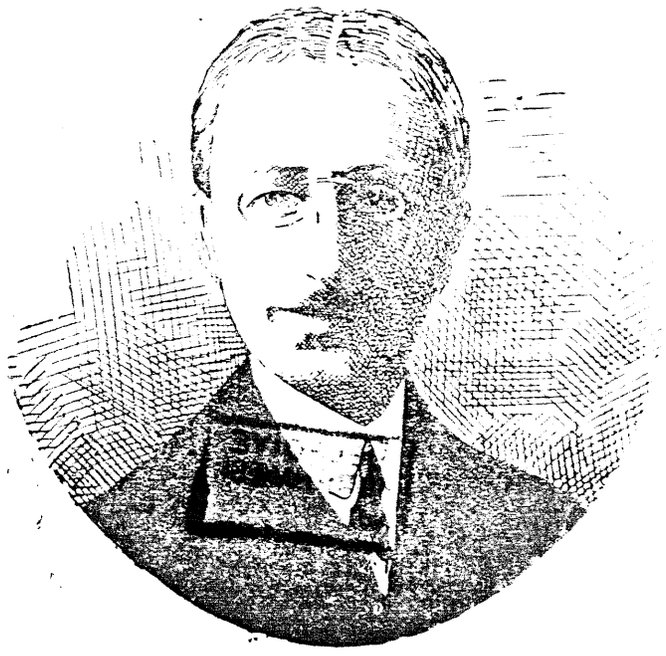

آرایور گوزلریم بوتون گون سنی ،
گوردوم گه‌چیور کدن بینه دون سنی ،
گوروب‌ده سه‌وه‌مك نه ممکن سنی؟
گوزه‌لسیك، اینجه‌سیك، طاتلیسیك، شنسیك!»

غایت ساده بیر لسان ایله یازیلمیش اولان شو شرقی هیجده فوق‌العاده بیر شی اولاماماقله برابر تمیز ونزهدر. ابتدالدن کندینی قورتارمیش بیر «سهل ممتنع» حالینه گیرمیشدر :

«بیر عشقیك صو گوندہ»

قوللاریم چوزولوب دوشدی بونوندن .
داغیلمیش بیر دەمت گیبی آتیلدم .
بینه یالار سوره‌ن بو عشق اوینوندن ،
اوه قازانجلی چیقدی.. بن آلداتیلدیم!
گه‌چیور حسرتله هفته‌لار، آیلار ،
گه‌له‌جك صاندیغیم بیر جواب ایچین :
باری، نزاگتاً، ایتسه اعتذار
بکا چکدیردیگی اضطراب ایچین !
ایلك توگجه، بو عشقلك باشلانغجینده
باقیشیر گوله‌ر که‌ن ده‌رین گوزلره .
کیم امید ایده‌ردی، بو طاتلی سودا
بیته‌جك صو گوندہ آجی سوزلره!
هیچ تانیشماسایدق، هیچ.. مؤبداً
قالسایدیق اوزاقدن بوبله آشنا.
نه بنی ترك ایدوب گیتسه‌یدی، نه بن
ایچمیدن «وفاسیز!» دیسه‌یدیم اوگا!

فیرطینا وقار
قودورموشسك ده گیزده‌ن انتقام آل!
افقلاردان ظلام آل!

آغاجلار يپق، بولوتلار چك ـ چاك ايت؛
بوتون دنيايى ايستەرسەك هلاك ايت!
فقط يالكز
بنم سس‌سيز و ايصسيز
شو حجرەمدەن چكيل، خوليامى بوزما؛
بنم رؤيامى بوزما!
نه در تهوريك أى باد،
بو بيتمەيەن فرياد،
بو صيحەلار، بو غريو؟
أى ديو،
قودورموشسالك دەكيزدەن انتقام آل!
افقلاردان ظلام آل!
قيريلسين چيلديران ضربەكدەن امواج،
بوتون ساحللر اولسون محو و تاراج؛
بنم يالكز اوزاقلاش مسكنيمدەن،
چكيل گيت روزنمدەن!
أى سرسرى، چكيل،
روحيمدا منفعل
بيرشى وار.. ايستەريم أبدى ايستەريم سكون!
مجنون
قودورموشسالك دەكيزدەن انتقام آل!
افقلاردان ظلام آل!
بويوك قوشلار، اوزاق داغلاردا قالسين آشيانسيز،
سمالار كهكشانسيز!
گوكارده يانان نجوم سونسون!
گوستەردىگى بير هجوم سونسون
مهتاب كوپوكلو داغلاردا!
روحيندا بير انتقام واردا

بيتمەزسه بو چارپينشلار أى باد!
بيهوده ئو گومده ايتمه فرياد،
داغلار، قايالارلا گيت، قوجاقلاش؟
فقط يالكز بنيم سس‌سيز محيطيمدەن اوزاقلاش!
بيراق، يانسين شو ساكن حجرەميك صولغون شعاعى،
بيراق، قالسين شو محزون انتماعى!
ديشاردا يورغون آديملار.. چالينديى صوكرا قاپيم،
«عجب گلەن بو زمان كيم؟» ديديم، گيدوب آچديم.
گورونجه قلبيمى اويناتدى بير كوچوك لرزش؛
غريب چهرەلى، أعصار ديده بير درويش!
أئينده بوزدان عصا، قولتوغوندا بير نى وار،
اوموزلارينداى اوزون، بم بياض اوزون صاچلار.
نه وار؟ ديدم، نره‌دەن گلديك اختيار؟ نه آديك؟..
نەدەن و قورقواو يوللاردا بويله گيج قالديك؟
ـ اوزاق، اوزاق... ديدى، مجهول اوزاق افقلاردان
سورو كلەيور بنى روحيمدا دويدوغم هجران!
قطبلاريك گچەرمك منجمد دەكيزلرينى،
اميديميك آرادىم هر طرفدا ايزلرينى،
يابانجى يوللاريك اوستونده آغلاديم، قوشدوم؛
بهاريك عاشقيم، «قيش»در اسميم أى دوستيم!
ـ سكا مشئوم بير خبر: درويش،
سەو گيليك گيتدى چوق زمان أول!..
بللى يورغونسيك اختيار، بكا گل
مسافر اول بو گيجه!
چيلديران فيرطينايله گيتديكجه
ديشارده صان كه قارانليقدا آرتيبور مدهش!
بلكه حجرەمده مضطرب روحيك
بولاجاقدير بير آز، حضور و سكون!

او دامدا بير گوشه‌نيك گولگه‌سينده گيزله‌ندى؛
او دامدا هر يەره قسوتلى بير سكوت ايندى.
گچدى سس‌سيزجه بير زمان آرادان..
ديەيم كه: متمى هجران بى نهايه اولان
بو عشقيك ايسته‌يوروم آ كلاماق فسانه‌سينى،
ديگه‌مك ناگيك ترانه‌سينى...
ترنم ايتمه‌يى آرزو ايده‌رميسيك دوستيم ؟
سنى روحيملا ايشته ديگله‌يوردم :

— ترنم —

صرصرلارا همراه، بوبوك داغلارى آشديم.
چيغلارلا دولاشديم،
صاندم كه شتا ملا بير اميده ياناشديم.
أعصار گلوب گچدى، فقط بولمادى پايان،
روحيمدا كى هجران!
سرمست اولاراق گچميش افقلاردان او دلبر،
فوشلارله، چيچكلرله برابر...
بيلمەم نەدن اولموش بكا مغبر ؟
بيهوده، ديميش، اولماسين آرقامدا شتابر..
بوق وصليما امكان!
لب بسته و هجرانزده بابالره صوردم ؟
— بيلمەم كه بولوتلاردامى. گوكاردەمى پنهان ؟ —
أواه جواب ويرمەدلر؛ نزده او فتان ؟
صوردوم: گيجه بيلدزلار اوز قدان باقيبوردى ...
داغلاردا پيگرلار آقيبوردى.
بير گوبو قادين يرده بير آتش ياقيبوردى،
بيردەن بيره بيلدزلار اوچوب اولدى گريزان،
مبهوت قادين.. صوصدى پگرلاردا كى ألحان!

گەزديم آراديم هر يەرى؛ بير فيرطينا اولدوم،
بيهوده يورولدوم،
يالكز شونى گوردوم، شونى بولدوم.
يالكز شونى دويماقدايم ألان:
هجران.. بينه هجران.. بينه هجران!
صباح.. اويانديم. اودام بوشدى، نيم مظلمدى.
بوقدى هيچ كيمسەدەن أثر شيمدى.
بن اويور كەن ياتاقدا آسوده،
دوماناى جاملارى ئورتموش بيرەر بياض پرده.
آراديم: اختيار عجب نرده؟
بوقدى هيچ بير اثر... قفەسلرده
ساده بوزدان عصا قيريقلارى وار،
آچيق قالان قاپيميك
كنارلارينده بياض، محترم بياض صاچلار!

اورخان سيفينك بو منظومەسى عروض ايله يازيلان سوبست مستزادلاريك أك گوزەلرينده‌ن بيريدر. گنج شاعر عصيانكار روحينى فيرطينا ايله تمثيل ايده‌رك طاشوب كوپوروبور حسلر، هيجانلارله دولو گوزەل بير شعر وجوده گەتيريبور Nosthalgique روحينا پك اويغون گلەن بو خيالى، أفسانوى طرزده افاده‌ده جانلى بير موفقيت گوسته‌ريبور. وزنيك متماديا ده گيشەن شكلى، بحرى، آهنگى‌ده ده گيشديره‌رك قولاغى اينجيتەن اطرادى، يكنسقغى‌ده اورتادن قالديريبور.

اورخان سيفى بو گونكى تورك أدبياتينك أك جانلى، أك وعدكار سيمالارندان بيريدر.

سيفى چوق ظريف، حسى، كوچوك منظومەلر يازميشدر.
شو «چيچكلر آچار كن» اونلاردان بريدر:
او چيچكلر آچار كەن، بن قوشلار گيبى،
روحيمدا گيزلى بير محبت سەزديم؛
داغلاردا قرارسيز بير روزگار گيبى

گوگولدەن گوگوله سرسری گەزدیم .
بلبلیك آشنا چیقدیم سینه ،
ایرماقلار جوشار کەن گوز یاشیم آقدی.
داغلوب قابمیك گل باغچەسینه
هر گوزەل گوگسینه بیر چیچك تاقدی.
حقیقتی ترجیح ایتمەدیم اصلا
طاتلی بیر گولوشه، بایغین بیر گوزه . . .
ایناندیم، یالانده اولسا، دائما
بیر بوسەیله تامین ایدیلەن سوزه .
گنجلیگیم—یاریم بن زمانینی ! —
دوام ایدەجه کدر آنجاق بیر بهار .
حس ایتدیم عشقیمیك هیجانینی
أكّ فضله طلوعدان غروبه قادار ! »

اورخان سیفینك هجه وزنیله یازدیغی حکایەلریك‌ده سیال بیرافادەسی، صمیمی بیر ادا‌سی واردر. یازیلارینا دیگر گنجلردن زیاده اعتنا ایدەر. ضیا گوك آلپك یاراتدیغی تورك آساطیرینه عائد حکایەلریك وبردیگی الهام ایله سیفی‌ده بعضی أفسانەلر یازمیشدیر. بونلار آراسیندا أكّ گوزەللرینden بیری‌ده: «پری قیزی ایله چوبان حکایەسی» آدلی منظومه‌سیدر :

چوق أسکی بیر زماندا ،
— اوغوزخان حکمدارمیش —
ایشیتمیشدیم «توران»دا
بیر پری قیزی وارمیش .

بو نازلی پری قیزی ،
و گوزەللیك بیلدیزی،
هر گوگولده بیر صیزی
بیراقاراق یاشارمیش .

ایصسیز داغلاردا گەزەر ؛
یوقموش ایزینده‌ن أثر . .
بعضاً گوروندوگی یەر
بیر سحرلی پیکارمیش.
یوزی پنبه بیر شفق،
گولسه ، گللر آچاجاق . .
یاشارمیش ایلده‌ن اوزاق ؛
دوستلاری چوبانلارمیش .
بو قیزئویله گوزەل که :
چیلدیرتیر عشقی بالکه !
اوقادار مخیل که :
عقللارا ضررمیش !
جفا ایمیش عادتی ؛
هیچ یوقموش مرحمتی .
سەومەیەن بو آفتی ،
سەوەندەن بختیارمیش.
ووروولورموش قلبینده‌ن ،
بیر کره اونی گورەن .
عاشقلاری ، تخمیناً ،
گورصاچلاری قادارمیش .
گنجلریك یوزی صولموش ؛
گوزلاری یاشلا دولموش . .
عشقی بیر آفت اولمش ،
بوتون جهانی صارمیش . . .
اولو خاقان، اوغوزخان ؛
بو قیزی مراق ایدەر ؛
گورمەك ایسته‌ر یانیندان .
چاغیرتیر یانینا . . . دیر :

سه‌ويملى‌قيز ، گوزه‌ل قيز !
داغ باشلارينداً ، ياليكنز
ياشايورسيك، بو نه‌دەن؟
بو گوزه‌ليگيكله سن
بير سحرلى گونشسيك !
سه‌ويملى‌قيز ، گوزه‌ل‌قيز !
تك يارانماز تاكريمز
كيمسه‌يى طبيعتده .
وار بير آشيك أبته ،
سن‌ده بيرينه آشسيك !
قيز بويله تك‌ياشاماق
باراشيرمى ــ هله باق ــ
سنيك گيبى گوزه‌له ؟
گل، قاريش آرتيق ايله ؛
نسلميز گوزه‌للەشسين !
قيز ديركه: ــ اولوخاقان ،
بن‌ده سه‌ودىم بير زمان !
وقتيله گنج بير جوبان
سه‌و گيليمدى، أشيمدى ؛
ياليكزيم فقط شيمدى .
داغلاردابختيار ، شەن،
سه‌ويشه‌رمك ياشاركەن
ــ بيلمەم كەبير گون‌نەدەن ؟ــ
بير سوز اونى‌اينجيتدى ؛
بگا داريلدى گيتدى .
نه كندى گلدى گەرى ،
نه دويولدى خبرى . .
ايشته او گوندەن بەرى

حس‌سيزيم ، قيدسيزيم ؛
تك ياشايان بير قيزيم!.
خاقان ــ دوشونور بير آز ــ
ديز : بو دوغرو اولاماز !
سنيك گيبى گوزه‌ل قيز ،
دائما بويله ياليكيز .
داغ باشيندا ياشارمى؟
قيزديركه : چاره وارمى؟
بن بير أششيز گونشيم ،
گوستەريك نەرده أشيم ؟ . .
سه‌وه‌نلر بنى بلكه
شوگەنيش گوكلرده كى
يلدىزلاردان داها چوق .
فقط ايسته‌ديگيم يوق .
اينانيك بوگا سيزده :
بولونماز ايچيكيزده !
خاقان ديركه : نه ضرر !
بولونماسادا ، آرار ؛
شبەەدەن قورتولوروز .
سن جواب ويرمه ؛ بولوروز ،
ايسته‌ديگيگى بلكه : . .
قيزديبر : او حالده پگى !
كيملرسه بنى سه‌ودن ؛
ــ خبر ويريك شيمديدەن ــ
دەنەيم اونلارى بن
بير سحرلى اويونلا !

ایچله‌رینده‌ن أگر، کیم
جواب ویرمیرسه . . بنم
او ، اولاجاق سه‌ودیکیم ؛
بن یاشاریم اونو کله !
بو خبر ، دالغا – دالغا
داغیلیر اورتالیغا .
عاشقلار ، اوزاق، یاقین
یوللاردان آقین – آقین
گایرلر . . . زاوالیلار ،
– هپ بیرده‌ن گنج، اختیار–
قاپیلوب امیدلره ؛
توپلانیرلار بیر یره .
پری‌قیزی، گوزه‌ل‌قیز ؛
افقه دوغان بیر یلدیز
گیبی ، یوکسه‌ك بیر غرور
ایچینده گلیر ، دورور .
سیلکینتجه آنسزین ،
ده‌گیشیر شکلی‌قیزیك :
قوش‌اولور، چیچه‌ك اولور،
بعضی‌کله‌یك‌اولور ،
بیر گل اولور آچیلیر ،
اینجی اولور صاچیلیر . .
بیر بولوته بورونور ؛
بیك شکلده گورونور . . .
عاشقلاری، هپ بیرده‌ن .
شاشیروب قالیر بوگا .
بولونماز جواب ویرمه‌ن
بو سحرلی اوبونه .

قیز : « آرتیق ، نه چاره ! » دیر .
خاقانه وداع ایده‌ر .
آیریلاجاغی زمان :
تا اوزاقدان بیر چوبان ،
– گوزلری دولو یاشلا –
خاجانلا ، تلاشلا
قوشار ، حضوره گیره‌ر :
رخصت اولورسا أگر ،
طالعمی ده‌نه‌یم !
صورمایك ؛ کیمم . نه‌یم ؟ . .
بیر سودا هواسیله ،
بیر هجرانیك یاسیله
آشاراق یوجا داغلار ،
گه‌زه‌رکه‌ن دیار – دیار ؛
آنسزین بو خبری
دویونجا دوندوم گه‌ری .
بیر سه‌وینجلی دوبغویا
قاپیلدیم . . گوگول بویا !
خاقان دیرکه او زمان :
کستاخلیق ایتمه چوبان !
بو قیز ، سنیك افقیکه
دوغاجاق گونش ده‌گیل !
بیر زاواللی چوبانه
لایق اولان أش ده‌گیل !
دوغروسی شو تکلیفیك
بو پری قیزی ایچین
بیر لکه‌در ، بیر ذلدر .
قیزدیر : اوده گوگولدر .

اينجيتمه‌يگيز صاقين ؛
بن راضى‌يم بيرافيك !
دورورلار قيزلا چوبان
قارشيليقلى او زمان :
سيلكينتجه آنسزين ،
ده‌گيشير شكلى قيزيك :
قوش اولور؛ اوچوب قونار
خافانيك اوتاغينا .
چوبان باقار، آه ايدر ؛
اودا بو سحرى مگر
بيليورموش أسكيدن .
بير قفقس اولور همن ،
بو گوزل قوشى آلير
او آنده قوجاغينا .
ـ بو بيرينجى امتحان .
بونى قزانديك چوبان !
قوش سيلكينير آنسزين،
ده‌گيشير شكلى قيزيك:
اينجى اولور بو سفر؛
صاچيلير بيردر بيردر
خافانيك آياغينا.
قفقسى‌ده هر يەرندن
داغيلوب دوشەر همن؛
بير صدف اولور ، آلير
اينجى‌يى قوجاغينا .
بو ايكينجى امتحان .
آديك نه سنيك چوبان؟

اينجى يانار آنسرين،
ده‌گيشير شكلى قيزيك:
هر اينجى بو سفرده
بير باشقا چيچەك اولور.
جانلانير همن يەرده
بوش قالان صدفلرده
بيرەر كلەبك اولور.
بير ياندا، ئويله رنك ـ رنك
آچيلير كەن چيچكلەر ؛
بير ياندا، تيترەشەرك
دولاشير كلەكلر . . .
بو صوگونجى امتحان،
تانيديم سنى چوبان.
آگلاديم شيمدى كيمسيك!
سن بنى تا أسكيدن
سەوب صوگرا ترك ايدن
وفاسيز سەودگيمسيك!
بونى آرتيق أيى بيل:
أش اولمام ممكن ده‌گيل
سن گيبى وفاسزه!
چوبان؛ گوزونده ياشلار؛
اوزمان نقله باشلار
ماجراسينى قزه:
سودا. او بير پرى‌در؛
قرار ايتمەز يەرنده.
گو گول كه سرسرى‌در،
دولاشير انزارنده.

سودا، اوگیزلی بیر اوق؛
گورونمه‌ز قاناتمادان.
قاووشمانیك طادی وق،
آبریلیغی طاتمادان.
به‌ن که: پك چوق آغلادیم؛
گه‌زدیم هجرانه گیده‌ن
یوللاری آدیم آدیم.
بنی آرتیق یگیده‌ن
هجرانه آتما گوزه‌ل
یتمز آغلاتما گوزه‌ل!
او هر درده تحمل
گوسته‌رمه‌ن دلی گوگول؛
گاه ایده‌ر دنیایه ناز.
هر دقیقه بولونماز
بیر حاله، بیر قراره.
سه‌ودیگی زمانلاردا
گل باپراغیندان اینجه .!.
بیر ستم ایشیدینجه
یارالانیر دمرینده‌ن،
اینجینیر هر یه‌رینده‌ن.
بیر گوندی: یاندی ایچیم؛
داغیلدی هپ سه‌ویجیم.
«الوداع آرتیق!...» دیدیم.
تحمل ایده‌مه‌دیم
بیر سوزه، بیر سیمه.
دوشون که: ترك ایتمه‌مه
بینه عشقیمدی سبب.!
سرسری، دنیایی هپ

دولاشدیم آدیم آدیم؛
بیر تسلی آرادیم؛
بولامادیم کیمسه‌ده،
بیر گناه ایتدیمسه‌ده؛
شیمدی ایشیت آهیمی،
باغیشلا گناهیمی
دوشدو گوم عشقه گوزه‌ل
سبب بوق باشقا، گوزه‌ل!
ده کیز گه‌چدیم، داغ آشدیم؛
خیلی سنه دولاشدیم؛
بختم قارا، صاچم آق؛
نه شکله گیرمیشم یاق!
باشیمیك تاجی گوزه‌ل!
حالیمه آجی گوزه‌ل!
اوغوزخان: آرتیق یتمز؛
بوغملی سوزلرله – دیر –
بنی آغلاتاجاقسیك!
شبهه ایتمه که جوبان،
سه‌ودیگیکیك هر زمان
عفوینه مستحقسیك!
وارمی قیزیم، سن‌ده باق،
بیر باشقا أش اولاجاق
سنیك گیبی گوزه‌له!
ألویریر بو آیریلیق؛
گلیك، بیرلشیك آرتیق؛
هایدی ویریك أل أله!

گه‌چسین نشئه. أگله‌نجه
ایچینده هپ گونو گوز.
تمام قیرق گون، قیرق گیجه
یاپیلسین دو گونو گوز!
ایشته: همه‌ن او گونی
باشلایان بو دو گونی
«فلك» دیدیکلری پیر
گورونجه، گیرمش‌ده‌نیر
یگیده‌ن بیر یاشینا!
بو دو گون ئویله اوزون،
سه‌ونجلی بیر دو گون که؛
بو، اوشرفلی، گون که:
داریسی یوردوموزوك
گوزه‌للری باشینا!

یوسف ضیا

حیاتی:

یوسف ضیاده اورخان‌سیفی گبی استانبولدا بوغاز ایچینده آنادولو ساحللرینده دوغموشدور. دوغوب یاشادیغی کوی بگلربگی آدلی هواسی، سلطان عزیز زمانلرنده کی تاریخی دبدبه وقیمتیله مشهور گوزه‌ل، سه‌ویملی بیر کویدر. یوسف ضیانیك باباسی سلیمان سامی‌بك‌نامینده بیر ذاتدر. یوسف ایلك تعلیم و تربیه‌سینی کندی دوغدوغی کویده گورموش صوگرا وفا اعدادیسنه گیره‌رك اعدادی تحصیلنی بتیرمه‌دن صوك صنفده‌ایکن چیقمیشدیر. آلتی‌آی قادارده آلیانس ایزرائیلیت مکتبنده بولونموشدور. صورت خصوصیه‌ده أوده‌ده درس گورموشدور. یگی یازیجیلار آراسینده چوق بازانلاردان بیری‌ده یوسف ضیادر. یوسف ضیا کوچوك منظومه‌لردن باشلایاراق منظوم‌حکایه‌لر، منظوم پیه‌سلر یازدی. یوقاریده‌ده سویله‌دیگمیز گیبی کندی مسلکلری حقینده سوز سویله‌مك داها پك ایر که‌ندر. هنوز او یول تمامیله ئوگلرینده بلیرمه‌میشدر. «یعقوب قدری» بوتون بو گنج نسلی اورخان سیفی، خالد فخری‌ده داخل اولدوغو حالده صمیمیتسیزلیك، و حس‌سیزلکله اتهام‌ایده‌ر «شعرده عشق» عنوانلی بیر مقاله‌سینده «اورخان سیفی»نیك عبدالحق حامده یازدیغی منظوم مکتوب دولاییسیله: «یگی نسل بویله قورو بیر قلب تاشیدیغی ایچندیر که هرنوع هیجانه بیگانه‌در. ایچیندن هیچ بیری شیمدی‌یه قادار نه وطنی، نه عشقی، نه گنجلیگی، نه‌ده علی‌العاده حیاتی ترنم ایده بیلدی...» دیبور.

فی‌الحقیقه گنجلیك موضوع و شعر اعتباریله داها بارز بیر موجودیت گوسته‌ره‌مه‌میشدر. بوده ئوگلنده بیر رهبر، حیات اجتماعیه و اقتصادیه‌ده بیر وضوح، دماغلارده بیر مفکوره ideal اولماماسیندان ایله‌ری گلیبور. لسان اعتباریله ساده‌له‌شه‌ن و گوزه‌للشه‌ن أدبیات بو صوك دورده موضوع sujet

الهام inspiration و حسیات sentiments اعتباریله قورولاشمیش ضعیفلانمیش سطحیله‌شمیش‌در. هیأت عمومیه‌سینده بیر جملّیت، بیر صنعت واردر. أسکی أدبیاتیك تکلف وتصنعی یرینه شیمدی بیرسطحیلیك، بیر صنعیلیك عارض اولدوشدور. عشق، بیر عشق حقیقی، بیر هیجان قلبی ده‌گل، دوشونولموش، یاراتیلمیش، اویدورولموش، اوزه‌نیلمیش یاپما بیر عشقدر. قلبیك جریانی یرینه دیلیك ظرافتی اقامه ایدیلمك ایسته‌نیلمیش‌در. معشوقه‌سینه قلبیندن دوغان بیر حسی سویله‌مکدن عاجز قالان ساخته عاشق اونی سوسلو کلمه‌لرله اولاماق، یالدیزلی سوزلرله آلداتماغا چالیشیور.. عادتا منظومه‌لرده بیر سیناما عشقی گورولویور. معناده‌ده بیر اصالت، بیر ممتازیت یرینه بیر محدودیت و یك عضوی بیر مرضیت، بیر شهوت sensualite حس ایدیلیور. خصوصیله یوسف ضیانیك بیر چوق یازیلارینده بو نقطه‌لار یك آچیق صورتده مشهود اولماقدادر:

گوگول یولجیسی.

کندیمدن اوزاقلاشدیم،
خیالیمه یاقلاشدیم،
ایچیم نشه‌یله دولو!...
گیجه‌سی صان که گوندوز،
داغلاری بیله دوم دوز،
نه خوش بو سودا یولی!..
عاشقیم، بیلمه‌م کیمه؟
البته سه‌ودیگیمه
بیر گون قاووشاجاغیم!..
صان که هر گه‌چه‌ن أتك
دیبور: یشانیرمی تك؟
ایشته تام سه‌وگی‌چاغیم!..
گه‌زیبورم سرسری:
بو، شاعرلیك أثری؛

گوزومده هیچ بیر شی یوق...
سن هر شیئه بدلسیك؛
بیراق، قلبیمی ده‌لسین
أی عشق، اوسحرلی اوق!...

بوتون بو یازیلارده أکسیك اولان أساسلی بیر نقصان؛ بیر نقیصه وار: اوده هیجانسیزلیق آتشسیزلیك... اونیك‌ایچین‌ده سریانی یوق... قلبی توتوشدورمایور، حتی‌ایصیتمایور بیله. شاعر عاشق اولماق، هیجان دویماق اوزره چارپینوب، چیرپینیور، فقط قلبی آتش آلمایور... زوداکی بیر عشق یاراتیور. وقتیله «نه‌رون» یك Neron الهام آلماق امایله رومایی یاقدیغی گبی گنج شاعرلرده عشق یاراتماق، عشقی دویماق، یاشاماق آرزولاریله موضوعدان موضوعه، خیالدن خیاله قوشویور فقط او وحشی قوشی أله ایتمگه موفق اولامایورلار:

بالقوندا کی قادین

أوینیك اوگوندن گه‌چه‌ردیم هر گون،
هر آقشام بکله‌ردی بنی بالقونده.
بکزی بیرآز اوچوق، گوزلری سوزگون،
کندی هجرانیمی گورووردوم اونده...
قاچ کره ایچیمده‌ن: گورمه‌سه‌م، دیدیم،
قاچ کره اویولدن دوندوم گه‌ریه
گورمه‌سه‌م دیدیکجه گورمك ایسته‌دیم،
حیاتیم بکزه‌دی بیر سرسریه...
او یولدان گه‌چه‌رکه‌ن بینه بیر گیجه
باقدیم اوزون اوزون: بوشدی بالقونی
امیدیم آزالدی امید ایتدیکجه،
بیر داها گورمه‌دیم؛ گورمه‌دیم اونی!...

گنجلر عشقلارینده بیر Donjuan روحی یاشاتماق ایسته‌یورلر؛ فقط آرزو لاریله فطراتلاری چارپیشیور. منظومه‌لرینده یاشایان گوگولرده بر طوتان بیر عشق ده‌گل سرسری بیر حس، بیر کله‌بك عشقیدر. بیر هر جائیلیگدر.

گوزلریك

بیر دالدان بیر داله قونان گوگلومی
بیر قارا سودایه صالدی گوزلریك؛
بیتردی صبریمی، تحمّلمی
صاپلانوب روحیمدا قالدی گوزلریك؛
اوشهلا باقیشلار سودا أسیری
گوگول تا ازلدن بهری أسیری،
ایچیمدهن چیقمایور اصلا تأثیری
بوتون الهاممی چالدی گوزلریك!
قلبم، حسرتیکله یانان بیر جولدر،
سوزگون باقیشلاریك انگین بیر گولدر،
یا بنی عشقیکله باشات، یا ئولدور،
عقلیمی باشیمدان آلدی گوزلریك!

طرزیندا قرشمالاری‌ده واردر. طبیعی بو یولی آچان رضا توفیق اولموشدی. بیر چوق گنجلر گیبی یوسف ضیاده فیلسوفی تقلید و تنظیردهن خالی قالمادی. یوسف ضیانیك «بیکتاش» عنوانلی ملّی پیه‌سی متعدد دفعه‌لار، «دارالبدایع» تیاتروسینده تمثیل ایدیلمیشدر. سیناریده آلینمیشدر. (عاشقلر یولی) آدلی بیر مجموعه‌سی باصیلمیشدر. بوگون اورخان سیفی و داها بعضی آرقاداشلارینیك اشتراکیله «آق یاپا» نامیله مزاحی بیر غزته نشر ایتمکده‌درلر. بیر چوق مجموعه‌لاره اشتراك ایدوب یازی یازمیشلار و بالخاصه جلال ساهریك ریاست ادبیه‌سینده توپلاناراق بر نجی کتاب، یکنجی کتاب..... عنوانلاریله بر سلسله «شعر، حکایه و تماشا» نشر ایتدیرمیشلردر.

یوسف ضیانیك «آقیندان آقینا»، «جنك افقلاری» آدلی ده ایکی کتابی واردر.. «آقیندان آقینا» یحیا کمالیك تأثیریله یازیلمیش بر اثردر. قافیه‌لر اعتنا ایله آرانمیش، دوشونولموش، بولونموشدور.

اجتماعی حیاتده کی دورغونلوق جدی و صنعتکارانه أثرلریك وجوده کلمه‌سینه مانع اولماقدادر. طبیعی یکی انکشاف ایله گنجلرده بیر موجودیت

گوسته‌رمه‌جکلردر. هر دورلو حسلری، هیجانلاری افاده‌یه قابلیتلی بیر حال آلان تورك لسانی ادبیاتی جانلاندیراجاق بدیعه‌لار یاراتماغا مساعددر. بوتون گوگولار وگوزلر اونی یاراتاجاق داهی صنعتکاری گوزله‌یور.

یوسف ضیانیك اثرلریندن «بیکتاش» عثمانلی تاریخینیك أك جانلی، أك سفیه بیر دوری دیمه‌یك اولان «لاله دوری»نه یعنی اوچونجو سلطان احمد زمانینا اضافه اولونان بیر وقعه‌یی تصویر ایدهر. اوچ پرده‌لیك منظوم بیر فاجعه‌در. هم یوسف ضیانیك دیلینه، و صنعتینه، همده بوگونکو نظمه بیر نمونه اولمق اوزره پیه‌سیك ایکینجی پرده‌سینی آلیبوروز.

ایکینجی پرده

احمد ثالث دورینیك مشهور حاووزلو قهوه‌لریندهن بیریسی. اطراف چپ چه‌وره پیکه‌لرله قوشاتیلمیش، یه‌رده بیر قاچ ایسکمله، یه‌گی‌چه‌یلهر اوتورموش نارگیله، چوبوق ایچه‌رله‌ر، دوراندان بحث ایدهرله‌ر.

بیرینجی مجلس

بیرینجی، ایکینجی، اوچونجو یه‌گی‌چه‌ری قهوه‌جی و چیراغی

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ وزیره امنیت ایدییور خاقان..

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ آغلار مملکتیك حالینه باقان؛
ایستانبول صان که بیر لاله باغچه‌سی،
قادینلاریك بیله آل فراچه‌سی!

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ گوندوز یه‌تیشمه‌یورموش گیبی هر گیجه
صباحلارا قادار چالغی، اگلهنجه،
صامور کورك اوموزوندا یانیندا ندیم!
بوتون مجلسله‌ری گه‌زمر افندیم،
نهایت آی باتار، یلدیزلار سونهر،
پاشامیز اوچ چیفته قاپیقلا دونهر.

قيدان سوزولوب گەچەر كەن داماد
آلقيشلاردان ايكلەر بوتون سعد آباد!
حال بوكه، ميداندا وطنيك حالى،
بيزى صايماز اولدو آرتيق أهالى!
وكلا، وزرا دالدى كيفينه
روزگارا قاپيلدى قوجا سفينه!
أگلەنجه يوزوندەن اونوتدوق دينى...

ايكينجى يه گى‌چەرى: ـ نه ديسەك نافله، اوزمه كندىگى!

«بيرنجى يه گى‌چەرى مارپوجوك اوجوله ماصايا ووراراق قهوه‌جينيك چيراغينا سسلەنير؛ چوجوق گەليرە»

بيرنجى يه گى‌چەرى: ـ چوبوغو دولدورسون سويله بابا گا...

«چوجوق يه گى‌چەرينيك ئوگوندەن‌نارگيله‌يى، قهوه فينجانينى آليرە.»

اوچونجى يه گى‌چەرى: ـ آغيرجا بير قهوه بيشيرسين بانا...

«بيرنجى يه گى‌چەرى؛ پنجەره‌دەن دقتله باقار. قهوه‌يه دوغرو ياقلاشان حمزه بگى ديگرلەرينه اشارت ايدەر.»

بيرنجى يه گى‌چەرى: ـ بوكورپه چوجوق كيم؟...

اوچونجى يه گى‌چەرى: ـ اومو؟.. بير عاشق!

ايكينجى يه گى‌چەرى: ـ صانيريم ايشله‌رى خيلى دولاشيق!

اوچونجى يه گى‌چەرى: ـ غالبا قيزى‌ده گورمه‌دەن سەومىش

ايكينجى يه گى‌چەرى: ـ ئويله سويله‌يورلار...

بيرنجى يه گى‌چەرى: ـ اما توحاف ايش!

اوچونجى يه گى‌چەرى: ـ دوغروسو، بيكنازدا جيانلار ده گەر!

ايكينجى يه گى‌چەرى: ـ أفه‌يه بير اوبون اونارسا أگر
شاشاريم...

اوچونجى يه گى‌چەرى: ـ اونلاردان هر شئيى بكله!

بيرنجى يه گى‌چەرى: ـ محبت اولورمو بير كەله‌به كله!...

« ايكينجى يه گى‌چەرى قارشى يولا باقار. صوگرا تلاشلا آرقاداشلارينا دونەر ـ . »

ايكينجى يه گى‌چەرى: ـ غالبا بورايا گەليبور،.. دوروك...

«حمزه شن، لاابالى بير سيما ايله ياقلاشير»

ايكينجى مجلس

اولكيلەر، حمزه

حمزه: ـ مرحبا آغالار...

يه گى‌چەريلەر: ـ (هپ بيردەن) ـ مرحبا...

بيرنجى يه گى‌چەرى: ـ (يانيندا يەر كوستەريرى): ـ بويوروك!.

«حمزه تكليفسيزجه اوتورور، گولومسەيەرەك أطرافينا باقار»

حمزه ـ نه قادار سەويملى ايستانبولو گوز.

بيرنجى يه گى‌چەرى: ـ ديلەريم دائما صفا بولو گوز!

ايكينجى يه گى‌چەرى: ـ يوردو گوز نه طرف... اوزاقمى؟.

(حمزه أليله اوزاقلارى اشارت ايدەر) ـ طونا!

بيرنجى يه گى‌چەرى: ـ آه!.. ايچيمده جوشدو اسكى فورطونا
اومبارك ايلدەن گەچدى آتيميز؛
ديللەرده دستانى سلطنتيميز!
هى گيدى گونلەر هى... هپ رويا اولدو!

ايكينجى يه گى‌چەرى: ـ (غيظايله) ـ قحبه ايستانبولدا چيلەميز دولدو!

حمزه: ـ (حيرتله يه گى‌چەريلەرى سورەر) ـ دنيانيك جنتى بنجه بوراسى،
انسان اونوتور هجرانى ياسى!
رويا گورويوروم صانديم اولا،
بنليگيم، شاشقينليق ايچينده حالا!

فه‌نه‌ر آلایلاری، سازعالمله‌ری،
گوکه‌لدن سیلییور هپ ألمله‌ری؛
قدینلار آتشین، اویناق بیر لاله
قاشلاری بکزه‌یور طبقی هلاله؛
بیر اینجه باشماقلا یوزله‌ر ئورتولو،
روزگار اوچودوقجا او ایپك تولو
بولوتدان چیقان آی گیبی هرسینه!
منتظر عاشقیك بیر بوسه‌سینه!
صوگرا او یورویوش، اوچابغین أدا
اوزاقدان گوزله‌رله ابدیله‌ن وداع،
دونیندن دونه‌رینه باقیشلاری وار،
سوزولوب، تا... روحا آقیشلاری وار!

بیرینجی یه گی‌چه‌ری: ـ أوه‌ت... آلداتیرلار ئونجه نازایله،
آغلارسیك ئوگونده بیك نیاز ایله،
نهایت عشقیکه، گویارام اولور،
گویا، اونا باشقا یوز حرام اولور،
هیهات!... اوچ گون بیله اوتورماز سنده،
أك حریص عشقیکلا اونو سه‌وسه‌که‌ده
ایشته او فتانا بکزه‌ر بو دیار،
سه‌ودیکی سه‌ومه‌یه‌ن قادار بختیار!..

حمزه: ـ بن سه‌ودیم دوغروسو

ایکینجی یه گی‌چه‌ری: ـ بیزده سه‌ومیشدیك،
گه‌چه‌ن زمان ایله پك چوق ده گیشدیك!

حمزه: ـ دون آقشام، قایقلا گیتدیم خلیجه،
گورمه‌دیم عمرمده بویله خوش گیجه!
ایکله‌یوردو حزین بیر طنبور سسی!
هر الده بیر بللور شراب کاسه‌سی!

سه‌رپلميش يير دمت قادين ساحله .
گو گوللەر دولو بير گيزلى آه ايله!

بيرينجى يه گى‌چه‌رى: ـ بو حالى گودوكجه آغلار بختيميز

حمزه: ـ جهاندا أشسيزدر پاى‌تختيميز،
آغلارمى بير بويله ديارا دوشەن؟
باقيك، شو سعدآباد خلقى ناصل شن!

بيرينجى يه گى‌چه‌رى: ـ ويرانەده بيله آچيلسا گللەر،
بيرجنت باغچەسى صانير بلبللەر!

اوچونجى يه گى‌چه‌رى: ـ پك دوغرو...

ايكينجى يه گى‌چه‌رى: ـ سوزلەريك بير آز نكتەلى!...

حمزه: ـ تيتره‌دى قلبيمك أك اينجه تلى!

اوچونجى يه گى‌چه‌رى: ـ آگلاديم بير بحران ايچينده‌سيگيز،
تيتره‌بور قالبيگيز گيبى سسيگيز.

ايكينجى يه گى‌چه‌رى: ـ ايشته، استانبولوك بو ايماك تأثيرى!

حمزه: ـ بن، اونو گورمەدەن اولدوم أسيرى!

اوچونجى يه گى‌چه‌رى: ـ نه يامان قيزميش‌به.. اما نام ويردى!.

حمزه: ـ مدحينى دويونجا روحوم اورپەردى!
آگلاتسام يك اوزون سوره‌ر ماصليم..

«ايكينجى يه گى‌چه‌رى، ديگرلەرينه، قهوه‌يه دوغرو گەلەن أفه أحمدى گوستەريير. يقوب گولوشورلەر.»

ايكينجى يه گى‌چه‌رى: ـ آمان أفه أحمد گەلدى صوصاليم...

حمزه ـ : گيمدر بو ؟

اوچونجى يه گى‌چه‌رى: ـ قيزتاشلى بيگنازيك دوستو!

بيرينجى يه گى‌چه‌رى: ـ وقتيله هيمز سه‌رميشدك پوستو!
شيمدى نوبت اونا گەلدى...

حمزه ـ : نه‌اعلا...

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ غالبا أفه‌دمن بیقمادی حلا.

اوچونجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ باقالیم!...

حمزه: ـ دوغروسو حیرتده قالدیم!..

«أفه احمد الینده بیر ساز، قهوه‌دمن ایچه‌ری سه‌وینه‌رمك گیرمز.»

اوچونجو مجلس

أولکیلر أفه احمد.

احمد: ـ نهایت عاشقیك سازینی آلدیم:

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ صحیحمی؟

احمد: ـ (سازی گوسته‌رمزمك) ـ باق ایشته:

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ آمان، بیر آز چال!

احمد: ـ ثویله یامان سازکه، بولورسا دجال:
بونو گلا دولاشیر قیامت گونو!

اوچونجو یه‌گی‌چه‌ری: ـ هایدی، دیگله‌یه‌لیم او صوك تورگوگو!

احمد: ـ بو آقشام ایچیمده بیر صیقینتی وار!

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ آرتیق ایشیك یوقسا أفه‌مه یاتوار!

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ یاپما یاورم احمد... بیزه دمه‌ی نازه...

اوچونجو یه‌گی‌چه‌ری: ـ اونوك یشی ایچین هایدی...

احمد: ـ آه قورقازه...

«پوزولموش باغ» یمی؟..

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ آمان نه خوشدور!

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ اختیار گوگلومو بیر داها جوشدور!

احمد: ـ حاووزکنارینا شویله دیزیلیك!

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ آغلار أفه‌نیك قدرینی بیلیك!

«یه‌گی چه‌ری‌لر حاووزوك اطرافینا توپلانیرلار. أفه احمد اورتالارینا قورولور، حمزه هیجان ایچینده، غضبله تیتره‌یه‌رمك اوزاقدان سیر ایدر»

احمد پارمقلارینی، تللهریك اوستونده بیر استاد طوریلا دولاشدیریر؛ هم چالار هم سویلهر:

شارقی

سازیمده گیزلیدر بیر دردلی بلبل
سنی یاد ایتدیکجه ایچقریر ای گل،
بو چیقماز یوللارا دوشدوم عشقیکدان
بوزولموش باغلارا بکزه‌دی گوگول!...

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ وار اول!...

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ ایستانبولدا نام ویردی سازیك ،

اوچونجو یه‌گی‌چه‌ری: ـ دویسون‌دا افتخار ایتسین بیك‌نازیك!..

احمد: ـ (ممنون‌بیرتبسمله‌دوام‌ایدر) أفه، گیجه گوندوز اسمیکی آنار، اسمکی آندیقجا بوره‌گی یانار...

«حمزه، بیرده‌من بیره به‌رینده‌من قالقار، ایری بیر معدن پارایی احمده فیرلاتیر»

حمزه: ـ چال! بیرده بیکنازیم ایچین أفه چال!

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ غالبا سازیکی ایشیتدی دجال!

قیامت قوپویور...

«أفه احمد، شاشقین، متردد، یرینده‌من قالقار. قهوه خلقی بیری‌بیرینه گیرمز»

حمزه: ـ «چیلغین کیبی هایقیریر» گه‌ل...هایدی دورما!

احمد: ـ «بوغوق بیر سسله» أجله صوصامیش گیبی قودورما!

حمزه: ـ عشقیما مزاریم اولاماز حائل
چه کنیمهم یاردیمیجیك اولسا غرارئیل!

«احمد، حمزه‌نیك ویرمیش اولدوغو خنجری چه که‌ر. آرقاداشلاری طوتماق ایسته‌رله‌ر.»

احمد: ـ بوراق بنی...

ایکینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ صوق شو خنجری قینا!

حمزه: ـ «کندی خنجرینی أفه‌نیك أیلنده گورونجه‌تانیر، نادم بیر سسله هایقیریر»

ناصل... او سنمیسیك الله عشقینا؟

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ یاپما أفه.....

حمزه: ـ ایشته.. شبهه یوق... سنسیك
بینه طبقی ئویله گورله‌یور سسیك

«آرتیق أفه احمد ضبط اولونماز بیر حاله گه‌لمیشدر. بیردن یگی‌چه‌ریله‌ریك أیلنده‌ن قورتولور و خنجری حمزه‌نیك قولونا صاپلار.»

أفه: ـ قانیکی بیر تاس صوگیبی ایچه‌ریم!

«حمزه سنده‌له‌یه‌رك پیکه‌یه اوتورور. یه‌گی‌چه‌ریله‌ر اطرافینه اوشوشورلر»

حمزه: ـ بانا دوشمان اولموش بنم خنجریم!

«احمد، بیردن بیره تیترمه‌ر، یاپدیغی فنا خطایی آگلار گیبی اولور.»

احمد: ـ «هیجان ایچنده» ـ بو خنجر... بو سنیك خنجریگمی؟...

حمزه: ـ «مضطرب بیر سسله» ـ یا...

شبهه‌ی تانیدیگمی؟...

حمد: ـ «أللریله یوزونو قاپایاراق» نه قورقونج رؤیا..

«بیردن بیره قهوه‌یه قارا قوللوقجولار گیرمه‌ر. هر کس شاشیریر. حمزه خفیف ـ خفیف ایگله‌ر.»

دوردونجو مجلس

اولکیله‌ر قارا قوللوقجولار

قارا قوللوقچو ـ بینه‌می قاوغا وار؟...

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ کوچوك بیر قضا!

قارا قوللوقچو ـ ووروشانلار کیمدر؟

اوچونجو یه‌گی‌چه‌ری: ـ احمدله حمزه!

قارا قوللوقچو ـ هایدی گه‌ل... آغایا جواب ویر أفه!

«أفه مضطرب فقط بینه قهرمان بیر طورلا قالقار. قهوه‌دن چیقار، یه‌گی چه‌ریله‌ر سکوت و قورقو ایچنده‌در.»

بیرینجی یه‌گی‌چه‌ری: ـ نهایت ئولومله بیتدی لطیفه!

فاروق نافذ

یکیلر آراسینده استعدادیله تمایز ایدەنلردەن بیری‌ده فاروق نافذدر. فاروق (۱۳۱۳) سنەسینده تورکیانیك یونانیلارله قاوغایه طوتوشدوغی، ملّی جریانیك محمدامینیك دیلیله توفیق فکرت جریان أدبیسینك جوشیشیله جانلانوب قاناتلاندیغی بیر دورەده استانولدا دنیایه گلمیشدر. فاروق بوتون ایستانبول چوجوقلاری کیبی ابتدائی بیر تحصیل حیاتی گەچیردیکدەن صوکرا (حدیقهٔ مشورت) مکتبنه گیرمیش ایکینجی درجەلی تحصیلینی اورادا گورموشدور. صوك زمانلاردا طبیه فاکولتەسینه دوام ایدەن فاروق تحصیلینی بیتیرمەدن شعر وصنعت عالمینه آتیلاراق فطرتینده کی احتیاجی تطمین ایتمك ایستەدی. فقط گرك حربیك و اجتماعی حیاتیك دیکەنلی یوللاری، گرك معیشت و اقتصادیاتیك ألمای احیاجلاری أدبیات ساحەسینی گیچیلمەز مانعەلارله دولدورموشدی. فاروقده بو یوللارده سورو کلەنمگه باشلادی. بعض چوق گوزەل منظومەجیکلر یازدی (پیام)ده، «ثروت فنون»ده و (یکّی مجموعه)ده یازدی. بعضا اوده آرقاداشلاری کیبی صنعته قاپیلدی. سەومك خولیاسینه دوشدی، سەومگه چالیشدی، سەودی. فقط بوتون بو حسلرده بیر تجربەسیز کنجیلیك خسرانلاری و بحرانلاری وار.

لسانی آچیق، جانلی وطبیعیدر. کندینه صریح بیر مفکوره idèal حقیقی بیر الهام منبعی بولورسا موفقیتلی اثرلر ویرەبیلەجك وعدکار بیر سیمادیر.

یاغمورلو بیر گوندی

موسمیك یاغمورلو بیر گونوندەیدی،
افقلار دومانلی، دەکیز دالغالی...
قلبیمه آنسیزین بیر قورقو دەگدی،
قویتو بیر ساله چکدیم صاندالی.

ـ یاغموری گوردوکجه بنده توپلانیر
جان ویرەن بیر یازیك بوتون ألمی،
گورەنلر دواسیز خاستایم صانیر.
سیزیكده روحیکز بیلمەم ئویلەمی؟ـ

آنیمه اینەرکەن داملالار صیقجا
قلبیمی قارانلیق حسلرله یوردوم.
خفیف بیر سەرینلیك روحه صیزدیقجا
سیز گولویوردوکیز. بن آغلایوردوم...

دەدیکیز: «بو حزین گونی یاد ایدەر،
گەچەریم بو یولدان قارده، یاغموردە»
صوردوم که: «یا بنده گەچەرسەم اگر؟»
ـ«ئویلەیسه یولیمیز بیرلەشیر بوردە!...»

اوزمان سویلەنەن بو سوزله دونده
بنی گەزدیگیمیز یولەچکدیکز:
وعدیکیز یوقمیدی. بویله بیر گونده
هانی سیز بو یولدان گەچەجکدیکیز؟

... داها بن «وعدینی خاطرلار» دییه
بو علیل عمریمی چوق سورو گلەریم،
ئولورسەم قلب اولور بیر ایکیلتی‌یه
دالغلارده پریشان ئوکسورو کلریم!

فاروقده شاعرلیك هیجانه قوتلیدر. أداسینده بیر حزن واردر که ساریدر. فاروق طبعاً lyrique بیر شاعردر. تحصیلنی اکماله موفق اولورده أدبیات وادیسینده چالیشیرسا قیمتلی أثرلر یاراتاجاغینده شبهه یوقدور Sentimentalisme تمایل بیر استعدادی واردر.

فاروق نافذ گنجلیکنه رغماً چوق یازی یازمیشدر. بعضی گوچوك پەسلەری، کوچوك منظومه مجموعەلاری و بو مجموعەلاره یازیلمیش منظومەلری واردر.

بعضاً مزاحی satirique یازیلارده یازماق ایسته‌ر، فقط اصلی genre ی کندی فطرتینه و استعدادینه موافق گله‌نی روبایی lyrique و حسی یازیلاریدر.

فاروقیك بیر چوق یازیلارینده جناب شهاب‌الدینیك تاثیری پك بارز گورونور: «بوللارینده» نامیله یازدیغی منظومه‌سی اسلوب أدا و قیوارقلیق اعتباریله تمامیله جنابدر:

مالکانه گلدی بیر چوجوق سسی‌وار
که بو گون دیگله‌دیك قارانلیقده،
قویو بیر گولگه صاردی بگزیمیزی
سنی گوز یاشلاریله آگدیرق‌ده!
بینه قارلارده کندی کندیمیزه
سرسری خطوه‌لرله یول چیزدیك،
سنی تول پرده‌لرده گورمك ایچین
گیجه بوللارده هیچقیران بیزدیك
روحمیز دولدی ماتمیکله سنیك،
بودیکه‌لیکده آچمادار صرلدوق:
عشقمیز بلکه بیر گناه، عفو ایت!
سکه، أی شهریار، أسیر اولدوق...
بیزی یادیك بو گون زهرله‌مه‌ده
کیمسه بیر گیج أسیره حق ویرمه‌مز.
ثوبله بیر باغچه‌سیك کن سن شیمدی
اوگه آریق یاپنجیلار گیرمه‌مز!
یادگاریك نه بیر توتام چاچ وار،
نه صولوق بیر فدان، نه بیر یاپراق!
آجی بیر زهر آقینجا قلبیمده
سنی مهتابه صوردوق آغلایاراق

شو (منزوی) آدلی منظومه‌سی شرقده غربیك الك جانلی ممثللریندن اولان جنایك و أمپره‌لسیونسیت فرانسیز شاعرلرینك تاثیریله میدانه گلمیشدر:

بير صوك بهار آقشامی... ساحللرده‌يم
ـ غملی بير هيكل كيبی قايالارله بن ،
داغيتيق ساچلاريمدان پرواسيز أسه‌ن
روزگارلاريك أليند‌ه قيريق بير نيم،
انكين بكليياد ايده‌ر كيمسه‌سيز ليگيمی ؟ـ
گوز ياشلاريله دوشه‌ر دالغالار قومه
ايچسيز بير بولدايم كه خاستا روحيما
هر كس يابانجی: كيمد‌ه‌ن صورايم كيمی ؟ـ
گوكلر أسمر و ده‌رين... صولار دالغالی...
ساحلد‌ه‌ن اوزاقلاشدی صوك يولجيلاردا.
أنگينلري ديكله‌يور يالكيز كناره
سرارميش باغچه‌سيله تنها بير يالی
يولی قازلار سارمادان بير فيش آقشامی
بنی ساحللرده بول، أی گوزه‌ل سلطان !
آكلات، كه بويوللرده بنی اونوتان
روحيك باشقه بير خيال آرقاسيندامی؟
دومانلارلا ئورتوله‌ن بير ده‌گيز كيبی
جانلانيور أك حزين دالغالار نده.
بكله‌يوروز يووا كی شيمدی باغچه‌كده
بن كيمسه‌سيز، آغاچلار كيمسه سيز كيبی...

يحيا كماليك تأثيرينی آچيق بير صورتده گوسته‌ر‌ن شوشارقيسی‌ده كلمه‌لريك انتخابی، آهنگيك توزينی و اوزون ئمثيلده موفقيتی اعتباريله گوزه‌لد‌ر.

فرقی يوق بيرجنت آباديك بوگون ويرانه‌د‌ه‌ن ،
شيمدی مدخللر قارانليق، باغچه‌لر تنها نه‌د‌ه‌ن؟
گيزلی بير بو بوكسه‌لير كه‌ن صوك قيريق پيمانه‌د‌ه‌ن،
گه‌چميش آهو گوزلو ساقيلر بو ماتمخانه‌د‌ه‌ن !

سوسلو یوللار، طرحلار بیك هیکل فغفور ایله ؛
آچمادان بیر گون نهالستاندا گللر سور ایله؛
ألده بیر سیمین قدح، اومزونده بیر سمور ایله،
گه‌چمیش آهو گوزلو ساقیلر بو ماتمخانه‌دن !

گنج شاعرلردن بعضیلاری صحنه ادبیاتی ایله‌ده علاقه‌دار گورونمکله بعضیلاری منظوم منثور بعضی پیه‌سلر یازدیلار؛ بعضیلاری آوروپا. بالخاصه فرانسا صحنه ادبیاتی نمونه‌لرینه‌دن بعضیلارینی ترجمه و یا تطبیق صورتیله تورکیه‌یه نقل ایتدیلر. فاروق نافذده اونلاردان بیری ایدی. تطبیق ایتدیکلری أثرلر لسانیك آلدیغی ساده و سیال شکلیك، قوللانیلان دیلیك بیرهر نمونه‌سیدر. «فاروق نافذ» فرانسیز صحنه نویسلریندن «پول ئه‌روییو»نك «لوده‌دال» آدلی أثرینه‌دن تطبیق ایتدیگی «ایلك گوز آغریسی» عنوانلی پیه‌سیك بیر پرده‌سینی نمونه اولاراق آلیبورورز:

بیرینجی پرده

(بیر قبول اوداسی. صولدا باغچه‌یه ناظر بیر پنجره. صولدا، صاغدا بیرهر قاپی؛ حکمت کوشه‌ده کی بیر ماصادا کوچوك چای سماوریله مشغول. تپسیلر، بارداقلار حاضر؛ یوزی قاپیدان طرفه.)

بیرینجی مجلس

حکمت (بیر آز صوکرا) شکیب

شکیب- (مشغول اولان حکمته) حاضرلیق بولوندا اما مسافرلر گورونمه‌دی.

حکمت- (ماصادان آیریلارق) ساعت بیر بوچوق‌ده نیله کله‌جه کلرینی سویله‌میشلردی.

شکیب- (ساعتینه باقارق) تام ایکی!

حکمت- نه‌ره‌ده‌یسه گلیرلر.

شکیب- گیچ قلماسینلاردا...

حکمت- نه‌او، شکیب، یینه بیر ایشیکمی وار؟

شکیب- دوغروسی، حکمتجیگم. ئویله، ساعت ایکی بوچوقدا خیرالدین بکه سوز ویردیم...

حکمت- یوقسا مسافرلری بکلمه‌مه‌دن گیده‌جه کمیسیك ؟

شکیب- داها وقتم وار. اونلاری قارشیلامادان گیتمه‌ك عیب اولور. ایکی سنه وار که أرمن کویونه آیق باصمادیلار.

حکمت- باصمازلار. البت ... احمد یانیمیزدا کی کوشکده اوتوردوقدان صوکرا

شکیب- لیلا ایله صلاح‌الدینی داها بیر آرادا گورمه‌دیم، هر حالدا أبی بیر جیفتدر، ده گیلمی حکمت؟

حکمت- ایکیسینی آیری - آیری تانیمایورمیسیك؟ یان یانا گه‌تیر. ناصیل گورورسه‌ك ئویله !

شکیب- لیلا، چوق گوزه‌ل بیر قادین... بن گوزه‌للیگینی بو قادار محافظه ایده‌ن بیر قادین گورمه‌دیم، همده بیر چوجوغی اولدوغو حالده.. بیر قیز کیبی صاف، تازه... اوزاقدان گورمه‌له‌ر گوزله‌رینی، یاقیندان تانیبانلار گولوشونی به گه‌نیور. بکاقالیرسا لیلانیك اوزون، قومرال صاچلاری هپسینده‌ن گوزه‌ل! قوجاسینی تا چوجوقلوقدان تانیریم... قوجاصلاح‌الدین! او زمان بیله عسکر اولاجاغی به‌للی ایدی. همده نه عسکر اولدو، گنج یاشیندا رتبه‌سینی فلسطین‌ده، عراقدا اقلیمیله، سفالتله، دوشمانلا حرب ایدمـایده قازانمیش بیر أرکان حرب، بیر میرالای... لیلایا بوندان مناسب أرکه‌ك بولونماز.

حکمت- لیلایی یاقیندان تانیریم. دایمیك قیزی اولدوغو ایچین ده‌ه‌یوروم، دنیادا کی قادینلاریك بلکه أك أییسیدر. صلاح‌الدینی ممنون ایتمه‌ك ایچین بوتون مزیتلره مالك...

شکیب- أون سنه‌ده‌ن به‌ری حربه‌ده‌ن حربه قوشدوغوندان‌میدر، نه‌در، صلاح الدینیك طبیعتینه کسکین بیر باروت قوقوسو سینمیش. الك اوفاق بیر سوز اونو آتشله‌مه گه کافی گه‌لیر، سیگیرله‌ندیریر. عجبا دائما امر ایتمه گه آیشان، هر کسه قارشی درشت داورانان بو آدام...

حکمت- یالیکنیز لیلایا قارشی صعنیف

شکیب- بن ده ثویله سویله‌یه‌جه گیم، شیمدی لیلانیك قارشیسیندا ناصل یوموشایور. بیلمه‌م.

حکمت- ایکی سنه‌دن به‌ری بال آیی یاشایورلار. هر حالده لیلا بیرینجی ازدواجیندان داها خوش بیر عمر سوروبور.

شکیب- دیمك احمددن آیریلدیقدان صوکرا لیلانیك بختی یارلیغی قاتمه‌رله‌ندی.

حکمت- (اوموز سیلکه‌ر) احمد، لیلانیك قیمتینی بیلمه‌دی، هم تیزدسینیك قیزی ایکه‌ن... حالبوکه لیلا، احمده بوتون قلبیله باغلانمیشدی. بو گون احمددن آیریلدیغی حالده لکه حالا او باغلاردان بیر ایکی تل قالمیشدیر...

شکیب- اوقادار چوقمی سه‌ومیشدی؟

حکمت- لزوموندان فضله... احمدده بوکا مقابل کوشکونه گله‌ن گیده‌ن لمعانله لیلایا خیانت ایتدی.

شکیب- صوکرادا أوله‌ندی...

حکمت- لیلادان آیریلمینجا.

شکیب- لمعانله‌دا چوق یاشامادی... زواللی قیز، نه قادار تازه ثولدی!

حکمت- بیرمی بش یاشیندا... اوگوندن به‌ری احمد چیلغین، قرارسیز یاشایور.

شکیب- لمعانیك ماتمیندن می؟

حکمت- کیم بیلیر. بنکه‌ده لیلانیك حسرتیندن! دون اونلارا گیتمشدیم، کندیسینی گوردوم، لیلانیك بوگون بیزه گله‌جه گینی سویله‌دیگیم زمان آجی - آجی گولدی.

شکیب- دیمك اونوتمامیش!

حکمت- لیلا اونوتولماز بیر قادیندیر، اونك بوبوکلوگونی اوندان اوزقلاشانلار دها أیی آگلار...

شکیب- باشقا بیر شی قونوشمادیکیزمی؟

حکمت- جوجوغو صوردولار. آگلادیغیما گوره احمد، اوغلونی اوگدی بابا- سیندان آلماق ایسته‌یور. حتی آتمه‌سی لیلا ایله قونوشماق ایچین بیزه گله‌جك!

شکیب- آل سانا بیر جان صیقینتیسی داها ...

حکمت- ایچیمی بیر قورقو گه‌میریور، باری صلاح الدین بورادا یوقکه‌ن گلسه‌لر...

شکیب- بن اونلار گلمه‌ز صلاح الدینی آلیر، گیده‌جه گیم یه‌ره گوتوروروم سن‌ده اونلارا گیزلیجه بیر خبر گوندره‌ر. چاغر، وارسین قونوشسونلار...

حکمت- نه گوزه‌ل چاره بولدوك، شکیب!

شکیب- لیلانیك عائله‌سی‌ده صلاح‌الدینده‌ن ممنو

حکمت- صلاح‌الدین. فریدون بگیك أسکی بیر دوستونوك اوغلو ایمیش، حتی داها احمدله أوله‌نمه‌دن اول لیلایی ایسته‌مُیشدی. ویرمه‌دیلر. احمددن آیریلدیغینی خبر آلیر آلماز تکرار مراجعت ایتدی، اوغراشدی، موفق اولدو...

شکیب- نه دیه اوغراشدی؟

حکمت- لیلانیك آتمه‌سی، بنگم، حمد حالا سه‌ودر. ذاتاً یه‌گه‌نی ده گیلمی؟ صلاح‌الدینله قیزینیك أوله‌نمه‌سینی منع ایتمه‌گه چوق چالیشدی، «احمد بیرگون پشیمان اولاجاق، بینه سنی ایسته‌یه‌جه کدر!» دیدی. چوجوغونی المه‌ری‌یه سوزدی، مانعله‌ر چیقاردی. اما صلاح‌الدین داها معقول داورانیدی. ایشی لیلا ایله. دایملا حل ایتدی؛ أوله‌ندی ثریا خانم حالا یه‌گی دامادینی سه‌ومه‌ز. اونلار قاضی کویونده اوتوردوغو حالده جاملیجادا کی گوشکونی بیراقاراق بیر کره بیله قیزینیك قاپیسینی چالمامیشدیر! (خدمتجی گیره‌ر)

ایکینجی مجلس

اولکیلەر، خدمتجی

خدمتجی- مسافرلەر گلدی...

شکیب- بورایا آل.

حکمت- (چیقاجاغی صیراداخدمتجیيه) پروین! بانا باق گیت علیيه تبیهایت، بیزیم بگله صلاح‌الدین بك بیر آز صوکرا چیقاجاقلار. اونلار چیقار چیقماز یانیمیزدا کی کوشکه گیتسین، سعادت خانیمی چاغیرسین صاقین اونوتما: بگله صلاح‌الدین قاپیدان چیقار چیقماز... آکلادیکمی؟

خدمتجی- پکی أفندیم، آکلادیم.

شکیب- هایدی، چابوق مسافرلەری یوقاری کەتیر..

خدمتجی- ذاتاً گەلییورلەر، افندیم (چیقار)

اوچونجو مجلس

حکمت، شکیب، لیلا، صلاح‌الدین.

شکیب- (ئوکدەگیرەن لیلایه) بویورو کوز، لیلا خانم.

حکمت- (آرقەدان گیرەن صلاح‌الدینه) بویورو کوز. (لیلایا) نه قادار گئچ گلدیکیز، گورلەریم بولدا قالدی.

لیلا - (باش ئورتوسینی چیقاراراق) أگر یالیکیز اولسایدیق داها اول گەلەجه کدیك...

صلاح‌الدین- تیرەندە لیلانیك آتەسیله باباسینا تصادف ایتدیك، آباق اوستونده بیر آز قونوشدوق دا...

شکیب- بیزه اوغرامایورلارمی؟

لیلا- شیمدی اوغرایاجاقلار... اونلاریك آراباسی بیر آز گەریدەقالدی، بیز داها اول گلدیك (یەلدیرمەسینی بیر قولتوغا بیراقیر)

شکیب- گنجلەریك آراباسی دائما خیزلی یورور.

حکمت- نه ایی تصادف!

لیلا - رشیدپاشانیك دوگونونه دعوتلی ایمیشلەردە اورایا گیدییورلار. سیزه دونوشده اوغرایاجاقلارینی سویلەدیلر، ذاتاً دوگونه گیچ قالمیشلار. صلاح‌الدینله بن اصرار ایتدیك، یول اوستودور دیدیك، چیکنەیەرەك گەچمەیيك دیدیك، نهایت راضی اولدولار.

صلاح‌الدین- فریدون‌بك اولدمن راضی ایدی اما شو قاین والده یوقمو...

لیلا - (جدی) صلاح‌الدین، آتەمه سوز سویلەممی ایستەمەم.

صلاح‌الدین- پکی ئویله اولسون!...

حکمت- چوجوق نەرەدە؟

لیلا - نجیبمی؟ آشاغیدا بلندله بولوشدولار، باغچەده قالدیلار، اویونا بیله باشلامیشلاردر.

شکیب- بیزه هیچ اوغرامادانمی؟ دوغروسو چوجوغو کوز مراسمه پك‌ده رعایت ایتمەمیش...

حکمت- بادی گونشده گەزمەسەلەر!

صلاح‌لدین- آلیشسینلار. حکمت خانم، شیمدیدەن آلیشسینلار... (فریدون بگله ثریا خانم گیرەرلەر)

دوردونجو مجلس

اولکیلەر، فریدون، ثریا.

ثریا - گلدیك، اما درحال گیتمەك اوزره.

فریدون- رشید پاشانیك‌دوگونونه دعوتلی‌یزده...

شکیب- اوراسینی آکلادیق، اما قونوشمادان، دیگله‌نمەده‌نمی گیدەجه گیز؟

حکمت- باری بیر چای ایچسه گیز، ینگه.

ثریا - زحمت ایتمه، قیزیم. شیمدی تکرار یولاچیقاجاغیز، هوادا صیجاق. بیر خاطر صورماق ایچین اوغرادیق.

فریدون - عودتده داها اوزون قونوشوروز. شیمدی نه یاپیپورسو کوز. أیی میسیگیز؟ بونی خبر ویریگیز.

حکمت - بیلدیگیگیز گیبی دایی یك.

شکیب - جاز صیقنتیسیندان ئولیپوریز!

فریدون - دردیگیز یالیگیز بو اولسون!

ثریا - (لیلایه) قیزیم، استه‌رسه‌ك برابر گیده‌لیم، دونوشده سنی بورایا بیراقیریز.

صلاح‌الدین - ئویله امی...

ثریا - (صلاح‌الدینه) بن قیزیمی صورویورم (لیلایا) نه دیپورسوك باقالیم؟

لیلا - دوگونه گیده‌جه‌گمی بیلمه‌دیگیم ایچین ساده گیینمدیم، بویله‌جه گیتمگله اونلارا اهمیت ویرمامه‌میش گیبی اولور، أیی دوشمه‌ز. تکلیفلی اولماسالاردی گیده‌ردیم.

فریدون - سن بیلیرسیك، قیزیم.

ثریا - (قالقاراق) آرتیق بیزده مساعده... صوگرا پاشانیك کیله‌رده قارشی محجوب اولوروز.

شکیب. حکمت (ایکیسی برابر) بویله بیرددن بیره...

فریدون- (حکمتله شکیبه) قیزیملا، دامادیمی سیزه رهن اولاراق بیراقیورم. آقشام هر حالده اوغرایاجاغیز...

شکیب - محقق بکله‌ریز.

فریدون - مراق ایتمه‌یگیز، (ساعتینه باقاراق) اوچ ساعت صوگرا بوردایز.

حکمت- صاقین آلداتماغا قالقمایگیز. صوگرا لیلانیك أیلمیزددن چه که‌چه گی وار...

ثریا - (قاپیپا دوغرو یوروپه‌رمك) وداع ایتمه‌گه حاجت یوق. آقشامه بورادابیز ذاتاً.

فریدون- (آرقاسیندان گیده‌ر) - شیمدیلیك الله ایسمارلادیق. (تشییع ایدیلر، چیقارلار)

بشینجی مجلس

حکمت. شکیب، لیلا، صلاح‌الدین.

حکمت- (لیلایه) اوتورساك آ. لیلا. (چای حضرلامغا گیده‌ر) بورغونسوك چابیگی حضرلایم:

لیلا - بورغون ده گیلیم،

شکیب- هوالار اوقادار صیجاق که انسان یوره‌مه‌دن بورولوبور...

صلاح‌الدین- قاین والدمی گوردوگدن صوگرا بانا عادتا بیرسه‌رینلیك باصدی

لیلا - (عنف ایله) بینه‌می صلاح الدین؟

حکمت - (صلاح‌الدینه بیر فینجان چای گه‌تیره‌رك)- ئویله‌ایسه سیزلیك ایصیتماغا احتیاجیگیز وار، ایلك ئوگیجه سیزایچیك.. صاقین، عجله ایتمه‌ییك، شکربنی قویمدیم (شکیب‌شکر گتیریر)

صلاح‌الدین- بو همتیگیز تشکره‌ده گدی، حکمت خانم. (شکیبه) اوچ پارچا کافی...

شکیب - بیسکووی ایسته‌رمیسیك؟

صلاح‌الدین- خایر. داها هضم زمانینی گه‌چیرمه‌دیم.

حکمت- (سماوه‌ریك باشیندا) - لیلا، قویومو ایسترسیك. آچیقمی؟

لیلا - غایت آچیق اولسون، قویوسو سیگیرله‌ریمی بوزویور...

حکمت- (فینجانی اوزاتاراق) چابیگی آل، لیلا.

شكيب ـ (صلاح‌الدينه): چابوق أيچ، سنى بورادان قاچيراجاغيم.

صلاح‌الدين ـ نه‌ره‌يه؟

شكيب ـ خيرالدينه گيده‌جه‌گيز. اورادا بو گون نفيس بير اويون وار. حاضرميسيك؟

صلاح‌الدين ـ ليلا راضى اولورسا... (خدمتجى گيره‌ر)

آلتينجى مجلس

اولكيله‌ر، خدمتجى

خدمتجى ـ أفنديم. چوجوقلار باغچه‌ده بير بيرينه گيرديله‌ر، قاوغا ايديبورلار، اوغراشديم بير تورلو آييرامادىم. نجيب‌بك بلنديك اوستونه آتيلميش. دوگوشوب دوروبورلار...

صلاح‌الدين ـ (گوله‌رمك) واى، چابقين. واى! گه‌ليرگه‌لمه‌ز قاوغاها.. (ليلايا) بيزيمكى يامان اولاجاق.

ليلا ـ (مراق ايله) آمان بير بيرلرينى اينجيتمه‌سينله‌ر.

شكيب ـ صاحى... چوجوقلار طبرمانمادان، ديديكله‌نمه‌دەن آييرساق فنا اولماز (قاپيا دوغرو يورور).

صلاح‌الدين ـ (ممنون) اولورشئى‌ده‌گيل! (شكيبله برابر چيقار، خدمتجى‌ده آرقه‌لاريندان گيده‌ر)

يدينجى مجلس

حكمت، ليلا

حكمت ـ سنى بير آز صولغون بولويورم بوگون،

ليلا ـ صيجاق، اوزوتو، صوگرا بو چوجوق...

حكمت ـ اوزوتوبى‌ده نه‌ره‌دەن چيقارديك؟

ليلا ـ گورمه‌يورموسوك صلاح‌الدينى؟ آتنه‌مله بير تورلو قانلارى قاناشمادى.

حكمت ـ اوزولدوگوك شئيه باق، هر قدين دامادينا قارشى بير آز بويله‌در.. بير أوده اوتورمايورسوگوز كه جانيگيز سيقيلسين!

ليلا ـ صوگرا چوجوق... نجيبى اوقادار سه‌ويورم كه أك اوفاق ايشله‌رينى بيله خدمتجيه بيراقماق ايسته‌مه‌يورم، يورولويورم.

حكمت ـ بوندا حقليسك. بوراسى تنها اولدوغو ايچين بيز بلنده مشغول اولمايوروز، اوگندى گندينه أگله‌نجه بولويور.

ليلا ـ قاضى‌كويونه نسبتله بوراسى جنت. نجيبيك اوينامامسى ايچين آووچ قادار باغجامىز وار...

حكمت ـ آرا صيرا چاملىجايا، آتنه‌گيك يانينا يوللاسك أيى اولمازمى؟

ليلا ـ آتنه‌م اختيار، جوارتهلكه‌لى. اوراسينى‌دا چوق دوشوندوم اما جسارت ايده‌مه‌ديم.

حكمت ـ بيزه بيراقسك؟

ليلا ـ نه أعلا اولور، داها گه‌ليرگه‌لمه‌ز بلنده قاوغايا باشلادىلار. يوز ـ گوز اولدوقدان صوگرا بير بيرينيك صاچينى بولشونلار ده‌گيلمى؟

حكمت ـ گيت گيده آليشيرلار...

ليلا ـ ئويله اولسا بيله قابلمى؟ اصل باباسى يانيگزدا كى گوشكده اوتوروبور، بن داها اوزاقدا! بن اونا هافتادا بير گره بيله گوسته‌رمه‌گى فضله بولدوغوم اوغلونى او هر گون گوره‌جه‌ك، بنسه هافتادا بير كره... قابل ده‌گيل.

سه‌گيزينجى مجلس

أولكيله‌ر، شكيب، صلاح‌الدين

شكيب ـ (صلاح‌الدينله گيره‌رمك) ـ سيز بورادا راحت ـ راحت اوتورور كه‌ن بيز چوجوقلارى آييردىق، گه‌لديك.

صلاح‌الدين ـ (ليلايا) اوغلوك بلنديك اوستونه آتيلميش پنجه‌له‌شوب دوروبوردو.

لیلا ـ حایلاز چوجوق، بویله گه‌لدیگی یه‌رده قاوغا چیقارماغی‌دا نه‌ره‌دن ئوگرندی!

حکمت ـ قباحت مطلقا بیزیمکینده‌در.

صلاح‌الدین ـ أودت، قباحت بلنده. اویوندا میزیقجیلیق ایتمیش‌ده!

لیلا ـ نجیب گلوب شکایت ایتمه‌لی ایدی،

شکیب ـ بن‌ده ئویله سویله‌دیم اما: «بن صلاح‌الدین بابامدان بویله درس آلدیم. کندی حقیمی کندیم ایسته‌ریم!..» دییور.

لیلا ـ های کوچوك بالانجی، های!

صلاح‌الدین ـ نجیب هیچ بالان سویله‌مه‌ز. اوندا سنیك قانیك، سنیك طبیعتیك وار. بن اونو گلا قونوشدوغوم زمان بعضی عمومی قاعده‌له‌ر ئوگرمه‌دیم، اودا گه‌لمیش، مناسبتسیز بیر یه‌رده تطبیقاتا قالقمیش...

لیلا ـ دیمه‌ك سن اوغلوما پهلوانلیق درسی ویرییورسوك؟

صلاح‌الدین ـ بن نجیبه بیر چوجوغوك آرقاداشلارینا قارشی دائما مقابلهٔ بالمثلده بولونماسی لازم گه‌لدیگینی سویله‌دیم. بیر حقسیزلیق قارشیسیندا باشقالارینیك رأینه مراجعتدنسه بونی کندیسینك حل ایتمه‌سی داها موافق اولاجاغینی آگلاتدیم. ایله‌رده حقوقینا تجاوز ایدیلدیگی زمان کندی قوتینه امین بیر آدام اولماسینی ئوگرتدیم..

لیلا ـ مادامکه اوغلوموك بایدیغی قباحتی اوستوگه آلیورسوك، بن‌ده اونوك یه‌رینه سنی آزارلایاجاغیم: سن اوغلوما سندن توارث ایتمه‌دیگی پهلوانلق درسی ویرییورسوك. رجا ایدرم، ایلك ئوگجه کندی جنینی یاقجاق بیر طبیعتی اوگا تلقین ایتمه!

صلاح‌الدین ـ یوقسا گوجه‌ندیکمی؟

لیلا ـ اوغلومو دهلیجه‌سینه سه‌ودیکمی بیلیورسوك، بو محبتیمه اشتراك ایتمه‌مك سنك خطاك ده‌گیلدیر. نجیب عقیما گه‌لدیکجه روحیم بوتون استقبالی، بوتون احتمالاری یوقلایور...

صلاح‌الدین ـ اوغلوگی بن‌ده سنیك قادار سه‌ودریم.

لیلا ـ نجیب‌ده سنی سه‌ومه‌یورمو؟

شکیب ـ او، ایکینجی قوغادا بورادا باشلادی! شیمدی‌ده بو بویوك چوجوقلاری آییرماق بیزه دوشدو. (صلاح‌الدینه) هایدی، صلاح‌الدین‌بن گیدییوروم، گه‌لمه‌یه‌جه کمیسیك؟

صلاح‌الدین ـ خانیمدان اذن آل.

شکیب ـ (لیلایه) لیلاخانم، بگیگیزی بانا تسلیم ایده‌رسه‌گیز بو صیجاق هوادا گه‌زدیرمه، انتقامیگیزی آلیریم. اولمازمی؟

لیلا ـ سیزیبلیرسیگز، اما نه‌ره گیده‌جه کسیگیز؟

حکمت ـ بیر دوستوا دعوتلی‌ده...

لیلا ـ پکی گیدیگیز.

صلاح‌الدین ـ (لیلایا) بانا داریلمادیك. ده گیلمو؟

لیلا ـ نیچون داریلایم؟

صلاح‌الدین ـ سندن آییریلماق ایسته‌مه‌زدیم.

لیلا ـ گچ قالماك ضرر یوق.

حکمت ـ نه او، گیدییورموسوگوز؟

صلاح‌الدین ـ شکیب بنی قاچیرییور.

حکمت ـ بیر چای بیله ایچمه‌دیگیز.

شکیب ـ سز لیلا خانملا راحت ـ راحت ایچه‌رسه‌یزی بول ـ بول‌چه کیشه‌یر یرسیگیز

(چیقارلار)

دوقوزونجی مجلس.

لیلا، حکمت

لیلا ـ بیزه گه‌لدیگیگزدن بری نه حوادث وار، حکمت؟

حکمت ـ چوق... أولا سنده وار؟

لیلا ـ آگلاتدیغیم شیلهر..

حکمت- أولا صلاح‌الدینمدن شکایته حقیك یوق!

لیلا - شکایت ایتدیمی؟ بالعکس اوفاحق وبریبورم. آتمیك کندینی أولاد تانیماماسی اونی چوق متأثر ایدییور، ایکی سنه‌دن بری دوست اولمالاری ایچین نه قادار چالیشدیمسا اوقادار ضرر گوردوم.

حکمت- دوغرو سوسن لایق‌اولدوغوك أرکه گی بولدوك، اوفاق تهفه‌ك گه‌چیمسیز- لیکله‌ری بیر طرفه آتارسیك‌دا . . . (لیلایا دقت ایدرك) حال بوکه احمد یاپدیغی فداکارلیغیك جزاسینی چه کدی . حالادا چه کییور.

لیلا - ئوله دییورلار .

حکمت- سندن صوکرا آلدیغی قادین لایق اولمادیغی حلده باشینیك اوستوندد تاشیدی، هر فداکارلیغی یاپدی، گه‌زدیردی، أگله‌ندیردی. بوسفرده ئولوم بو قادینی احمدیك أیندن آلدی... احمد بیر زمان سندن آبریلدانیك عذابینی چه کدرکه‌ن شیمدی‌ده ایکینجی حرمنیك ماتمنی طوتوبور. اوتوز بهش یاشیند ، دنیادا بویله ایکی فلا کتله بکار قالماق بیر أرکه‌ك ایچین نه آجی بیر جزادر...

لیلا - ئویله.

حکمت- چرچوغو گورمه‌سینه مساعده ایدییورسوك، ده گیلمی؟

لیلا - أوت. نجیبی هفتدا بیر گره گوندریبوروز.

حکمت- بوس بوتون آلماق ایسته‌مه‌یورلارمی؟

لیلا - خیر، بعضی تشبثارده بولوندولار اما، موفق اولامادیلار.

حکمت- (بیر وقفه) غالبا چوجوق ایچین یکیدن اوغراشاجاقلار...

لیلا - (شدتله) بیر شیمی بیلییورسوك؟

حکمت- وق، مراق ایتمه. دون اونلاردایدیم تیزمك...

لیلا - (سوزونو کسه‌رك) تیزم‌دیمه. آدیله سویله.

حکمت- دیدیکیك گیبی اولسون، سعادت‌خانم بوگونله‌رده أحمدیك چوجوقلا فضله علاقه‌دار اولدوغونو سویله‌دی.

لیلا - سن نه دیدیك؟

حکمت- بن‌ده بوکون بواریا گه‌له‌جه‌گیزی سویله‌دیم.

لیلا - (جانی صیقیلاراق) هیچ لزومو یوقدر. نه‌یه سویله‌رسیك؟

حکمت- غالبا سعادت خانم، باق تیزمك دیمه‌یوروم، سنی گورمه گه گه‌له‌جمك.

لیلا - (تلاشله) نه‌دمن آگلادیك؟

حکمت- بو چوجوق مسأله‌سینیك محکمه‌له‌ره دوشمه‌سینی ایسته‌مه‌یورموش ، أسکی گه‌لینینیك تکرار مضطرب اولماسینا راضی ده گیلمیش، بوندان دولایی مساله‌یی دوغرودان دوغرویا سنیگله قونوشسا داها ایی اولورموش...

لیلا - بنمله نه قونوشاجاقلارمیش ؟

حکمت- طبیعی، دعوادان داها قولای شرطلارلا مسأله‌یی حل ایتمه‌ك چاره‌لرینی قونوشاجاقلار...

لیلا - (عصبی) بینه بنی اوغراشدیراجاقلار! ایکی سنه‌دن بری أللرینه‌دن چه کدیگیم یه‌تیشمه‌یورموش گیبی تکرار اوزوله‌جه گیم، دیدینه‌جه گیم، خراب اولاجاغیم. اونلار بینه غائب ایده‌جمك، فقط نه اولورسا بینه بنم زاواللی سیگیرته‌ریمه اولاجاق: اویقوسوز قالاجاغیم، خاستالا- ناجاغیم ، قهرلاناجاغیم . . . اونلاردا بوندان ذوق دویاجاقلار . تیزه‌می دوشوندوکجه آتمه‌مدن صوغویاجاغیم گه‌لیور... ناصیل اولیوردا بیلان گیبی هر دقیقه بنی ایصیرماق ایسته‌یه‌ن بو قادین بنم آتمه‌میك همشیره‌سی اولییور؟ ایکی سنه‌دن بری أرمن کویونه گه‌لمه‌یوردوم. بیر گون گه‌ییم دیدیم، درحال زهرینی دوکدو. (قلبینی گوسته‌ره‌رك) هم تاپوراما.

حکمت- بیهوده اوزولوبورسوك. لیلاجیغیم، بمبن ایده‌ریم که تیزه‌ك غایت أنی بیر قادیندر. أگر سن مجره برینی آرایورسانك احمدی اتهام ایت.

لیلا - بانا اونلاری مدافعه ایتمه. ایکیسینی‌ده بیلیریم ایکیسی‌ده بیر!

(خدمتجی گیردر)

اونونجو مجلس

اولکیلر، خدمتجی

خدمتجی- سعادت‌خانملا احمدبك گه‌لدیله‌ر.

لیلا - سعادت خانم‌می؟

حکمت- احمدبك‌ده برابر!...

لیلا - نه جسارت، بنم بولوندوغوم یه‌رده‌قادار گه‌لیورلار! دفع ایت بونلاری...

حکمت- (تسکینه چالیشاراق) اوغلوك ایچین گه‌لمیش اولاجاقلار، تیزه‌ك‌بو قونوشمانیك سنیك منفعتیکه اولدوغونو سویله‌یور.

لیلا - نه بویوك لطف!

حکمت- تیزه‌ك تدبیرلی بیر قادیندر. مادام که سنیك منفعتیکه‌دن بحث ایدییور، قبول ایتمه‌لیسیك، گوروشمه‌لیسیك.

لیلا - قبول‌می؟ سن ذهنیمی بوس - بوتون قریشدیرما حکمت!

حکمت- بن سیزی یالیکیز بیراقیریم ایسته‌دیگیکیز گیبی گوروشون-سوگوز.

لیلا - پکی، گه‌لسین (حکمت خدمتجی‌یه اشارت ایدر. خدمتجی چیقار) ذاتاً ایکی سنه‌دن بری بونلاردان بیرینه هایقیرماق احتیاجیلا بوغولوبوروم، بلکه بوگون خنجیمی آلیر، حفیفله‌ریم.

حکمت- (پنجه‌ره‌یه یاقلاشاراق) احمدی گورمه‌ك ایسته‌رمیسیك؟

لیلا - خایر!

حکمت- (یاقلاراق) آتمه‌سینده‌ن شیمدی آیریلدی، یالیکز قالدی. تیزه‌ك گه‌لیور. صاقین خیرچین داورانما. احمد هیچ ده گیشسه‌میش؛ خالا گنج، حالا گوزه‌ل. آی، بورایا باقدی (پنجه‌ره‌ده‌ن چه‌کیلیر)

لیلا - سنی گوردومو؟

حکمت- قورمال بیر باش گورموشدور.

لیلا - نه مناسبتسیزلیك، بنی ظن ایده‌جه‌ك!

حکمت- نه اولور، ظن ایتسین. (ایچه‌ری‌یه گیده‌رك) تیزه‌ك نه‌ره‌ده‌یسه گه‌لییور، بن صوگرا سندن خبر آلیریم (گیده‌ر)

اون بیرینجی مجلس

لیلا (صوگرا) سعادت

لیلا - (پنجه‌ره‌نیك ئوگونده) خالا بافییور. (چه‌کیلیر)

سعادت- (گیره‌رك) نهایت سنی گوره‌بیلدیم قیزیم.

لیلا - سیزیکله کندیم قونوشماق ایسته‌دیم.

سعادت- لیلا..

لیلا - بربیریمزی سیکیرله‌ندیرمه‌کده فائده یوق، یالیکیز نه‌یاپمامیز لازمسا اونو قونوشالیم.

سعادت- بانا قارشی نیچین بو قادار سرت داورانییورسوك؟ بن سانا نه یاپدیم؟

لیلا - داها نه یاپاجاقسیکیز، بنده‌ن چوجوغو آلماق ایچین گه‌لییورسوگوز

سعادت- بن احمدله سنی یکی بیر دعوادان قورتارماغا گه‌لییوروم.

لیلا - احمدبکله آرامیزدا کی دعوا چوقدان حل ایدیلمیشدر!

سعادت- ایکی سنه اول ئویله ایدی، فقط بو گون ده گیشدی. آرتیق نجیب به‌دیسینی دولدوروبور، ایکینجی بیر دعوا اونی الیکده‌ن آلابیلیر.

* تورك ادبیاتی تاریخی" XX عصر ا. حکمت.

لیلا ـ سیزه جوابینی ویرمه‌یه‌جه‌گیم سوزله‌ر سویله‌بورگوز. عائله‌سینه خیانت ایتدیگینی دنیایله‌ن بیر أرکه‌کله تکرار اوغراشماغا حاضربریم!

سعادت ـ آغیر کلمه‌له‌ر قوللانیورسوك، قیزیم، احمد قباحتینده صوگرا خفیف حرکت ایتدی، بیلیبوروم، اما نهایت فنالیغینیك درجه‌سینی کندیسی‌ده آگلادی. سنیك دارغینلیغیگیك بوقادار قطعی اولاجاغینی دوشونمه‌میشدی، بیلمه‌یورموسوك، اوزمان هر ایکیگیزده نه قادار گنجدیگیز. او باشدا انسان اراده‌سینه حاکم اولابیلیرمی؟

لیلا ـ زحمت ایتمه‌یگیز، آتمه‌ده بیر زمان سیزیك فکریگزده بولونوردو. بن آرتیق بونو تکرار تدقیقه حاجت گورمه‌یوروم. شیمدی سیز بنی بیر دعوا ایچین جلبه گه‌لیبورسوز، مساعده گیزله بن‌ده مدافعه‌می حاضرلایایم...

سعادت ـ رجا ایده‌ریم، بینه حدتله‌نمه، مساله‌یی سکوتلا حل ایده‌لیم: بوگون اوغاوموك أویندہ چوجوغا یابانجی بیر قادین یوق، فقط ستیك أویگیده یابانجی بیر آرکه‌ك وار. سن یه‌گیده‌ن أوله‌ندیك احمد ایسه بکار سس‌سیز بیر عمر سوروبور. بونوك ایچین نجیبیك یه‌ری صلاح‌الدین بگیك ده‌گیل، ئوز باباسینیك اوی اولماق لازم گه‌لیر.

لیلا ـ احمد بك بویله‌می سویله‌یور!

سعادت ـ بن بورایا سانا هجوم ده‌گیل، سنی مدافعه ایچین گه‌لدیم. نجیبیك باشینا بویین ایده‌ریم که طورونوموك آناسی، باباسی حقینده دویدوغوم محبت بنی بورایا سوق ایدییور.

محکمه‌لرده عائله‌میز آراسیندا یه‌گی بیر رذالته مانع اولمق ایسته‌یوروم!

لیلا ـ بنم‌ده‌بوگیبی‌شیله‌ردن نفرت ایتدیگمه شبهه گیزمی وار؟ بنی بوشدته مجبور ایده‌ن کیم؟ بنمی‌یم؟

سعادت ـ سنی تامین ایده‌ریم، احمد بو ایشه ایسته‌مه‌یه ـ ایسته‌مه‌یه سوروگله‌نییور. شبهه‌سیز چه‌کدیگی عذاب اوندا سانا قارشی بیر لبن اویاندیردی، فقط بو سفر بانا بابالیق حقیندان بحث ایتدیگی زمان سسی تیترمه‌بوردو.

اولا هر شی أیی گیدییوردو، فقط نجیب که‌چه‌نله‌رده بیزه گه‌لدیگی زمان هپسی بوزولدو. بیلمه‌م نه اولدو. بیرده‌ن بیره احمدی بیر حدت بورودو. کندی کندینه بیر شیله‌ر دوشوندو. دوشونجه‌له‌رینی بنده‌ن گیزله‌دی. گیتمیش، دعوا وکیلینه مراجعت ایتمیش، فکرینی صورموش. اونوك فکرله‌ری دائما دوغرو چیقار...

لیلا ـ دعوا وکیلی نه دیمیش؟

سعادت ـ آرتیق چوجوغوك باباسینا عائد اولسوغونو سویله‌میش.

لیلا ـ بنی قورقوتماق ایسته‌یورسوگوز!

سعادت ـ ده‌مین یمین ایتدیم، قیزیم.

لیلا ـ یمینگیزده‌ن شبهه ایتمه‌م او حالده وکیلیگیز یاگیلییور...

سعادت ـ ظن ایتمه‌م. اگرسن سکوتله حرکت ایتمه‌زسه‌ك همه‌ن دعوا باشلایاجق.

لیلا ـ (اوزون بیر ترددده‌ن صوگرا) پکی، فرض ایده‌لیم که آگلاشماغا راضی اولدوم، سیز نه‌یه قناعت ایده‌جه‌کسیگیز؟

سعادت ـ بوگوشکوك قاپیسینی چالمادان اول اوغلوما اعتدال توصیه ایتدیم، رجالاردا بولوندوم، کار ایتمه‌دی. لیلا! سن قلبی عذاب ایچینده اولان بریله اوغراشاجاقسیك، او أیلنه گه‌چیردیگی واسطه‌یی بیراقماق ایستەمه‌یه‌جه‌ك... چوجوق متساویاً هر ایکیگیزه عائد!...

لیلا ـ (هیجانلا) بیر هافتا سیزده، بیر هافتا بنده! (گوزله‌ری دولاراق) بی‌چاره یاورم، دنیایا گه‌تیردیکمه‌دن بری بیرگون بیله گوزومه‌دن آیرمادیم. شیمدی سیز اونو بنده‌ن قاچیرماق ایسته‌یورسوگوز. دیمه‌ك آرتیق بن اونوك یاریم آتەسی اولاجاغیم! خایر، بو ممکن ده‌گیل!...

سعادت ـ هر شی ممکن، قیزیم.

لیلا ـ تیزه، سیز اوغلوگوزه اولان محبتمه قارشی بانا یابدیغی فنالیقلاریك شاهدی‌سیگیز؛ باری بانا یه‌گیده‌ن یاپماق ایسته‌دیگی فنالیغا تکرار شاهد اولاراق یوزوگوز قیزارماسین نجیبی بنده‌ن آیرمایگیز!

سعادت ـ ليلا، بن شيمدى احمديك طرفينى التزام ايدييورم. بوندادا حقلى اولدوغومو سانا آكلاتديم.

ليلا ـ خاييرء بويله‌جه كندينكيزى حقلى چيقارماييكز، وغلوكوز بانا ويرديكى كدرله‌رى چوجوقلا تضمين ايتمك ايسته‌ميشدى. وجدانيكيز عينى آداميك بنى تكرار مايوس ايتمه‌سينه عصيان ايتمه‌يورمو؟... بن بير زمان به‌گه‌نيم، اوندان صوكرا قيزيم ديديكيكيز بيريم كه أك اوفق دارغينليغيكيزى ايجاب ايده‌جك بير حركنده بولونماديم. بن سيزيك قوجاغيكزدا دوغموشوم، نجيبى‌ده سيزيك قوجاغيكزدا دنيايا گه‌تيردىم؛ بو چوجوق سيزيكله بنم آرامدا كى صوك رابطه‌در، بودا گيده‌رسه عائله‌ميز آراسيندا هيچ بير مناسبت قالماياجاق، بانا ياردىم ايديكيز (احمديك بولوندوغو پنجه‌ره‌يى گوسته‌ريرء) اونو كلا بنم آرامامى گيريكيز!...

سعادت ـ (عقلينابيرشى گه‌له‌رمك) آرا كيزا گيرمه كمى؟ بوقبلمى؟... بدوغرو. بو گون بير بابايى آرزوسوندان واز گه‌چيره‌جمك بير شى وارسا اوداسنيك مايوس سيكدر...

ليلا ـ ناصيل، فكريكيزنه؟ بيزى يوزيوزه‌مى گه‌تيرمه‌ك ايسته‌يورسو كوز؟

سعادت ـ اوغلوموك چه كديكى عذاب سنيك حس ايتديكيك مرحمتله قارشيلاشينجا نجيب ايچين خيرلى اولور.

ليلا ـ تيزه، بنى فنا بير يولا سوق ايدييورسو كوز!

سعادت ـ آكلاشماكيز يچين بن أك أيى واسطه بونو بولويورم. قونوشماغا راضيميسيك؟

ليلا ـ (شاشقين) جديمى سويله‌يورسو كوز؟

سعادت ـ مراعده ايده‌رسه‌ك چاغيرييورم. (ليلايا باقمادان پنجه‌رديه گيده‌ر) احمد، بورايا گه‌ل!

ليلا ـ (آيلا اق) اما بو ديوانه‌ليك...

سعادت ـ (پنجه‌ره‌دن باقار) گه‌ليبور.

ليلا ـ گه‌ليبورمو؟

سعادت ـ سنيك بورادا اولدوغونو بيلديكى ايچين بير آز تردد ايتدى، اما نهايت آكلادى...

ليلا ـ باشيم دونوبور... (باشينى اورتهر)

سعادت ـ احمد بير قاچ گوندەن بەرى حدتليدر، بلكه شيمدى‌ده سانا قارشى گويله داوارنماق ايسته‌يه‌جمك، اما اوخيرچين‌دورسادا اضطرابه بيندا ندر، سن ساكن اول! (احمد گيرەر)

اون ايكينجى مجلس

اولكيله‌ر، احمد

سعادت ـ گه‌ل، اوغلوم، يقلاش دعوا كيزى بنم حل ايتمه كليكيم قابل اولمادى. قارشى، قارشيا گه‌لمه كيزى ايسته‌ريم!

احمد ـ يا...

سعادت ـ شيمدى دردىكى سويله‌مه‌ك سانا دوشويور، سوزلەريك ليلايى متاثر ايده‌بيليرء!

ليلا ـ بنى هيچ بير شى متاثر ايتمەز

احمد ـ (ليلايا) پنجه‌ره‌دەن چاغريلديغيم ايچين سيزى راحسيز ايتمه گه مجبور اولدوم. أگر سيز بانا حالا گناهكار بير انسان نظريله باقماغا قرار ويرديكيزسه بونا دائر تك بير كلمه سويله‌مه‌يه‌جه گيم. نه چه كديكيم اذالاردان دولايى شكايتى مناسب گورويورومء نه‌ده كنديمى معذور گورتەرمه گى!

ليلا ـ بن سيزى اوغلوموك بابا سى صفتيله قبول ايتديم. بانا يا ليكيز بو حقله خطاب ايده‌بيليرسيكيزء باشقا تورلو ده گيل!

احمد ـ پك اعلا... او حالده شونى سويله‌يه‌يم كه اوغلوم ايچين سيزيك قادار فداكارليقدا بولونماغا بن‌ده حاضريم.

ليلا ـ نه زماندان بەری؟.. أگر سیزده بیر بابا قلبی اولسایدی اونوك بولوندوغو یەری، حتی بنم حضوروما بیله تحمل ایدەرەك، ترك ایتمەمه گیز لازم گەلبردی!..

احمد ـ دوغرو سویلەیورسوگوز. بنده هنوز بابا قلبی یوقگەن بیله سیز أبی بیر آتەبدیگیز. بونوك ایچین بنی‌می‌یوقسا طبیعتی‌می اتهام ایتمەلی بیلمەم. قدینلاردا چوجوقلارینك ایلك حرکتلەرینی گورور گورمەز آتەلیك حسی اویانیور. أرکەکلەر ایسه، آنجاق چوجوقلاری یەتیشدیگی زمان بابا اولدوغونی آگلایورلار. بنده‌ده بویله اولدو. مادام که نجیب آرتیق قولوگوزدا تاشینمایاجاق قادار بویودو، شیمدی صیرا بنم. اونو حیاتا قارشی قوتلی بولوندورماق ایستەبورووم.

ليلا ـ سیزیك یاردیمیگیز اولمادانمدا بن اونو تربیه ایدەبیلیریم. کندیگیزی بنم ایچین ئولموش عد ایتدیگیگیز زمان چوجوغومو تمامیله بابا ترك ایتمیشدیگیز!

احمد ـ سوزوندەن دونمەیه ئولولەر، دول حرملەرینی یالیگیز بیراقانلاردر. بنم گیبی ئولولەر أولادینا اووەی بیر باباگەلدیگی زمان مزارلاریندان تکرار لاقیردی سویلەرلەر:

سعادت ـ اوو، احمد، ایلەری گیـبیورسوك...

ليلا ـ (خدتله) تکدیر آغزیگیزا بابانجی گەلیبور...

سعادت ـ (لیلایا) باری سن صوص...

ليلا ـ تکرار أولەنمه گله نه یاپدیم؟ بابا بو خصوصدا ئورنەك اولان سیز دەگیلمیسیگیز؟ هم بورادا اولمایان بیریسیندەن بحث ایتمەمه گیز تربیه گیزه داها موفق دوشەر!

احمد ـ (دوامله) بن بوگون اوقادار سەودیگیم چوجوقدان محرومیته بینه قاتلانیردیم، یالیگیز بونوك ایچین سیزیك داها یوکسەك بیر سجیه ایله بابا تفوق ایتمه گیز لازم گلیردی. اوگوگوزده دائما دیزچوکمه گه، آلنیمی أگمه گه راضی اولوردوم، اوشرطله که سیزی

قارشیمدا مدهش بیر کین، نهایتینه بیر نفرتله دیکیلمیش گورمەلیدیم، یوقسا بو گون اولدوغو گیبی بیر باشقاسینك قاریسی اولاراق دەگیل!..

سعادت ـ نەلەر سویلەیورسوك احمد؟..

ليلا ـ (سعادت خانیما) اوغلوگوز چیلدیرمیش...

سعادت ـ لیلا...

ليلا ـ (احمده) بو شدتیگیز نەدەن؟ بابا کینیگزمی وار؟

احمد ـ خایر.

ليلا ـ یالان سویلەیورسوگوز. چوجوغو ایستەسه گیز بیله بابا بیر عذاب اولسون دییه...

احمد ـ بن سیزدەن چوجوغو ایستەمەیوروم، بوتون نفرتیم ایکینجی زوجیگیزه!

ليلا ـ (گوزلەری شمشك چاتاراق) یا!..

احمد ـ بن اوغلوموك حرکتلەرینده او آدامیك اك اوفاق بیر تاثیرینی بیله گورمەك ایستەمەم، هر تربیەنیك قبولینه مساعد بولونان بیر چوجوغو بابانجی أللەره قطعیا ترك ایدەمەم.

ليلا ـ بو سورلەر هیچ بیر حقیقته استناد ایتمەیور!

احمد ـ (ایضاح ایله) أویگیزده اولان ـ بیتەنی ئوگرەنمه گه اصلا قالقمادیم. نه زمان چوجوغوم بونا دائر بیر بحث آچدیسا همەن قاپادیم. اولکی گون نجییك بیر سوزو ایستەمەدەن ذهنیمی قاریشدیردی؛ چوجوغو استنطاق ایتمه گه مجبور اولدوم، ایشته اوندان صوگرا نجیبی سیزدەن آلماغا قرار ویردیم. آگلادیگیزمی؟

سعادت ـ (لیلایا) گیزلی بیر دوشونجەسی وار دییه سویلەمیشدیم‌یا، قیزیم، ایشته بو اولاجاق...

ليلا ـ نه دیمەك ایستەیورسوگوز؟

احمد ـ نجیب هنوز سه گیزینه باصیبور، اونا بودالانیك بیری اون یاشیندا کی چوجوقلاریك بحریه مکتبینه قبول اولدندوغونو سویلەمیش. نجیب شیمدیدەن امتحانا حاضرلانیور!

ليلا ـ بحريه‌يه‌مى؟ نجيب؟ بو ضعيف وجوديله؟

سعادت ـ زوالى چوجوق!

احمد ـ أمين اولوكوز كه بن بو سوزدەن حتى سيزيك قادار بيله تلاشه دوشمەديم، نجيبيك ذهنيندەن بو آرزوبو درحال سيلەجه‌گيبى‌ظن ايدييوردوم. بير چوق سواللەر صوردوم، بانا بوكوچوك چوجوق داها نەلەردەن بحث ايتدى، بيليورميسيكيز؟!... دەگيزلەرده سفر، داغلاردا سياحت، سرسريانه بير عمر، صوكرا محاربەرلەردن، قاوغالاردان، دوگوشمەلەردەن... عجبا اووەى باباسى اوغلومو جهنمەمى گوندەرمەك ايستەيور؟

ليلا ـ (بير مدت) أوەت، بو نصيحتلەر خوش دەگيل. فقط اوعلوكوزوك أبيليگينى ايستەيەنلەردەن باشقا كيمسەلەرله گورو شمەديگينه آمين اولوكوز. دەمين سيزيك سويلەديگيگيز حس بانادا گەلميشدى. بو نقطەده سيز بندەن داها اويانيق داوراندىگيز، بوندان دولايى نجيبيك اوزەرينده كى حقيگيزى تسليم ايدييوروم... شيمدى شرطلارى قونوشاليم.

احمد ـ (سكونله) بو گوزەل جوابيگيزلا بنم عزميمى قيرديگيز. مادام كه حقيمدان بحث ايدييورسوكوز، او حالده بنى ديگله‌بيگيز. شرطلاربمدا سيزى اينجيتەجك أك گەچوك بير شئى‌بيله بوقدور. شيمدى آغوستوسدايز. سيزيك قاضى كويو بو آيلاردا چوق صيجاق اولوبور. نجيب بيزه گەلبرسەهم سەرين، همده داها أگلەنەجك بير يەر بولموش اولور. بير آز تبديل هوادان صوكرا چوجرغو تكرار سيزه گونده‌ريريز، اولمازمى؟

ليلا ـ اولور، ذاتا كوشكوكوز همەن شوردا... حكمت‌ده هر گون كنديسينى گورمه گەلير، (قالقار) نجيبه بو خبرى كنديم ويرەيم، مساعده ايدەرسه گيز بورادا مسافر قالديغيميز بير ايكى گون يانيميزدان آبريلماسين. كنديمى ياواش ـ ياواش آبريلماغا آليشديرايم...

سعادت ـ بنمله باباسينك يانيندا مراق ايدەجه‌ك نه وار؟

ليلا ـ نەبيله‌يم؟ شيمدى‌يه قادار يانيمدان آيرمادىغيم ايچين اونو بوس بوتون غائب ايدەجه‌گيم صانييوروم. (آغلار)

احمد ـ مراق ايتمه‌يگز، اونى سيزه داها مربوط اولارق عاده ايدەجه‌گيم. اونوك قلبينده سيزيك يەريگيزه گەچمه‌گه قطعياً چاليشماياجاغيم، باشينى آلمەريمك آراسنه آلديغيم زمان باشه دەگيل، سيزه بگزەيەن طرفلارينى آراياجاغيم. چه‌گەسى، ياناقلارى، جلدينده كى يومو شاقليق گوز بەبه كلەرينيك دائما دەگيشەن رنكلەرى صوگرا صاچ بوكلوملەرينده كى اينجەليك، دودافلارينيك يانيندا كى چوقورلار...

ليلا ـ لطف ايديگيز... (سكوت اشارتى ياپار)

احمد ـ مقصديم اونوك سيماسى سيزه نه قادار چوق بگزەيورسا تربيەسينيك‌ده او قادار بگزەمەسينەده دقت ايدەجه‌گيمى سويلەمه‌كدير. باقيگيز، هافتادا بير ايكى ساعت بانا گەلديگى زمانلار اونوك دائما ايلك سوز سويلەمه‌گه باشلادىغى أثنادا كى آرزولار گيزيى خاطرلاردىم. بو دوشونجه ايله نجيبيك منظومەلەر أزبراەمەسينه، كوچوك بسته‌لەر نوگرەنمەسينه چاليشديم. سيز احتمال كه او آرزولاريگزى اونوتموشسو گوزدور. بير زمان بنمله برابر كەن سيز حزين پارچالار چالاردىگيز. ياوروم بشيگيندەن دوغرولور، قالقاردى.

كمانيك سسى نجيبى اوقادار حيران ايدەر، گوزلەرى ئوله مبهم بير صورتده پارلاردى كه سيزبيله اونو بير صنعتكار ياپماغا قرار وبربردىگيز... خاطريگيزدامى؟

ليلا ـ (ايچينى چه‌كەر) هپسى گوزوموك ئوگونده.

احمد ـ (قالقراق) نجيبى تكرار أسكى اوداسيندا، أسكى ياتاغيندا ياتيراجاغيز. ايكى گون صوكرا بيزه يوللارسيگيز: دەگيلمى؟

ليلا ـ ايستەرسەگيز شيمدى آيگيز. گوتورو گوز. (گيتمەك ايستەر)

سعادت ـ الله سنى مسعود ايتسين، ليلا.

احمد ـ (ليلايى توفيف ايله) بير دەقيقه دورو گوز، ليلا خانم، چوجوغو گوزو ويرمه گله بو دقيقەدا بانا قارشى بير گبن ، بير ندامت دويوب دويەديغيگيزى سويله‌رميسگز؟...

ليلا ـ نجيبى سيزه ترك ايتمه گه رضى اولدوغومدان دولايى بختاريم حقيگيزدا گى فكريمى دەگيشديره‌رك سيزدەن آيريليوروم. سيز چوجوغومولك ئوز باباسيسيگيز ؛

احمد ـ (گوزله‌رى دولو) ايكى سنەدەن بەرى هيچ بير سوز بانا بو قادار طاتلى تأثير ايتمه‌ميشدى...

سعادت ـ (گوزله‌رينى سيله‌ر) آه ياورولاريم!

ليلا ـ (تأثرينى يەگمەگه چاليشاراق) اللهه ايصمارلادبق. (چيقار)

ايشته شو بير پرده بيزه «فاروق نافذ»يك دبلينده گى دولاييسيلادا بو گونكو ديلده گى ساده‌ليكى گوسته‌ريور . بير تطبيق دخى اولسا سجيه‌سى اعتباريله ديليك نه قادار ايله‌ريله‌ميش اولدوغونا بير شاهددر. وقتيله احمدوفيق پشانيك ترجمه و تطبيق ايتديگى پيه سلرله مشروطيتەدن صوگرا تطبيق اولونان بيەسله‌ريك آرالارندا ياشايان دقت درجەده گەنيش‌ومهم بير فرق گورولور. ياريم عصر ايچينده ديلده ، و ذهنيتده Concefition يك بويوك بير تكامل حاصل اولمۇشدور؛ بودا زمانيك بير ضرورتى‌در .

فاروق صوك زمانلاردا «جانلوار» آدلى منظوم بير پيەس دها يازميشدر. بو پيەسده فاروقيك موفقيته دوغرو گيتديگى گورولمه كدەدر. شو كوچوك پارچا او تماشاسينەدن كوچوك بير نمونەدر:

«ممكن دەگيل، جنته ايتسەم بيله سياحت
صيزلايان گوگلوم گوزوم گورەمەز يەنه راحت.
گوگسومده صيلى دوران بو چەليكدەن خنجرى
طوتوب فيرلاتامادىم ايكى سنەدەن بەرى.
او قادار دەرينەدر كه باغريمدا كى بو آجى
گدليور تا ايچيمدەن هابقيرماق احتياجى،

بيليوروم، بو قادار حسرت بانا ياراشماز،
فقط بير سيل گەلجه هانگى چاى بويله طاشماز؛
هانكى سلەر بيقيلماز، هانكى دەگيرمەن قالير؟
ألبت بنيم قلبمده بو طوفانلار بونالير!
آگلايوروم، گەچينجه بو اميدسيز زمانلار،
داها قورقونج اولورموش ايچله‌رينەدەن يانانلار،
سەوديكجه انسانليغيم بنەدەن اوزاقلاشيور،
باغريمدا باشقا خويلو ايكى حيوان ياشييور؛
بعضى گوگلوم اولويور بير ياپراق قادار اينجه ،
تيتره‌يور اوزاقلاردان بير بلبل سسله‌نينجه...
بعضى قيزيل بير فكر بنى دوشوندوروبور،
گوزله‌ريم هر طرفى قيپ قيرميزى گورويور.»

متاركه‌دەن صوكرا أدبيات.

اجتماعی حیاته بیر نظر - اقتصادی أسارت - اجتماعی سفالت - بوتون فعالیت قوتلری مفلوج - مملکه استیلا ایدن أمپه‌ریالیست آوروپانیك تضییق و تهدید سیاستی - آنادولونیك پریشانلیغی - اصلاحات تشبثلری - قوای‌ملیه - آوروپانیك انتریقاسی - یونانیك ازمیره هجومی - مداخلهٔ ملیه و استقلال حرکتلری - آنادولو و استانبول - فکرلرده ایکیلیك - خلیفه ایله خلق - ملی ظفر - خلیفه‌نیك فراری - دینی جریانیك ثوارمی - معارفیك حالی - مطبوعاتیك وضعیتی - أدبیات کندینه یول و رهبر بولامایور - مفکوره احتیاجی - ادبیاتیك یارینکی وضعیتی نه اولا بیلیر؟

متارکه، عمومی حربدان قیریق، خراب، امیدسیز جیقان مملکته محتاج اولدوغی سکون و حضوری دە گیل، بلکه هیچ اومادیغی، هیچ خیالیندەن گەچیرمەدیگی یأس و فتوری گەتیرمیشدی. اوزون سنەلر سوردن او فجاعتلی حرب یللری خلقیك بوتون حیاتی قوتلرینی بوش، فائدەسیز یەرلره اسراف ایده ـ ایده بیتیرتمیش، دیدیکلەمیش، بیتیرمیشدی. موقت بیرزمان ایچین تورکلر أیلنه گەچەن فرصتلار اقتصادی، اجتماعی و تجاری حیاته بیر انکشاف ویرمیش گیبی گورونموش، تجربەسیز و بیلیکسیز خلقیك گوزلرینی قاماشدیرمیش بیر آن ایچین اتصادی حریته قاووشدوقلاری ذهابنی ویرمیشدی. حقیقتده او تجرت بیر اویون، اوکار بیر احتکار، او اقتصادی حریت بیر اقتصادی افلاسدان بشقا بیرشی دە گیلدی. چونکه بش اون پارا قازانانلار مملکتیك ثروتینه. استحصال و استهلاکینه یاردیم ایتمك شویله دورسون بلکه اونلارلك منبعلارینی قوروتاراجاق بیر سفاهت ذلیلانه‌یه قاپیلمیشلار؛ قومار، أگلەنجه، رذالت بش گوستەرمیشدی. بیر طرفدان عسکر حدودلاری محافظه ایچین جانلا بشلا دیدیشەرمك، آتش قارشیسیندا نفسینی فدا ایدەرمك اوغراشیرکەن بیر طرفدان زنگین طبقه و اقتصادیاتی أللرینه آلان بجەریکسیز، گور گوسیز بیلیکسیز، سفیه طبقه أك مستکره، آك کبرلی واسطەلارله ذوق و جنون ایچینده زمان گەچیریبور، أخلاقی ضعف مملکتی ایچین ـ ایچین. دەرین ـ دەرین کەمیریبوردی. مملکت بناسی ایچینەدن خراب اولماغه، ایچینەدن یقیلماغا

باشلامیشدی. وخامتی گورەن، عاقبتی و فجاعتینی حس ایدەنلر قان آغلابورلاردی. هرکس تورکیا یقیلیور دیبوردی. ایشته بویله بیر وضعیت أثناسینده متارکه بیر ضرورت، ملکەده صوك نجات چارەسی اولاراق قبول ایدیلیوردی. فقط ئویله اولمامیشدی. سنەلردەن بەری أللده ایتمك ایستەدیکاری پارلاق و احتراصلی نتیجەلره ایرمەلرینه حقیقی بیر أنگل ولان تورکیادان هر نه وسیله ایله اولورسا اولسون انتقام آلماغا قرار ویرمیش اولان محترص و أمپەریالیست آوروپا متارکه یولیله بوغازلاردان زرهلیلاریله گیروب ایستانبولی أله گەچیردیکدن صوکرا اولانجا غیظ و غلظتی ایله مملکتی تضییقه، خلقی تهدیده باشلامیشدی. بیر ترهیب tereur اداره‌سی تشکیل ایتمیشلاردی. أك معناسیز. أك کوچوك وسیلەلرله اعداملار اشکنجەلر خلقی منتفر و مایوس بیر خشبته آتمیشدی. بش اون پارا قازانمیش اولانلاردا أللرینده کی پارالاری بو آوروپالی محتکرلریك جبر ایله مملکته صوقدوقلاری چوروك و مردار بیەجکلره ویرەرەك افلاسه دوغرو گیتمیشلەردی. داخلی تجارت دەرموشدی. مال گەتیرمیش اولانلار مالالارینی پوله دە گیشدیرەمەیورلار، ویرەجه کلرینی ویرەمەیورلار؛ محکمەلر دعوا ایله دولویور أور، دکان، باغ، باغچه أللدە نه وارسا صاتیلاراق بورجه ویریلیور حیات اجتماعیه گوندەن گونه ضعف و اضمحلاله دوغرو سورو کله‌نوب گیدیبوردی. بوتون اقتصادیات بوتون ثروت منبعلاری آوروپالیلار بالخاصه انگلیزلر ألینده قالمیشدی. انگلیز نفر و ضابطلرینك ایستانبولدا اویناديقلاری رول پك منحوس و قصدکارایدی.

بوگا مقابل آنادولوده فجیع بیر حالده ایدی. بوتون حیاتی قوتلرینی حربه دوکموش گنج، اختیار بوتون عنصرلارینی عسکره ویرمیش، توخوماوق بوغدای و آرپالارینه وارینجایا قادار بوتون محصوللرینی، آرابا و حیوانلارینی اوردویه حصر ایتمیش اولان آنادولو قانسیز و جانسیز قالمیشدی. تارلالار بوم بوش، أولر یقیق، خراب، چوجوقلار و قادینلار آجلیق و سفالتدن آریق و خاستالیقلی بیرەر گونگه حالینده سورو کله‌نمه گدە ایدی. بوتون مملکتیك اقتصادی حیاتی تملیندەن صارصیلمیش، آنادولونیك‌ده اقتصادیاتی بیقیلمیشدی. بو گیدیش آدیم ـ آدیم ئولومه سورو کله‌نمه گدەن باشقا بیرشی دە گیلدی.

بير طرفدان آوروپا اشغال قوتلرينك هر دورلو تضييق و تهديدلرى، هر دورلو تحقير و تذليللرى آلتيندا ملكتيك استقلال و حيثيتى قوروماغا چاليشان بير طرفداندە آنادولونيك بو عقيم و سفيم حياتينى ديريلتمەگە، جانلاندىرماغا، ياشاتماغا چارەلر دوشونەن و آرايان حكومت آجى بير حيرت ايچينده قالميشدى.

ايستانبوليك كندينى اداره ايدەمجەك وارداتى بوقدى. باشدا بير قورقولوقدان باشقا بير قيمت و حيثيتى قالمايان، حلقيك باشيندا مسرف و سفيه بير بلاى مشئوم اولان سرايدان، ايشسيز، گوجسيز، سلطانلار، شهزادەلردەن، سوسلو، طنطنەلى سراى و قوناقلارينى ياليكيز بو كسەك رتبەلى مأمورلرندەن آلديقلارى بو كسەك معاشلارله اداره‌يى دوشونەن وزيرلر، پاشالاردان، دينى، عامى، عسكرى، ملكى بوتون مسلكلرينى تمثيل ايدەن مأمورلارا وارينجايا قادار بوتون صنفلار خلقى بيەجەگى، اكمەگى، او جان چەكيشەن او فقرالدمدەن ئولەن بيچاره، آريق، خاستا آنادولودەن بكلەيوردى. حالبوكه آنادولو كندى بيەجەگى أكمكيك اوتونى بيله استحصالدەن عاجز بير موقعده ايدى. هم مأمور معاشى ويرمەك، هم ايستانبوليك گون گوندەن آرتان نفوسينى بسليەجەك أكمەگى بەتيشديرمەك ضرورتلرى قارشيسنده قالان حكومت بو اقتصادى پريشانليغا قارشى قويماجاق بير تك چاره بولابيليوردى. مملكتيك بوتون استقلالينى زنجيرلەيەن، قيران، ئولدوران بو چاره، استقراضدان باشقا بير شى دەگيلدى. أوەت تورکيا بو ظالم، بو محترص، بو محتكر آوروپا سرمايەدارلارندان قرضاً پارا ايستەيوردى.

بو فرصتى غنيمت بيله او انتقامجو أمپەريالستلر ده تورکيايى بوتون بوتون أزمەك ايچين أڭ آغير، أڭ ذليل، أڭ منحوس و ئولدوروجى شرطلارا قوشوبورلاردى. ضرورت قارشيسنده بويون أگمەگه مضطر قالان حكومت بينه چوق زمان محروميت و محجوبيتدەن باشقا بير شى ألده ايدەمەيوردى بونيك ايچين صوك بير چاره دوشونولدى. آنادولو اقتصادياتينيك اصلاحنى تورکيا كندى ياغيلا قاووروللماغا قرار ويرميشدى. مصرفينى قيصاجاق ايرادينى ممكن اولدوغى قادار تنسيق و تنظيم ايدەرك صاحيك عقيدينه قادار ياشاماغا و ديلەنمەگه چاليشاجاقدى. آنادولويى تفتيش و اصلاحه مأمور ايديلەن

مصطفى كمال بويوك بير ضلاحيتله گونده‌ريلميشدى. فقط بو اصلاحات ايچين پارا لازمى. بونى‌ده ايستانبول تدارك ايتمەلى ايدى. امكانسيزليق يابيلاجاق اصلاحات ايچين‌ده پارا تدارکينه مانعدى. بو فلاكتلر قارشيسيندا آنادولودا بير توپلولوق اولدى. بير مجلس قورولدى، چارەلر دوشونولدى. بو يكى وضعيتى‌ده ايمپرياليست اشغالجيلر هيچده أيى گورمەمگه باشلاديلر. ايش چيقارماق ايچين يونانستانى تورکيەنيك باشينه مسلط ايتديلر. يونانليلار ازميرى واليسنى و حكومت مأمورلارينى حبس ايله ازميرى اشغاله باشلاديلار. پروتستولار فائده ويرمەدى. بونومیدى ايله مملكتى و استقلالى مدافعه غايەسيله آنادولوده «قواى‌ملیه» تشكيل اولوندى. و ايستانبول حكومتينك قورقاق أمرلرينى ديڭلەمەيەرەك مقاومته قويولدى. بو حركت خاق طرفيندان آلقيشلانمافدا فقط سلطانيك خوشينه گيتمەمه كده ايدى. بو اعتبار ايلەده أفكار عموميەده بير «ايكيليك» ميدانه گلدى. آنادولو قيامينى خلافت و سلطنت حقوقينه قارشى بير نوع عصيان گيبى گوستەردىلر. ضديت آرتدى. حتى بو قيامى يونانليلارله بيرلەشەرەك باصديرماق گيبى غريب بير چارەيه بيله باش ووروللدى. فقط تشبث مزبمتله نتيجەلەندى. آنادولو، چار روسياسينه قارشى اختلال ايله شورالار روسياسينى قوران قيزيل روسيادان باردىم گورەرەك آوروپا ايمپرياليستلەرينيك بوغوحى سياست و حيلەلرينه قارشى قويدولار. حتى سلطانيك آوروپا ايله امضالاماغا راضى اولدوغى صلح مقاولەسينى ايستانبول حكومتينى‌ده تانيماديلار. كندىلرينه قارشى مخاصم بير وضعيت آلان انگليزلرى‌ده تشبثلرينده مغلوب و منهزم ايدەمجەك بير جلادت گوستەردىلر. ايستانبوليك وضعيتى بوتون بوتون گوچلەشميش و معناسيزلاشميشدى. اشغال قوتلرينيك مطبوعاتى صيقى و ازيجى بير سانوره تابع طوتمالارينا رغماً آنادولو حركتينى تقدير و تصويب ايدەن غزتەلر چيقيبور، خلق قلباً آنادولو ايله برابر اولدوغينى گوستەرمەك ايچون هر گون آقين آقين آنادولويه قاچيبوردى. فقط ايستانبوليك وضعيتى‌ده فنالاشيبور، پاراسيزليق بوتون صنفلارى آچليقله تهديد ايدييوردى نهايت سقاريا ظفرى آنادولويه بوتون بوتون حق قازانديرميش و متعاقباً يونانليلارك ذليلانه بير صورتده ازميردەن دەگيزه دوكولمەلرى، ايستانبول خلافتجيلرينى، سلطانجيلارينى‌ده تسليم سلاحه مضطر براقميشدى. أساساً

آنادولو ایستانبول حکومتینی‌دە، خلیفه‌یی‌دە تانیماق ایسته‌مه‌یوردی. نهایت خلیفه‌نیك انگلیز زرهلیسیله فراری بو قارا قوتی کندی أیله بیقمیشدی. اوزمانه قادار دینی أللرینده قوتلی بیر سلاح اولاراق قوللانماق ایسته‌یه‌نلر او سلاحله اتحار ایتمیش بولونیورلاردی، ملی جریان اولانجا قدرت و سطوتیله مظفر اولویوردی. آوروپالیلاردان گورولەن تضییق آرتیق مدنیت سوزینی‌دە یالدیزلی بیر یالان حالینه گه‌تیرمیشدی. کیمسه اوکا اینانماق ایسته‌مه‌یوردی. ایتالیان و فرانسیزلاریك انگلیزلردن آیری اولاراق آنادولو ایله صلحه یاقلاشمالاری کندی حقلرینده بیر آز اعتماد اویاندیرماقدا فقط انگلیزلره قارشی خصومت هر دقیقه بیر آز داها آرتماقدا ایدی.

متارکه زمانیندا قاپانمیش اولان بیر چوق مکتبلر مملکتیك تربیه و عرفانینه پك یویوك بیر ضربه ووره‌وشدی. بیر چوق علمی مؤسسه‌لریك، دارالفنونلاریك، طبیه‌لریك انگلیز و فرانسیزلار طرفیندان اشغال ایدیلمیش اولمالاری درسلریك منتظماً دوامینه مانع اولماقدا ایدی. آنادولو قوتلرینیك ایستانبوله حاکم اولمالاریله وجوده گلەن ملی بایرامده مکتبلرده جانلانماق حرکتی گوسته‌ریبورلاردی. سانسور طرفیندان بوغولان علمی، فنی، أدبی فعالیت، آنادولو حرکتینه قارشی یازان محرر، أدیب و شاعرلردەن باشقالارینه سوز حقی ویرمه‌یەن مطبوعات حریتی أللده ایدییوردی. آرتیق بوتون مجموعه و غزته‌لر آنادولویی آلقیشلایور، بوتون ظفرلر، بوتون قهرمانلیقلار ایچین داستانلار، قوشمالار، قصیده‌لر، مدحیه‌لر یازیلیور. قاچان خلیفه‌نیك آرقاسیندان تشنعلر، تلعینلر، هجولر یاغدیریلییوردی.

او زمانه قادار بولسیز، رهبرسیز، ایشیقسیز و بالخاصه مفکوره‌سیز idéal قالان أدبیات شیمدی کندینه بیر جیغیر چیزمه‌گه بیر نور، بیر یول، بیر مفکوره آراماغا چالیشیوردی. شخصی بیر طاقیم مزاح و هجولردەن عبارت اولان مزاح غزته‌لری غایه‌لرینی دەگیشدیریور، أدبی مقاله‌لر داها زیاده اجتماعی یارالاری گوسته‌رمه‌گه، چەکیلەن زندان عذابلارینی صایوب دوکمه‌گه آنادولویی او قورتاربجیه، او یاشاتیجی قوتی تقدیر ایتمه‌گه باشلایوردی.

حرب عمومینیك یاشلانفیجیلەندان بەری یکدیگریله چاریشان عصرینیلیك، دینجلیك، و تورکجیلیك جریانلارینداں ایکی أولکیسی همەن همەن ئولموش

گیبیدی. شیمدی یاشایان و یاشاماق استعدادی گوسته‌رەن سادەجه تورکجیلیك و خلقجیلیق ایدی. آنادولوده «خلق فرقه‌سی» تشکل ایدییور. ایستانبولدا خلق دیلی، خلق دویغوسی قوتله‌نییور، أدبیاته رهبر اولاجاق گونش دوغماغا باشلایوردی. اسملری یوقاریدا گەچەن گنجلرله برابر قادین، أرکك بیرچوق یکی أدیب و شاعرلریك‌ده حربه دائر، گەچەن قارا گونلره دائر، ظفره دائر، یاشانیلان شرفلی دقیقه‌لارا دائر یازیلاری مطبوعاتی دولدوروبور. سلطانی، سرایی و باب عالیی طوتان غزته‌لر قاپانییور، یرینه یکیلری چیقیور. خلافت، سلطنت طرفداری محررلر مملکتدن اوزاقلاشیبورلاردی. فی‌الحقیقه یازیلار ــ صمیمی وملهم inspire بیر أدبیاتیك بوتون جانلیلیغنی، بوتون هیجانینی، بوتون آتش و هجرانینی تمثیل ایده بیله‌جهك ماهیتده دەگیلدی. چونکه یازانلار او حیاتی یاشامیش دەگیللردی. داها زیاده خیالی و تصوری أثرلر یاراتیلیوردی.

نهایت خلیفه‌نیك ایستانبولدان چیقاریلماسی مملکتده دینك تأثیرینی بوتون آزالتمیشدی. گرچه بوندان متأثر اولان بیر زمره یوق دەگیلدی. اونلارك، تربیه و تحصیللرینی دینی بیرەر مؤسسه اولان مدرسه‌لرده آلان، حقیقتده دینه مربوطیتلریندن دەگیل بلکه دینی بیر وسیلهٔ حیات، بیر منبع اقتصاد عد ایتدیکلریندەن اونیك ئولومینی کندی ئولوملری بیله‌ن بو زمره‌نیك بو خصوصدا مبارزەدن گەری دورمایاجاغی‌دە کسدیریله بیلیر. فقط بونلار بوگون گوردوکلری شدته قارشی بویون أگمه‌گه مجبور اولموشلاردر.

مشروطیتك ایلك زمانلارینداں «شریعت ایسته‌ریز» دعواسیله مملکتی قانه بویادقلاری گیبی بینه بیر فرصت آرایاجاقلارینداں شبهه ایدیلەمەز. کندی‌فکرلرینی گودەن بعضی غزته و مجموعه‌لاردا بوق دەگیلدر. فقط یارینك أدبیاتی اوزەرینده بو جریانیك آرتیق هیچ بیر تأثیری قالمامیشدر دەنیله بیلیر.

عصریلیك جریانینه گلینجه مملکتیك رفاه و سکونه نائل اولدوقدان صوکرا آوروپا مدنیتینه بیر علاقه گوسته‌رمه‌جکی اوساحەده چالیشاراق خلقه یاشادیغی عصریك احتیاجاتیله متناسب بیر تربیه، بیر علم، بیر اقتصاد قدرتی ویرمه‌ك ایسته‌یه‌جکی‌دە طبیعیدر. شو حالده یارینك أدبیاتی اوزەرینده بویله بیر جریانیك تأثیری گورولمه‌سی‌دە طبیعیدر.

فقط بو گونيك حياتينه و بالخاصه استقلال و حاكميتينى كندى أليله آلان توركلكك آوروپا ايمپه‌ريالستلرينه قارشى بو استقلالينى قيصقاناجاغى خليفه‌لريك، سلطانلاريك اتريقالارينا قارشى اويوماق ايسته‌مه‌يه‌جگى‌ده آشكار اولدوغى ايچين گرك تربيه و تعليم خصوصلارينداً گرك فكرلرى بسله‌يه‌جك اولان أدبياتده بونقطه‌يى حقيقى بير مفكوره اتخاذ ايده‌جه‌گى پك آيدين گورولمه‌گده‌در.

يارينك أدبياتينده أك قوتلى سجيه، ثويله گورولويور كه توركلك و خلقجيليق اولاجاقدر ....

لغت

ا

آبدات	abidat	آبده‌له‌ر، گه‌چميشله‌ردن قالانلار
ابداع	ibda‘	نظيرسيز، أشسيز، گوزه‌ل يارانماق
ابره	ibrə	ايگنه، سوزن
ابهام	ibham	قاپالى سويله‌مه‌ك، مبهم سويله‌مه‌ك
اتحاف	ithaf	هديه ايتمه‌ك، تحفه ويرمه‌ك
اثر	isr	ايز، سراغ، چيغير
اختراع	ixtira‘	ايجاد ايتمه‌ك، يارانماق
اخلال	ixlal	خلل ويرمه‌ك، بوزماق
اذا	əza	أذيت، صيقينتى، زحمت
ازاله	izalə	زائل ايتمه‌ك، يوق ايتمه‌ك
اساله	isalə	آقيتماق
استحاله	istihalə	بير حالدن بير حاله قويماق، دونمه‌ك
استخفاف	istixfaf	خفيف گورمه‌ك، استهزا ايتمه‌ك
استشمام	istiɜmam	قوقلاماق
استيصال	istisal	يوق ايتمه‌ك، كوكينى قيرماق
اشتهار	istihar	شهرت آلماق، آد آلماق
اشراق	iɜrak	گونش دوغماق، پارلاتماق
اعجوبه	ɵ‘cybə	چوق عجيب، شاشيلاجاق شئى

اعتياد	i'tijad	عادت ايتمك، آليشماق
آغشته	agyətə	بولاشميش، بولانميش
افشا	ifşa	فاش ايتمك، اورتايا چيقارماق
التجا	iltica	صيغينماق
التوا	iltiva	قاتلانماق، بوكولمك
أمياه	əmjah	اصلى (مياه) (ماء)ك جمعى صولار
انجماد	incimad	دوكماق، بوز كهسيلمك
انتساق	intisak	نظامه گيرمك، صيرالانماق، دوزهلمك
انقاض	ənkaz	بيقينتيلار، فالينتيلار
اهم	əhəmm	چوق مهم، چوق دهگرلى

ب

بارد	barid	سووق، برودتلى
بكارت	beqarət	باكرليك، تازهليك، قيزليق
بوم	bym	بايقوش

پ

پران	pərran	اوچوجى، اوچان
پيغوله	pigylə	قوناتوق، گوشه، بوجاق

ت

تالاب	talab	گول، غدير
تالان	talan	ياغما، غارت، چاپول
تبصبص	təbəsbus	يالتاقلانماق، يوزه گولمك
تجريد	təcrid	آييرماق، صويماق

ترخيص	tərxis	رخصت وبرمك، اذن وبرمك
ترويج	tərvic	رواج وبرمك
تزييف	təzjif	زيوفه چيقارماق، قالب گوستهرمك
تساند	təsanud	طوتونماق، ياردىم، كومك
تصفيه	təsfijə	صافلاشديرماق، تميزلهمك
تقشر	təgəəzur	قشرلانماق، قابوقلانماق
تقليب	təklib	قلب ايتمك، دهگيشديرمك
تملق	təməlluk	تبصبص ايتمك، يالتاقلانماق
تناهى	tənahi	نهايته ايرمك، صوكه وارماق
تنميه	tənmjə	نمالاندىرماق، يهتيشديرمك
تنوّع	tənəvvu'	نوعلهنمك، نوعى چوغالماق
تنويم	tənvim	اويوتماق

ج

جامد	camid	جانسيز، دونوق
جباه	cibah	جبههلهر، آلينلار
جبين	cəbin	قورقاق، جبهه، آلين
جربزه	curbuzə	سوز سويلهمه كده قوّت و مهارت
جوّ	cəvv	هوا، فضا، فلك، سما
جوّال	cəvval	چوق جولان ايدەن، اوناق
جهد	cəhd	چوق چاليشماق، غيرت

ح

حضارت	hezarət	حضور، يشاللك، تازهليك

خ

خائف	xaif	قورقاق، خوف ايدەن
خسران	xusran	خسار، زيان، بوزوقلوق
خشوع	xuɜy‘	تواضع گوستەرمەك، آلچاق گوگوللوليك
خموش	xəmyɜ	سس‌سيز

ذ

ذم	zemm	عليهده سويلەمەك، پيسلەتمەك

ر

راز	raz	سر، گيزلى شئى
راطب	ratib	رطوبتلى، ياش، ايصلاق
رشيم	ruɜejm	گەرمە
رقصان	rəksan	رقص ايدەن، اويناق
رماد	rimad	كول
رميده	rəmidə	اوركەك، قورقاق

س

سيراج	sirac	قانديل، موم، شمعه
سريان	sərəjan	سرايت ايتمەك، بولاشماق
سلوك	suluq	يولا گيرمەك، سلك صاحبى اولماق
سنوحات	sunuhat	سنوحلار، خاطره دوغان شئيلر
سيال	sejjal	آقيجى
سيب	sib	آلما، تفاح

ش

شتم	ɜetm	سوومەك، دشنام ايتمەك
شمول	ɜumyl	وسعت، قپلاماق، احاطه

شهقه	səhkə	ايچقبريق
شيم	ɜijəm	شيمەلەر، خصلتلەر

ص

صاغاناق	saganak	چوق و دواملى ياغمور
صله	silə	قاووشماق، مملكته گيتمەك
صماخ	simax	قولاق

ض

ضديت	ziddijjət	قارشيليق. مخالفت

ط

طراقه	tərrakə	گورولتو

ع

عريان	urjan	چپلاق
علائم	əlaim	علامتلەر، نشانەلەر
عمق	umk	دەرينيك
عواصف	əvasif	عاصفەلار، شدتلى كولەكەلر، قاصيرغالار

غ

غبغب	gəbgeb	چگەدەكى چوقور، چگه آلتى
غشى	gəsj	بايلماق، كندينەدن گەچمەك
غاظت	gilzət	قالاق
غليان	gələjan	قينامق، قابارماق
غيظ	gəjz	غرض، دوشمانليق، كين

ف

فراش	fəraɜ	ياتاق
فصول	fusyl	فصللار، موسملەر

فوران	fəvəran	تاشماق، فیشقیرماق
فیوض	fijyz	فیضلەر، بوللوقلار، برکتلەر

ق

قاصر	kasir	قیصا، قصر ایدیلەن
قاوانوز	kavanoz	بانقا، جام قاب
قدح	kədəh	ایچکی ایچین قوللانیلان بالاجا قاب
قرحه	kurhə	چیبان، یارا

ك

کتومیت	qətumijjət	گیزلەییجیلیك، آغزی پکلیك
کسل	qəsəl	قیرغیناق، تنبللیك، کسالت
کسور	qusyr	کسرلەر، پارچالار، قیرینتیلار
کاك	qilq	قلم، خامه

ل

لاجرم	lacərəm	شبهەسیز
لادینی	ladini	دینسیزجەسینه، دینسیز
لال	lal	دیلسیز
لیمه	lime	پارچا

م

مالی	mali	دولو
متانی	muteənni	دوشونجەلی، تدبیرلی، احتیاطلی
متبارز	mutəbariz	گوزه گورونەن، آشکار
متخاشی	mutəxaзi	خشیت گوستەرەن، چه کینەن
متعاقب	mutəakib	تعاقب ایدەن، بیرـ بیری آردینجا گیدەن
متمادی	mutəmadi	تمادی ایدەن، دواملی، سورەکلی
متوالی	mutəvali	توالی ایدەن، ولی ایدەن، برابر گیدەن

مجاهده	mucahədə	جهدلەشمەك، غیرتلەشمەك، چوق چالیشماق
مجلوبیت	meclybijjət	مجلوبلوق، دوشکونلوك
محافل	muhafil	محفللەر، جمعیتلەر، زمرەلەر
محال	mehal	امکانسیز، یاپیلماز، چتین
محترص	məhtəris	احتراصلی، چوق آرزولو
محتکر	məhteqir	احتکار ایدەن، چالان
محراق	mihrak	پرتورسوز، حرق آلتی
محفل	mehfil	مجلس، جمعیت
محقر	muhəkkər	تحقیر اولونموش، آلچالتیلمیش
محموم	məhmym	حمالی، آتشلی، قیزدیرمالی
مدبدب	mudəbdəb	دبدبەلی، حشمتلی
مرتجع	murtəci‘	ارتجاع ایدەن، گەری گیدەن
مرحله	mərhələ	منزل، کوچولەجەك یەر
مرصع	muressə‘	ترصیع اولونموش، قیمتلی تاشلارله بزەنمش
مرضعه	murzəə	سوت نینه
مروّج	murəvvic	ترویج ایدەن، رواج ویرەن، قبول ایدەن
مریض	məriz	آزارلی، مرضلی، خاستا
مشرح	muзərrih	تشریح ایدەن، یاران، آچان
مشی	meзj	یوروبوش، حرکت
مشیمه	məзimə	قارن، بطن
مص	məss	أممەك، دوداقلارلا سوزەرەك ایچمەك
مضی	muzi	ضیالی، آیدین، پارلاق
معقب	muəkkib	تعقیب ایدەن، آردیندان گیدەن
معوج	muəvvic	اعوجاجلی، دولاشیق
مغشوشیت	megзvзijjət	قاریشیقلیق، صاف اولمایش

مفکوره	mefqyrə	فکریك دائمی دوشوندوگو شئی، ایده آل
مقدوح	mekdyh	قدح اولونمیش، دام ایدیلمیش، پیس، چیرکین
ممتلی	mumteli	دولغون، امتلا ایدمن،
منام	mənam	اویقو، قوم
منقبه	menkəbə	حکایه، روایت، نقل
موجات	mevecat	موجبلر، دالغالار، لیملر
موستورا	mostyra	نمونه (اجنبی کلمه) اورنك

ن

نائمه	naimə	نائمك مؤنثی، اویویان
ناقل	nakil	نقل ایدمن، آکلاتان
ندرت	nudrət	آزلیق
نسیس	nesis	طبیعت، صوك نفس
نهال	nihal	دال، بالاجا تازه آغاج، فدان

و

واحه	vaho	چولده رده کی آغاجلیق و صولاق یر
واویل	vavejl	فریاد، آه و واء، ایواه
وجازت	vəcazət	وجیزلیك، قیصالیق
وغا	vəga	قوغا، صاواش

ه

هادی	hadi	هدایت ایدمن، دوز یولی گوستهرمن
هبوب	hubyb	أسمهك، کوله کیك أسمهسی.

کتابیات.

فذلکهٔ کاتب چلبی - جریدهٔ حوادث مطبعه‌سنده طبع اولونموشدور ایستانبول. ۱۲۸۷.

تاریخ عطا - **(۵ جلدی)**

صحایف‌الاخبار ترجمه‌سی - **(احمدندیم)** ایستانبول، مطبعهٔ عامره. ۱۲۸۵.

نخبة التواریخ والاخبار - **(محمدبن محمد)** محمدلبیبك نظارتیله تقویمخانهٔ عامرده (۱۲۷۶)ده طبع اولونموشدور.

حدائق‌الشقایق - **(ادرنه‌لی مولانا محمدمجدی افندی)** ترجمه‌سی. ایستانبول مطبعهٔ عامره ۱۲۲۹

حدائق‌الحایق فی تکملة‌الشقایق - **(عطایی)** ایستانبول (۱۲۶۸) ده طبع اولونموشدور.

تاج‌التواریخ - **(شیخ‌الاسلام خواجه محمدسعدالدین)** ایستانبول طبعخانهٔ عامره (۱۲۷۹)

تاریخ‌ابوالفاروق - ناشر مسئولی **(طه‌زاده عمر فاروق بن محمد مراد)** وزیرخانی-قصبار مطبعه‌سی-درسعادت ۱۳۲۸

ذیل‌الشقایق - **(شیخی)** یازما نسخه سلیمانیه کتبخانه‌سی

حدیقة‌السلاطین - **(عثمان زاده احمد تائب)** یازما نسخه‌له‌نینغراد دارالفنون کتبخانه‌سی M. S. O. ۴۵۳

حدیقة‌الوزرأ - **(عثمان زاده تائب)** یازما-له‌نینغراد M .S .O ۴۵۳.

کنه‌الاخبار - **(عالی‌بك)**

مرئی‌التواریخ - **(شمعدانی‌زاده سلیمان)** مطبعهٔ عامره. ۱۳۳۸.

عبدالحمید ثانی و دور سلطنتی - **(ا.ر.)** ایستانبول (ابراهیم‌حلمی) ۱۳۲۷

تاریخ جودت - **درسعادت.** مطبعهٔ عثمانیه ۱۳۰۹

مدنیت اسلامیه تاریخی - **(جرجی زیدان)** درسعادت. قناعت مطبعه‌سی ۱۳۲۹.

تاریخ گلشن معارف - ایستانبول. ۱۲۰۲.

عاشق پاشا زاده تاریخی - ایستانبول مطبعهٔ عمره ۱۳۳۲

زبدالقصص - **(عبدالرحمن شرف)** مطبعهٔ عامره ۱۳۱۵

عثمانلی تاریخی - **(نجیب عاصم-محمد عارف)** مطبعهٔ اورخانیه ۱۳۳۵

مکمل تاریخ عثمانی - **(احمد رشید)** تفیض کتبخانه‌سی ۱۳۲۸

عثمانلی تاریخی - **(احمد راسم)** اقبال کتبخانه‌سی. ۱۳۳۵.

تاریخ ادبیات عربیه - **(محمد فهمی)** مطبعهٔ عامره ۱۳۳۲

بویوك تاریخ عمومی - **(احمد رفیق)** ابراهیم حلمی. ۱۳۲۸.

هاممهر ترجمه‌سی - **(محمد عطا)** درسعادت

تصوف تاریخی - **(محمد علی عینی)** کتابخانهٔ سودی. ایستانبول باب عالی جاده‌سی ۱۳۴۱

مفصل قاموس فلسفه - **(رضا توفیق)** مطبعهٔ عامره ۱۳۳۰

تورك ادبیاتیندا ایلك متصوفلار - **کوپرولو زاده (محمد فؤاد)** مطبعهٔ عامره ۱۹۱۹

مختصر فلسفهٔ اولی - **(اسماعیل حقی)** حقوق مطبعه‌سی. باب عالی،ابوالسعود جاده‌سی (نومرو ۱۹) ۱۳۲۹

وحدت وجود - **(فرید)** ایستانبول-مطبعهٔ عامره ۱۳۳۱

عبدالحق حامدبك ملاحظات فلسفه‌سی - **(رضا توفیق)** قناعت کتبخانه‌سی درسعادت ۱۳۳۴

اولیاچلبی سیاحتنامه‌سی - درسعادت اقدام مطبعه‌سی ۱۳۱۴

عثمانلی مؤلفلهری - **(بروسالی محمد طاهر)** ایستانبول مطبعهٔ عامره ۱۳۳۳

تورکمن عشیرتلهری - **(دوقتور فیرایلچ و مهندس رادلیغ)** آلمانجادان ترجمه کتبخانهٔ سودی ایستانبول ۱۳۳۴

تاریخ ادبیات عثمانیه - **(فائق رشاد)** درسعادت کتبخانه‌سی صاحبی (آرسه‌ن)

یکی عثمانلی تاریخ ادبیاتی - **(کوپرولوزاده محمد فؤاد-شهاب‌الدین سلیمان)** ایستانبول تفیض کتبخانه‌سی ۱۳۳۲.

مرعش تاریخی و جوغرافیاسی - ایستانبول - مطبعهٔ عامره. ۱۳۴۰.

مشاهیرالنسا - **(محمد ذهنی)** ایستانبول-مطبعهٔ عامره. ۱۲۹۴.

خرابات - **(ضیاپاشا)** ایستانبول مطبعهٔ عامره ۱۲۹۱

نوسال ملی - ایستانبول ۱۳۳۰

اسامی - **(معلم ناجی)** ایستانبول محمودبك مطبعه‌سی ۱۳۰۸

مجموعهٔ معلم - **(طبع ثالث)** ایستانبول ۱۳۰۵

دارالفنون ادبیات فاکولته‌سی مجموعه‌لاری.
ایستانبول - مطبعهٔ عامره. ۱۳۳۲ - ۱۳۳۴

ثروت فنون - قوالله کسیونلاری

تورك یوردی - قوالله کسیونلاری

یکی مجموعه - قوالله کسیونلاری

منتخبات ترجمان حقیقت -

دوشونجه - مجموعه‌لاری

درگاه - مجموعه‌لاری

یارین - مجموعه‌لاری

تاریخ و ادبیات - مجموعه‌لاری

رسملی کتاب - مجموعه‌لاری

محفل ـ مجموعه‌لاری

صراط مستقیم و سبیل الرشادلار

مرصاد ـ مجموعه‌لاری

ملی تتبعلار ـ مجموعه‌لاری

رسملی منتخبات ادبیه ـ

بدایع ادبیه ـ

نفائس ادبیه ـ

گوزه‌ل یازیلار ـ **(سلیمان شوکت)** مطبعهٔ عامره ۱۳۳۸ـ۱۳۴۱

منتخبات صحائف نفیسه ـ **(محمد جودت)** ابراهیم حقی و شرکاسی ۱۳۳۰

رضا، سالم، لطیفی، فطین، سهی، تذکره‌لری (مطبوعدر)

ریاضی ـ **(سلیمانیه‌ده‌ـحمیدیه کتبخانه‌سی)** یازما نسخه نومرو ۳۱۴

قینالی زاده حسین چلبی ـ **(عهدی و عاشق چلبی)** علی‌امیری کتبخانه‌سینده یازما نسخه‌لار

جامع النظائر ـ کتبخانهٔ عمومیده

مختصر جامع النظائر ـ له‌ینغراد شرق موزه‌سینده

مجموعة النظائر ـ **(نومرو ۴۶۳ .M. S. A)** له‌ینغراد دارالفنون کتبخانه‌سینده

یکی ادبیات جدیده محرره‌رینك کلیاتی

رضا توفیقك أل یازماسی نوطلاری

توفیق فکرتیك غیر مطبوع متروکات قلمیه‌سی

مختلف کتبخانه‌لرده تدقیق ایدیله‌ن أل یازماسی. چونکله‌ر و سائره

دیوان راغب ـ أل یازماسی له‌ینغراد دارالفنون کتبخانه‌سی (M. S. O. ۸۷۰)

زبدة الاشعار ـ **(عبدالحی بن فیض‌الله فایضی)** سلیمانیه کتبخانه‌سی یازما

سفینه ـ ثاقب‌ده‌ده. علی امیری کتبخانه‌سی

گلدستهٔ ریاض عرفان ـ **(بروسه‌لی بلیغ)** علی امیری کتبخانه‌سی

سماعخانهٔ أدب و اسرار دده تذکره‌سی ـ علی امیری کتبخانه‌سی

سندالشعرا ـ **(حشمت)** اسعد افندی کتبخانه‌سی (نومرو ۲۵۱۱)

حسن دل آهی ـ اسعد افندی کتبخانه‌سی (نومرو ۲۵۶۱)

تذکرهٔ صفایی ـ اسعد افندی کتبخانه‌سی (نومرو ۲۵۴۹)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Müze ve Kütüphanesi

Historie de la Langue et de la Littérature française, des Origines à 1900, publiée sous la direction de—*L. Petit de Julleville.* 8 tomes Librairie Armand Solin. Paris, 5 rue de Mézières.

Historie de la Littérature Française Depuis les origines jusqu'à la fin du XVI siècle—*Emile Faguet.* Paris, Libraire Plon 1905.

Historie de la lit, Franç. Depuis le XVII siècle jusqu'à nos jours—*Emile Faguet.* Paris, Libraire Plon 1900.

Les Contemporains, études et portraits litteraires, quatrième série—*Jules Lemaitre.* Paris, Société Francaise d'Imprimerie et de Librairie 15 rue Cluny.

L'évolution de la Poésie Lyrique en France au dix-neuvième siècle—*Ferdinand Bruntière.* Paris Librairie Hachette et C^ie^ 1906.

Histoire de la litterature Française—*G. Lanson.* Paris, Librairie Hachette et C^ie^ 1909.

Dix-septiéme siècle études litteraires,
Dix-huitième siècle études litteraires,
Dix-neuvième siècle études-litteraires—*Emile Faguet.* Paris, Soc. Franc. d'Imprim. et de Librairie 15, rue de Cluny.

Romantisnie et religion—*André Joussin.* Paris, Felix Alcan, éditeur 1910.

La Poésie Lirique évolution du genre—*Leon Levrault.* Paris, Paul Delaplane éditeur.

Dictionnaire des écrivains et des Littératures—*Frédéric Loliée.* Paris, Librairie Armand Colin.

La Littérature Arabe—*Armand Kahn.* **Avec un essai sur la civilisation arabe par**—*Charles Simond.* Paris, Louis-Michaud.

Histoire de la Littérature Anglaise—*Augustin Filon.* Paris, Librairie Hachette 1922.

La Littérature: création. succés, durée—*F. Baldensperger.* Paris, Ernest Flammarion, Editeur 1913.

Littérature Allemande—*Arthur Chuquet.* Paris, Librairie Armand Colin.

Philosophie de l Art—*Hippolyte Taine.* Paris, 1865.

Histoire de Turquie—*Ch. Barthèlemy.* Tours, A. Mame et C^ie^.

L'Univers, Histoire et Description de tous les peuples. (Turquie)—*M. I. M. Jouannin et M. Jules Van Gayer.* Paris, Firmin Dido Frerès, éditeurs.

The Idea of Personality in Sufism—*Reynold A. Nicholson.* Cambridge at the university press 1923.

Le dogme et la loi de l'Islam, histoire du développement dogmatique et juridique de la religion musulmane—par *I. Goldziher* Traduit par *Felix Arin.* Paris. Librairie Paul Geuthner 13 rue Jacol 1920.

Histoire des Philosophies et des Théologiens Musulmans (de 632 à 1258 de 9 c.)—*Gustave Dugat.* Paris Maisonneuve et C^ie^ Librairies-éditeurs 25 Quai Voltaire 1878.

Die türkische Literatur des Zwauzigsten Jahrhunderts—Von *Dr. Otto Hachtmann.* Leipzig, C. F. Ametangs Verlag 1916.

Dichter der neun Türkei—Von *Prof. Dr. Martin Hartmaun.* Berlin, 1919. Verlag „Der Neue Orient G. m. b. H." Berlin, W 50, Tauentzienstrasse 19 a.

Der Divan Sultan Mehmeds des Zweiten, des Eroberers Von Konstantinopel zum ersten Male nach der Upsalaer Haudschriff herausgegeben—Von *Dr. Georg Jacob.* Berlin, Mayer et Muller 1904.

E. I. W. Gibb Mémorial Volume IX. Textes Houroufis avec traduction etc. édites par—*Clement Huart.* **Suivis d'une étude par le**—*Dr. Riza Tevfiq.* Leyden, E. J. Brill Imprimerie Orientale. London, Luzac et co, 46. Great Russel Street 1909.

Образцы Османского Народного Творчества, часть I. Тексты—*Вл. Гордлевский.* Москва--1916.

Studies in Islamic Mysticisim—By *Reynold Alleyne Nicholson.* Combridge, at. the university press 1921.

Очерки по Новой Османской литературы—*Вл. Гордлевский.* Москва --1912.

Образцовыя произведения Османской литературы в извлечениях и отрывках—Выбрал и издал *В. Д. Смирнов.* Петербург, Типо-Литография И. Бораганского и К°—1903.

ياڭليش دوغرو جدولى

صحيفه	ستر	ياڭليش	صحيفه	ستر	دوغرو
2	14	قورلو-قورلو	71	22	اوالار
4	5	سودن	73	10	جتى،
14	4	سبدن	73	12	چالقاتيلار
15	8	عشقيه	74	14	محفه
16	4	سروردانم	74	15	مسائى
16	7	قصى	74	19	رسالر
17	20	واضع	75	1	بولونموشدى
20	5	تعريفلر	75	5	آتيلديقدان
22	2	آيه	76	18	هجره‌مه
22	22	يهجتلر	77	8	مثلا
23	12	نقصى	80	4	شهر
25	19	اثر	82	3	پوست‌دار
26	22	يوسقم‌ده‌يو	83	11	*plassicite*
26	23	اوغلوم ده‌يو	85	11	لعل
29	3	‌مقنيسا	87	5	ايچنده‌ن
29	10	‌مقنيسا	94	4	مكتبنده
30	12	نظر سيرا	102	23	تعريفلر
30	17	وضيتنه	103	12	ياجاقلار
30	18	«قرارلر»	105	20	دم
30	20	*Monpassant*	106	6	بارقه
30	26	*Lubose*	106	13	ايتمك
32	13	كدوسيتلر	107	3	ايتسكه
49	4	ياشينده	109	24	دقتله
49	4	قوبامير سيك	111	22	فكريانه
50	9	رصميلك	112	7	قهقه
50	12	بيو	112	10	هريم
54	24	رقصينه	112	11	گيزگيجه
56	20	بونودوز	112	16	*veto*
57	4	أمرى	114	15	آنجاق
57	19	اغلاله	117	12	سوغرش
58	12	ديوان	117	15	دورموشدى
60	25	*Piere*	117	19	ياتبشمايور
60	29	فرانسزجالار قاريشمشدر. دوغروسى *Pêcheurs d' Islande* در. *Desenchantées*	117	23	تورقونج
61	19	مبهوم	117	26	مادى
62	18	بناتات	119	1	تفرع
64	13	قوافل	119	12	سنه
71	16	من	119	14	اوقلارنده
			119	17	سلبنوليزم
			120	23	بو
			125	16	سياتى

دوغرو	ياڭليش	ستر	صحيفه
أدالار	اوالار	22	71
صنعتى	جتى،	10	73
جالقاتيلار ويره‌ن	چالقاتيلار	12	73
محفله	محفه	14	74
مساعى	مسائى	15	74
رساله‌لر	رسالر	19	74
بولموشدى	بولونموشدى	1	75
آنديقدان	آتيلديقدان	5	75
حجره‌مه	هجره‌مه	18	76
مثلا انسان	مثلا	8	77
شن	شهر	4	80
پوست‌وا	پوست‌دار	3	82
plasticite	*plassicite*	11	83
ليل	لعل	11	85
ايچنده‌ندى	ايچنده‌ن	5	87
مكتبنده گورموش	مكتبنده	4	94
تعرضلر	تعريفلر	23	102
ياحالار	ياجاقلار	12	103
ذم	دم	20	105
باشقا	بارقه	6	106
ايتمه‌يك	ايتمك	13	106
ايتمكه كافى	ايتسكه	3	107
وقيله	دقتله	24	109
فكر تانه	فكريانه	22	111
قهقهه	قهقه	7	112
حريم	هريم	10	112
گيزليجه	گيزگيجه	11	112
vers	*veto*	16	112
آتماق	آنجاق	15	114
سوندوش	سوغرش	12	117
وورموشدى	دورموشدى	15	117
يقيشمايور	ياتبشمايور	19	117
قورقونج	تورقونج	23	117
ماوى	مادى	26	117
تضرع	تفرع	1	119
بشه	سنه	12	119
اونلارده	اوقلارنده	14	119
سنبوليزم	سلبنوليزم	17	119
بير	بو	23	120
سياليتى	سياتى	16	125
	Pierre		
بهمدر			
نبات			
قوافل			
بن			

صحيفه	ستر	ياڭليش	صحيفه	ستر	دوغرو
127	15	نوستالريق	199	23	نوسنالژيق
127	20	اوچان	200	10	اوچوك
129	19	كرم	206	3	كريم
136	23	سير	207	10	أسير
143	1	ثولكه	210	10	ثوبله
143	9	ايليكله‌زن	211	23	ايليكله‌نه‌ن
144	1	درام	213	12	دوام
144	3	سچوق	213	17	سلچوق
144	6	احتصصلار	213	17	احتساسلار
144	20	مضوحى	221	11	نصوحى
144	25	مقصر	221	11	مقر
146	2	اديباتيه	221	15	اديباتندان
155	3	اژجمند	226	26	ارجمند
157	4	مقاله‌لرينده	229	26	مقاله‌لرينده
157	16	*Taulaisie*	230	11	*Fantaisie*
160	1	فاره	232	17	قاوه
165	2	ايضاع	232	20	ايقاع
69	9	واديع	233	18	وديع
70	1	هواس	235	21	هوس
172	11	مراق	236	5	مراقبه
173	16	قاشنده	237	16	تاشينده
173	16	آوانا	237	16	آدانا
174	25	دوواغى	244	2	دوداغى
176	6	گونله	253	13	گونله‌ر
180	25	بيزيم	265	15	زم
182	6	پيروى‌سى	269	6	پيروى
183	9	تعريفنى	272	6	تعريضنى
183	24	شدر	278	14	شعرله‌ر
185	7	تعريفلر	282	8	تقريضنه‌ر
185	15	يادبرغاماق	297	10	يادبرغاماق
185	15	گيبى	299	20	گينى
186	16	سالع	322	2	سامح
183	24	متصل	335	21	معضل
89	19	فلسفه	335	24	فلسفه
189	26	پيرسندك	336	26	پيرسينك
190	1	أسرى			أثيرى
		sincèrité			*sialente*
		غفران			
		نعما			
		شعفى			
		exentricitè			*excelrieite*
		اطباعلار			
		اصابنى			
		صنعيت			
		عجائى			
		متمايل			
		أميره‌سيونيست			

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No.

آذرنشر

طرفینه‌ن طبع و نشر اولونمش جوجوق ادبیاتی کتابلاری.

I ـ سیرا مینی ـ مینی ماسالالر:

1) تیلکی ایله داوشان ـ قارغا ایله خرچنك 7 ق.
2) تیلکی، خوروز و پیشیك . . . 7 »
3) پاموق پیشیك (کئدی) . . . 7 »
4) ده‌گیش دوقوش . . . . . 7 »
5) کیجی و قویون . . . . . 7 »
6) قوقلی . . . . . 7 »
7) آلجك . . . . . 5 »
8) قارقیز . . . . . 5 »
9) توکلیجه بال آریسی . . . . . 12 »

II ـ سیرا غایشه‌نیك ماسالاری:

1) جسور داوشان . . . . . 10 ق.
2) بوجکلر . . . . . 10 »
3) اوزون بوروللی سیوری‌سینك ایله قیسا قویروقلی آیی . . . . . 15 »
4) احمدك آدکونی . . . . . 12 »
5) سرچه ایله آلا بالیق . . . . . 12 »
6) سینکلر . . . . . 15 »
7) آلاجا قارغا ایله ساری قاناریا . . 15 »
8) هرکسده‌ن اصوللی . . . . . 15 »
9) سود ایله چوربا و پیشیك . . . 12 »
10) غایشه‌نیك روپاسی 15

III ـ سیرا حوجوقلار کتبخانه‌سی:

1) آزادلیغا . . . . . 10 ق
2) کوجولو سلیمیك قارغاسی . . . 15 »
3) بایقوش . . . . . 12 »
4) گنج قهرمان . . . . . 15 »
5) جیرکین اوردەك . . . . . 15 »
6) قهرمان ـ قورشون عسکر 7
7) اوچ آیی . . . . . 7 »
8) بالاجا احمد . . . . . 12 »
9) خالچاچی علی . . . . . 15 »
10) شاقالاد آدام ـ تیلکی و دورنا . 15 »

IV ـ سیرا گنجلەر کتبخانه‌سی:

1) یکی دنیا . . . . . 15 »
2) ویلهلم تل . . . . . 15 »
3) شاختالاردا . . . . . 15 »
4) داش دوری 60
5) روبنصون قروزه 1-40

چاپدان حیقاجاقدیر:

V ـ سیرا

1) کیجیلیك گونلری
2) اکینجی بالاسی
3) قوزل بالیق
4) قورقاق ـ قهرمان
5) بالاجا و خالقی
5) کندلی، آیی و تولکی

یه‌گی الیفبا ایله:

1) شاقالاد ـ آدام
2) خالچاچی علی
3) پاریس قوموناللاری
4) گوزلوك .